

**Journal of
Humanities and Tourism
Research**

Year : 2023

Volume : 13

Issue : 1

ISSN: 2717-7092

**JoHUT
Journal**

Journal of Humanities and Tourism Research

ISSN: 2717-7092

Cilt: 13

Sayı: 1

2023

Vol.13

No.1

<http://johut.karabuk.edu.tr/>

DERGİ HAKKINDA

Journal of Humanities and Tourism Research (JoHUT) açık erişimli, hakemli, yılda dört kere Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında yayımlanan bilimsel bir dergidir. Karabük Üniversitesi yayını olan dergi 2010 yılından beri yayımlanmaktadır. 2020 yılı 10 cilt itibarıyla eski adı Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Karabük University Journal of Institute of Social Sciences / JOISS) olan derginin adı Journal of Humanities and Tourism Research olarak değiştirilmiştir. JoHUT uluslararası bir dergi olup uluslararası endekslerde taranmaktadır. Beşeri bilimler ve turizm alanında yapılan araştırmaları yayımlama ve bilim insanlarının hizmetine sunmayı amaçlayan JoHUT, Türkçe ve İngilizce dillerinde yayın yapmaktadır.

ABOUT THE JOURNAL

The Journal of Humanities and Tourism Research (JoHUT) is an open-access, refereed scientific journal published quarterly in March, June, September and December. The Journal, which is a periodical of Karabük University, has been published since 2010. Starting from the 10th volume of 2020, the Journal has changed its name from Karabük University Journal of Institute of Social Sciences (JOISS) to Journal of Humanities and Tourism Research. JoHUT is an international journal and indexed internationally. JoHUT, which aims to distribute research in humanities and tourism for the service of scientists, publishes manuscripts in Turkish and English.

EDITOR

Prof. Dr. Nuray TÜRKER nturker@karabuk.edu.tr

EDİTÖR YARDIMCILARI / ASSOCIATE EDITORS

Assoc. Prof. Dr. Can BIÇER canbicer@karabuk.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. Önder DENİZ (Uşak University) onder.deniz@hotmail.com.tr

GÜZEL SANATLAR BÖLÜM EDİTÖRÜ / SECTION EDITOR OF FINE ARTS

Assoc. Prof. Dr. Muhammet BİLGİN mbilgen@kastamonu.edu.tr

YAYIN KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU (Van Yüzüncü Yıl University)

Prof. Dr. Rainer M. CZICHON (Uşak University)

Prof. Dr. Dilşen İnce ERDOĞAN (Aydın Adnan Menderes University)

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ (İstanbul Gelişim University)

Prof. Dr. Ilze IVANOVA (University of Latvia/Latvia)

Prof. Dr. Iveta KOVALCIKOVA (University of Presov/Slovakia)

Prof. Dr. Karl KUNST (Vienna Institute for Archeological Science/Austria)

Prof. Dr. Voon Chin PHUA (Gettysburg College/USA)

Prof. Dr. Dirk WICKE (Goethe University/Germany)

Assoc. Prof. Dr. Eka DEVIDZE (European University/Georgia)

Dr. Maria PRODROMOU (European University/Cyprus)

Printing Assistants

Mehmet UÇAR - R.A İbrahim YILMAZ

The journal was previously entitled as Karabuk University Journal of the Institute of Social Sciences

Derginin önceki ismi: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Journal of Humanities and Tourism Research is indexed in;

DRJI, Türk Eğitim İndeksi, SOBIAD, CiteFactor, ESJI, İSAM, ResearchBib, UDL EDGE, Bilgindex, ROOTINDEXING, Türkiye Turizm Dizini, ROAD, Crossref, CABI, EBSCO

Journal of Humanities and Tourism Research aşağıdaki indekslerde taranmaktadır;

DRJI, Türk Eğitim İndeksi, SOBIAD, Cite Factor, ESJI, İSAM, ResearchBib, UDL EDGE, Bilgindex, ROOTINDEXING, Türkiye Turizm Dizini, ROAD, Crossref, CABI, EBSCO

Journal of Humanities and Tourism Research

ISSN: 2717-7092

Cilt: 13

Sayı: 1

2023

Vol.13

No.1

<http://johut.karabuk.edu.tr/>

İçindekiler / Contents

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

Historical Mosques in Anatolia and Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Mosque

Aylin ÖZODABAŞ 1-20

Medya Ürünü Bağlamında Puslu Yolculuk Belgeseli

Media Product: Foggy Journey Documentary

Turan AKKOYUN 21-31

Atatürk'ün Cenaze Töreni Fotoğraf Albümü Onarımının Restorasyon Amaç ve İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi

valuation of Atatürk's Funeral Ceremony Photo Album Repair in Terms of Restoration Purposes and Principle

Mehmet KONUKLAR 32-44

Helal Turizm Trendleri: Kuşaklar Üzerine Bir Uygulama

Halal Tourism Trends: An Application on Generations

Cihan YILMAZ, Ebru BAĞÇI 45-57

Yayalaştırmanın Turist Kamusal Alan Kullanımı Üzerine Etkileri, Kuzey Kıbrıs Lefkoşa Surlarıçi Örneği

The Social Impacts of Pedestrianization on Tourist Public Space Usage Case Study: Nicosia Walled City, North Cyprus

Gizem GÜVENBAŞ, Mukaddes POLAY 58-70

Spor Turizmi Kapsamında Amatör Futbol Turnuvasına Katılan Bireylerin Spora Katılım Motivasyonlarının Belirlenmesi

Determination of Sports Participation Motivation of Individuals Participating in Amateur Football Tournament within the Scope of Sports Tourism

İlker ÖZTÜRK, Fuat ATASOY 71-85

Turizm Alanında Kişilik Özellikleri ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelemesi

Bibliometric Analysis of Postgraduate Theses on Personality Traits in the Field of Tourism

Emre YAŞAR 86-99

Karabük İlinde Çalışan Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme Düzeylerinin Sanal Kaytarma Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

The Effect of Organizational Identification Levels of Teachers Working in Karabuk Province on the Levels of Cyberloafing

Volkan SANCI, Ömer DULKADIR 100-112

Türkiye’de Cristina Trivulzio di Belgiojoso’nun Kızı Maria’ya Ait Arazi, Çiftlik ve Mülkler

Lands, Farms and Properties Belonging to Maria, Daughter of Cristina Trivulzio di Belgiojoso in Turkey

Durmuş GÜR, İbrahim CANBULAT 113-135

Misafirlerin Otellerdeki Yenilik Yönetimi Algısı ve Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Üzerine Nitel Bir Araştırma

A Qualitative Research to Determine the Effect of Innovation Management in Hotels on Revisit Intent

Nilgün TUZCU 136-151

Osmanlı Duvar Resimlerinde Antik Kent Kalıntılarının Bir Tema Olarak Kullanılması Üzerine

On the Use of Ancient City Ruins as a Theme in Ottoman Wall Paintings

Tolga UZUN 152-174

Airbnb Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Profili

Bibliometric Profile of Studies on Airbnb

Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Erge TÜR 175-191

Afrika Boynuzu Ülkelerinin Siyasal Yapısına Giriş

Introduction to the Political Structure of the Countries of the Horn of Africa

Ahmat Mahamat OUMAR 192-204

**Tekirdağ Ganos Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Tarım ve Turizm Temelli Planlama
Yaklaşımına Yönelik Strateji Geliştirme**

Developing a Strategy for Agricultural and Tourism Based Planning Approach in Rural
Settlements in Tekirdag Ganos Region

Nursima ÖZER, Tuğba KIPER, Suat ÇABUK 205-229

Rekreasyon Turizmi Bağlamında Gastronomi Temalı Festivaller

Gastronomy Themed Festivals in the Context of Recreational Tourism

Mustafa AKTURFAN, Ali ŞEN 230-244

**Batı Karadeniz Bölgesi Yöresel Yemeklerinin Tanıtımı: Kaymakamlık ve İlçe Belediyesi
Web Siteleri Üzerine İçerik Analizi**

Promotion of Local Food of the Western Black Sea Region: A Content Analysis on the
Governor's and District Municipality Websites

İbrahim YILMAZ, Nurettin AYZAZ 245-256

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami*

Historical Mosques in Anatolia and Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Mosque

Aylin ÖZODABAŞ¹

Özet

¹Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
Mühendislik Fakültesi, Bilecik

ORCID: 0000-0002-6011-980X

A.Ö.: Aylin ÖZODABAŞ

Corresponding Author:

Aylin ÖZODABAŞ

Email:

aylin.ozodabas@bilecik.edu.tr

Citation: Özodabaş, A. (2023). Anadolu'daki Tarihi Camilerden Örnekler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 1- 20.

Submitted: 06.09.2022

Accepted: 03.01.2023

Tarihi yapılar; yapıldığı dönemin mimari elemanlarını, mühendislik tecrübelerini, kullanılan malzemeleri ve kültürel bilgilerini günümüze kadar getirebilen taşınmaz kültür varlıklarıdır. Anadolu'da osmanlı ve selçuklulardan kalan birçok tarihi cami vardır. Bu tarihi camiler taş veya ahşap yapım teknikleri kullanılarak inşa edilmiş ve günümüze kadar gelmişlerdir. İleri seviyede ahşap ve taş işçiliklerini görmek mümkündür. Bu çalışmada birkaç cami örneklendirilmiş olup, özellikle ahşap veya taş yapım tekniği kullanılarak inşa edilmiş olanlara yer verilmiş ve söğüt mehmet çelebi cami ise detaylı bir şekilde incelenerek yapının genel özellikleri ve yapının şu anki durumuna ait bilgilere yer verilmiştir. Bilecik ili söğüt ilçesinde bulunan çelebi sultan mehmet camisi, çelebi sultan mehmet tarafından 1414-1420 yılları arasında yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı, 12 adet kubbe ve 1 minaresi kuzey, doğu ve batı taraflarından 3 giriş kapısı olan ulu bir camidir. Bu çalışma; vakıflar genel müdürlüğü mülkiyetindeki çelebi mehmet camii, mimarisinin ve özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını ve değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çelebi mehmet camisinin karşılaştırma ve değerlendirilmesinin daha sağlıklı yapılabilmesi için, anadolu'daki diğer cami örnekleri incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda söğüt çelebi sultan mehmet camisinin iç mekânında; bozulan yüzeylerin kireç harcıyla sıvanması, ahşap döşeme kaplamalarında yer yer oluşan bozulmaların mevcuduna uygun şekilde yenilenmesi, ahşap merdiven ve korkulukların sağlamlaştırılması, pencerelerin bakımlarının yapılması. Dış mekânda ise; cephenin temizlenmesi ve derzlerin onarılması, yapının çevre sularından korunması için drenaj sistemi yapılması gibi bazı restorasyon müdahalelerinin yapılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Geleneksel Yapılar, Anadolu Camileri, Tarihi Doku, Rölöve, Restorasyon

Abstract

Historical places; they are immovable cultural assets that can bring the architectural elements, engineering experiences, materials and cultural information of the period they were built to the present day. There are many historical mosques in Anatolia from the Ottoman and Seljuk eras. These historical mosques were built using stone or wood construction techniques and have survived to the present day. It is possible to see advanced wood and stone craftsmanship. In this study, a few mosques were exemplified, especially those built using wood or stone construction techniques, and Söğüt Mehmet Çelebi Mosque was examined in detail and information about the general features of the

building and the current state of the building were given. Celebi Sultan Mehmet Mosque, located in Bilecik province Sogut district, was examined. It was built by Çelebi Sultan Mehmet the years 1414 and 1420. It is a grand mosque with a rectangular plan, 12 domes and 1 minaret, with 3 entrance doors from the north, east and west sides. In this study, Celebi Mehmet Mosque, owned by the General Directorate of Foundations, aims to better understand and evaluate its architecture and features. In order to make the comparison and evaluation of Celebi Mehmet Mosque more reliable, other mosque examples in Anatolia were examined. As a result of the examinations, in the interior of the Söğüt Çelebi Sultan Mehmet mosque; plastering the deteriorated surfaces with lime mortar, renewing the deteriorated wooden floor coverings in accordance with the existing ones, reinforcing the wooden stairs and railings, maintaining the windows. If outdoors; It is recommended to carry out some restoration interventions such as cleaning the facade and repairing the joints, making a drainage system to protect the building from environmental waters.

Keywords: Traditional Buildings, Anatolian Mosques, Historical Texture, Survey, Restoration

1. GİRİŞ

Camiler, Müslümanların birliğinin simgesi ve oluşumundan bu yana insan hayatında kilit rol oynayan İslam mimarisinin en önemli ve etkili unsurlarından biri olarak kabul edilebilir (Ghouchani, Taji, ve Kordafshari, 2019; Han, 2011; Akın, 2016; Yılmaz, 2012). İslam sanatı ve mimarisindeki estetik değer, normal olarak en yüksek derecede motif ve süsleme ile tasvir edilir (Othman ve Zainal, 2011; Algaç, 2020; Çağlıtütüçigil, 2012).

İslam ülkelerindeki mimari yapılar (Roca vd. 2010) arasında üslup farklılıkları da vardır. Bu farklılıklar değişik tarihi geleneklere ve medeniyetlere sahiplik yapmış bölgeler arasında görülür. İslam ülkelerindeki sanatsal yapıları ortaya çıkaran mimarların kendilerinden önce yaşamış mimarlardan ve eserlerinden etkilendikleri ve kendi eserlerinde kullandıkları görülmektedir. Hatta daha eski medeniyetlere ait yapı karakterlerini kullanmakla kalmayıp, daha eski yapıların sütun gibi bazı öğelerini devşirme olarak kullandıkları da görülmektedir (Han, 2011).

Selçuklu çağı Anadolu Türk Mimarlığında, günümüze ulaşabilen anıt niteliğindeki mimarlık ürünlerinin büyük kısmı dini mimarlık (Przewlocki ve Zielinska, 2016) örnekleridir. Camiler (Çavuş 2013) bunların en ilgi çekicileridir. Dini eğitim yanında, din dışı eğitim de yapılan ve çağının yükseköğretim kurumları olan medreseler, ikinci bir gurubu meydana getirirler. İlk Türk Beyliklerinin ve Anadolu Selçuklularının camilerinde Artuklular'ın enine gelişen tasarımı dışında, genellikle mihrap önünde kubbeli bölümün yer aldığı, çok ayaklı bir düzen gözlenmektedir. Ancak, orta açıklık veya bunu yaşatan camekân toplayıcı olmakta, çok az örnekte, doğrudan dikine bir gelişme gözlenmektedir (Aslanapa, 1986).

Osmanlı Devleti'nde cami tipleri (Usta, 2019; Özkan, 2011; Aydın ve Perker, 2017), mimari himayenin ve bölgesel yönetimin çeşitli düzeylerine göre kademelendirilmiştir. Buna göre kademelerin en üstünde, yalnız padişahlar tarafından yaptırılabilen camiler yer alıyordu. Hanedan mensupları dışında, veziriazam, vezir paşa ve valiler tarafından yaptırılan tek minareli camiler, cami mimarisinde ikinci grubu oluşturmaktaydı. Toplumun daha alt kademelerinde yer alan devlet görevlileri ve halkın kendi girişimleriyle inşa ettiği camilerin ise daha çok kubbesiz, kırma çatılı oldukları, mermer sütunlu, kubbeli revakların yerini sundurmalı ahşap direkliklerin aldığı izlenmektedir (Küçük ve Eyüpgiller, 2016).

Bu çalışmada Anadolu'da bulunan üç tane camiye yer verilmiştir. Örneklendirilen bu camilerde kullanılan teknikler son derece kalıcı ve işçiliklerinin de üstün nitelikte olması bu camilerin çalışma içinde yer almasında önemli bir etken olmuştur. Yapım tekniklerinde kullanılan malzemeler ahşap ve taştır. Diyarbakır Ulu Camide taş, Afyonkarahisar Ulu Cami ve Beyşehir Eşrefoğlu Camide ise ahşap kullanılmış olup bu tarihi camiler günümüze kadar gelmişlerdir.

2. ANADOLU'DA BULUNAN TARİHİ CAMİLERDEN ÖRNEKLER

2.1. Diyarbakır Ulu Cami

Teorik 639 yılında Diyarbakır'a egemen olan Müslüman Araplar tarafından şehrin merkezindeki en büyük mabedi olan Martoma Kilisesinin camiye çevrilmesiyle (Koçak ve Köksal, 2010) oluşturulmuştur. Daha sonra 1091 yılında Büyük Selçuklu Hükümdarı Melikşah'ın buyruğu ile büyük bir onarım gördüğünü, değişik dönemlerde birçok kez onarım ve eklentilerle bugünkü şeklini aldığını çeşitli kaynaklardan öğrenmekteyiz (Haspolat, 2014; Aksoy ve Karaton, 2019).

Diyarbakır daha önceleri bir Roma kentiydi. Şekil 1 ve 2'de görülen Roma agorasından getirilen korint başlıklı sütunlar cami avlusunu süslemektedir. Bir külliyyeyi (Demir 2019) andıran Ulu Camii, ortadaki dikdörtgen biçimindeki büyük avlunun etrafında yer alan çeşitli bölümlerden oluşur. Yapı topluluğunda iki cami (Hanefiler ve Şafiler Bölümü), iki medrese (Mesudiye ve Zinciriye), doğu-batı maksuresi, minare, şadırvan, güneş saati ve bütün bu yapı topluluğunun ortasında büyük dikdörtgen bir avlu bulunmaktadır, camiye giriş üç ayrı yerden sağlanır. Taş, ahşap ve metal malzeme kullanılan Ulu Camide taş olarak bazalt ve kalkerin bir arada kullanıldığı görülmektedir (Haspolat, 2014).

Şekil 1. Diyarbakır Ulu Cami (Haspolat, 2014)

Şekil 2. Diyarbakır Ulu Cami Korint Başlıklı Sütunlar (Haspolat, 2014)

2.2. Afyonkarahisar Ulu Cami

Selçuklular devrinde 36x24 metre ebadında 1272-1277 yıllarında Sahipata Nusretiddün Hasan tarafından taştan inşa edilmiştir. Kâgir dört köşe kalın duvarlar üzerine toprak damlı iken, şimdi bakır kaplı çatı ile örtülmüş çatı ahşap sütun üzerine oturtulmuştur. Yapının tamamında 40 tane olan ahşap sütunlar silindirik olup sekizgen mozaik kaide üzerine oturmuştur. Ulu Camii'nin ilk büyük onarımı 1341 yılında Muzafferüddinoğlu Emir Abdullah Bey tarafından yaptırılmıştır. 1950 yılında düz olan çatı piramidal yapılarak galvanizli saç kaplandı. Cami bunun dışında 1765, 1851, 1950, 1969, 1978, 1983, 1984, 2006 yıllarında bakım ve onarımdan geçirilmiştir.

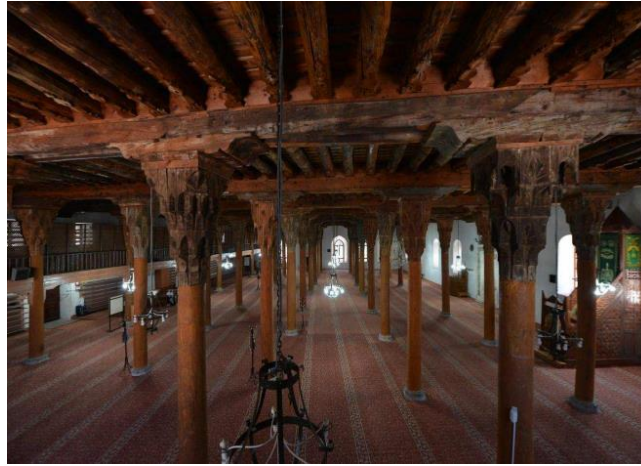
Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

Bu restorasyonlar sırasında caminin ahşap sütunları ve başlıkları ıslah edilmiştir. Cami yamuk dikdörtgen olup, küfe plan tipine sahiptir. (Şekil 3) Harim, sütunlarını birbirine bağlayan kirişlerin düzen teşkil etmeleri ve orta sahnın diğerlerinden daha geniş ve yüksek tutularak vurgulanması bazilikal bir düzene işaret eder (Şekil 4) (Üstündağ, 2018).

Beden duvarlarında dikdörtgen ve yuvarlak kemerli toplamda 23 tane pencere ile aydınlatılmakta ve doğu, batı ve kuzey cephelerinde bulunan 3 tane giriş kapısı bulunmaktadır. Beden duvarlarının tamamı moloz taş ile örülmüş olup, duvar örgüsünde farklı boyutlarda ve nitelikte taşlar kullanılmıştır (Haspolat, 2014). (Şekil 3) Özellikle de ahşap mukarnaslı sütun başlıkları (Şekil 5) ve örtüde görülen süsleme, bugün yer yer bazı noktalarda görülen çok zengin kalem işi ile süslenmiştir. Yapının örtü sisteminde büyük kirişlere enine bindirilmiş kirişlerin araları ve tavan yüzeylerinde yer yer orijinal levhalar göze çarpmaktadır. (Şekil 6) (Üstündağ, 2018).

Şekil 3. Afyonkarahisar Ulucami Planı ve Beden Duvarlarından Görünüm (Üstündağ, 2018)

Şekil 4. Afyonkarahisar Ulucami Hariminden Bir Görünüm (Üstündağ, 2018)

Şekil 5. Afyonkarahisar Ulucami Mukarnaslı Sütun Başlıkları (Üstündağ, 2018)

Şekil 6. Afyonkarahisar Ulucami Kiriş Aralarındaki Ahşap Levhalar

2.3. Beyşehir Eşrefoğlu Cami

Eşrefoğulları Beyliği'nin kurucusu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Taç kapı üzerinde yer alan kitabe şeklindeki vakfiyesinden bir han ve çifte hamamla birlikte inşa edilmiş olduğu ve en az üç yılda tamamlandığı anlaşılmaktadır. Eşrefoğulları'nın hâkimiyetleri altındaki topraklarda bıraktıkları pek çok eser arasında günümüze gelebilen en önemli yapıdır. Selçuklu geleneğine bağlı olarak Ulucami tarzında tasarlanan cami Konya Sâhib Ata, Afyon Ulucami, Sivrihisar Ulucami ve Ankara Ahî Şerafeddin Cami gibi ahşap direkli ve düz toprak damlı camilerin en gelişmiş ve en büyük örneğidir (Doğan Yavaş, 1995).

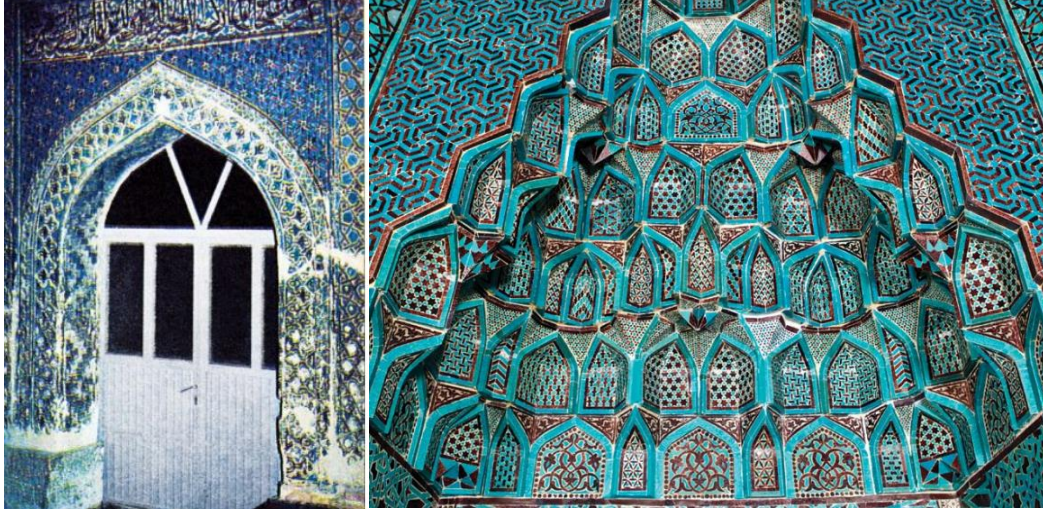
Caminin ön cephe duvarı kesme taş, diğerleri moloz taşla örülmüştür ve çok başarılı bir işçilik sergilemektedir. Yapının kuzey ve doğu cephesi pahlı bir dikdörtgen şeklindedir. Pahlı olmasının sebebinin bu cepheden yol geçiyor olmasıdır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan cami güney cephede 31.80 m, batı cephede 46.55 m olup toplamda 1480 m² alana oturmaktadır (Doğan Yavaş, 1995; Koçu, 2014).

Şekil 7'de Türk çini sanatında tek örnek teşkil eden sırlı tuğla ve mozaik çini kaplı ikinci taç kapı ile harime girilir. Altı sıra halinde uzanan mukarnaslı ahşap sütunlar tamamen sedir ağacından yapılmış olup 42 tanedir (Şekil 8). Caminin yüksekliği 8,50 m iken, sütunların yüksekliği 7,50 m, çapları ise 0,40 m ile 0,45 m arasında değişmektedir. Caminin tavanı ve konsol kirişleri renkli kalem işi süslemeler ile bezelidir (Şekil 9 ve 10). Binanın çatı örtüsü toprak dam iken 1941'de yapılan onarım sırasında eğimli çatı haline getirilmiş, 1956 yılında da bakır levhalarla kaplanmıştır. 2004 yılında da bu bakır tabaka da kaldırılarak kurşunla kaplanmıştır. Mihrap önü kubbesinin üzeri piramidal bir külâhla örtülüdür. Çatının kurşunla kaplanmasından sonra yaz aylarında cami aşırı derecede sıcak olmaya başlamıştır. Bu durumun camideki ahşap yapıya zarar verdiğini düşünüyoruz. Cami 35 pencere ile aydınlatılmaktadır (İsmail Efe, 2014; İçel, 2020).

Şekil 7 ve 9'da mihrap kubbesi son derece alımlı renklerde sırlı tuğlalarla ve çinilerle süslenmiştir. On üç basamaklı bir merdivenle çıkılan 2 m. yüksekliğindeki hünkâr mahfili ceviz ağacından dantel gibi işlenmiştir (Şekil 11) (Doğan Yavaş, 1995). Minber türünün en güzel örneklerindedir. Kündekari tekniğinde yapılmıştır. Hatta Anadolu'daki sayılı örneklerdendir (Şekil 8). 2011 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır. Taç kapının hemen yanında minare yer almaktadır (Şekil 12).

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

Ahşabın bütün tekniklerinin kullanıldığı ve işlendiği başka bir cami örneği yoktur. Şekil 13'te baldaken şeklinde Türk üçgenlerinin bulunduğu kubbeler ve iç kapı görülmektedir. Şekil 14 ve 15'te müezzin, hünkâr ve bayanlar mahfili görülmektedir. Şekil 16'da aydınlanma fenerinin önceki ve sonraki durumu görülmektedir. Caminin dış ve iç cepheden görünümüne Şekil 18'de yer verilmektedir.

Şekil 7. Çini Süslemeli Harim Kapısı ve Mihrabın Mukarnasları (Doğan Yavaş, 1995; İsmail Efe, 2014)

Şekil 8. Mukarnashlı Sütun Başlıkları ve Taç Kapı (<https://www.tarihlisanat.com>) (İsmail Efe, 2014)

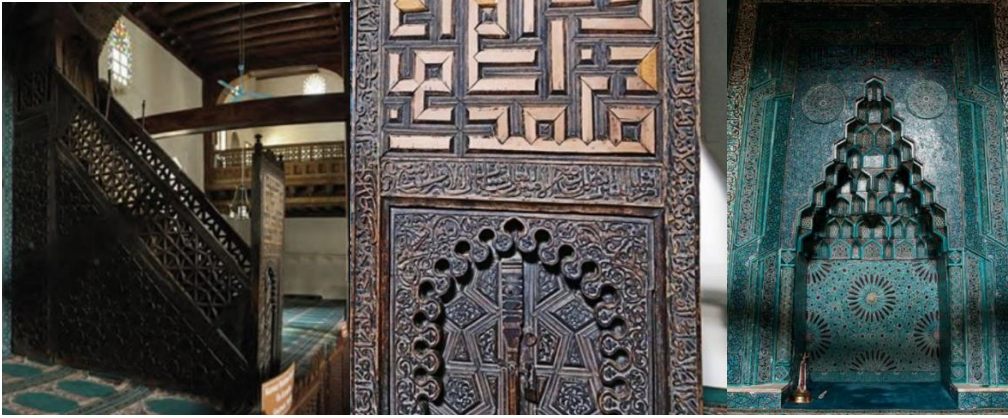

Şekil 9. Konsol Kirişlerde Bulunan Kalem İşleri (<https://www.tarihlisanat.com>) (İsmail Efe, 2014)

A. Özodabaş

Şekil 10. Kalem İşlerinden Bazı Örnekler (İsmail Efe, 2014)

Şekil 11. Minber ve Mihrap (<https://www.tarihli-sanat.com>)

Şekil 12. Beyşehir Eşrefoğlu Camii (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Şekil 13. Kubbe ve İç Kapı (<http://www.konya.gov.tr>)

Şekil 14. Müezzin ve Hünkâr Mahfili (<https://www.tarihlisanat.com>) (İsmail Efe, 2014)

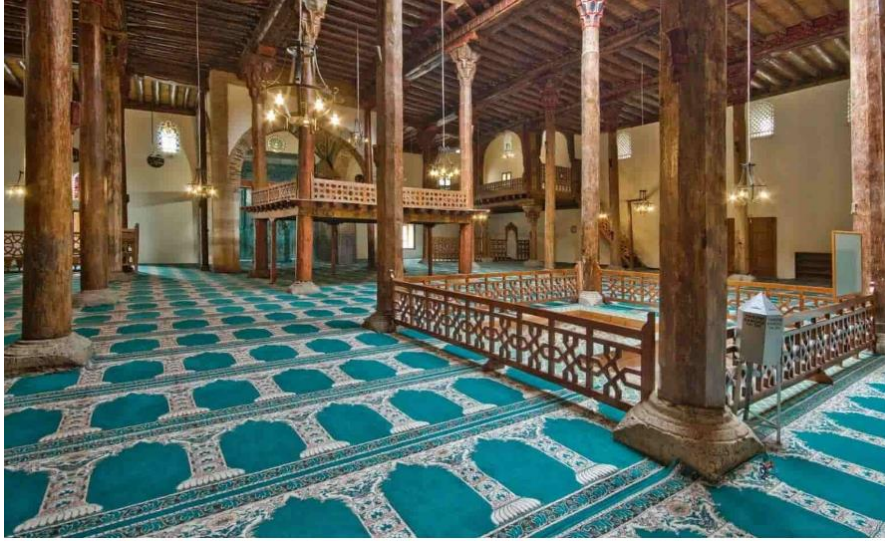
Şekil 15. Bayanlar Mahfili ve Çatıdan Görünüm (İsmail Efe, 2014)

Şekil 16. Aydınlanma Fenerinin Önceki ve Sonraki Durumu (İsmail Efe, 2014)

Şekil 17. Caminin Dış Cepheden Görünüşü (Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Şekil 18. Caminin İç Cepheden Görünüşü (<https://www.tarihlisanat.com>)

3. SÖĞÜT ÇELEBİ SULTAN MEHMET CAMİ

3.1. Rölöve Analizleri

Söğüt ili merkezinde bulunan Camii kuzey-güney yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı olup doğu, batı ve kuzey cephelerinde birer girişi olmak üzere üç adet giriş kapısı vardır. Bu girişler zeminden yüksek olup merdivenle çıkmaktadır. Çelebi Sultan Mehmet zamanından günümüze kalan kısmı sadece minaresidir. Fakat minarenin de üst kısımlarında yeni onarımlar yapılmış olsa da kaide kısmı orijinal halini muhafaza etmektedir. Çelebi Sultan Mehmet Camiinin bugünkü yapısı ise Abdülhamit devrine ait olup son mimarı Üsep Kalfadır. Caminin Çelebi Mehmet tarafından yaptırılrsa da, Camii Abdülhamit Han döneminde büyük bir onarımdan geçirilmiş olup, bugünkü görünümü daha çok bu dönemde kazanmıştır.

Bütünü kareye yakın dikdörtgen planlı olan caminin üst örtüsünü içte dört adet taş sütun üzerine oturan 12 kubbe kapatmaktadır. Eser çok kubbeli camiler tipinde olan eserin ilk yapılışında da bu şekilde mi yoksa değişik bir strüktüre mi sahip olduğu bilinmemektedir. Caminin orta kubbesi burada da diğer ulu camilerde olduğu gibi diğerlerinden daha büyük ölçüde olup üzerinde fener bulunmaktadır.

Yapının beden duvarları düz sıvalı olup saçak silmeleri ise sonradan betondan yapılmıştır. Camii pencereleri alt sırada sivri kemerli söveli olup üstte ise oval olarak yapılmıştır. Eserin sadece kuzey beden duvarları düz yonu taşı ile kaplanmış olup diğer üç cephelerinde ise düz sıvalı ve

boyalıdır. İç mekânın hemen hemen tamamı geç devre ait kalem işleri ile süslenmiştir. Caminin sıvalı ve boyalı cepheleri genelde sağlam haldedir. Boya yer yer kirlenmiştir. Caminin üst örtüsünü oluşturan kubbeler ve minaresindeki külah levha kurşun ile kaplı olup çok eski olmamakla beraber yenilenmesi gerekmektedir.

Caminin doğu ve batı girişinde ki ahşap görünümlü PVC kapılar ve camekânlar sonradan yapılmış olup orijinal değildir. Kuzey giriş kapısı önündeki ahşap camekân bölme orijinal olup yıpranmış haldedir. Camekân ile bölünen imam odası, sonradan yapılmıştır. Caminin mahfil kata çıkan ahşap basamaklar ve korkuluklar yerinden oynamış ve oldukça harap olmuştur. Mahfil katın zemin döşemesi de ahşap olup yenilenmesi gerekmektedir. Caminin pencere doğramaları ahşap olup orijinal halini korumakla beraber yıpranmış haldedir. Cami içi zemini ahşap döşeme kaplama olup sağlam gözükmekle beraber yer yer oynamalar vardır. Bodrum katın giriş hölünde zemin, beton ve taş karışımıdır. Bodrum katta bulunan oda depo ve ısı merkezi olarak kullanılmaktadır. Bodrum katta bulunan odaların zemin döşeme kaplamaları bozuk ve niteliksiz ahşap döşeme ile kaplanmıştır. Duvarları sıva ve boyalı olup sıva ve boyaları bozuk haldedir. Bu odaların kapıları da ahşap olup bozulmuş durumdadır. Odaların ve holün tavanları da volta döşemeden yapılmış olup üzeri sıvalıdır ve bozuk haldedir. Odaların pencere doğramaları orijinal ahşap olup bakımsız kalmıştır.

3.2. Restitüsyon Analizleri

Camii Bodrum kat mahallerinin tavanlarının volta döşemeleri orijinalinde de sıvalıdır. Bodrum katının girişinde bulunan demir kapı doğraması orijinal halini korumuştur. Odaların ahşap pencere doğramalarının da orijinal formunu koruduğu düşünülmektedir. Mahfil kata çıkan ahşap merdiven ve korkulukları kısmen değişime uğramış olsa da yapısal olarak orijinal halini korumuştur.

Camii harimi ve mahfil katında ki ahşap döşeme kaplamaları, girişlerdeki yonu taşı basamakları ve cephede yer alan yonu taşı kaplama malzemesi orijinal halini korumuştur. Ancak sıvalı cephelerin orijinal hali bilinmemekle beraber mevcut sıvalı yüzeyler eski fotoğraflarda da görülmüştür.

Camii içindeki kalem işleri yenilenmiş olup eski süslemelerin aynısı olup olmadığı bilinmemektedir. Çatı ve minare kaplama malzemesi olan kurşun kaplamanın orijinal olup yapıldığı dönemin yapı malzemesindedir.

3.3. Restorasyon Önerileri

Yapının taşıyıcı sisteminde olası hasarları tespit etmek amacıyla hasarsız yöntemler belirlenerek ve gerekli müdahalelerin yapılması gerekir (Yılmaz, 2012; Çelik ve Tan, t.y.)

Bodrum kat depo mahalleri içindeki duvar yüzeyinde bulunan bozuk sıva yüzeyleri raspa edilerek hidrolik kireç harçlı sıva yapılacak ve kireç ile boyanması gerekir. Bodrum, zemin ve mahfil katta bulunan döşeme kaplamaları bozuk niteliksiz ahşap döşeme kaplaması mevcuduna uygun yenilenmelidir. Odaların kapıları da bozulmuş olup, ahşap kapı mevcuduna uygun yenilenmelidir. Cami girişlerindeki yonu taşı basamaklar fırça ile temizlenerek, kötü durumda olanlar çürütme tekniği ile değiştirilmelidir. Doğru ve batı cephesindeki ahşap giriş kapıları aynı ebat ve malzeme ile yenilenmelidir. Camii harimi ve mahfil katındaki ahşap döşeme kaplaması mevcuduna uygun şekilde yenilenmeli. Mahfil kata çıkan ahşap merdiven ve korkuluklar sağlamlaştırılarak çalışır hale getirilmeli. Harim içindeki duvar yüzeyleri ve kubbe içlerindeki kalem işleri orijinal olmamakla birlikte korunarak bozuk olanları tamamlanmalı. Pencere doğramaları ıslah edilerek, zımparalanıp mat vernik ile boyanmalıdır. Cephede yer alan yonu taşı kaplama malzemesi yüzeyindeki kirlenme kimyasal ya da mekanik teknikler ile temizlenmeli.

A. Özodabaş

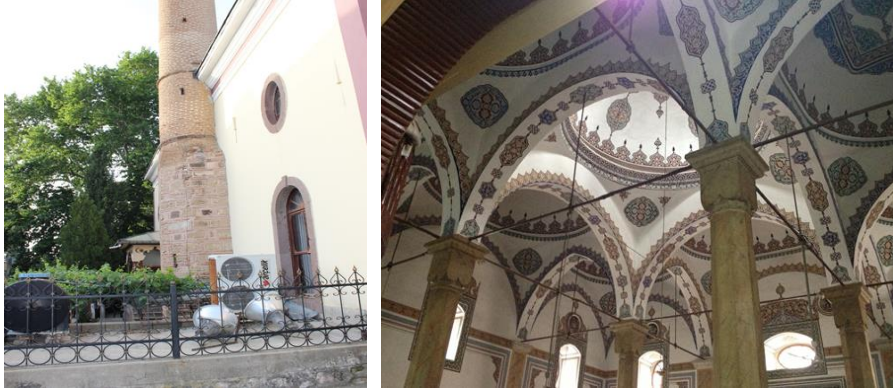
Camii çevresinde yapıyı sudan korumak için kapalı drenaj sistemi yapılmalı. Klasik tuğla minare gövdesinde horasan harçlı derz çalışması ile onarım yapılmalı. Çatı ve minarenin kurşun kaplama malzemesinin tamamı, kaplama malzemesine uygun olarak yenilenmeli.

Avlunun tüm zemin döşeme malzemesi yapının cephe kaplama malzemesi olan yonu taşı doku ve rengine uygun andezit taşı ile kaplanmalı. Avlu duvarları mevcut haliyle derzleri yenilenecek, demir korkulukları boyanmalı.

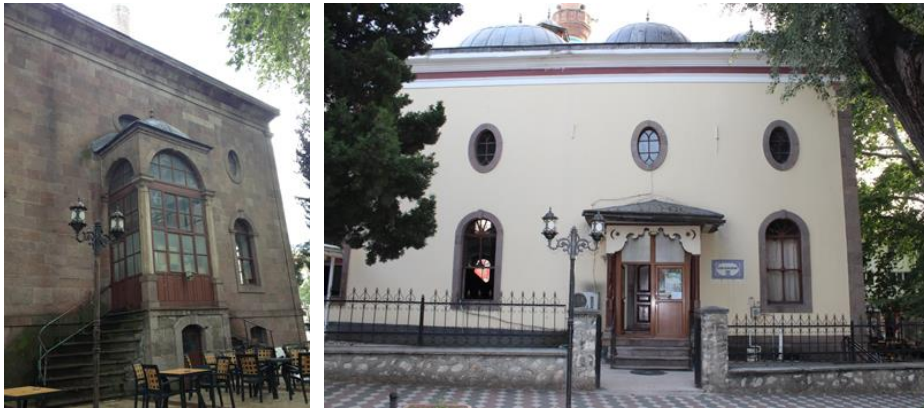
Şekil 19 ve 20'de Cami içinden, kubbe ve minarelerden görüntüler, Şekil 21'de ise kuzey ve doğu cephelerinden görüntülere yer verilmiştir. Şekil 22'de çatı kat planı ve A-A kesiti, Şekil 23'de kuzey ve güney cephesinden görünüm, Şekil 24'de doğu ve batı cephesinden görünüm, Şekil 25'de zemin kat ve mahfil katı planı verilmiştir.

Şekil 19. Cami İçinden ve Kubbelerden Bir Görünüm

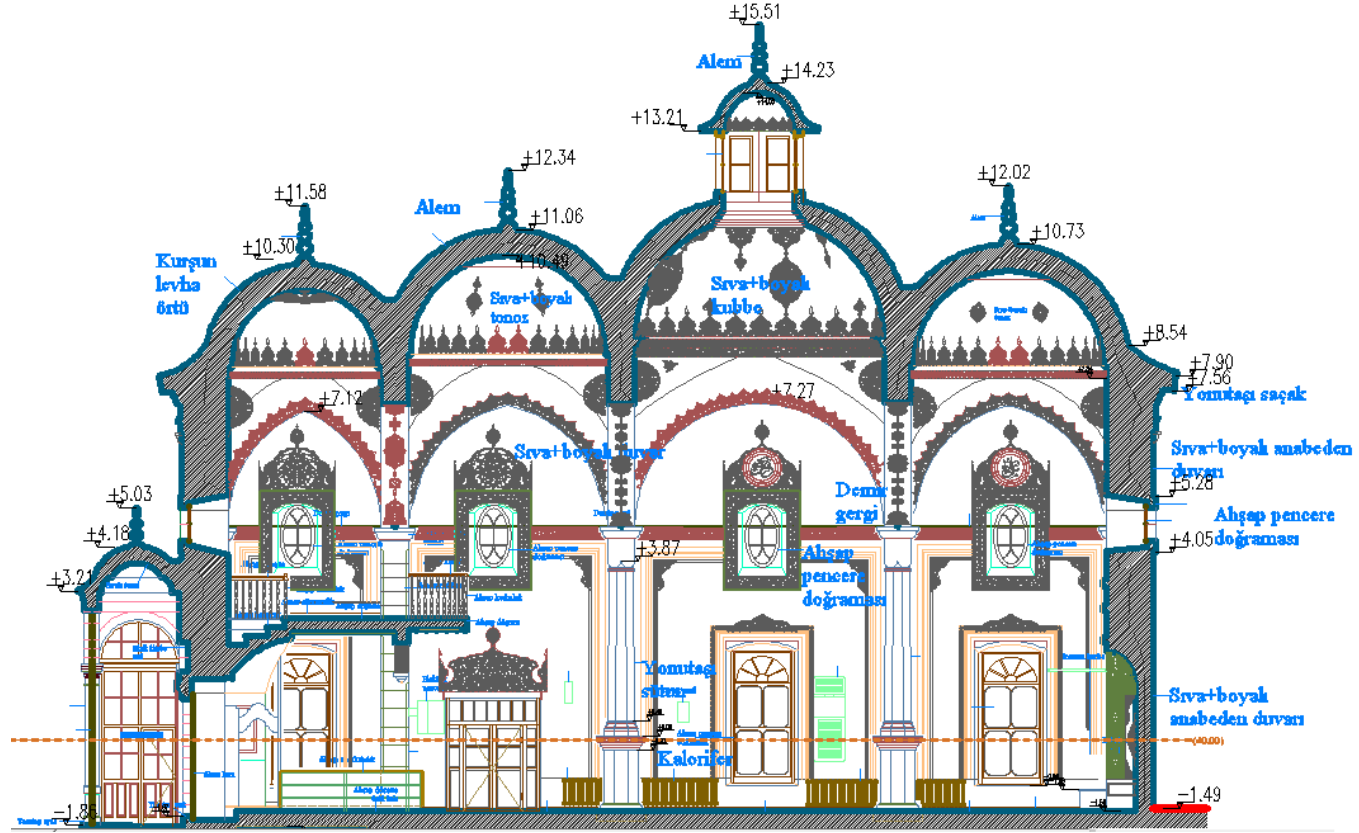

Şekil 20. Cami Minare Görünüşü ve Cami İçi Kemerlerin Görünüşü

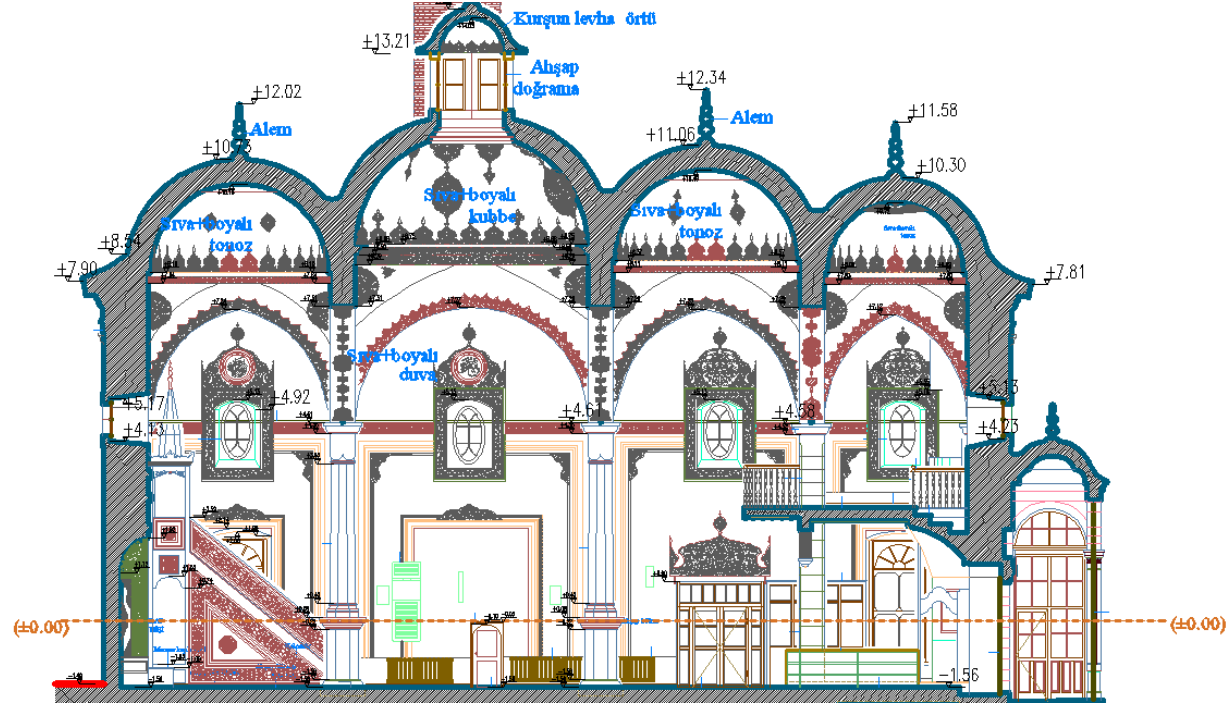
Şekil 21. Cami Kuzey ve Doğu Cephesi

Anadolu'daki Tarihi Camilerden Örnekler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

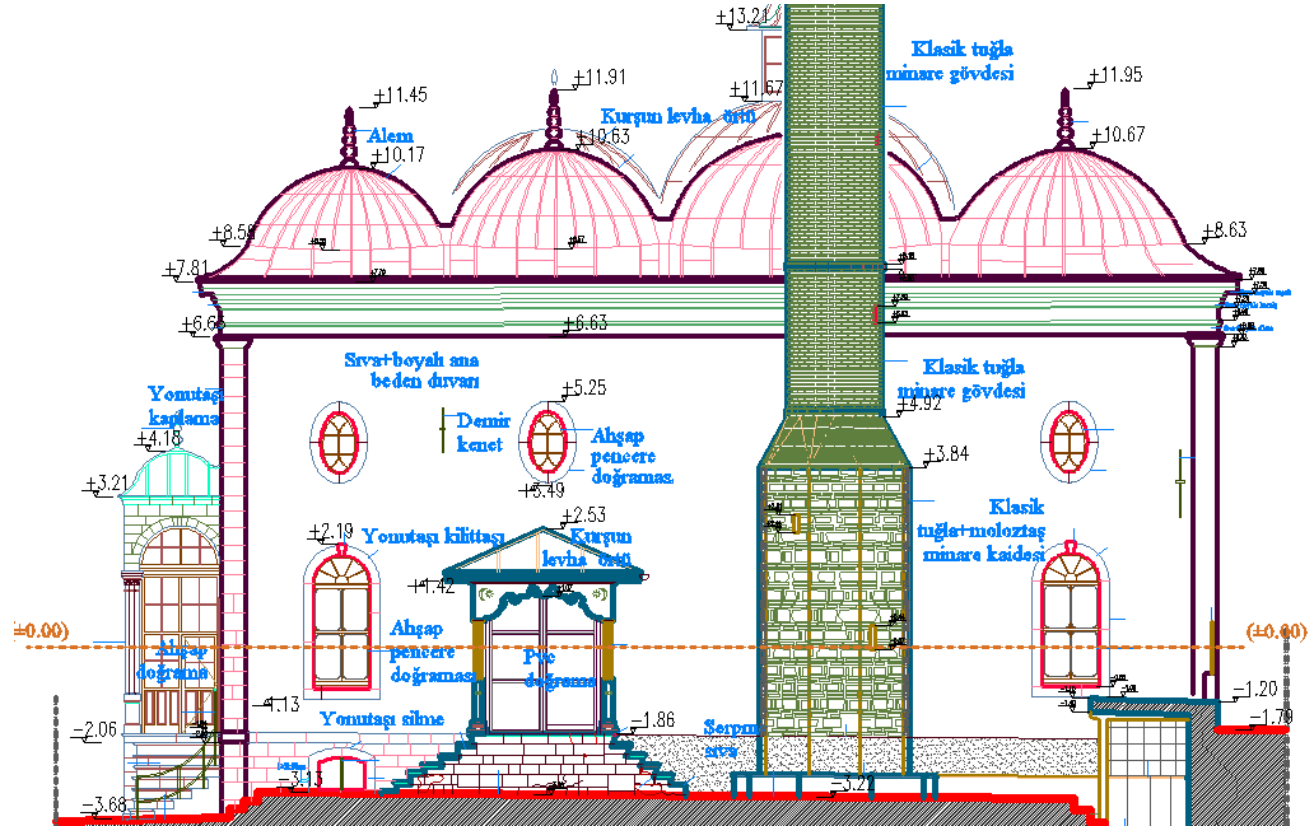
Şekil 22. A-A Kesiti

A. Özodabaş

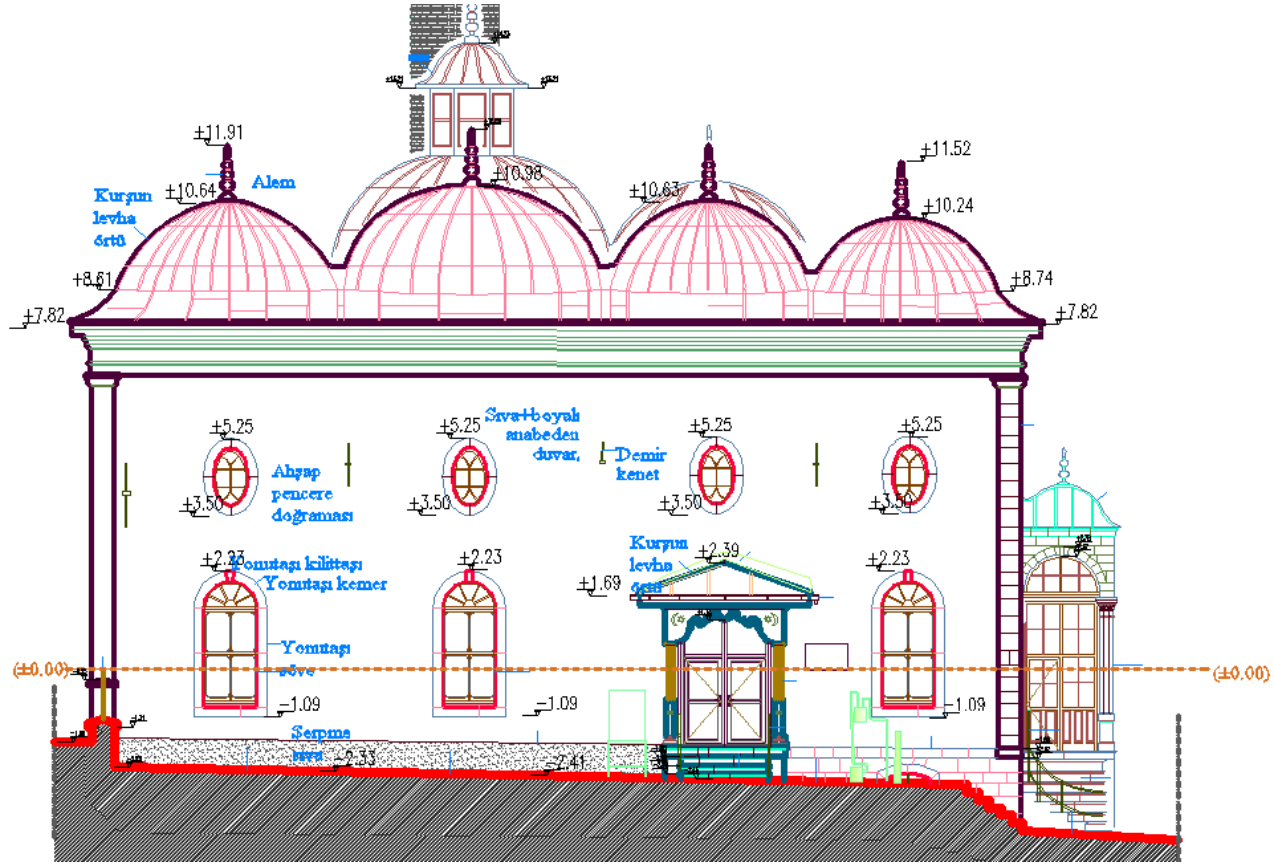
Şekil 23. B-B Kesiti

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

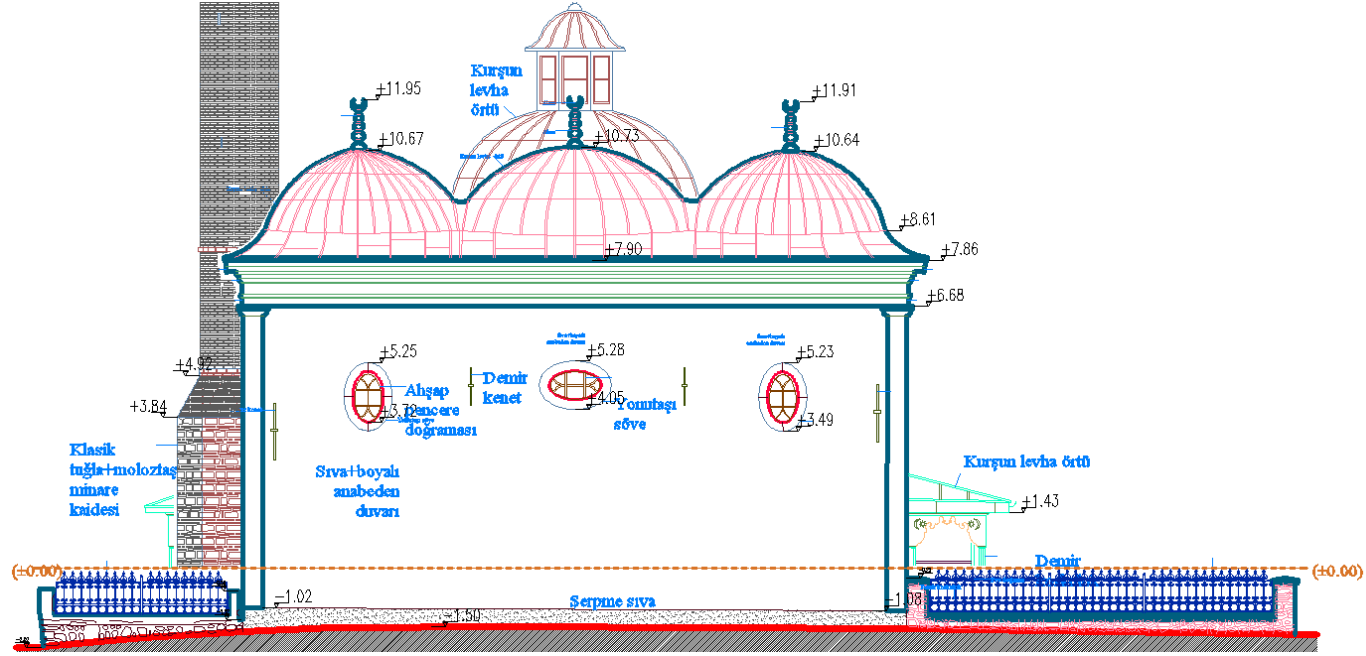
Şekil 24. Batı Cephesinden Görünüm

A. Özodabaş

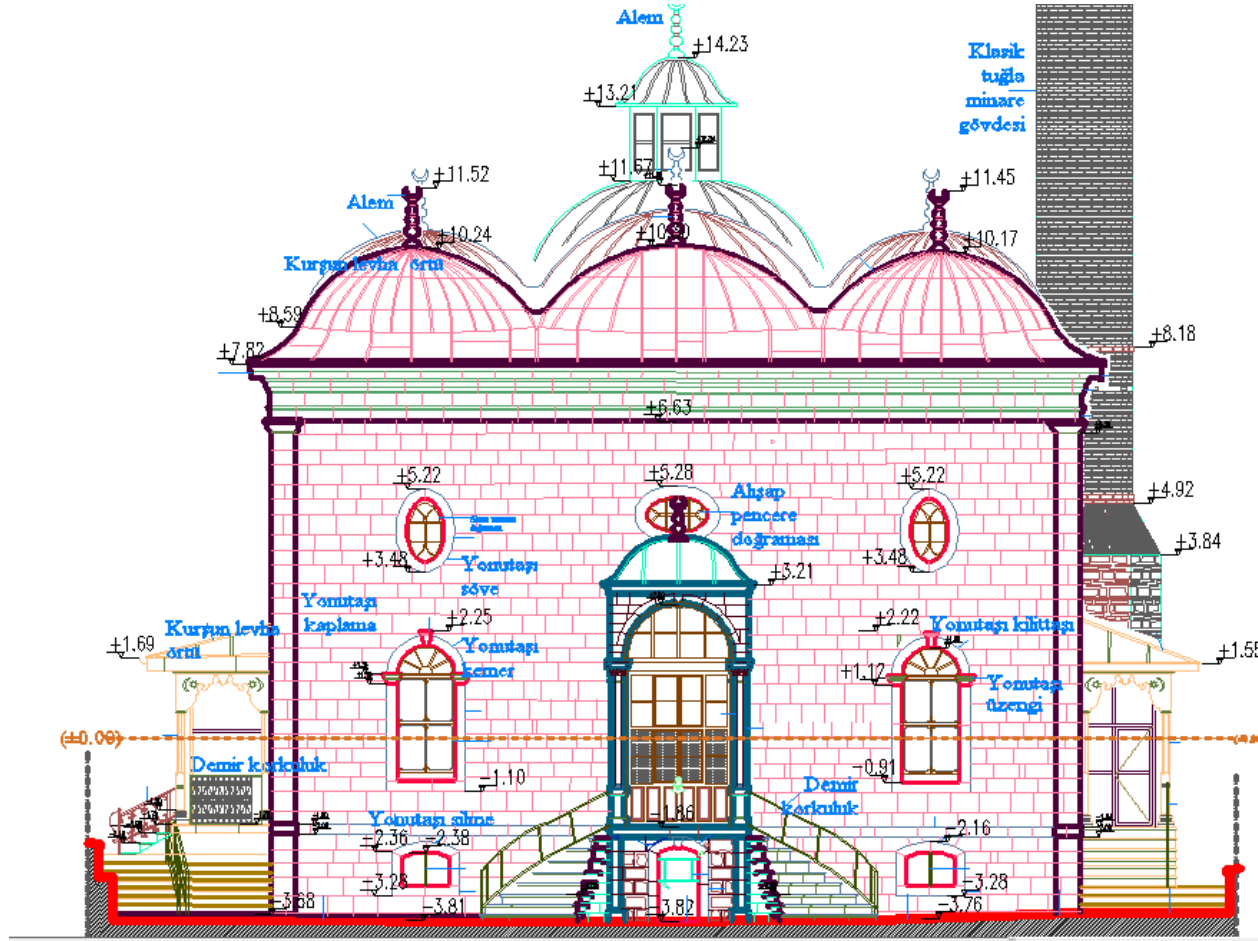
Şekil 25. Doğu Cephesinden Görünüm

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

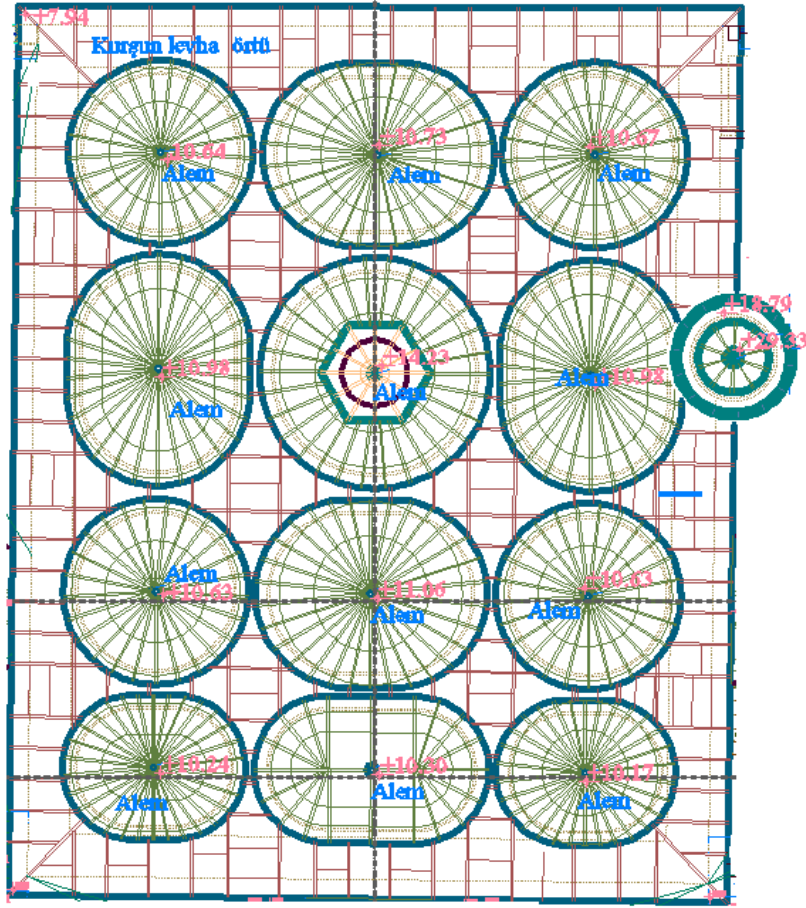

Şekil 26. Güney Cephesinden Görünüm

A. Özodabaş

Şekil 27. Kuzey Cephesinden Görünüm

Şekil 28. Çatı Kat Planı

SONUÇ

Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlılardan kalma türbe, kilise, medrese, hamam, han, köprü ve evleriyle çok fazla tarihi eser bulunmakta olup bunların en önemlileri de camilerdir. Taşınmaz kültür mirasımızın önemli bir parçası olan, bu yapıların kültürel ve mimari önemi nedeniyle korunarak gelecek nesillere güvenle aktarılması önemlidir. Bu çalışmada birkaç tane camiye yer verilmiştir. Türk kültürünün bir temsilcisi olan Çelebi Sultan Mehmet cami Söğüt ilçesinin tam merkezinde olup ilçenin önemli sembolik yapılarından. Camiye ait çizimler, görseller, rölöve, restitüsyon ve restorasyon raporlarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Camiye ait restorasyon önerileri bölüm 3.3'te verilmiş olup, caminin geleceğe güvenle taşınabilmesi için bu önerileri dikkate almak önemlidir. Hasarsız yöntemler ile caminin taşıyıcı sistemi hakkında bilgi edinmek ve zayıf bölgeler varsa tespit ederek güçlendirilmesi söz konusudur. Ayrıca yapılacak konservasyona dönük çalışmalar ve küçük çaplı müdahalelerde yapıyı uzun süre atmosferik ve kullanımdan kaynaklı etkilerden koruyacaktır.

Birçok il ve ilçelerde bulunan tarihi camiler ileride yapılacak daha kapsamlı bir çalışma ile plan tipleri, yapım teknikleri, yapı malzemeleri ve karakteristik özellikleri, geçirmiş oldukları restorasyon çalışmaları ve aşamaları raporlanarak, rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizimleri ile detaylandırılarak literatüre önemli bir envanter sağlayacağı düşünülmektedir. Koruma ve farkındalık olgusunun gelişebilmesi için Camilerin revak veya giriş mekânlarında bu çalışmaların bir özet hali görsel ve yazılı bilgilere yer verilerek sergilenmelidir.

TEŞEKKÜR

Promim şirketi tarafından hazırlanan, Camiye ait yapılmış olan fotoğraf, rapor, bilgi ve belgeler, rölöve çizim ve çalışmaları Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğünden izin alınarak elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2016). Tarihi Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme. *Hitit Üniveristesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 179-211.
- Aksoy, H. S., Karaton, M. (2019). Tarihi Yığma Yapıların Malzeme Karakteristiklerinin Hasarsız Yöntemlerle Belirlenmesi: Diyarbakır Ulu Camii, *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 109-117.
- Algaç, Ş. (2020). Uşak-Banaz-Yeşilyurt (Holuz) Köyü Camii ve Kalemşi Bezemeleri. *Art, Sanat* 13:1-26. doi: 10.26650/artsanat.2020.13.0001.
- Aslanapa, O. (1986). *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul: Anka.
- Aydin, H., Sevgen Perker, Z. (2017). Kastamonu Beldeğirmen Köy Tarihi Camii'nde Ahşap Malzeme Kullanımı. *Karadeniz Araştırmaları* 14(55):17-27.
- Çağlıtütüncügil, E. (2012). Eski Mordoğan (İzmir) Köyü Camii Süslemeleri. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (25):139-62.
- Çavuş, M. (2013). Tarihi Niksar Kulak Kümbetinin Deprem Altındaki Sismik Davranışının Değerlendirilmesi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi* 7, 80-90
- Çelik, M. Y., Tan, G. (t.y). Döğer (İhsaniye-Afyon) Tüflerinin Doğal Yapı Taşı Olarak Teknolojik Özellikleri ve Mevlevi (Türbe) Cami Restorasyonu. *Politeknik Dergisi*, 19 (4), 399-408
- Demir, H. (2019). Anadolu Selçuklu Dönemi Külliye Düzenlemesinde Cami ve Medrese'de Ortak Avlu Kullanımı". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (30):143-66.
- Doğan Yavaş. (1995). Eşrefoğlu Camii. içinde *İslam Ansiklopedisi*.
- Ghouchani, M., Taji, M., Kordafshari, F. (2019). The effect of qibla direction on the hierarchy of movement in mosque : A case study of mosques in Yazd, Iran. *Frontiers of Architectural Research* 8(3), 396-405. doi: 10.1016/j.foar.2019.01.002.
- Han, M. V. (2011). Elazığ ve Yakın Çevresindeki Tarihi Camilerin Mimari Yapısı ile Süslemelerinin İncelenmesi. Fırat Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Haspolat, Y. K. (2014). *Diyarbakır Ulu Cami*. <https://acikerisim.dicle.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11468/8063/Diyarbak%20UluCamii.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- İçel, B. (2020). Tarihi Beyşehir Eşrefoğlu Camisi Bazı Ahşap Sütunlarında Tür Teşhisi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* 1-1. doi: 10.24011/barofd.754189.
- Efe, İ. (2014). *Eşrefoğlu Cami ve Külliyesi*. Beyşehir.
- Koçak, A., Köksal, T. (2010). An example for determining the cause of damage in historical buildings: Little hagia sophia (Church of St . Sergius and Bacchus) – Istanbul, Turkey. *Engineering Failure Analysis* 17(4):926-37. doi: 10.1016/j.engfailanal.2009.11.004.
- Koçu, N. (2014). Tarihi Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde Geleneksel Yapı Malzemeleri ve Onarım Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Artium*, 2(1), 58-69.
- Küçük, G. S., Eyüpgiller, K. K (2016). Çatalca Vilayetindeki Tarihi Camilerin Mimari Analizi. *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, 12 (2016), 106-119.
- Othman, R., Zainal, A. (2011). The Importance of Islamic Art in Mosque Interior. *Procedia Engineering* 20:105-9. doi: 10.1016/j.proeng.2011.11.144.
- Özkan, H. (2011). Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler. *Sanat Dergisi* (18), 63-80.
- Przewlocki, J., Zielinska, M. (2016). Analysis of the Behavior of Foundations of Historical Buildings. *Procedia Engineering* 161:362-67. doi: 10.1016/j.proeng.2016.08.575.
- Roca, P. M. C., Gariup, G., Pela, L. (2010). Structural Analysis of Masonry Historical Constructions. Classical and Advanced Approaches. *Archives of Computational Methods in Engineering* 17(3), 299-325. doi: 10.1007/s11831-010-9046-1.

Anadolu'daki Tarihi Camiler ve Söğüt Çelebi Sultan Mehmet Cami

- Usta, P. (2019). Tarihi ve Kültürel Yapıların Korunması ve İncelenmesi; Sandıklı Ulu Cami Örneği. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD)* 4(2), 201-9. doi: 10.30785/mbud.431909.
- Üstündağ, H. (2018). Afyonkarahisar Ulu Cami. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yılmaz, M. (2012). Historical mosque orientation in Turkey: Central-Western Anatolia Region, 1150-1590. *Journal of Historical Geography* 38(4), 359-71. doi: 10.1016/j.jhg.2012.06.002.

Medya Ürünü Bağlamında Puslu Yolculuk Belgeseli

Media Product: Foggy Journey Documentary

Turan AKKOYUN¹

¹Aydın Menderes Üniversitesi,
İletişim Fakültesi, Aydın

ORCID:

T.A.: 0000-0001-6391-3905

Corresponding Author:

Turan AKKOYUN

Email:

turan.akkoyun@adu.edu.tr

Citation: Akkoyun, T. (2023). Medya ürünü bağlamında puslu yolculuk belgeseli. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 21-31.

Submitted: 25.08.2022

Accepted: 03.02.2023

Özet

1918-1919 yıllarında altı aylık süreçte Mustafa Kemal Paşa'nın askeri yetkiler Anadolu'ya geçişinde Bandırma Vapuru ile üç günlük seyahati isabetli bir adımla **Puslu Yolculuk** ismi verilen belgesel iletişim bilimlerinin ifadesiyle hedef kitleye ulaştırıldı. Belgeselde yer alan bilim insanları akademik birikimlerini aktarırken araştırma konusunun değerini paylaşmanın yanında sözel ve görsel medya ürünüyle toplumsal hafızanın güncellemesine katkı sağladılar. Yaşananlar, yaşanmak zorunda kalınanlar "kışı geçirse de ayazın unutulmaması" Türk kültürünün ana düsturlarından, iletişim bilimlerinin de toplumsal hafızasının gereklerindedir. Medya ürünleri hem kültürel değerleri hem de toplumsal hafızanın canlılığına destek verirler. Aynı zamanda ülke, tahsil, bölge, düşünce, kuşak gibi sınırlılıkları kolaylıkla aşarlar. Süresi sınırlı olsa dahi arzulanan etkiyi yapması halinde tesiri hem tarifsiz hem de sınırsız olabilmektedir. Araştırmanın amacı Atatürk'ün Anadolu'ya geçiş yolculuğunu akademik ağırlıkla hedef kitleye ulaştırılan ilgili medya ürününe sosyal bilimler ve iletişim bilimleri yanı sıra saha değerlendirmelerinde bulunarak, bilimsel açıdan önemine dikkat çekmektir. Türk milletinin varlığını muhafaza yolculuğunu geçerli ve güvenli yöntemle betimsel analizini gerçekleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Belgesel, Puslu Yolculuk, Bağımsızlık, Toplumsal Hafıza.

Abstract

In the six-month period between 1918-1919, Mustafa Kemal Pasha's three-day voyage with the Bandırma Ferry during the transition of military powers to Anatolia was conveyed to the target audience with the expression of the documentary communication sciences, which is rightly called "Foggy Journey". In the documentary, apart from sharing the value of the research topic, while the scientists convey their academic knowledge; They contributed to the updating of social memory with their verbal and visual media products. What happened, what had to be lived, "even if the winter passes, the frost should never be forgotten" is one of the main principles of Turkish culture, communication sciences and the requirements of social memory. Media products; They support the vitality of both cultural values and social memory. At the same time, they easily cross borders such as country, education, region, thought and generation. Even if its duration is limited, its effect can be both indescribable and unlimited if it has the desired effect. The aim of the research is to make field evaluations on the social sciences and communication sciences as well as the relevant media product that conveys

Atatürk's journey to Anatolia to the target audience with an academic focus; to draw attention to its scientific importance. The journey of the Turkish nation to preserve its existence; To perform descriptive analysis with a valid and safe method.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, Documentary, Foggy Journey, Independence, Social Memory.

1. GİRİŞ

“Toplumsal bir işlev” taşıyan olgu kimliğiyle kabullenilen iletişimin temel işlevleri “bilgilendirme, denetleme, yönlendirme, bilgi ve becerileri iletme, eğitme, duyguları dile getirme, toplumsal ilişki kurma, sorun çözüp kaygı azaltma, eğlendirme, uyarma, gerekli rolleri üstlenme” (Güz, 1998: 139) şeklinde sıralanabilir.

İletişimi insanla ilgili her şey olarak tarifinde önceliği mesaj almaktadır. Hedef kitleye ulaştırılması planlanan istek, bilgi, duygu, düşünce, inanç ve benzeri iletilerin her birisi ya da tamamı sözlü, yazılı, görsel dille aktarılan mesajı kapsamaktadır. Mesaj, teknik ve toplumsal kanallarla iletilirken gazete, dergi, radyo, televizyon, film, yeni medya gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılmaktadır. Mesajı hazırlayıp ileten kişi ya da kişiler iletişimin kaynaklarıdır. Muhatapları ise iletişim bilimlerine göre hedef kitleyi teşkil etmektedir. Hedef kitle de okuyucu, dinleyici, seyirci vb. tanımlanabilmektedir. İletin tasarlanması, hazırlanması, muhatapına ulaşması yeterli değildir. Karşılık bulması, olumlu ya da olumsuz bir karşılık bulduğunda iletişim tamamlanmış olur. “Esas olarak simgeler aracılığıyla bir kişiden ya da gruptan diğerine bilginin, fikirlerin veya duyguların iletimi” (İletişim, 2011: 3) özelinde kitlesel iletişim, dağınık bir halde bulunan herkese açıktır.

Türkiye, son on yıl itibarıyla karmakarışık hadiseler, tutum ve davranışlarla işgalden kurtuluşa uzanan sürecin yüzüncü yılını yaşamaktadır. Türk-İtalyan Harbi, I. Ve II. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ile ağır hadiselerin tamamlandığı düşüncesine rağmen 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan ve Milli Mücadele'nin başlangıç kabul edilmesi gereken Mondros Ateşkes Antlaşması'nın tamamen Türklüğün aleyhine yorumlanması hukuksuz bir şekilde uygulanması yüzünden başlayan işgallerle Türk milleti tam anlamıyla bir “ölüm-kalım savaşına” girişmek zorunda kaldı. Bu sebeple önem arz eden hadiselerle dair akademik, siyasi ve sanat faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Tarih başta olmak üzere uluslararası ilişkiler, edebiyat, iletişim bilimleri söz konusu faaliyetlere destek vermektedir. Emperyalist güçlerin zoruyla imzalanan Mondros Ateşkesi Anadolu'da tesis edilen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin başarısı sonucu imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşmasıyla yürürlükten kaldırılabilmiştir. (Tansel, 1991)

Bahsi geçen sürecin tamamı ya da bir kısmı medya ürünleri arasında seçkin bir yere sahip belgesellere konu olabilmektedir. Resmi televizyon kanalı TRT, yıldönümleri vesilesiyle hazırladığı belgesellerden birisi **Puslu Yolculuk** (Yönetmen: F. Neslihan Semerci: 2022) oldu. Medya ürününün ismi Yıldırım Orduları Kumandanlığından ayrılıp payitahta dönüş, İstanbul'daki hummalı çalışmaların ardından 16-19 Mayıs 1919 tarihlerinde Bandırma Vapuruyla Anadolu'ya geçiş yolculuğunu realist bir şekilde ortaya koymaktadır.

Böylesine sonu meçhul yolcuğun kararlı lideri, siyasi, askeri, hukuki, iktisadi açıdan “darmadağınık” Türk Milletini, ulusal egemenliğe dayalı yeni bir devlet kurma hedefinde birleştirmiş, bütünleştirmiş, “milli bir güç haline” (Tünay, 1985: 566) getirmiştir.

2. PUSLU YOLCULUK BELGESELİ

IX. Ordu Müfettişi göreviyle Mustafa Kemal Paşa'nın payitahttan Anadolu'ya geçiş hadisesini Prof. Dr. Tufan Gündüz'ün danışmanlığında¹ sinema türleri arasındaki belgesele aktarımında Prof. Dr. Mevlüt Çelebi, Prof. Dr. Seyfi Yıldırım, Prof. Dr. Sinever Esin Derinsu Dayı,

¹ Tufan Gündüz, http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/TufanGunduz_Ocak2016.pdf

Dr. Öğretim Üyesi Zekeriya Türkmen akademik² desteğinden yararlanılmıştır. Anadolu'ya geçişin yüz üçüncü yıldönümü için hazırlanan belgeselin akademik anlatımlarında "tarihin önemli süreçlerinin yanı sıra az bilinen birçok anekdot da izleyiciyle paylaşıldı." Anadolu'nun işgali, farklı kaynaklardan görüntünün harmanlanmasıyla "yeni bir arşiv kaynağı" hazırlanmıştır.

Sinema filminin her türlü bir belge niteliğindedir. "Kurmaca sinemasının beyin yıkama faaliyetine gönüllü katıldığı bir çağda, belgeselin hayat adına söz alması kaçınılmaz gibi görünüyor." (Sönmez, 2003: 8) Araştırma konusu belgesel toplumsal hafızada capcanlı durumdaki konuya eğilmesi. "Tozlu raflarda, arşivlerde bekleyen belgeler ya da her gün baktığımız ama göremediğimiz yaşam parçaları, belgesel filmcinin onlara kattığı ruhla vücut bulur ve konuşmaya başlar." (Arda, 2020: 13) 1990'lara kadar ülkenin tek televizyon kanalı TRT 1980'li yıllarla birlikte "belgesel anlayışı büyük gelişmeler kaydetmiş, kurum tarafından ya da kurum adına özel kuruluşlar tarafından Türkiye'nin tarih, kültür, sanat ve doğa varlıklarını içeren nitelikli belgeseller çekilmiştir." (Arda, 2020: 109) Belgesel sinemanın toplumsal hafızaya katkısının arttığı aynı şekilde "izleme eylemi" (Jenner, 2017: 306) yanı sıra televizyon kanallarının sayısının çoğaldığı XXI. Yüzyılda TRT için hazırlanan araştırma konusu belgeselde stok görüntü, arşiv belgeleri, gazeteler kullanılmıştı.

Projeler üzerine şekillenen dünyaya imkansızlıklara rağmen başarılabilirliğinin en güzel örneği Mustafa Kemal Paşa'nın Bandırma Vapuru ile Anadolu'ya geçişidir. "Bilimsel çerçeveli araştırmalara dayalı projeler genelde bir kişi ya da sınırlı sayıda şahsiyet tarafından yürütülür. Düşünce veyahut yürütücü sayısının azlığı kitlesel muvaffakiyete olumsuz yansımaz. Geçmiş yüz ve bin yıllarda bunun örnekleri bulunduğu gibi bir asır evvel Türklüğü ikinci anavatanında yok etme amaçlı, "Şark Meselesi" karalamasına rağmen, farkındalık sahibi "esas Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşaması" projesi "Fahr-i Yaver Hazret-i Şehriyari" ve IX. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın yürütücülüğünde başarıyla tamamlanmış, bütün dünyanın kabul ettiği "Türkiye Cumhuriyeti" isimli bir sonuç raporu olmuştur. Onun sonuç raporunu, medya ürünleriyle Türk milletinden koparmak isteyenler bugüne kadar olduğu gibi karalama ile meşgul olacaklar ve de karalanmış, üstü çizilmiş, bir kenara atılmış vaziyette kalmaya devam edeceklerdir. Zira her an baskına hazır bir halde, her türlü ihanete, toplum mühendisliğine, imkansızlığa, güneşin kavurucu sıcaklığına, karların yolları kaplamasına, deryaların enginliğine, düşmanların bilinçli işbirliğine rağmen Türk milleti güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar mevcudiyetini, hem de beşeriyetin son ümidi olarak muhafaza etmeyi sürdürmektedir. Tek bir kişi ya da çok az sayıda şahsiyetin tasarlayıp başarılı bir şekilde yürütüp nihayete erdirdiği projelerin, evrensel kriterler doğrultusunda sonuç raporları masaya bırakıldığında artık kitlelere ait olmaktadır. Başarılı sonuç raporlarını geciktirenler ya sessizce ya da şanına yakışır bir halde devre dışı kalmaktadırlar." (Akkoyun, 2022)

Puslu Yolculuk Belgeseli temasının aydınlığa dönüşümünde son derece karmaşık yol ayrımları yine Mustafa Kemal Paşa'nın liderlik vasıfları ve ileri görüşlülüğü ile aşılmıştır. Bu basamaklara dair belgesel, dizi ve sinema projeleri yürütülmüş, yürütülmekte ve bundan böyle yürütülmeye devam edecektir. Bu projelerin başarısı aslında belgeselin temasındaki kararlı duruş ve hedefe kitlenmeden kaynaklanmaktadır. Bunlara dair biri hareketin tamamını ilgilendiren, diğeri Türk kadını bir diğeri de sadece bölgesel tanınan olmak üzere üç örnek vermek gerekirse;

Ya İstiklal Ya Ölüm (Yönetmen: Yasin Uslu, 2020) Büyük Millet Meclisi'nin açılışının yüzüncü yılı münasebetiyle hazırlanıp yayınlanan kurgu dizisidir. Dizi tıpkı araştırma konusunda

² Mevlüt Çelebi, <https://ege.academia.edu/MEVL%C3%9CT%C3%87ELEB%C4%B0>; Seyfi Yıldırım, <https://avesis.hacettepe.edu.tr/seyfi/yayinlar>; Sinever Esin Derinsu Dayı, <https://avesis.atauni.edu.tr/sdayi/yayinlar>; Türkmen (2020).

olduğu gizi zaman bakımında sınırlı ancak toplumun tamamının geleceğini ilgilendiren konuları yaşanmışlardan kurgulamıştır. 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinden 23 Nisan 1920 TBMM'nin açılışına kadar ki süreci 12 bölümde aktarmıştır. Dizide Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa, Ali Fuat Paşa, Cevat Paşa, İsmet Bey, Mehmet Akif, Halide Edip, Müftü Rifat Efendi, Dr. Adnan Bey, Topkapılı Cambaz Mehmet Bey, Damat Ferit Paşa gibi gerçek ve toplumsal hafızada karakter karşılığı bulunan şahsiyetlere yer verilmiştir. "İçindeki gerçekliğin yüzdesi özellikle hiçbir dönem dizisinde olmadığı kadar yüksek" olması diziyi belgesel türe yaklaştırmıştır. "Her aşamasında bilenlere müsaade edildi. Bilenler bildiği kadar dahil oldu. Yardımlaşma ve öğrenme gayreti azamiydi. Projede Mustafa Kemal ve arkadaşları vardı. Mustafa Kemal Atatürk dünyaya yön veren bir lider. Bu proje ile en azından bu karanlık ve gizemli sürecin 6 haftasına dahil olundu. Mustafa Kemal'in azmi, stratejisi ve mücadelesi" (Yalçınkaya, 2020) aktarıldı.

Çete Ayşe (Yönetmen: Ercüment Çavluer, 2012) filmi de gerçek ancak halk kahramanlığına ulaşan kadın bir kuva-yı milliyeciyi konu seçmiştir. Çete Emir Ayşe Kuva-yı Milliyede efe elbisesi giyen ve ilk defa "Efe" unvanı alan bir kadın kahramandır. 1933 yılında Aydın'da Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine (istasyon meydanında) İstiklâl Madalyası verilmiştir. Çete Ayşe bu anısını şöyle dile getirmiştir: "O günlerden iki hatıram kaldı. Biri kadınlığımla verdiğim savaş, öteki de rahmetli Atatürk'ün göğsüme taktığı İstiklal Madalyasıdır. " Bu bakımdan filmi önem arz etmektedir.

Efe Kazım Milli Mücadele döneminde Karamürsel dolaylarında faaliyetlere katılmıştır. Mondros Ateşkesinin yüzüncü yılında hayatına dair yazar ve sinema yönetmeni kızı tarafından uzun metraj belgesel projesi haberlerine Kanada, Yunanistan ve Almanya'dan yapımcıların ilgi (Efe, 2018) göstermiş, Atatürk'ün Anadolu'ya geçişinin yüzüncü yılında hazırlıkların ilerlediği kitle iletişim araçlarına yansımışsa da "uluslararası festivaller için hazırlanacak" (Babası, 2019) projenin tamamlanıp-tamamlanamadığı öğrenilememiştir.

3. MUSTAFA KEMAL PAŞA

Ömrü cepheden cepheye, vatan hizmetinde, parlak zaferle geçen Mustafa Kemal Paşa'nın araştırma konusu belgesele konu olan kısmı Türk milletinin psikolojik durumuyla bütünleşmiş vaziyettedir.

Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış, Türk Ordusu terhis edilmiş, köklü geleneğe bağlı askerî teşkilat kadroları boş olsa bile yeni yapılandırma yoluna giderek XII., XV. Ve XX. Kolorduları oluşturmaya başlamış, o günlerde çok fark edilememiş olsa da 23. Fırka yakın gelecekte telgraf merkezli iletişimi sağlama göreviyle oluşturulmuştu. Kısaca bahsedilen bu hususlar yanı başında gerçekleşen Yıldırım Orduları Grup Kumandanının aynı günlerde askeri vazifesi sonlandırıldığından payitahtta dönüşü kaçınılmaz hale gelmişti.

Araştırma konusu payitahta dönüş, altı aydan birkaç gün fazla buradaki faaliyetler ve nihayetinde Adalar Denizi kıyılarındaki İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin ertesi günü Bandırma Vapuru ile Karadeniz'e açılış, sahile yakın bir seyirle içerisinde üç tane "on dokuz" barındıran 19 Mayıs 1919 sabahı Samsun'a çıkışı ve birkaç gün sonrasını hedef kitleye ulaştırmaktadır.

Üstlendiği askeri vazifelerde elde ettiği başarıları arasında bir sıralama yapma akademik açıdan mümkün değilse de bahsi geçen altı buçuk ay kadar ki hayatı Türk milletinin istiklal ve istikbaliyle bütünleşmiş olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Ateşkes sonrası yaşanan günlük³ hadiseler, matbuat (Akşin, 2021: 249 vd.) yoluyla zemin hazırlama, birbiriyle bağlantısız mahalli cemiyetlerin (Özkaya, 1987: 139-186) oluşması gibi genel hususiyetlerin haricinde Dünya Savaşının yenilgisiz kumandanının faaliyetleri Anadolu'ya geçişi zorunlu hale getirmişti.

Milli Mücadele'de Anadolu'ya geçiş ve basın dikkate değer bir konu olarak araştırmacıların dikkati çekmeye devam etmektedir.

Anadolu'ya geçiş kadar kararı fiile dönüştüren Bandırma Vapuru da kitle iletişim araçlarında oldukça geniş yer bulmuştur. Samsun'da **Bandırma Vapuru Müzesi**⁴ 2005 yılında ziyarete açılmıştır. Beşeriyeti teslim alan salgında "kontrollü normalleşme adımları" (Akkoyun, 2021: 44-48) yanında geliştirilen tutum ve davranışlar içerisinde Atatürk'ün Samsun'a çıkışının 102. Yılında da Sabancı Vakfı ile Samsun Büyükşehir Belediyesi işbirliği ile **Bandırma Vapuru Sanal Müzesi** hayata geçirilmiştir. (Sabancı, 2021)

Araştırma konusu "medya ürünü" belgeselin zaman dilimi üç günlük Bandırma Vapuru yolculuğunda vazifeli mürettebat şunlardır: (Tarakçı, 2022)

- Gemi süvarisi İsmail Hakkı Durusu
- İkinci Kaptan Üsküdarlı Tahsin Kaptan
- Çarkçı Başu Mehmet Ağa Oğlu Hacı Süleyman
- Gemi Kâtibi İsmail
- Lostromo Hasan Reis
- Serdümen Görele'den Ali Oğlu Basri
- Ambarcı Rizeli Süleyman Oğlu Mahmut
- Ambarcı Silivrili Hasan Oğlu Mehmet
- Tayfa Süleyman Oğlu Cemil
- Tayfa Hüseyin Oğlu Rahmi
- Tayfa Mesut Oğlu Temel
- 1. Kamarot Muharrem Oğlu Hacı Tefik (Ulus)
- Kamarot İbrahim Oğlu Mehmet
- Kamarot Yamağı Mustafa Oğlu Halit
- Ateşçi Koyun Hisar'dan Yusuf Oğlu Halit
- Ateşçi Rizeli Arif Oğlu Mansur
- Ateşçi Osman Oğlu Hacı Hamdi
- Kömürcü Hasan Oğlu Mehmet
- Kömürcü Mehmet Ali Oğlu Ömer Faik

³ (Sarıhan, 2003) "Türkçe'de eski ve yeni yazıyla basılmış hemen bütün ciddi kaynaklar gözden geçirilmiştir. Bunların içinde belgesel özelliği olan, olayların tarihlerini verenlere ağırlık verilmiştir. Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Anadolu'da çıkan gazetelerin taranmasına, olaylar için bunların kaynak gösterilmesine önem verilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı'nın özet olarak çevirttiği ve daktilo metinler halinde muhafaza ettiği Yunan kaynaklarından yararlanılmıştır. Türkçe'ye çevrilmiş bazı İngilizce ve Fransızca önemli kaynaklar da taranmıştır."

⁴ "Atatürk ve silah arkadaşlarını 19 Mayıs 1919'da Samsun'a getiren **Bandırma Vapuru Müzesi**, günümüzde **Milli Mücadele Parkı Açık hava Müzesi** içerisinde yer almaktadır. Müzenin tefriş Salonunda beş adet bal mumu heykeli, 1878'li yıllara ait gemici saati, antika telefon, harita, ölçüm malzemeleri, yangın tüpü, antika masa ve sandalyeler bulunmaktadır. Atatürk'ün odası, kaptan köşkü, kaptan kamarası, geminin diğer gezilebilir alanlarıdır. Sergi bölümünde, geminin orijinal çizimleri, tarihçesi bulunmaktadır. Salonun iç kısmındaki duvarların her iki tarafında Atatürk'e ait resimler, Atamıza ait beylik silahı (orijinal), kendi el yazması ile kaleme aldığı kongre kararlarından örnek nüshalar, Dolmabahçe ve Savarona için özel yaptırdığı kıyafetler, 1800'lü yıllara ait bir pusula bulunmaktadır." <https://karadeniz.gov.tr/bandirma-vapuru/>

- Vinçci İsmail Hakkı
- Vinçci Ali Oğlu Galip

Aynı yolculukta resmi vazifeliler isimler de Őunlardı: (Tarakçı, 2022)

- IX. Ordu MufettiŐi Mirliva (Tuğgeneral) Mustafa Kemal Paşa
- 3. Kolordu Komutanı Erkan-1 Harp Mir Alayı (Kurmaya Albay) Refet (Bele Paşa)
- MufettiŐlik Kurmayı Başkanı Erkan-1 Harp Mir Alayı Manastırlı Kazım (Dirik Paşa)
- MufettiŐlik Sağlık Daire Başkanı Tabip Miralay İbrahim Tali (Öngören)
- Kurmay Başkan Yardımcısı Erkan-1 Harp Kaymakamı (Kurmaya Yarbay) Mehmet Arif Bey (Ayıcı)
- Karargâh Erkan-1 Harbi ve İstihbarat ve Siyasi Şube Müdürü Erkan-1 Harp BinbaŐısı Hüsrev Gerede
- MufettiŐlik Topçu komutanı Topçu Bin Başı Kemal Bey (Doğan)
- MufettiŐlik Sağlık Daire Başkan Yardımcısı Tabip Bin Başı Refik Bey (Saydam)
- MufettiŐlik Baş Yaveri Yüz Başı Cevat Abbas Bey (Gürer)
- Dr. YüzbaŐı Behçet Efendi
- Kurmay Mülhakı Mümtaz (Tunay)
- Kurmay Mülhakı Yüz Başı İsmail Hakkı (Ede)
- MufettiŐlik Emir Subayı Yüz Başı Ali Őevket (Öndersev)
- Karargâh Komutanı Yüz başı Mustafa Vasfi (Süsoy)
- Mülhak YüzbaŐı Rauf
- YüzbaŐı Hersekli Ahmet Efendi
- Kurmay Başkanı Emniyet Subayı Üsteğmen Hayati
- Kurmay Mülhakı 3. Kolordu Komutan Yaveri Üsteğmen Arif Hikmet (Gerçekçi)
- İaŐe Subayı Üsteğmen Abdullah (Kunt)
- Mülhak Teğmen Zebur
- MufettiŐlik İkinci Yaveri Teğmen Muzaffer (Kılıç)
- Emir Subayı Teğmen Ruhsat
- Adli MüŐavir Ali Rıza Efendi
- Tabur Hesap Memuru Rahmi Efendi
- Tabur Hesap Memuru Ahmet Nuri Efendi
- 1. Sınıf Kâtip Faik Efendi (Aybars)
- 4. Sınıf Kâtip Memduh Bey (Atasev)
- Zabit Vekili Tahir Efendi
- Alay Kâtibi Yahya Efendi
- Tabur Kâtibi Süleyman Fehmi Efendi
- Hesap Memuru Őükrü Efendi
- Kıdemli Çavuş Osman Nuri Oğlu Ali Faik
- Kıdemsiz Çavuş İbrahim İzzet Oğlu Atıf
- Çavuş Mustafa Oğlu Kemal
- Çavuş Kemal Oğlu Mustafa
- OnbaŐı Tefvik Oğlu Âdem
- OnbaŐı Ali Oğlu Refet
- OnbaŐı Abdullah Oğlu Ali
- Nefer Hüseyyin Oğlu Mehmet
- Nefer Ahmet Oğlu Emin
- Nefer Mustafa Oğlu İsmail
- Nefer İbrahim Oğlu Ömer
- Nefer Kerem Oğlu Mehmet

- Nefer Mehmet Oğlu Mehmet
- Nefer Hasan Oğlu Elvan
- Nefer Mehmet Oğlu Durmuş
- Nefer Mehmet Oğlu Ali
- Nefer Şakir Oğlu Nuri
- Nefer Hasan Oğlu Hüseyin
- Nefer Abdullah Oğlu Musa
- Nefer Abdullah Oğlu Mehmet
- Nefer Mehmet Oğlu Hasan
- Nefer Bekir Oğlu Mahmut
- Nefer İhsan Oğlu Mehmet Lütfi
- Nefer Ali Oğlu Musa

Sebepleri geçmişe uzanan, diğer savaşlarla kıyaslanamayan Milli Mücadele ile birlikte milli egemenliğe dayalı yeni Türk devletinin ortaya çıkış sürecini başlatan Mondros Ateşkes Antlaşması, taraflarını hedeflerinden farklı noktalara sürüklemiştir. Başlangıçta Türklerde şaşkınlık, hayret, ümitsizlik, korku, endişe hat safhada görünürken, tarihi fırtınayı gözleyenler de az değildi. Güvenlik, haberleşme, haysiyet, şeref başta olmak üzere kavramlar ve duygular birbirine karışmaktaydı. Karışıklık, işgalcilerin uygulamalarına, ilk andan itibaren "geldikleri gibi giderler" diye haykıran, orduyu muhafaza etmeye çalışan, doğrudan Anadolu insanı ile bütünleşen Mustafa Kemal Paşa'nın "aşama aşama" yürüyüşüyle ortadan kayboldu. Türklük yeniden ayağa kalktı. Türklüğün ezelden ebede tecrübesi, aydın sorumluluğu, vatan aşkı, milli birikimi; düşmanın yok etme projeleri kapsamında ateşkes antlaşmasına planlı bir şekilde yerleştiği işgal, denetim, belirsizlik, haberleşme hükümlerini Anadolu'da geçersiz kıldı. (Akkoyun, 2018: 957-986)

4. TÜRK MİLLETİ ve GENÇLİĞİ

Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı vesilesiyle Türk milletinin göz bebeği evlatlarına farkındalık kazandıracak projelerde kaynak, araştırmacı, yardımcı, yürütücü rolleri verilmesi sıklet noktasında uyku sersemliği bulunan toplum mühendisliğini de silkeleniş, uyanış, şahlanış, zafere atılış yol haritasının yazılımına dönüştürecektir. Böylesine bir dönüş kendi kendine atfedilen bir "zafer" değil bilakis geçmişte olduğu gibi yabancıların hakkını teslim etmek zorunda kaldığı, alkışlamaktan çekinmediği ancak sinsi hedeflerinden de asla vazgeçmediği net taraflı güzergah mimarlığı da beraberinde getirecektir.

Atatürk'ün modern Türkiye anlamına geldiği Türk ve yabancı düşünce insanları tarafından net olarak ifade edilmektedir. Modern Türkiye'nin inşasında Millî Mücadele başka hiçbir hadise ile mukayese edilemeyecek bir değerdir. Milli Mücadele'nin çekirdek unsuru da Mustafa Kemal Paşa'nın beraberindekilerle söz konusu edilen üç günlük yolculuğudur.

Puslu Yolculuk Türk milletine ulaşma, onunla bütünleşerek ateşkes hükümlerini aleyhte uygulayan emperyalist güçlerin uluslararası oyunlarını bertaraf etme yolundaki adımın kamuoyu karşılığıdır. Yoksa Atatürk'ün zihninde medya ürününün ismini çağrıştıracak herhangi bir endişe bulunmamaktadır.

Türk milletinin 1918-1922 yılları arasındaki "ölüm-kalım" mücadelesi şu isimlerle anılagelmiştir: (Gökbilgin, 2018; Mizancı, 1994; Karabekir, 1933-1951; Özkaya 1981; Dağlarca, 1951; Belen, 1973; Çelik, 2007; Balabanlılar, 2003; Korkmaz, 2007; Ağaoğlu, 2018)

- Milli Mücadele
- Mücahede-i Milliye
- İstiklâl Harbi

- Türk İstiklal Savaşı
- İstiklal Savaşı
- Türk Kurtuluş Savaşı
- Ulusal Kurtuluş Savaşı
- Kurtuluş Savaşı
- Ulusal Bağımsızlık Savaşı
- Kuva-yı Milliye

Sıralan isimlerinin öznesi durumundaki Türk milletine olan inancını ardından gençliğe yüklemiştir. **Puslu Yolculuk** bireysel anlamdan ziyade omuzlanan zorluluğu afişe etmektedir. Sinema sanatının özelliği gereği görüntüler kurguyla değer (Bresson, 2009: 92) kazanabilmektedir. Belgesel projesinin yürütülmesinde yazımın son basamağı olarak kabul edilen “çekim senaryosu” (Şenyapılı, 2002: 57) akademik birikimin esas alındığı anlaşılmaktadır.

Temelde altı aylık periyotun üç gününe ağırlık veren belgeselin teknik açıdan etkili kısmının televizyon yayınlarında yaygın kullanıma sahip kesme olduğu görülmektedir. Doğru kullanım hem stok görüntülerde hem de akademik katkılarda gerçekleştirilebildiğinden hedef kitlenin bakış yönü ile açısının değişiminde (Gökçe, 1997: 142) yadırganmamaktadır. Böylelikle kesme ya da görüntü değişimleri bir “göz kırpma” (Murch, 2005: 17) doğallığında algılanmaktadır. Televizyon yayıncılığının gelenekselliği içerisinde doğru kurgulanmış geçişler gereksiz görüntü, bilgi, zamanı ortadan kaldırarak sahne ve seyir zevkini pekiştirerek düşünce tazeliği (Öngören, 1976: 186) ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte ağır ritme bağlı geçişler hedef kitleye bir dinlenme, önceki görüntüyü de sindirme imkanı (Büker, 1985: 137) verdiği dikkate alınmalıdır.

Belgeselde çekim sürecinin sağlıklı işletildiği şu unsurlardan (Öngören, 1976: 221) anlaşılmaktadır:

- Hedef kitlenin algılaması istenen bilginin derecesi; Belgeselin hedef kitleye sunulduğu tarih de dikkate alındığında akademik, arşiv bilgileri, hatıralarla desteklenmiş, uzun yıllardan beri sürdürülen ve bundan sonra da sürdürülecek araştırmalardan elde edilmiş kalite
- Hedef kitleye verilmek istenen bilginin açıklığı: Her yaş kuşağından, tahsil durumu ile düşünce platformundan hedef kitlenin kolaylıkla anlaşılabilir düzeyde açık ve net.
- Hedef kitlenin konuyu tanıyıp-tanımadığı: Potansiyel olarak eğitimlerinin farklı dönemlerinde “Bandırma Vapuru” özelinde Mustafa Kemal Paşa genelinde zihinlerde karşılık bulan konunun tanınırlığı bulunmakla birlikte, farkındalıklı bakışla bilgilerin hem güncellenmesi hem de pekiştirilmesi
- Konunun ilgi çekiciliği: Atatürk’e dair her türlü konunun yurt içinde ve dışında ilgi çektiği bilinmekte olup, akademik destekli belgeselin ekrandan görsel, işitsel sanat yöntemiyle çekiciliğin artırılması söz konusu olmuştur.

SONUÇ

Mesaj, Araç, Kaynak, Hedef, Tepki gibi belli başlı unsurlara sahip iletişim, insanla ilgili her şey olarak algılanıp hedef kitleye ulaştırılması planlanan istek, bilgi, duygu, düşünce, inanç ve benzeri iletilerin her birisi ya da tamamı sözlü, yazılı, görsel dille aktarılan mesajı kapsamaktadır. Türkiye, son on yıl itibariyle karmakarışık hadiseler, tutum ve davranışlarla işgalden kurtuluşa uzanan sürecin yüzüncü yılını yaşamaktadır. Emperyalist güçlerin zoru ve sinsî hesaplarla hazırlanıp imzalanan ateşkes sonrası birbirine bağlı çoğunlukla olumsuz gelişmeler sonucunda, köklü bir gelenekten gelen Türk milleti içinden yetiştirip savaş meydanlarında rüştünü ispatlayan lideriyle “aşama aşama” yürüyüp bağımsızlığını dünyaya kabul ettirdi. Dört yıla uzanan sürecin

başlarında Mustafa Kemal Paşa'nın üç günlük yolculuğu **Puslu Yolculuk** belgeseliyle hedef kitleye ulaştırıldı.

Anadolu'ya geçişin 103. Yıldönümü için hazırlanan otuz dokuz dakikalık belgeselin akademik anlatımlarında "tarihin önemli süreçlerinin yanı sıra az bilinen birçok anekdot da izleyiciyle paylaşıldı." Bütün sinema türleri gibi belgesel film bizzat kendisi de bir belgeye dönüşmektedir. Böylelikle ilgili kurum ve şahıslar ondan bir arşiv kaynağı olarak yararlanmaktadırlar.

Ömrü cepheden cepheye, vatan hizmetinde, parlak zaferle geçen Mustafa Kemal Paşa'nın araştırma konusu belgesele konu olan altı aylık süreçteki üç günlük yolculuğu Türk milletinin psikolojik durumuyla bütünleşmiş vaziyettedir.

Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış, Türk Ordusu terhis edilmiş, köklü geleneğe bağlı askerî teşkilat kadroları boş olsa bile yeni yapılandırma yoluna giderek XII., XV. Ve XX. Kolorduları oluşturmaya başlamış, o günlerde çok fark edilememiş olsa da 23. Fırka yakın gelecekte telgraf merkezli iletişimi sağlama göreviyle oluşturulmuştu.

Atatürk'ün modern Türkiye anlamına geldiği Türk ve yabancı düşünce insanları tarafından net olarak ifade edilmektedir. Modern Türkiye'nin inşasında Millî Mücadele başka hiçbir hadise ile mukayese edilemeyecek bir değerdir. Birbirinden habersiz bir halde başlayan toplumsal hareketliği iç ve dış mihraklar, belgeselin ana teması sonrasında halkıyla bütünleşmede hiç zorlanmayan askeri alandaki yeteneğini siyasi liderlikle taçlandırmasının geçişi olmuştur.

Puslu Yolculuk Türk milletine ulaşma, onunla bütünleşerek ateşkes hükümlerini aleyhte uygulayan emperyalist güçlerin uluslararası oyunlarını bertaraf etme yolundaki adımın kamuoyu karşılığıdır. Yoksa Atatürk'ün zihninde medya ürününün ismini çağrıştıracak herhangi bir endişe bulunmamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti geneli, Gazi Mustafa Kemal Atatürk özü her türlü sinema ve dizisi projesinin Türk gençliği, kamuoyunda olduğu kadar dijital ortam, internet vasıtası, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle desteklenmesinin milli sorumluluklar yanında çağdaş anlamda ihtiyaç hissedilen kamu diplomasisine kazanım yapmakta olduğu dikkate alınarak tekrarlanması akademinin, bilimsel araştırma projelerinin, kitle iletişim araçlarının göz ardı edilemeyecek görevleri arasında olduğu aşıkardır.

KAYNAKÇA

- http://www.turkiyat.hacettepe.edu.tr/TufanGunduz_Ocak2016.pdf
- <https://ege.academia.edu/MEVL%C3%9CT%C3%87ELEB%C4%B0>
- <https://avesis.hacettepe.edu.tr/seyfiy/yayinlar>
- <https://avesis.atauni.edu.tr/sdayi/yayinlar>
- <https://karadeniz.gov.tr/bandirma-vapuru/>
- Ağaoğlu, S. (2018). *Kuvaı Milliye Ruhu*, 4. b., Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- Akkoyun, T. (2022). Projeler, Projeler, Yazar, 23 Mayıs.
- Akkoyun, T. (2021). Kontrollü Normalleşme Adımları: Medya, *Türkey Akademi*, 5(44), 44-48.
- Akkoyun, T. (2018). Mondros Ateşkesi'nin Türklüğün Dünyadaki Konumuna Etkisi, Mondros Mütarekesi'nin 100. Yılı: Birinci Dünya Savaşı'nın Sonu Mütarekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslararası Sempozyumu 24-26 Ekim 2018, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 957-986.
- Akşin, S. (2021). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, I, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, İstanbul.
- Arda, Ö. (2020). Belgesel Film, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yay., İstanbul.
- Babası (2019). Babasının Hayatını Beyazperdeye Aktaracak, Kocaeli, 24 Ağustos.
- Balabanlılar (2003). *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı, (Der. Mürşit Balabanlılar)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.
- Belen, F. (1973). *Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Bresson, R. (2009). *Sinematograf Üzerine Notlar*, (Trc. Nilüfer Güngörmüş), 2. B., Nisan Yay., İstanbul.
- Büker, S. (1985). *Sinemada Anlam Yaratma*, Milliyet Yay., Eskişehir.
- Çelik, B. (2007). *Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde Anayasal Gelişmeler ve 1921 Anayasası*, Galatasaray Üniversitesi Yay., İstanbul.
- Dağlarca, F. H. (1951). *İstiklal Savaşı*, Varlık Yay., İstanbul.
- Efe (2018). Efe Kazım'ın Hayatı Filmi, Özgür Kocaeli, 30 Ocak.
- Gökbilgin, M. T. (2018). *Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, Kronik Kitap Yay., İstanbul.
- Gökçe, G. (1997). *Televizyon Program Yapımcılığı ve Yönetmeliği*, Der Yay., İstanbul.
- Güz, N. (1998). İletişim Süreci ve Temel Öğeler, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7, 121-142.
- İletişim (2011). *İletişim Süreci ve Türleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara.
- Jenner, M. (2017). Binge-Watching: Video-on-demand, Quality TV and Mainstreaming Fandom, *International Journal of Cultural Studies*, 304-320.
- Karabekir, K. (1933-1951). *İstiklâl Harbimizin Esasları*, Sinan Matbaası, İstanbul.
- Korkmaz, A. V. (2007). *Mustafa Kemal ve Ulusal Bağımsızlık Savaşı*, Kocaeli Üniversitesi Yay., İzmit.
- Mizancı M. M. (1994). *Mücadele-i Milliye; Gurbet ve Avdet Devirleri*, (Haz. Sebahattin Çağın), Nehir Yay., İstanbul.
- Murch, W. (2005). *Göz Kırparken*, (Trc. İlker Canikligil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul.
- Öngören, M. T. (1976). *Televizyon-Film Yapım Yöntemleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yay., Ankara.

T. Akkoyun

- Özkaya, Y. (1981). *Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara.
- Özkaya, Y. (1987). Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 5(10), 139-186.
- Sabancı (2021). Sabancı Vakfı'ndan Bandırma Vapuru Sanal Müzesi, *Haber Türk*, 18 Mayıs.
- Sarıhan, Z. (2003). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü, I, (30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919) Mondros Ateşkes Antlaşması-Erzurum Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- Sönmez, N. (2003). Michael Moore ve Belgeselin Kükreyişi, *Belgesel Sinema*, 3, 8-12.
- Şenyapılı, Ö. (2002). *Sinema ve Tasarım*, Boyut Yay., İstanbul.
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, I-IV*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara.
- Tarakçı, N. (2022). Bandırma Vapurunun Hikayesi, *TASAM*, 19 Mayıs.
- Tünay, B. (1985). Atatürk ve Liderlik, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(2), 555-572.
- Türkmen, Z. *Mustafa Kemal Paşa: Mütareke ve İşgalden Milli Mücadele'ye 1918-1920*, Yeditepe Yay., İstanbul.
- Yalçinkaya, M. H. (2020). Ya İstiklal Ya Ölüm, *Gazete Bursa*, 31 Mayıs.

Atatürk'ün Cenaze Töreni Fotoğraf Albümü Onarımının Restorasyon Amaç ve İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Atatürk's Funeral Ceremony Photo Album Repair in Terms of Restoration Purposes and Principles

Mehmet KONUKLAR¹

¹Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara

ORCID:

M.K.: 0000-0001-7399-4948

Corresponding Author:

Mehmet KONUKLAR

Email:

konuklar@hotmail.com

Citation: Konuklar, M. (2023). Atatürk'ün cenaze töreni fotoğraf albümü onarımının restorasyon amaç ve ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 32-44.

Submitted: 20.01.2023

Accepted: 23.02.2023

Özet

Tarihi eser koruma ve onarım çalışmalarında amaç, yöntem ve yapılacak işlemlerin belirlenmesinde ve esere uygulanmasında uluslararası kabul görmüş belgelerde açıklanan etik ilkelere uygun hareket etmek gerekmektedir. Ancak restorasyonda karar alma süreçleri ve restorasyon etik ilkelerine uygunluk alanlarındaki bilimsel araştırma azlığı, restorasyon çalışmalarında istenmeyen uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Tarihi eserlerdeki tahribatlar da restorasyon işlemleri de esere özgü olduğundan restorasyon etik değerlendirmeleri, doğrudan restorasyon uygulaması üzerinden yapılmalıdır. Bu çalışmada Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni adlı fotoğraf albümüne uygulanan restorasyon çalışmasının restorasyon amaç ve ilkelerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Albüm restorasyonu çalışmasının amacı, Caple'in RIP üçgeni modeline göre analiz edilmiştir. Çalışmanın restorasyon ilkelerine uygunluk değerlendirmesi ise çalışma kapsamında alınan önemli kararların; Sürdürülebilirlik, Özgünlük, Minimum Müdahale ve Geri Dönürlük restorasyon ilkelerine göre irdelenmesi yoluyla yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Fotoğraf Restorasyonu, Restorasyon İlkeleri, Sürdürülebilirlik, Özgünlük

Abstract

It is necessary to act in accordance with the ethical principles explained in internationally accepted documents in the determination of the purpose, method and procedures to be carried out of the restoration of historical artifacts and their application to the work. However, the scarcity of scientific studies in the areas of decision-making processes in restoration and compliance with restoration ethical principles causes undesirable applications in restoration studies. Since the destructions and restoration processes in historical artifacts are unique to the artifact, restoration ethics assessments should be made directly through the restoration practice. In this study, within the scope of the restoration work applied to Atatürk's Funeral Photo Album, a restoration work was evaluated according to the restoration purpose and principles. The purpose of the album restoration study was analyzed according to Caple's RIP triangle model. In addition, important decisions taken within the scope of the study; Compliance with the 4 basic restoration principles of Sustainability, Authenticity, Minimal Intervention and Reversibility has been examined.

Keywords: Photograph Restoration, Restoration Principles, Sustainability, Authenticity

1. GİRİŞ

Restorasyon çalışmalarını sıradan onarım çalışmalarından ayıran temel fark restorasyonda alınan kararlarda ve yapılacak işlemlerde belirli amaç ve ilkelerin gözetilmesidir. Onarımların daha sağlam bir yapıya kavuşturma temel hedefi, kültür varlığı onarımında özgün sanatsal özelliklerinin korunması, eserin uzun yıllar varlığını sürdürmesi vb. nedenlerle sınırlandırılabilir. Tarihi eserlerin restorasyona alınma amacı da onarımda yapılacak işlemlerin kararlaştırılmasında dikkate alınması gereken önemli bir parametredir. Bir restorasyon çalışmasının başarısı, uygulanan işlemlerdeki teknik beceriye bağlı olduğu kadar işlemlerin ilke (Konak, 2019) ve amaçlara uygunluk düzeyine bağlıdır.

Koruma ve onarım çalışmalarında tarihi eserlerin sanatsal, yapısal ve niteliksel özellikleri zarar görme riski yüksektir. Bu riskin minimize edilmesi tarihi eserin bütün özelliklerinin bilinmesi, güncel bilimsel yöntemlere hakimiyet, yeterli teknik donanım ve uzmanlığa sahip olma gibi birçok parametreye bağlıdır. Bu parametreleri dikkate alarak bir restorasyon planlaması yapmak farklı disiplinlerden insanların alacağı ortak kararlara bağlıdır. Bu bağlamda genel metinlerden elde edilecek soyut çıkarımlarla hareket etmek yerine restorasyon amaç ve ilkelerinin gözlemlenebilir ve ölçülebilir kavramlarının kullanılması gerekmektedir. Bu tutum restorasyonun başarılı olmasını sağlarken çalışmasının değerlendirilmesini de kolaylaştıracaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir restorasyon çalışmasına başlamadan önce çalışmanın eserde oluşturacağı değişim beklentisi ve eserin gelecekte nasıl kullanılacağı bilgisi belirlenmelidir. Beklentiler, talepler, imkanlar ve olanakların rasyonel değerlendirilmesi sonucunda restorasyon çalışmasının amacı net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Caple'in RIP (revelation-investigation-preservation) üçgen modeline göre bir restorasyon çalışmasının temelde "açığa çıkarma", "inceleme" ve "koruma" şeklinde 3 temel amacı vardır (Caple, 2000). Bütün işlemlerde bu amaçların tamamı hedeflense de işlemlerin türü ve uygulama biçimi değiştirilerek istenilen amaca daha uygun diğer iki amaca daha uzak bir restorasyon gerçekleştirilebilmektedir.

Açığa çıkarma amaçlı bir restorasyon çalışmasında uygulanacak işlemlerde genel olarak eseri eser yapan görsel, yapısal, anlamsal veya fonksiyonel gibi öz niteliklerdeki tahribatların giderimi amaçlanmaktadır. Açığa çıkarma restorasyonlarında özgünlük ve sürdürülebilirlik (Öztek, 2020:287) ilkeleri öncelenmektedir. Genellikle arkeolojik kazılarda çıkan ve mahiyeti tam olarak tanımlanamamış eserler için yapılan inceleme restorasyonlarında eserin niteliklerinin belirlenmesi amaçlanır. Koruma amaçlı restorasyonlar ise eserin mevcut durumunun olabildiğince sürdürülmesi amacı güden çalışmalardır.

1931 tarihli Carta Del Restauro ve 1964 tarihli Venedik Tüzüğü gibi kültür varlıklarının korunması ve restorasyonu hakkında uluslararası metinler ilgili maddeleri yorumlanarak Sürdürülebilirlik, Özgünlük, Minimum Müdahale ve Geri Dönüştürülme (Charteris, 1999; Smith, 1999; Beck, 1999) şeklinde sıralanan ilkeler restorasyonun 4 temel ilkesi olarak kabul edilmektedir (Mert, 2008:19). Carta Del Restauro'nun 1. maddesi, Venedik Tüzüğü'nün 4. maddesi ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesi restorasyonun sürdürülebilirlik ilkesiyle ilgili açıklamalar içermektedir. Sürdürülebilirlik genel olarak eserin sanatsal ve yapısal özellikleriyle beraber varlığını uzun yıllar korunmasının sağlanması ilkesini tanımlar. Özgünlük, Carta Del Restauro'nun 4., 5., 6., 7. ve 8. maddeleri ile Venedik Tüzüğü'nün 5. ve 6. maddelerinde açıklanan; eserin tarihi, sanatsal ve yapısal özelliklerinin değiştirilmemesi (Ertürk, 1999:78, Özodabaş and Kiotsouk, 2021:464) gerektiğini vurgulayan restorasyon etik ilkesidir. Restorasyon çalışmasının eserin korunmasını sağlayabilecek olabildiğince az müdahale (Kara ve İşleyen, 2018:99) ile gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilecek "Minimum Müdahale" ilkesi, Carta Del

Restauro'nun 2. ve 3. maddeleri ile Venedik Tüzüğü'nün 7. ve 8. maddelerine dayandırılabilir. Restorasyonun 2. ve 3. maddeleri ile Venedik Tüzüğü'nün 7. ve 8. maddelerine dayandırılabilir.

Uluslararası kabul gören bir metin de doğrudan geçmemekle birlikte "Geri Dönüşlülük", genel kabul görmüş bir restorasyon ilkesi olup (Smith, 1999; Beck, 1999) *istenildiğinde yapılan işlemin geri alınabilmesi* şeklinde açıklanabilmektedir. Bilim insanları farklı yorumlanabilen geri dönüşlülük ilkesi için "uzaklaştırılabilirlik" (Charteris, 1999) veya "yeniden müdahale edilebilirlik" (Appelbaum, 1987) kavramları da önerilmiştir. Geri dönüşlülük ilkesinin bu kavramları da kapsayan bir genişlikte ele alınması ve yapılan işlemlerde birim hareketin tersinir olmasını sağlamak şeklinde yorumlamak gerekir. Diğer ilkelere uygun olarak temizlenmiş bir eserin, bütün ilkelere aykırı olarak yeniden işlem öncesi kirli haline getirilememesi yapılan temizlik işleminin Geri Dönüşlülük ilkesine aykırı olduğu sonucuna götürmemelidir.

Bir restorasyon çalışmasının başarısı yapılan her bir işlemin olabildiğince fazla ilkeye dayanarak ve hiçbir ilkeyle tezat oluşturmadan yapılmasıdır. Ancak yapılacak işlemlerde hangi ilkenin daha fazla dikkate alınacağı, restorasyonun genel amacına göre belirlenebilmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tarihi eser koruma ve onarım çalışmalarında amaç, yöntem ve yapılacak işlemlerin belirlenmesinde ve esere uygulanmasında uluslararası kabul görmüş belgelerde açıklanan etik ilkelere uygun hareket etmek gerekmektedir. Ancak restorasyonda karar alma süreçleri ve restorasyon etik ilkelerine uygunluk alanlarındaki bilimsel araştırma azlığı, restorasyon çalışmalarında istenmeyen uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ülkemizdeki yanlış restorasyon uygulamaları nedeniyle eserlerin özgünlüğüne veya yapısına zarar gelme kaygısıyla yeni restorasyon projelerine karşı olumsuz bir ön yargı oluşmuş durumdadır. Bu çalışmada restorasyon çalışmalarının restorasyonun amaç ve ilkelerine uygun olarak planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi konusundaki çalışmalara örnek oluşturması amaçlanmaktadır.

Tarihi eserlerdeki tahribatlar da restorasyon işlemleri de esere özgü olduğundan restorasyon etik değerlendirmesi de doğrudan restorasyon uygulaması üzerinden yapılmalıdır. Bu nedenle teorik bir mütalaa düzeyinde ziyade sahada uygulanabilir olması için araştırma, tamamlanmış bir restorasyon projesi üzerinde yapılmıştır.

3. YÖNTEM

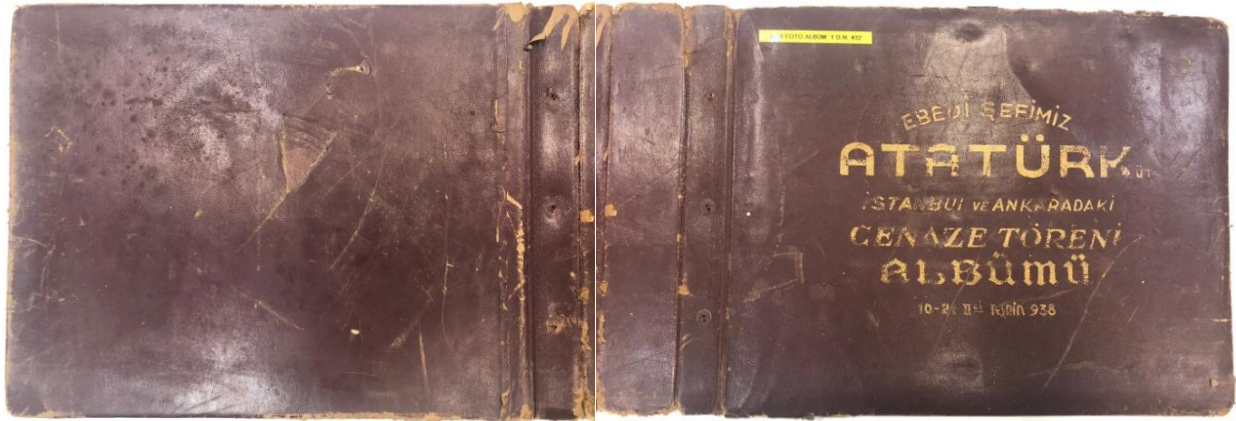
Araştırmada Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni adlı fotoğraf albümüne uygulanan restorasyon çalışmasının, restorasyon amaç ve ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi yapılmaktadır. Değerlendirilmenin somut veriler üzerinden yapılabilmesi amacıyla yapılan restorasyon çalışmasının ana işlemleri sıralanarak alınan önemli kararlar belirlenmiştir. Restorasyon çalışmasının hangi temel amaç doğrultusunda yapıldığı, karar alma süreçlerinin Caple'nin RIP üçgen modeline uyarlanması yöntemiyle irdelenmiştir. Restorasyonda alınan kararların etik değerlendirmesi ise uluslararası metinlerden kavramlaştırılarak çıkarılmış 4 ilkeye uyumluluğunun karşılaştırmalı mukayese metoduyla yapılmıştır.

Milli Kütüphane koleksiyonunda bulunan "Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü" adlı fotoğraf albümü Atatürk'ün na'sının Dolmabahçe Sarayı'ndan Ankara Etnografya Müzesi'ne taşınması sürecinde çekilen fotoğraflardan oluşmaktadır. Albüm, cenaze töreninin her aşamasına ait siyah beyaz fotoğrafların taşıyıcı yapraklar üzerine yapıştırılıp sabit sırt yapılı olarak ciltlenmesiyle oluşturulmuştur. Deri cildin ön kapağının içine oluklu mukavva ve sünger yerleştirilerek albüme esnek yapılı kabarık bir görünüm verilmiştir. Albümün adı ve tören tarihi yıldız baskı yoluyla eser ön kapağı üzerine basılmıştır.

766 fotoğraf içeren albümün ilk ve son sayfalarında büyük boy fotoğraf, geri kalan sayfalarda ise 4 adet fotoğraf bulunmaktadır. İlk fotoğraf 380x250 mm, son fotoğraf 400x305 mm ve diğer fotoğraflar 165 ile 180 mm en, 235 ile 242 mm arası boy ölçülerine sahiptir. Fotoğrafların basımında kenarları desenli kesilmiş fotoğraf kağıtları kullanılmıştır. Albümün dış ölçüsü 576x413x100mm iken taşıyıcı yapraklar 510x400mm boyutlarındadır.

3.1. Albümün Restorasyon Öncesi Durumu

Deri ciltle kaplanmış 2. hamur karton taşıyıcılardan oluşan yaklaşık 20 kg ağırlığındaki fotoğraf albümünde; yoğun kullanım, uygun olmayan koşullarda bırakılma, malzeme kalitesizliği ve yapısal uyumsuzluktan kaynaklanan tahribatlar oluşmuş durumdadır. Eserin ağır haline rağmen yoğun kullanıma maruz kalması albüm cildinin tamamına yayılan aşınmalara, çizilmelere deformasyonlara, yazı yaldızlarının dökülmesine, yırtılmalara ve parça kayıplarına neden olmuştur. Kapakların ve sırtın kenar derilerinde parça kayıpları ve yırtılmalar gözlemlenmiştir. Ön kapağın yumuşak kabarık yapısını oluşturan oluklu mukavvalar ve sünger, eser ağırlığı altında ezilerek işlevini yitirmiştir. Arka kapak ortasında ise kenar uzunluğu 7 cm olan üçgen şeklinde deri yırtığı oluşmuştur.

Şekil 1. Fotoğraf Albümü Cildinin Restorasyon Öncesi Görüntüsü

Not: Cildin tamamında çizikler, yüzey aşınmaları, kenarlardaki deride parçalanmalar, ön kapak üzerinde deformasyonlar, yazı aşınması ve arka kapak ortasında 7cm'lik yırtılma bulunmaktadır.

Uygun olmayan koşullarda tutulmuş olan fotoğraf albümünün cilt ve metin bölümlerinin tamamı yoğun kire maruz kalmıştır. Eserin ani sıcaklık ve nem değişimine maruz kalması nedeniyle fotoğraflar kırılma eğiliminde, iç bükey deformasyona uğramış, duyarlılarda derin çizikler oluşmuş, cilt derisinin nem ve yağ dengesi bozularak hızlı çürüme aşamasına geçmiş ve taşıyıcı kartonun asit içeriği artmıştır. 2. hamur kâğıttan üretilen taşıyıcı yaprakların pH değeri 4.2 olarak ölçülmüştür.

Şekil 2. Restorasyon Öncesinde Taşıyıcıların Üzerinde Tahribata Uğramış Haldeki Fotoğraflar

Albümün metin cilt bütünlüğü genel olarak korunmuş olmakla birlikte ön kapak iç kısmından tamamen yırtılmıştır. Malzeme kalitesizliği ve yapısal uyumsuzluk nedeniyle albümün 16 taşıyıcı yaprağı sırta yakın bölümden yırtılmış ve albümden ayrılmıştır. Kopan yapraklarda yoğun olmak üzere onlarca fotoğraf taşıyıcısından ayrılmıştır. Albüm içerisinde dağınık halde bulunan bu fotoğraflarda da yırtılma ve parça kaybı meydana gelmiştir. 766 fotoğraflı olması gereken albümde yerinden ayrılan 16 fotoğrafı kaybolmuştur. Yapraklar arasına yerleştirilmiş pelür kağıtların da önemli bir bölümü zamanla yırtılmış ve kaybolmuştur. Tozlar, eser ağırlığı ve pelür yokluğu nedeniyle fotoğrafların yüzeylerinde derin çizikler, katlanmalar, açılı yırtılmalar oluşmuştur.

Albüm oluşturulurken fotoğraflar, reçine bazlı bir yapıştırıcı ile 1-2 cm çapında 4-7 noktadan taşıyıcılara yapıştırılmıştır. Kehribar renkli sert yapıda olan bu yapıştırıcı fotoğraf yüzeyinde deformasyonlara neden olmuştur. Muhtemelen daha önce yapılan bir müdahale sırasında yerinden ayrılan fotoğrafların yapıştırılmasında siyanoakrilat türevi yapıştırıcı da kullanılmıştır. Albümdeki 148 fotoğrafta yoğun sararma tespit edilmiştir. 15 fotoğrafta su damlası, çay, kahve vb. kaynaklı lekeler bulunmaktadır. Kenarları girintili çıkıntılı halde desenli olarak tasarlanmış fotoğraflar; kırılğan yapıları ve taşıyıcılarında ayrılma nedenleriyle 98 fotoğrafta bir veya birden çok yerden yırtılma ve 52 fotoğrafta ise parça kaybı tespit edilmiştir. 9 fotoğrafta tespit edilen kenarda olmayan parça kaybının ise sonradan oluşmadığı, fotoğraf tabında kullanılan orijinal kâğıtta baştan itibaren var olduğu düşünülmektedir.

Tablo1. Fotoğraflarda Tespit Edilen Tahribatlar Türleri ve Sayısı

Tahribat Türü	Tespit Edilen Fotoğraf Sayısı
Yırtılma	98
Parça Kaybı	52
Yapısal Hatalı Kâğıt	9
Lekelenme	15
Sararma	148
Kayıp fotoğraf	15

3.2. Albüme Uygulanan Restorasyon İşlemleri

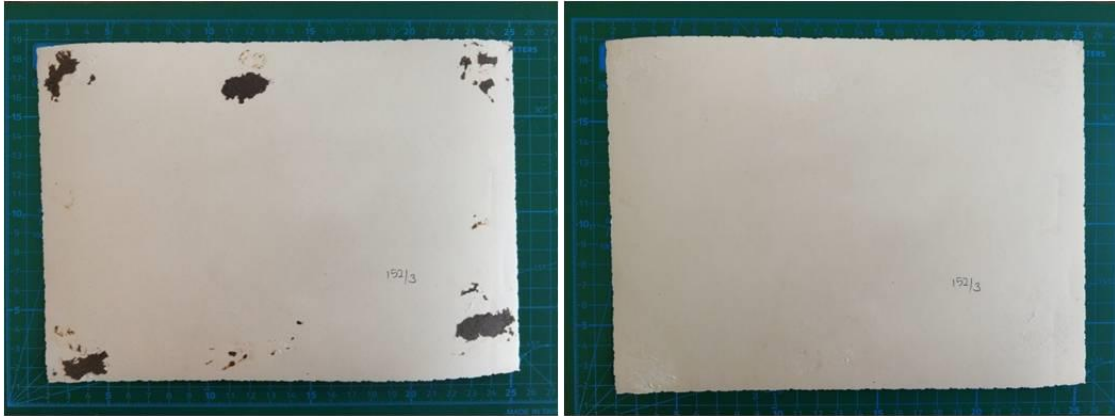
Restorasyon kapsamında yapılacak işlemler ile bu işlemlerde kullanılacak teknikler, açığa çıkarma amacı öncelenecek belirlenmiştir. Bu amaç kapsamında eserin parçalanmış ve pH değeri çok düşük olan taşıyıcı yapraklarının tamamının ve yaprak arası pelür kağıtların arşiv kalitesinde yeni taşıyıcılarla değiştirilmesi kararı alınmıştır. Restorasyon projesinde fotoğraf albümüne sırasıyla aşağıdaki işlemler uygulanmıştır:

1. Belgeleme, tespit, ölçüm, fotoğraflama, test ve kayıt işlemleri gerçekleştirilmiştir.
2. Albümün önce cilt ve taşıyıcı bloğu sonra taşıyıcı bloğundaki yapraklar daha sonra da bütün fotoğraflar ve yapraklar birbirinden ayrılmıştır. Cildin ayrılma işlemi için önce sırttaki büyük başlıklı raptiyeler sökülüştür. Raptiye altında görülen çiviler de çekildiği zaman cilt ve taşıyıcı bloğu birbirinden ayrılmıştır.

Şekil 3. Albüm Cildinin Sırt Kısımındaki Raptiye ve Çivilerin Sökülmesi

3. Taşıyıcılar her 8 yaprak arasına bir mukavva yerleştirilerek birbiri üzerine konulmuş ve değişik boyutlarda inşaat çivileriyle sabitlenmiştir. Çiviler tek tek sökülerek taşıyıcılar birbirinden ayrılmıştır. Ayırma işlemiyle beraber taşıyıcı yaprak sayfaları, yazı içeren pelür yapraklar, sayfalar üzerindeki fotoğraflar ve konumları numaralandırılmıştır.
4. 751 fotoğrafın arka yüzeyindeki yapıştırıcı artıkları ve fiziksel kirler mekanik yolla uzaklaştırılmış ve fotoğrafların her iki yüzeyi yumuşak fırça ile temizlenmiştir. Yoğun kirli fotoğraflar, % 70'lik etil alkol çözeltisi ve swap kullanılarak temizlenmiş ve 24 saat hafif pres altında düzleştirilmiştir.

Şekil 4. Fotoğrafların Arkalarındaki Yapıştırıcı Artıklarının Temizlenmesi

5. Yırtılmış fotoğraflar filmoplast P ile, açılı yırtılmış fotoğraflar ise arşiv kalitesinde PVA yapıştırıcı ile birleştirilmiştir.

Şekil 5. Açılı Tırtılmış Bir Fotoğrafın Restorasyon Öncesi (Sol) ve Sonrası (Sağ) Görüntüleri

Not: Fotoğrafın üst köşesindeki iki küçük parça filmoplast P ile arka yüzeyinde yapıştırılırken açılı yırtık bölüm PVA ile yapıştırılmıştır.

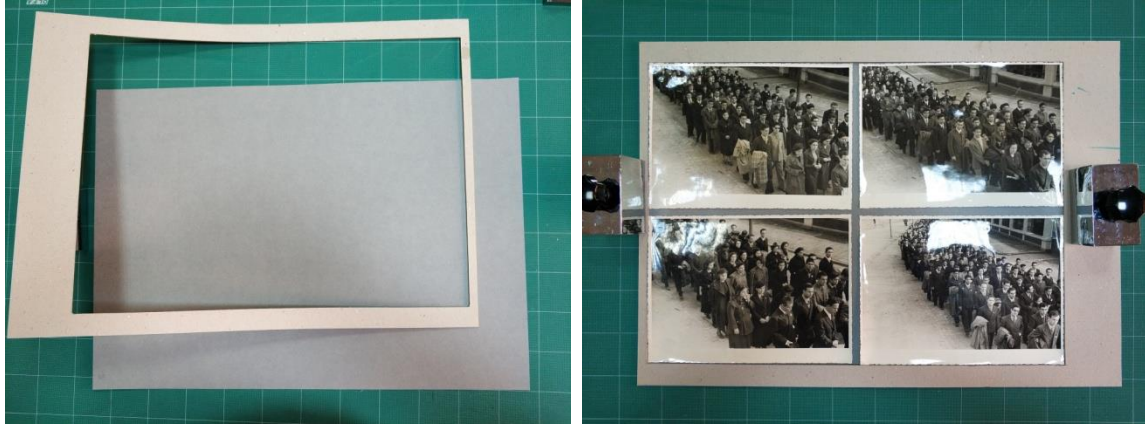
6. Parçalanmış haldeki fotoğraflar filmoplast P ve P90, Japon kâğıdı ve PVA yapıştırıcı kullanılarak onarılmıştır. Fotoğraflarda tamamlanan yeni bölümlerin renklendirilmesinde arşiv kalitesinde beyaz, siyah ve gri pigmentler kullanılmıştır. İhtiyaç duyulan bölümlerde pigmentlerin sabitlenmesi amacıyla aseton içerisinde % 8 oranında çözülmüş paraloid b72 çözeltisi kullanılmıştır.

Şekil 6. Duyarkat Tabakası Fotoğraf Kâğıdı Zemininden Ayrılarak Parçalanmış Bir Fotoğrafın Restorasyon Öncesi Durumu (Sol), Filmoplast P, P90 ve PVA ile Onarım Sonrası Görüntüsü (Sağ).

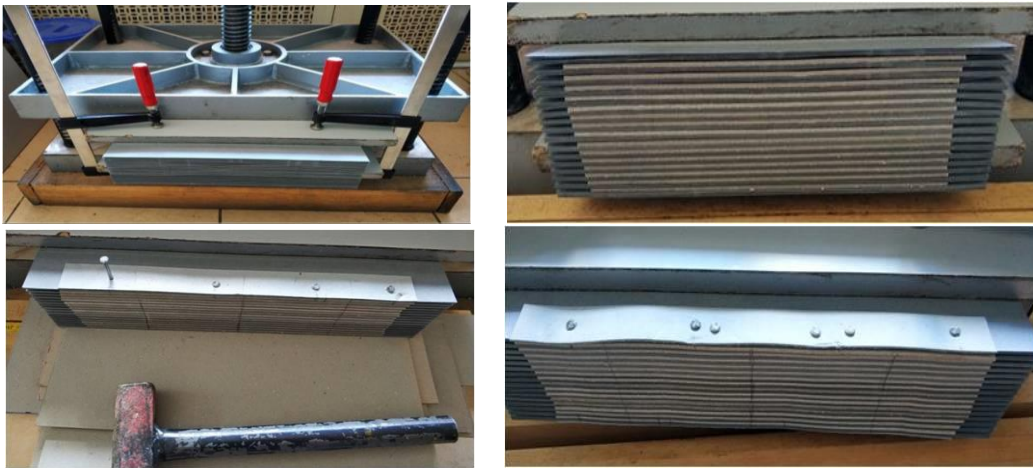
Not: İşaretle gösterilen bölümde yapılan 3x3 cm boyutunda yapılan tamamlama boyanmış ve paraloid B72 çözeltisi ile sağlamlaştırılmıştır.

7. Fotoğraflar asitsiz taşıyıcılara yapıştırılmıştır. Yapıştırma amacıyla fotoğrafları kenarlardan 15 mm sırttan 35 mm uzakta konumlandırarak bir kalıp kullanılmıştır. Yapıştırma işleminde hacimce 1/4 oranında PVA nişasta karışımı kullanılmıştır.

Şekil 7. Fotoğrafların Yeni Taşıyıcılara Yerleştirilmesinde Kullanılan Şablon ve Kullanımı

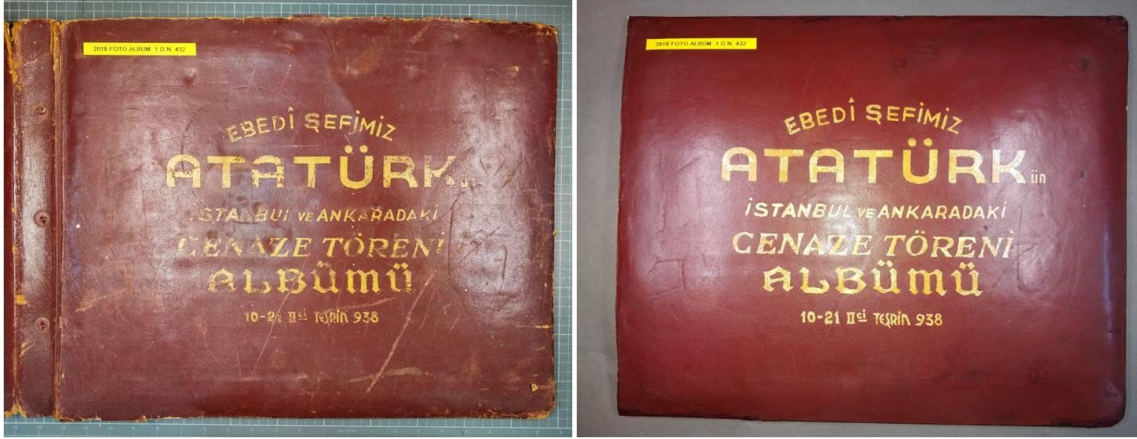
8. Taşıyıcılardaki fotoğraf altlarında ve bazı pelür kağıtlarının üzerindeki açıklayıcı yazılar yazım ve imla hataları korunarak yeniden yazılmış ve orijinal boyutlarındaki asitsiz etiketlere basılmıştır. Belgeleme kayıtları dikkate alınarak etiketler orijinal konumlarına yeniden yapıştırılmıştır.
9. Albüm yaprakları bu aşamada Dijitalleştirme işlemine gönderilerek yaprakların flatbed tarayıcılarda kolayca taranması sağlanmıştır.
10. Taşıyıcı yaprakların sırt muhat payının hizasına gelen yerlerine konikleme uygulanmıştır. Yaprakların ilk yarısına sola doğru, son yarısına ise sağa doğru açılacak şekilde konik atılmıştır.
11. Taşıyıcı yapraklar, pelür kağıtlar ve sırtta kullanılan mukavvalar eser belgelemesinde tutulan kayıtlara göre, orijinal sıralamaya uygun olarak üst üste getirilerek pres altında sabitlenmiştir. Eserin sırt bölümüne sırt kalınlığına uygun boyuttaki inşaat çivileri çakılarak taşıyıcı blok orijinal yapısına uygun olarak tekrardan oluşturulmuştur.

Şekil 8. Taşıyıcı Bloğun Pres Altında Sırt Kısımında Çivilenerek Birleştirilmesi

12. Albüm cildinin deri bölümlerinin tamamı % 2'lik karboksimetil selüloz çözeltisi, yaldızlı bölümler etil alkol yardımıyla temizlenmiştir. Ön kapak üzerindeki yaldız yazıda dökülmüş bölümler rötuş çalışması yapılarak tamamlanmıştır. Kuruyup deforme olan deride yağ-nem dengesinin tekrar sağlanması amacıyla temizleme ve deri tamamlama aşamalarından sonra Cire 216 ile yağlanmıştır.

13. Albüm kapaklarının tahrip olan mukavvaları metil selüloz, nişasta ve selüloz tozu karışımıyla oluşturulan dolgu hamuru ile tamamlanmıştır. Ön kapak derisi altına yerleştirilen ve zamanla deforme olan 2. hamur asitsiz mukavvalar ve sünger asitsiz oluklu mukavva ve yeni sünger ile değiştirilmiştir.
14. Arka kapaktaki 7cm büyüklüğündeki açılı yırtık, yeni deri kullanılmadan onarılmıştır. Kapak kenarlarındaki parçalanmış bölümler ise uygun renge boyanmış yeni keçi derisi kullanılarak tamamlanmıştır.

Şekil 9. Albümün Ön Kapağının Restorasyon Öncesi (Sol) ve Temizleme, Deri Tamamlama, Yazı Onarımı, Deformasyon Giderme, İç Dolgu Değişimi ve İlk Yağlama Sonrası Görünümü (Sağ)

15. Taşıyıcı yapraklar ile aynı özelliklerdeki işlevini yitirmiş kapak içleri, yeni taşıyıcılarla aynı özellikte kağıtlarla değiştirilmiştir.
16. Albümün sırt bölümü yeni keçi derisi, mukavva ve cilt bezi kullanılarak yenilenmiştir.
17. Yenilen cilt bölümü ile taşıyıcı bloğu 28 adet 8'lik inşaat çivisi kullanılarak orijinal haline uygun olarak birleştirilmiştir. Sırtın dış yüzeyindeki çivi yerlerinin üzeri, orijinal eserdeki büyük başlıklı raptiyelerle tekrar kapatılmıştır.
18. Son belgeleme işlemleri sonrası albüm için 9 maddelik kullanım kuralları yönergesi de hazırlanarak restorasyon çalışması pandemi döneminde 18 aylık bir süreçte tamamlanmıştır.

Şekil 10. Restorasyon Sonrası Albümün Orijinal Yapısına Uygun Olarak Yapılan Sırt Kısmı

4. BULGULAR

4.1. Cople'ın RIP Üçgen Modeline Göre Albüm Restorasyonunun Amaç Analizi

Fotoğraf albümü restorasyonundan temel beklentiler eserin tanıtılıp sergilenmesi, tahribatların giderilip orijinal sağlam bir yapıya kavuşturma, daha uzun yıllar varlığını sürdürme, özgüne yakın görünüme sahip olma, kullanım kolaylığı, dijitalleştirme ve tıpkıbasım yapma şeklindedir. Albüme ilişkin beklenti, imkân ve olanakların amaçlarla ilişkisi Tablo 2 gösterilmektedir.

Albüm yapraklarının % 10'undan fazlasının kopmuş olması ve taşıyıcı kartonların pH değerinin çok düşük olması, taşıyıcı değişimi ve bu işlem dolayısıyla eserin sırt yapısında değişim olanağı sunmaktadır. Taşıyıcı değişimi, eserin onarım görmemiş yeni sağlam taşıyıcılara sahip olarak ilk zamanlardaki haline çok daha yakın görünüm ve kullanım imkânı vermesi açısından albümün özneliklerini Açığa Çıkarma amacına daha yakın bir işlemdir. Eserin sırt yapısının restorasyon ilkelerine uygun olarak değiştirilebilmesi ise daha sağlam ve kullanışlı bir yeni bir sırt oluşturma olanağı vermesi açısından Koruma amacına yakın bir işlem olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Albüm Restorasyonuna İlişkin Beklenti, İmkân ve Olanakların Amaçlarla İlişkisi

	Açığa Çıkarma	İnceleme	Koruma
Sergileme	✓	✓	
Uzun Ömür			✓
Dijitalleştirme	✓		
Orijinal Yapıya Dönüştürme	✓		✓
Görsel Güzellik	✓		
Eserdeki Bilgiye Erişim	✓		✓
Özgün Niteliklerin Korunması		✓	✓
Kullanıma Sunma	✓		
Tıpkı Basım Yapma	✓	✓	
Taşıyıcı Değişim Olanağı	✓		
Sırt Yapı Değişim Olanağı			✓
Amacı Gerçekleştirme İmkânı	✓		✓

4.2. Restorasyon Çalışmasında Etik İlke Değerlendirmesine Konu Bulgular

Fotoğraf albümü restorasyonunun birçok işleminde karara bağlanması gereken alternatifler bulunmaktadır. Bu kararlar arasından restorasyon çalışmasının tamamını etkilediği için etik ilkelere göre değerlendirilmesi gereken 5 karar belirlenmiştir. Bu kararlar aşağıdaki gibi numaralandırılmıştır.

- Karar: Taşıyıcı yaprakların değişimi
- Karar: Taşıyıcı bloğun yeniden birleştirilme yöntemi
- Karar: Albüm sırtının yenilenmesi
- Karar: Parçalanmış fotoğrafların tamamlanan bölümlerinin renklendirilmesi
- Karar: Fotoğrafların taşıyıcılara yapıştırılmasında bağlayıcı olarak 1/4 (v/v) oranında PVA nişasta karışımı kullanılması

SONUÇ ve TARTIŞMA

Albüm restorasyonuna ilişkin Tablo 2'de özetlenen talepler, beklentiler, imkanlar ve olanaklar dikkate alındığında parametrelerin çoğunluğunun *açığa çıkarma* amacına yakın olduğu ve bu amacı gerçekleştirme imkanının bulunduğu görünmektedir. Restorasyonun *inceleme* amacına yönelik yapılmasını gerektirecek fazla neden olmamakla birlikte mevcut altyapı dikkate alınarak albümün bu türden bir restorasyon imkânı da bulunmamaktadır. Temel arşiv materyallerinde yaygın bir restorasyon amacı olan *koruma*, fotoğraf albümü gibi görselliğin ön planda olduğu diğer arşiv materyallerinde ikincil amaca dönüşmektedir. Bu kapsamdaki bir değerlendirme sonucunda çalışmalar başlamadan önce yapılacak restorasyonun temel amacının *Açığa Çıkarma* olmasına karar verilmiştir. Bu karar eserin incelenmeyeceği veya korumaya alınmayacağı anlamına gelmemektedir. *Açığa çıkarma* ana amacıyla gerçekleştirilen restorasyon çalışmasında albümün sırt yapısının belirlenmesi *inceleme* restorasyonu ve deri cildin tekrar kullanımı *koruma* kapsamındadır.

Restorasyon çalışmasının ana amacı *Koruma* olarak belirlenmesi halinde eserin taşıyıcı yapraklarının değiştirilmeden ve eserin sırtı açılmadan eser bütünlüğünün sağlanması kararlaştırılması gerekirdi. Ancak bu durumda eser restorasyon sonrasında daha sıkı kullanım koşullarına ve daha düşük düzeyde bir görseleliğe sahip olurdu.

Restorasyon çalışmasında tespit edilen, sırasıyla Taşıyıcı yaprakların değişimi, Taşıyıcı bloğun yeniden birleştirilme yöntemi, Albüm sırtının yenilenmesi, Parçalanmış fotoğrafların tamamlanan bölümlerinin renklendirilmesi ve Fotoğrafların taşıyıcılara yapıştırılmasında bağlayıcı olarak 1/4 (v/v) oranında PVA nişasta karışımı kullanılması kararlarının 4 restorasyon etik ilkesine uygunluğu Tablo 3’de özetlenmektedir. Değerlendirme olumludan olumsuz doğru Uygun, Nötr, Tartışmalı ve Uygun Değil ifadeleriyle yapılmıştır. Karar ile ilke arasında net bir bağın kurulamaması durumu Nötr olarak kabul edilmiştir. Alınan karar ilkeye uygun veya nötr durumda olmasına rağmen kararın alternatifinin ilkeye daha uygun olduğu durumlar Tartışmalı olarak işaretlenmiştir.

Tablo 3. Albüm Restorasyonunda Alınan Kararların Restorasyon Temel İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Karar No	Sürdürülebilirlik	Özgünlük	Minimum Müdahale	Geri Dönüşlülük
1	Uygun	Tartışmalı	Nötr	Nötr
2	Tartışmalı	Uygun	Nötr	Nötr
3	Uygun	Tartışmalı	Uygun	Tartışmalı
4	Uygun	Tartışmalı	Nötr	Uygun
5	Uygun	Nötr	Nötr	Tartışmalı

1. Karar; Taşıyıcı yaprakların değiştirilmesi kararı sürdürülebilirlik ilkesi ile tam uyumlu bir karardır. Ancak kararın özgünlük ilkesine uygunluğu tartışılabilir durumdadır. Albümün özgünlüğünün temelini içerisinde bulunan fotoğrafların ve cilt yapısının olduğu tezi kararın özgünlük ilkesine aykırı olmadığı tezini savunmada kullanılabilir argümandır. Kararın geri dönüşlülük ilkesi açısından bir sakıncası görülmemektedir. Minimum müdahale ilkesi açısından bakıldığında taşıyıcı yaprakların değişimi çok sayıda işleme neden olsa da kararın zıddı da birçok işlem gerektirmektedir. Diğer yandan taşıyıcı yaprakların değiştirilmeden yerinde onarımı kararı alınması halinde bu kararın sürdürülebilirlik ilkesine uygunluğu tartışma konusu olacak ve restorasyonun amacını açığa çıkarmadan korumaya kaydıracaktır. Bu nedenle taşıyıcı yaprakların değiştirilmesi kararı restorasyon ana amacına da uygunluğu nedeniyle doğru bir karar olduğu düşünülmektedir.

2. Karar; Yenilenen taşıyıcı bloğunun yeniden birleştirilmesinde eserin orijinalinde uygulanan yaprakların birbirine inşaat çivileriyle birleştirilmesi yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemin sırt darlığı nedeniyle albümün zor açılmasına ve taşıyıcılara fazla yük bindirme nedenleriyle taşıyıcı yırtılmalarına neden olduğu mevcut eser üzerinde gözlemlenmektedir. Bu nedenle kararın sürdürülebilirlik ilkesiyle çeliştiği söylenebilir. Ancak daha uygun bir kullanım ile eserin bu orijinal yapısında olan bu zaafı kontrol altına alınarak kararın sürdürülebilirlik ilkesine aykırılığı dengelenebilmektedir. Diğer yandan farklı bir yöntemle daha uzun süre kullanılacak sırt birleştirme uygulaması da özgünlük ilkesine aykırı bir işlem olacaktır. Bu nedenle albümün ilk yapımında olduğu gibi çivilerle birleştirilmesi, restorasyon sonrası kullanım yönergesi desteği ile beraber düşünüldüğünde ilkelere aykırı bir karar olarak değerlendirilmemiştir.

3. Karar; Albüm mevcut sırt derisi onarım öncesinde yoğun tahribatlara maruz kalmış olmakla birlikte işlevini sürdürebilecek durumda olup sırtın iç bölümündeki cilt bezi ön kapak

tarafından tamamen yırtılmış haldeydi. Cilt-taşıyıcı bloğu birleşimi için sırt yanaklarından çivilemenin yapılmış olması yeniden kullanım öncesi sırt yanaklarındaki mukavvaların değişimini gerektirmektedir. Taşıyıcı bloğun değiştirilmesi ile blok kalınlığının değişmesi de ön görülerek sırtta onarım yerine değişim kararı alınmıştır. Bu karar sürdürülebilirlik açısından uygundur. Minimum müdahale açısından sakıncalı olmasa da özgünlük ve geri dönüşlülük açılarından sakıncalı bir işlemdir. Her ne kadar diğer işlemler sırt değişim kararı alınmasını zorlasa da sırt değişimi yapılmadan onarım yapılması zor da olsa mümkün görünmektedir. Bu nedenle sırt değişim kararının ilkelere en uygun karar olmadığı sonucuna götürmektedir.

4. Karar; Fotoğrafların tamamlanan bölümlerinin renklendirilmesi kararı geri dönüşlülük, minimum müdahale ve sürdürülebilirlik ilkeleri açısından bir sorun teşkil etmemektedir. Eserin orijinalliğine doğrudan müdahale edilmemesi (Duran ve Köşklük, 2020) ve restorasyonun objeyle birlikte onun dekoratif görüntüsüne de bütünlük kazandırma amacına (Eskici, 2018) uygun olması nedenleriyle kararın özgünlük ilkesi ile de bir sorunu bulunmadığı düşünülmektedir.

Şekil 11. Tamamlama Yapılmış Bir Fotoğrafın Tamamlanan Bölümünün Renklendirme Öncesi (Sol) ve Renklendirme Sonrası (Sağ) Görüntüleri

5. Karar; Fotoğrafların taşıyıcıya yapıştırılmasında sadece nişasta yerine bir miktar PVA'nın da kullanılmasının geri dönüşlülük ilkesine uygunluğu tartışmalı bir durumdur. Zira kâğıt-kâğıt yapıştırıcılarında nişasta veya selüloz eteri kullanımı yaygın kabul görmüş bir durumdur. Bu albüm restorasyon çalışmasında daha önce belirtildiği üzere albümün büyüklüğü ağırlığı ve sırtın yapraklara açılmasına fazla müsaade etmemesi fotoğrafların taşıyıcılarından ayrılmasına ve 15 fotoğrafın tamamen kaybolmasına neden olmuştur. Nişasta gibi görece zayıf bir yapıştırıcının esneme yoluyla ayrılma ihtimalinin olduğu bir yerde kullanılmasının tercih edilmemesi ve daha önce güçlü bir yapıştırıcı ile yapıştırılmış fotoğrafların tamamen sökülebildiğinin tecrübe ile ispatlanması bu kararın restorasyon ilkelerine uygunluğunun nedenleri olarak gösterilebilir.

KAYNAKÇA

- Appelbaum, B. (1987). Criteria for Treatment: Reversibility. *Journal of The American Institute for Conservation*, 26, 65-73.
- Beck, J. (1999). Reversibility, Fact or Fiction? The Dangers of Art Restoration. *Notes in the History of Art*, 18(3), 1-8.
- Caple, C. (2000). *Conservation Skills: Judgement, Method and Decision Making*. 1st Edition, London.
- Carta Del Restauro (1931). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022.
- Charteris, L. (1999). Reversibility – myth and mis-use. In Oddy, W. A., and Sara Carroll (Eds.) *Reversibility: Does It Exist?* London: British Museum, 141-145.

M. Konuklar

- Duran, E. K. ve Köşklük N.K. (2020). Arkeolojik Alanlarda Uygulanan Bütünleme (Tamamlama) Müdahalelerinin Değerlendirilmesi: Metropolis Örneği. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 255-274.
- Ertürk, İ. E. (1999). Tarihsel Yapılara Çağdaş Mimari Kurguların Eklenmesi, Yeni İşlevler Kazandırılması Üzerine. (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Eskici, B. (2018). Seramik Onarımlarında Bütünleme Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, e-ISSN 2149 – 6595, 135-153.
- Kara E. N. ve İşleyen, E. (2018). Bir Kültür Yapısı Olarak Salt Galata'nın Çağdaş Restorasyon Kuramı Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 3(5), 83-100.
- Konak, İ. (2019). Kastamonu Adil Bey Türbesi Restorasyon Geçmişi ve Mevcut Korunma Durumu Hakkında Bir Değerlendirme. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0 (4), 127-147.
- Öztekin, S. (2020). İstanbul Hanlar Bölgesi'nde Yer Alan Yarım Han'ın Restorasyon Projesinin Tarihi Belgelere Dayanarak Hazırlanması. *Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 3(2), 241-288.
- Özodabaş, A. and Kiotsouk M. M. (2021). An Example from Mudanya Historical Houses Review of Reconstruction Works. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3), 452-466.
- Smith, R.D. (1999). Reversibility: A Questionable Philosophy. *Restaurator*, 9. 199-207.
- Tüt, K., Tuna, M. ve Aldoğan-Şenol, F. (2022). Turizm Ekseninde Somut Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliğinin İncelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (4), 782-797.
- Venedik Tüzüğü (1964). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022.

Halal Tourism Trends: An Application on Generations

Helal Turizm Trendleri: Kuşaklar Üzerine Bir Uygulama

Cihan Yılmaz¹, Ebru BAĞÇI²

¹Doğuş Üniversitesi, Meslek
Yüksekokulu, İstanbul

²Beykent Üniversitesi, Meslek
Yüksekokulu, İstanbul

ORCID:

C.Y.: 0000-0002-4270-8854

E.B.: 0000-0002-2763-069X

Corresponding Author:

Ebru BAĞÇI

Email:

ebrubagci@beykent.edu.tr

Citation: Yılmaz, C. ve Bağcı, E. (2023). Halal tourism trends: An application on generations. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 45-57.

Submitted: 23.10.2022

Accepted: 20.02.2023

Abstract

This study aimed to shed light on the Halal Tourism perceptions regarding the generations, as an important criterion in perceiving people's motivation and needs. In this respect, this research is to reveal the differences and similarities of individuals living in Turkey considering halal tourism trends by the generations they are involved in. The research is based on the results of the survey made on subjects living in Turkey in 2022. The data collected within the scope of the research were evaluated using the package program, and having analyzed the normality, validity and reliability, the hypotheses formed for the research were tested with frequency, ANOVA and T-tests. Based on the 409 questionnaires obtained from the research, a data set possessing strong elements of reliability and validity was formed. As a result of the analysis, the generation group with the highest halal tourism tendency was "Baby Boomers" with an average of 3.9960, followed by the traditionalists with an average of 3.9167, the X generation with an average of 3.6090, the Y generation with an average of 3.1442 and the Z generation with an average of 2.5801. As the finding of the research, the item "It is important that the food waste at the hotel is at a minimum level" received the highest rate of participation, whereas the item "It is important that there are separate recreation areas for men and women in the hotel" received the least ratings.

Keywords: Motivation, Purchase Intent, Tourism

Özet

Bu çalışma, insanların motivasyon ve ihtiyaçlarının algılanmasında önemli bir kriter olan Helal Turizmin nesiller boyu algısına ışık tutmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda bu araştırma Türkiye'de yaşayan bireylerin helal turizm trendlerini dikkate alarak içinde buldukları kuşaklara göre farklılıklarını ve benzerliklerini ortaya koymaktır. Araştırma, 2022 yılında Türkiye'de yaşayan denekler üzerinde yapılan anket sonuçlarına dayanmaktadır. Araştırma kapsamında toplanan veriler paket program kullanılarak değerlendirilmiş, normallik, geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapıldıktan sonra araştırma için oluşturulan hipotezler frekans, ANOVA ve t-testleri ile test edilmiştir. Araştırmadan elde edilen 409 anketten yola çıkılarak, geçerlilik ve güvenilirlik unsurları güçlü olan bir veri seti oluşturulmuştur. Yapılan analizler sonucunda helal turizm eğilimi en yüksek kuşak grubunu ortalama 3.9960 ile "Baby Boomers" kuşağı, bunu ortalama 3.9167 ile gelenekçiler, ortalama 3.6090 ile X kuşağı, Y kuşağı izledi. 3.1442 ortalama ile Z kuşağı ve 2.5801 ortalama ile Z kuşağı. Araştırmanın bulgusu olarak "Otelde yemek israfının minimum düzeyde olması önemlidir" maddesi en yüksek katılım oranını alırken, "Bayanlar ve erkekler için ayrı rekreasyon alanlarının olması önemlidir" maddesi en yüksek katılımı almıştır. Otelde" en az puanı aldı.

Anahtar Kelimeler: Motivasyon, Satın Alma Niyeti, Turizm

1. INTRODUCTION

It is known that the tourism market and industry have a large share of benefits in both developed and developing country economies and have a positive effect on many industries directly or indirectly. It is also known that the tourism industry and market affected by a human having insatiable desires is developing rapidly both in the world market and in Turkey (Durmaz, 2006). Constituting a numerically large mass in the world, Muslims have created a huge tourism market. 772,888 of the tourists visiting Turkey in 2018 were Muslims, which indicates how massive the halal tourism market and its economic volume are (Hacıoğlu et al., 2015). In societies where Muslims and non-Muslims live together, Muslims are more sensitive and conscious of the Halal and Haram concepts compared to Muslims living in societies with a Muslim majority (Akyol and Kılınc, 2014: 173). For individuals who have adopted a religious lifestyle, the rules asserted by their religion appear to be the path to be followed. Therefore, religious rules constitute the structure giving instructions about how individuals will live their lives and regulates them, causing their behavior to be shaped in this direction (Suki et al., 2014). The desire to travel is the one every human being innately possesses. Muslim individuals tend to carry out their travels in line with this motive, within the framework of religious rules. In this respect, the stakeholders in tourism have created concepts capable of drawing the attention of Muslim tourists and appeal to them. In general, these concepts are called "Islamic tourism" in international publications and "Halal tourism" in national publications.

Upon this knowledge, putting together the different and superior aspects of tourism, the companies producing goods and services in the tourism sector try to understand the halal tourism perceptions of consumers and aim to carry out studies according to the changes shown by these perceptions. Through this purpose, tourism supply incorporations aim to get to know their consumers and to identify the factors leading to differences in consumers' perception of halal tourism in order not to be affected by the product variety that has emerged due to the evolution and competition in the market and to find a place in the halal tourism market. In addition, the detection of these perceived differences guides tourism supplies in terms of developing effective marketing techniques for potential consumer markets.

In this research, it is aimed to determine the perceptions of potential consumers towards Halal tourism, the similarities and dissimilarities of such perceptions according to the potential consumers' generations, and the differentiation status by other demographic factors. For this purpose, individuals aged 18 and over living in Turkey constitute the population of the research. In the study, using the convenience sampling method, a face-to-face survey was conducted to potential consumers on a voluntary basis and the result of the collected data is based on 409 participants as the subjects

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

2.1. Halal Tourism

For people, religion can be defined as beholding life as a whole and covering the whole process from the beginning to the end of life through determining the lifestyle within the framework of the rules. From the past to the present, religious beliefs have brought some rules to people's lives along with some concepts such as halal and haram (Bilgin, 2014). There are still many different beliefs in the world and many rules of behavior depending on these beliefs. Islam, which is the religion of Muslims, greatly affects the behavior, consumption preferences, and lifestyles of Muslim individuals within the concepts such as halal and haram (Dinçer and Bayram, 2017). In order to understand Muslim consumers, it is necessary to grasp the halal and haram principles that guide Muslim consumers (Saeed et al., 2001). Therefore, these concepts need to be defined first;

- Halal: a word of Arabic origin derived from the verb "halla" (permissible, free, not allowed and not regarded as private). Halal means "an action that is religiously free." (Encyclopedia of Islam, 2021). In another comprehensive definition, the halal concept appears as an action that is religiously appropriate to do, eat and drink, and includes behaviors and attitudes that are opposite to the concept of haram (Erdem, 1997). In short, halal can be defined as any behavior that Allah allows people to perform (Batman, 2015).
- Haram: It can be defined as anything forbidden to be consumed and adopted by Muslims as a behavior. The concept of haram, which basically and inclusively expresses the opposite of the concept of halal, is all of the factors that harm the human body as well as the fulfillment of belief and the spirit (Özdemir, 2009). In short, the concept of haram can be described as the structure of everything that is forbidden to eat, drink and do (Erdem, 1997).

Shaping individual and social life and creating the internal dynamics of social life, the Islamic belief plays an important role in the individual life. According to the research conducted by sociologists, religious experience in all periods of life influences the life of the individual and the decisions made accordingly. In this respect, the phenomenon of religion, which makes its presence felt in every field, has an important impact on society's world of thought, movements and behaviors (Walter, 2005). This effect is undoubtedly reflected in the individual's decision to travel.

The halal tourism concept, which developed within the Islamic rules framework and gained significance through the years, commenced in the 1970s with the travels made by Muslims with high economic power from regions such as Saudi Arabia and Kuwait (Heyer, 2008). However, the lack of specific standards in practice caused the concept to progress very slowly. Because products lacking certain standards may not be of the desired quality, or they may be perceived as completely poor quality. In recent years, it has been tried to prevent slow progress by developing various systems that examine the infrastructure status of accommodation establishments serving in accordance with the concept of halal tourism and classify these facilities accordingly and provide a specific roadmap (Tekin, 2014: 762).

Since the concept of halal tourism is relatively new, it is not possible to reach many studies on this subject in the literature. A limited number of definitions regarding "halal tourism" have been made. Some of those;

- In its simplest form, Halal tourism can be defined as religious tourism. But in a broader sense, it is a type of tourism that strictly adheres to certain criteria within the framework of Islamic values. Most Islamic values share other religious and non-religious beliefs, including treating local communities concerning the local environment and learning about other cultures (Hassan, 2007).
- The concept of halal tourism includes tourism activities that comply with Islamic rules for Muslim individuals (Doğan and Ahmet, 2008).
- Halal tourism is the activities not obstructed or are allowed by Muslims in terms of Islamic teachings (Battour and İsmail, 2015).

The concept of Halal tourism, which is a rather novel phenomenon in the field of tourism, has created a new market according to the trends. Apart from activities such as accommodation, eating and drinking, this concept enables tourists to perform their prayers during travel and to contemplate holiday opportunities in accordance with Islam (Maksüdünov, 2019)

Halal tourism is one of the new phenomena that emerged along with the growth in the Halal industry. Halal tourism can be understood as the provision of tourism services designed to meet the requirements of Muslim tourists under their religious obligations (Vargas-Sánchez and Moral-Moral, 2019). In tourism, it taking some measures in terms of the distinction between halal and haram is necessary. These can be summarized as follows (Batman, 2017: 23-24);

- Halal Food and Beverage: halal should be observed in the consumed foods and beverages. According to Islam and Judaism, there are thousands of halal beverages. On the other hand, there are a limited number of drinks that are considered haram, the most noticeable of which is alcohol. There is an almost unlimited amount of halal food, but there is a limited amount of haram food, especially pork products.
- Halal Environment: According to Islamic belief, what is meant by the environment is privacy and proper cover. People believing in Islam live within certain limits and boundaries.
- Halal Entertainment: According to Islam, useful activities qualify entertainment as halal rather than senseless activities. The origin of the word "recreation", which defines leisure management, is "being or getting refreshed by useful activities. In terms of entertainment, music is also among the subjects that should be evaluated as according to Islam, even some sounds and voices are considered haram and some are considered halal.

Gaining momentum as an important source of income for the tourism industry, Halal tourism is trying to capture the Muslim tourist market by providing tourism products, facilities and infrastructures to meet the needs of many Muslim and non-Muslim countries. The lack of theoretical publications and research in this field, which is a rapidly developing concept, continues to exist. Concurrently, when it comes to the actual concept of halal tourism and trends, there still seems to be a lack of research in providing and specifying the so-called concept (Samori et al., 2016). Some academic studies have been conducted on customers staying in hotels related to the concept of halal tourism (Sahida vd., 2011; Ahmat vd., 2012; Hamza vd., 2012; Özdemir ve Met, 2012; Samori ve Sabtu, 2012; Razalli vd., 2013; Salleh vd., 2014; Arpacı, 2015; Özdemir, 2015; Tekin, 2016; Sormaz vd., 2017; Eşitti, 2018; Gündüz, 2019; Topsakal, 2019; Yıldız ve Yıldız, 2019; Ercan ve Öztürk, 2022).

2.2. Generation Concept

Since their existence, human beings have been in interaction with living and non-living beings around them. On account of this interaction, both local and global events have played a major role in shaping the attitudes and behaviors of certain communities. However, events, lifestyles and biological factors affecting the behavior of people living in the same period have caused people to give similar reactions to similar events. For these reasons, while people who were born/lived in the same period are expressed with generations, various definitions of the generation concept have been made. It is expressed as a community consisting of people who were born in certain years, affected by various events and have various similar attitudes and behaviors as a result of these influences (Taş and Kaçar, 2019). The definitions created to describe the social group born in the same period and affected by the same economic and social movements are expressed as generation (Adıgüzel et al., 2014).

The social, political, technological and economic changes that societies are exposed to over time bring about changes in the cultural structures. These changes end in a change in lifestyles, perspectives, feelings, thoughts, attitudes and behaviors of the individuals making up the society. The changes in individuals also cause the formation of generations and the belonging dimensions of these individuals to certain generations (Ayhün, 2013, 93; Mücevher, Erdem, 2018, 61). However, even if they are in the same generation, individuals are affected by the region and geography they were born and raised in, and may differ from the general characteristics of the generation they belong to. It needs to be taken into account that individuals may differ by being affected by the economic, social, political and geographical conditions of the country they live in (Kuyucu, 2014, 63). In this sense, irrespective of belonging to the same generation, individuals living in different continents, countries, provinces, districts and even neighborhoods/towns may show dissimilarities.

Mannheim (1952:292) maintains that there must be some criteria for the existence of generations. These criteria include;

- There should be new participants in the cultural process,
- Former participants need to leave the process permanently,
- Members of any generation can only participate in a limited part in the periodical process,
- The ongoing cultural heritage needs to be continuously transferred,
- Experiences should be transmitted from generation to generation

It is not easy to set precise and transparent boundaries regarding the nature of humans as social beings, but such classifications are considered important in terms of giving information about the general structure of a group of people. Thus, in order to recognize human beings correctly, nature should be examined making classifications in which the differences are expressed (İnce, 2018: 18). In this case, some definitions made in the literature for a clearer understanding of the differences between generations;

- In his work titled "Marketing to Leading-edge Baby-Boomers: Perceptions, Principles, Practices, Predictions" which he wrote about the attitudes, principles and expectations of the baby boomers generation for marketing activities, Brent Green (2005:6) classified generations as follows: (The Silent Generation) (1926-1945), The Baby Boom Generation (1946-1964), Generation X (1965-1979), Generation Y (1980-2000).
- Describing the working lives of generations, their values, and demographic characteristics as well as examining the context of thought structures, Ron Zemke, Claire Raines and Bob Filipczak (2000:3) in their work titled "Generations At Work: Managing The Cash Of Veterans, Boomers, Xers and Nexters In your 109 Workplace" classified generations as follows: Traditional Generation (The Veterans) (1922-1943), The Baby Boomers (1943-1960), Generation X (Generation Xers) (1960-1980), Generation Z (Generation Nexters) (1980-2000).
- According to Twenge et al. (2010:1130) the generations include; the Silent Generation (born 1925-1945), Baby Boomers (Boomers; born 1946-1964), Generation X (Gen X; 1965-1980), Generation Y (born 1980-2000), Generation Z (born 2000 or later).

3. METHODOLOGY

Having analyzed the literature review to determine the scale planned to be applied in the study, it was decided to conduct the study with a previously created and tested scale. The questionnaire used in the study consists of 2 parts. In the first part, questions belonging to the scale prepared to measure the halal tourism trend levels were included. In the second part of the questionnaire, there are questions on the demographic characteristics of the participants. The questions in the scales forming the first and second parts of the questionnaire were prepared using a 5-point Likert type scale (1= strongly disagree; 2= disagree; 3= undecided; 4= agree; 5= strongly agree). The subjects of the research consist of people living in Turkey being in the age group within the scope of the study. However, our study which has time and financial restrictions, required to act on one sample. Citizens living in Istanbul and Aydın regions who were decided to best represent the region were used as samples in the study. The sample survey was applied online between 01.05.2022 and 05.06.2022. The convenience sampling method which is a non-random sampling type was chosen in the implementation of the research and in reaching the correct sampling. Analyzes were carried out with the questionnaires responded by 409 people.

In part of the study encompassing data evaluation, there are analyzes made on a relational and descriptive basis. The aim of these analyzes was whether the halal tourism trends of the participants will differ depending on demographic factors. The main content of the study is the changes or non-variant situations that may occur in halal tourism trends, especially depending on the generations. Descriptively, it has aimed for determining the items affecting the halal tourism trend the least and the most, and to determine the halal tourism trend average, which asserts the model of the research.

In this respect, the hypotheses created in order to determine the changes in halal tourism trends according to the demographic characteristics of the participants are as follows:

- H1: There are differences in the halal tourism tendencies of the participants according to the generation status they belong to.
- H1a: There are differences in the halal tourism tendencies of the participants according to the gender they belong to.
- H1b: There are differences in the halal tourism tendencies of the participants according to the educational level they belong to.
- H1c: There are differences in the halal tourism trends of the participants according to their perceptions regarding the economic situation of the country they live in.

4. FINDINGS

Explanatory frequency analysis and interpretation, T-test analysis and interpretation, and ANOVA tests along with interpretations are included in the next section where hypothesis tests are performed and interpreted. The following Table contains demographic information about the research.

Table 1. Demographic Statistics

Gender	Frekans	%
Male	174	42,5
Female	235	57,5
Generations	Frekans	%
Generetion Z	33	8,1
Generetion Y	178	43,5
Generetion X	170	41,6
Babyboomer	24	5,9
Traditional	4	1,0
Educational Level	Frekans	%
Primary School	14	3,4
High School	144	35,2
University	159	38,9
Graduate Degree	66	16,1
Doctorate	26	6,4
Income Rate	Frekans	%
4250 - 10000	229	56,0
10000 - 20000	155	37,9
20000 +	25	6,1

Whether the data on the halal tourism trends scale obtained at the end of the research showed a normal distribution or not was tested. Arising from the fact that the assumptions concerning the normal distribution were fulfilled in the study, parametric tests from statistical analyzes were used to determine the relationship between the motivation scale and the demographic information of the participants.

As for the tables of the reliability coefficients of the main study, the Cronbach α value of the motivation scales was calculated as .964, which is high reliability.

As the original structure of the scale used in the research is examined, it is observed that it consists of 21 items. In the study, the scale used by Dilek and Çakmak (2017) was used to measure halal tourism trends in testing the desired variables. The result for the motivation scale of the Kaiser-Meyer-Olkin and Bartlett's Test used as a basis to measure responsiveness and to check the

suitability of the sample number is 0.975, at the same time sig. value of (000) $p < 0.05$ was significant, indicating that the data set was suitable for the study. The principal components technique was used by applying factor analysis. Varimax (Rotation) method was used in order to make the data sets in which factor analysis was applied more clear and meaningful and to use the factor structures in the best way. After the Varimax method was applied, there were differences in the original structure of the items such as the item distribution of the scale and the collection of items in the dimensions. It is estimated that the main reasons for these differences are the language, culture and emotional differences of the subjects. When the explained variance and eigenvalue coefficients of the scale are examined, it is seen that the validity has a moderate rate. The new dimensions and their validity-reliability values are given in the tables below.

Table 2. Validity and Reliability Analysis of Halal Tourism Tendencies Scale

Items	Factor 1	Factor 2
H.T. - 1 It is important for me that the hotel does not have nightclub-style entertainment.	,682	,169
H.T. - 2. It is important for me that the hotel has floors reserved entirely for single women.	,776	
H.T. - 3. It is important for me that hotel customers have Islamic sensitivities.	,754	
H.T. - 4. Broadcasting conservative television channels in the hotel is important to me.	,785	
H.T. - 5. It is important for me that predominantly Muslim staff work at the hotel.	,825	
H.T. - 6. I need to have separate recreation areas for men and women in the hotel.	,734	
H.T. - 7. It is important for me that the animation service in the hotel complies with Islamic methods.	,772	
H.T. -8. It is important to me that the clothes of the hotel guests are following Islam.	,816	
H.T. -9. In the hotel, the female staff on the floors belong to single women; It is important for me that the male staff take care of the floors belonging to single men	,754	
H.T. -10. It is important to me that hotel staff dress conservatively.	,785	
H.T. -11. The absence of pictures of people from the rooms is important to me.	,791	
H.T. -12. It is important to me that the waste of food is minimal at the hotel.		,789
H.T. -13. It is important for me that there are enough qualified mosques in the hotel.	,469	,652
H.T. -14. It is important for me that the beds and toilets do not face the Qibla.	,623	
H.T. -15. Otelde alkollü içki servisi yapılmaması ve tüketilmemesi benim için önemlidir.	,721	
H.T. -16. I need to offer halal food cut in the name of ALLAH in the hotel.		,682
H.T. -17. The absence of pork and pork products in the hotel is important to me.		,632
H.T. -18. I need to have the QURAN, Skull, and Rosary, arrows pointing to the Qibla in the rooms.	,569	

Halal Tourism Trends: An Application On Generations

H.T. -19. It is important for me that the hotel uses interest-free financing resources.	,679	
H.T. -20. It is important for me that the hotel management pays the employees their salaries properly before their sweat dries.		,808
H.T. -21. It is important for me that the hotel management pays the employees their salaries properly before their sweat dries.	,723	
Cronbach Alpha:		0,964
Kaiser- Mayer- Olkin:		0,75
Total Variance:		65,992

Explanatory frequency analysis and interpretation, T-test analysis and interpretation, and ANOVA tests along with interpretations are included in the next section where hypothesis tests are performed and interpreted.

Table 3. ANOVA Homogeneity Analysis of the Differentiation of Halal Tourism Tendencies by Generation of Participant

Levene Statistics	df1	df2	P
2,703	4	404	,030

Table 4. ANOVA Significance Analysis of the Differences in Halal Tourism Tendencies by Generation of Participants

	Average	df	Square Verages	F	P
Among the groups	49,802	4	12,451	15,732	,000
Inside the groups	319,730	404	,791		
Total	369,532	408			

The tables above are descriptive statistics and variance analysis values of the data. As a resultant of the analysis, it was determined that the data had a non-homogeneous structure ($P=.030$), which did not carry the $P>0.05$ value. Sig ($P=0.000$) value met the required value ($P<0.05$) in the analysis for the detection of significant difference, that is; there is a difference in the halal tourism tendencies of the participants according to the generation status they belong to. H1 hypothesis was accepted. Dunnett's C Post Hoc analysis, which is used in non-homogeneous data, was used to determine in which variables the differences were. After this analysis, it was determined that the tendencies of Z, Y, X and Babyboomar generations to participate in halal tourism differed significantly. As the generation age range decreases, the tendency to participate in halal tourism also decreases significantly.

Table 5. T-Test Analysis of the Differences in Halal Tourism Tendencies by Gender

	Gender	N	Average	Standard deviation	Std. Error Avg.
Tendency to Participate in Halal Tourism	Male	174	3,4403	,93408	,07081
	Female	235	3,2821	,96095	,06269

Table 6. Significance T-Test for Differentiation of Halal Tourism Tendencies by Gender

Tendency to Participate in Halal Tourism	Levene Test for Equality of Variances		T-test for Equality of Averages		
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
	,644	,423	1,666	407	,096

The tables above depict the descriptive statistics and variance analysis values of the data. The results obtained after the analysis suggest that the significance value (sig.) ($P=0.096$), which has a homogeneous structure ($P=.423$) with the value of $P>0.05$, was found to be higher than the significance value ($P<0.05$) accepted within the framework of social science, i.e. there is no difference in the halal tourism tendencies of the participants according to the gender they belong to, thereby, H1a hypothesis was nullified.

Table 7. ANOVA Homogeneity Analysis of the Differences in Motivation of Halal Tourism Tendencies according to Educational Status

Levene statistics	df1	df2	P
1,023	4	404	,395

Table 8. ANOVA Significance Analysis of the Differences in Halal Tourism Tendencies According to the Educational status

	Average	df	Square average	F	P
Among groups	8,100	4	2,025	2,264	,062
Inside the group	361,431	404	,895		
Total	369,532	408			

The tables above illustrate the descriptive statistics and variance analysis values of the data. The significance value (sig.) ($P=0.062$), which has a homogeneous structure ($P=.395$) with the data having a homogeneous structure ($P>0.05$ value) as a result of the analysis made ($P=0.062$), the significance accepted within the framework of social science ($P<0.05$) was determined to be higher than the value. i.e.; there is no difference in the halal tourism tendencies of the participants according to their educational status. Thence, H1b hypothesis was rejected.

Table 9. ANOVA Homogeneity Analysis of the Differentiation of Halal Tourism Tendencies According to the Income Perceptions of the Participants

Levene statistics	df1	df2	P
3,676	2	406	,026

Table 10. ANOVA Significance Analysis of Differentiation of Participants' Halal Tourism Tendencies by Income Perception

	Average	df	Square averages	F	P
Among the groups	16,293	2	8,147	9,363	,000
Inside the groups	353,239	406	,870		
Total	369,532	408			

The tables above shed light on descriptive statistics and variance analysis values of the data. According to the analysis, it was determined that the data had a non-homogeneous structure

($P=0.0026$, which did not carry the value of $P>0.05$). Sig ($P=0.000$) value met the required value ($P<0.05$) in the analysis for the detection of significant difference, i.e. there is a difference in the halal tourism tendencies of the participants according to their perceptions of the economic situation according to the country they live in. The H1c hypothesis was accepted. Dunnett's C Post Hoc analysis, which is used in non-homogeneous data, was used to determine in which variables the differences were.

RESULTS AND IMPLICATIONS

In this study, it was tried to measure the motivation of individuals living in Turkey to participate in halal tourism. In addition, the motivations of individuals to participate in halal tourism were evaluated according to demographic characteristics. It has been observed that the sample with a high ability to represent the total periphery has a high motivation to participate in halal tourism, which indicates that the halal tourism concept is of high importance for the individuals' traveling inclination.

As the study results suggest, the individuals living in Turkey differ in certain ways in their motivation to participate in halal tourism. Based upon this diversity, suggestions to the sector are as follows:

- Based on our findings, it has been observed that the motivations of individuals to participate in halal tourism varies depending on their income status. Individuals with an income of over 20000 TL and between 10000 and 20000 TL have a higher motivation to participate in halal tourism than individuals with an income of 4250-10000 TL. In this context, it can be inferred that the motivation to participate in halal tourism increases as the income level increases up to a certain level. In other words, halal tourism sector should continue their marketing and service activities focusing on individuals with high income levels. It is seen that the results of the study conducted by Arpacı and Batman (2016) regarding the direction of differentiation according to the demographic characteristics of the study are in the same direction. In the results obtained in the study conducted by Ervançı (2017), it was determined that the high income of tourists in holiday destination preferences was effective in participating in halal tourism, and this result coincides with the result of the relevant study. Based on our analysis, it has been observed that there are differences in the motivations of individuals to participate in halal tourism depending on the generation status they belong to. Individuals belonging to the Babyboomers and traditional generations have a higher motivation to participate in halal tourism than other individuals. In this context, it can be inferred that the motivation to participate in halal tourism increases as the generational status increases up to a certain level. In other words, halal tourism sector should continue its marketing and service activities focusing on studies aimed at older individuals. Boyraz et al. (2017), it was seen that the attitudes of faculty members towards Muslim-friendly accommodation businesses differ according to their demographic characteristics. According to this; As the age of the participants increases, the level of halal tourism attitude also increases. This result coincides with the result of the related study.

REFERENCES

- Adıgüzel, O., Batur, H. Z. & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 1(19), 165-182
- Ahmat, N. H., Ridzuan, A. H. ve Zahari, M. S. (21-22 Mayıs 2012). Customer Awareness Towards Syariah Copliant Hotel. *Internatinal Conference on Innovation, Malacca. Malaysia: Management and Technology Research*, 125-128.
- Akyol, M. & Kılınc, Ö. (2014). Internet and Halal Tourism Marketing. *Electronic Turkish Studies*, 9(8),171-186.
- Arpacı, Ö. (2015). Helâl Konseptli Otel İşletmelerinin Sezonlara Göre Algılanan Hizmet Kalitesinin Müşteri Sadakati ve Müşteri Değeri Üzerine Etkisi, Basılmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Ayhün, S. E. (2013). Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar Ve Örgütsel Yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 93-112.
- Batman, O (2017). Sorularla Helâl Turizm/Helâl Turizm Nedir veya Ne Değildir?. *Proceedings Books*, 30.
- Batman, O. ve Arpacı, Ö. (2016). *Helâl Turizmin Felsefesi Teorisi Uygulaması*. Türkiye Âlim Kitapları. Almanya
- Batman, Orhan (2015). Helâl Turizm. *Zafer Bilim-Araştırma Kültür-Sanat Dergisi*, 465(39), 50-51.
- Battour, M., Mohd Nazari, I. (2016). Halal Tourism: Concepts, Practises, Challenges and Future. *Tourism Management Perspectives*, 19, 150-154.
- Boyraz, M., Mutluç, A. S., ve Dikmen, H. (2017). Türkiye’de faaliyet gösteren Müslüman dostu konaklama işletmeleri üzerine bir araştırma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(41), 371-391.
- Bilgin, Y. (2017). Helal Otel İşletmeleri İçin Pazar Genişletme Stratejisi Olarak İşbirlikçi Pazarlama. *JOMELIPS- Journal of Management Economics Literature Islamic and Political Sciences*, 2 (1), 18-31.
- Dilek, S. ve Çakmak, F. (2017). Helal Turizm Eğilimleri: Kastamonu İlinde Bir Uygulama. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, scfconference, 314-339. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/itobiad/issue/31835/358015>
- Diñer, F. İ. ve Bayram, G. E. (07-09 Nisan 2017). İslami Bakışı Açısı İle Helâl Turizm, 1. International Halal Tourism Congress Proceedings Books, Antalya/Alanya: Adenya Hotel, 363-377.
- Doğan, Nuri Özgür, Tanç Ahmet (2008). Konaklama İşletmelerinde veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Faaliyet Denetimi: Kapadokya Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 239-259.
- Durmaz, D. Y. (2006). Modern Pazarlamada Tüketici Memnuniyeti ve Evrensel Tüketici Hakları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 1 (3), 255-266.
- Eravcı, A. (2017). Helâl Turizmde Destinasyon Özelliklerinin Destinasyon Seçim Sürecine Etkisi, *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1.1, 155-181.
- Ercan, B.; Öztürk, Y. (2022): Third Sector Social Economic Review; Ankara 57(1),312-335. DOI:10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.22.02.1745
- Erdem, M. (1997). İlahi dinlerin kutsal kitaplarında helal ve haram anlayışı üzerine bir araştırma, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 151-173.
- Eşitti, B. (2018). Bir netnografya bakışı ile helal turizm deneyimi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(1), 54-67.
- Gündüz, C. (2019). Helal turizm alanında faaliyet gösteren otellerin stratejik rekabet faktörlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma: Antalya ili örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi. TC Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Hacıoğlu, N., Oflaz, M., Buzlukçu, C., Kılıç, A. (2015). Yerli Turistlerin Helal (Muhafazakâr) Konseptli Otelere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Termal Otelleri Örneği. I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, And Indicators, 489-502.

- Hamza, I. M., Chouhoud, R., ve Tantawi, P. (2012). Islamic Tourism: Exploring Perceptions&Possibilities in Egypt, *African Journal of Business and Economic Research*, 7(1), 85-89.
- Hassan A. R. (2007). Islamic Tourism. Revisited. <http://www.islamictourism.com/PDFs/Issue%2032/English/2.pdf>. Erişim Tarihi: 21.08.2022.
- Henderson, J. C. (2003). Managing Tourism and Islam in Peninsular Malaysia. *Tourism Management*. 24, 447-456.
- Heyer, H. (2008). Sharia-compliant hotels: The next big thing in Arabia, Retrieved from <http://www.eturboneews.com/3506/sharia-compliant-hotelsnext-big-thing-arabia>, (01.08.2022).
- İnce, F. (2018). *Kuşaklar arası etkin iletişim ve davranış*. Eğitim Yayınevi.
- Kuyucu, M. (2014). Y Kuşağı ve Facebook: Y Kuşağının Facebook Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 55-83.
- Mannheim, K. (1952). *The Problem of Generations*. New York: Routledge, Chapter VII, 276-322.
- Maksüdünov, A. (2019). Türkiye Vatandaşlarına Göre Kırgızistan'da Helâl Turizmin Mevcut Durumu ve Potansiyeli, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 165-174.
- Mücevher, M. H., & Erdem, R. (2018). X Kuşağı Akademisyenler ile Y Kuşağı Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Algıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(22), 60-74.
- Özdemir, H. (2015). Muhafazakâr Otel Müşterilerinin Otel İşletmelerinde Aradıkları Özelliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, İ., M. ve Met, Ö. (2012). The Expectations of Muslim Religious Customers in The Lodging Industry: The Case of Turkey. *İslamic Hospitality and Tourism, Current Issues in Hospitality and Research and Innovations*. Taylor & Francis Group, London. 323-327.
- Özdemir, Y. (2009). Turizm Yatırımlarının Bulanık Çok Amaçlı Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Razalli, M. R., Yusoff, R. Z., ve Roslan, M. W. M. (2013). A Framework of Halal Certification Practices for Hotel Industry. *Asian Social Science*, 9(11), 316-326.
- Saeed, M., Ahmed, Z. U., & Mukhtar, S. M. (2001). International marketing ethics from an Islamic perspective: a value-maximization approach. *Journal of business Ethics*, 32(2), 127-142.
- Sahida, W., Rahman, S., Wahidin, K.A., ve Man, Che. (2011). Developing the Framework for Halal Friendly Tourism in Malaysia. *International Business Management*. 5(6), 295-302.
- Salleh, N. Z., Abdulhamid, A. B., Hashim, N. H., ve Omain, S. Z. (2014). The Practice of Shariah - Compliant Hotel in Malaysia. *International Journal of Trade. Economics and Finance*. 5(1), 26-30.
- Samori, Z., ve Sabtu, N. (2012). Developing Halal Standard for Malaysian Hotel Industry: An Exploratory Study. International Halal Conference, PWTC, Kuala Lumpur, Malaysia.
- Samori, Z., Salleh, N. Z. Md., Khalid, M.M. (2016). Current Trends on Halal Tourism: Cases on Selected Asian Countries. *Tourism Management Perspectives*, 19, 131-136.
- Suki, N. M., Salleh, A. S. A., & Suki, N. M. (2014). Measuring Muslim Consumers Decision to Patronize Halal Stores: Some Insights from Malaysia. *Malaysian Journal of Business and Economics (MJBE)*. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(22), 60-74.
- Taş, H. Y., & Kaçar, S. (2019). X, Y ve Z kuşağı çalışanlarının yönetim tarzları ve bir işletme örneği. *OPUS International Journal of Society Research*, 11(18), 643-675.
- Tekin, Ö. A. (2014). İslami Turizm: Dünyadaki ve Türkiye'deki Genel Durum Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 29(7), 750-766.

- Tekin, Ö. A. (2016). İslami Turizm Konseptinde Hizmet Veren Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 2046- 2058.
- Topsakal, Y. (2019). Helal Turizm Pazarı: Güncel Görünüm ve Öneriler. N. Yüzbaşıoğlu, & P. Ç. Çaylak inside, *Helal Turizm (Muhafazakar Dostu)* (s. 27-54). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Vargas-Sánchez, A., Moral-Moral, M. (2019). "Halal Tourism, Where Are We? Particular Attention To The Situation in Spain. In *Handbook of Research on Socio-Economic Impacts of Religious Tourism and Pilgrimage* (Pp. 211-232). Igi Global.
- Walter H. (2005). *Din, Toplum ve Kültür*. A. Coşkun (çev.), İz Yayıncılık.
- Yıldız, S., ve Yıldız, Z. (2019). İslam'ın Turizm'e Yansımaları: Helal Turizm-Reflection of Islam to Tourism: Halal Tourism. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(26), 770-781.

The Social Impacts of Pedestrianization on Tourist Public Space Usage Case Study: Nicosia Walled City, North Cyprus

Yayalaştırmanın Turist Kamusal Alan Kullanımı Üzerine Etkileri, Kuzey Kıbrıs Lefkoşa Surlarıçi Örneği

Gizem GÜVENBAŞ¹, Mukaddes POLAY²

¹Rauf Denktas University, Faculty of Architecture and Engineering, Department of Architecture, Nicosia, North Cyprus

²Eastern Mediterranean University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Famagusta, North Cyprus

ORCID:

G.G.: 0000-0003-1059-321X

M.P.: 0000-0002-4797-2056

Corresponding Author:

Gizem GÜVENBAŞ

Email:

gizem.guvenbas@rdu.edu.tr

Citation: Güvenbaş, G. ve Polay, M. (2023). The Social Impacts of Pedestrianization on Tourist Public Space Usage, Case Study Nicosia Walled City. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 58-70.

Submitted: 16.01.2023

Accepted: 04.03.2023

Abstract

Pedestrianization can contribute to restoring the values of historic cities and also create great potential for the development of tourist usage in public spaces. The pedestrianization of the historic city centres can bring many social, economic and physical benefits by offering diverse opportunities for various tourist-oriented uses. Nicosia Walled City is the last divided capital in Europe and hosts two separate states today. A buffer zone creates the border between Northern and Southern Nicosia. In 2008, a gate was opened between the two parts of Nicosia Walled City called Lokmacı Gate. The opening of the gate has an important role in both the development of tourism potential and the revitalization of the historical part of the City. Nicosia Walled City is a significant historic urban corner that the pedestrianization project was implemented after the opening of the Lokmacı Gate. The public spaces, which began to deteriorate and lose their characteristics before the opening of the Lokmacı Gate, have started to transform into important public spaces with the opening of the Gate. Pedestrianization can help to vitalize the historic city center through tourism facilities that are applied by the collaboration of the local and governmental authorities. This study is aimed to examine the social impacts of pedestrianization on tourist public space usage. On-site observations were carried out to determine the types of tourist activities and usage in the Northern part of the Nicosia Walled City. According to the findings, the recommendations were given in the final section of the paper.

Keywords: Pedestrianization, public space, tourist uses, historic urban corner, Nicosia Walled City

Özet

Yayalaştırma tarihi kentlerin değerlerinin yeniden kazanılmasına katkıda bulunabileceği gibi kamusal alanlarda turist kullanımının gelişmesi için de büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Tarihi kent merkezlerinin yayalaştırılması, çeşitli turist odaklı kullanımlar için fırsatlar sunarak birçok sosyal, ekonomik ve fiziksel avantajlar da sağlayabilmektedir. Lefkoşa Surlarıçi, Avrupa'nın son bölünmüş başkentidir ve bugün iki ayrı devlete ev sahipliği yapmaktadır. Tampon bölge, kuzey ve güney Lefkoşa arasındaki sınırı oluşturmaktadır. 2008 Yılında Lefkoşa'nın Surlarla Çevrili iki bölümü arasında yer alan Lokmacı Kapısı geçişlere açılmıştır. Kapının açılması, hem turizm potansiyelinin gelişmesinde hem de tarihi Kent'in canlandırılmasında önemli bir katkı sağlamıştır. Lefkoşa Surlarıçi,

The Social Impacts of Pedestrianization on Tourist Public Space Usage Case Study: Nicosia Walled City, North Cyprus

Lokmacı geçidi'nin açılmasının ardından, yayalaştırma ile birlikte önemli bir çekim merkezi olmuştur. Lokmacı geçişinin açılmasından önce, bozulmaya ve özelliklerini kaybetmeye başlayan kamusal alanlar, kapının açılmasıyla birlikte önemli bir kamusal alana dönüşmeye başlamıştır. Devlet ve yerel otoriteler ile turizm aktiviteleri ele alınarak, tarihi kent merkezinin yeniden canlandırılması için yayalaştırma yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, yayalaştırmanın turist kamusal alan kullanımını üzerindeki sosyal etkilerini incelemektir. Lefkoşa Surlariçi'nin kuzey kesimindeki turist sosyal aktivitelerini ve kullanıcılarını belirlemek üzere gözlemsel analizler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise bulgulara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Yayalaştırma, Kamusal Alan, Turist Kullanımı, Tarihi Kentsel Mekan, Lefkoşa Surlariçi*

1. INTRODUCTION

Public spaces are significant places that represent the lifestyles and cultures of inhabitants. Therefore, they are important destinations for tourists. Public spaces, especially in historic city centers, are the main attraction pole for the tourists who wish to learn and discover the history and culture of a destination. In historic city centers, tourism-related facilities should be attractive and properly designed.

Tourism plays an important role in the revitalization of public spaces in historic urban corners and it provides an economic return to preserve existing heritage value. The cultural experience may also link to historic buildings and monuments, traditions, a way of life, handicrafts, food and other less tangible aspects that must be included in the tourism facilities and they should be accessible to all the visitors. Traffic and circulation might be one of the factors that limit social usage in public spaces of historic urban corners (Orbaşı, 2008). As a result, the implementation of pedestrianization can bring many benefits to the conservation and revitalization of historic cities through tourism.

The closing of public spaces to motor vehicles is a kind of solution to provide safe and pleasant movement for touristic historic city centers. Instead of using narrow sidewalks which are not comfortable and safe, tourists can benefit from the public space activities without fearing the possible traffic problems. The pedestrianized areas of historic cities create a great potential for tourism development while they are offering a pleasant atmosphere for them. When a pedestrianization project is implemented on a historic site, designers/experts have to consider the needs of all users. In general, for pedestrianization projects, economic issues are mainly taken into consideration. However, the social benefits should be included in these projects by considering the diverse user profile.

Cyprus is one of the Mediterranean Islands and it has a long history, cultural heritages, hot climate and clean beaches that make the island attractive to tourists. In Cyprus, tourism is an effective and foremost sector which can facilitate to rise and ameliorate the economic situation by adopting sustainable tourism development that is based on quality (Kiessel et al., 2011; Vehbi B.O., 2014, Güvenbaş and Polay, 2019, p.244). The Nicosia Walled City is located at the heart of Cyprus Island and it possesses rich historical values that still carries the traces of various civilization passed through Cyprus. Before the opening of the Lokmacı Gate, the North Section of the Walled City was in poor condition. There was physical, socio-cultural and economic decay. In 2008, by the opening of the Lokmacı Gate, the area was designated as a 'Special Tourism Zone' which carries a high potential for the revitalization of the whole Walled City. (Monitoring, Coordination and Steering Committee of Nicosia Walled City, 2008). The Arasta and Asmaaltı Pedestrianization Project was implemented by the Nicosia Turkish Municipality.

This paper is aimed to examine the social impacts of pedestrianization on tourist public space usage in the Walled City. On-site observations were done for determining the social effects and the socio-cultural quality of the pedestrianized areas of the Walled City. During the observations, tourist usage was analyzed in terms of the type and availability of activities in public spaces.

In this paper, initially, it was concentrated on a literature review related to the importance of public space usage for tourism, pedestrianization and the social impacts of pedestrianization. Then, the methodology of the study was given. Following that, the findings of the research were put forward. In the final section, some recommendations were given to increase the positive social impacts of pedestrianization for tourism in historic urban corners.

2. LITERATURE REVIEW

2.1. Importance of Public Open Space Usage for Tourists

Public spaces are significant parts of urban heritage and they are strong elements of cities where social interaction and community development take a place (Woolley, 2003; Council of Europe, 1986). Such places could be shared by different people who are not relatives, friends, or work associates of each other. Users of public spaces may have different roles and duties; they may be tradesmen for selling the products or students for making research or tourists who discover their destinations.

As stated by Zukin (1995, p.259) public spaces are the primary site of public culture, they are window into the city's soul. Since the greatest amount of human contact and interaction takes place. Public spaces play an important role in reflecting the lifestyles and culture of the inhabitants. Accordingly, they may be significant destinations for tourists who can learn about the culture, history and lifestyle of destination places by using such spaces. Public spaces in historic urban corners carry traces of past and present and they are the main attraction pool for the visitors.

Successful public spaces must have four key qualities; accessibility; activities and uses; socialization; comfort and image. Great public spaces must be easily accessible, social places that offer more uses and activities with comfort and a good image (PPS, 2000). Accessible public space allows its visitors to socialize, enjoy, relax and discover the environment and fosters a sense of well-being as well. Pedestrianization provides easily get to the place, it performs to increase safe and comfortable uses and activities. Arrangement of the tourism-related facilities can improve the significance of those spaces by giving physical, social and economic returns.

Since they represent traces belonging to past and current lifestyles, public spaces of historic urban corners are valuable parts of the city. They become a main attraction pole for the tourist. Such places should be preserved to restore cultural and architectural heritages which can contribute to development of tourism. In order to provide sustainable tourism facilities in historic urban corners, public spaces have provide easy, comfortable and safe access and usage to their visitors. Accordingly; pedestrianization can contribute to the development of tourism in historic urban corners.

2.2. Pedestrianization

Pedestrian zones include integrated roads, streets or areas made available to pedestrians only (Demir et al., 2016, p.83). Different types of pedestrianization can be implemented: full mall, transit mall and semi-mall. Full mall only allows pedestrian uses and it is entirely pedestrianized area/street that vehicular traffic is not allowed. Transit mall is a pedestrianized street that just accepts public transportation and pedestrian use, other vehicles cannot enter the area. A semi mall is a street which includes both pedestrian and vehicular access together, but there is a pedestrian priority and traffic speed, and volume are limited according to the pedestrians' needs (Demir et al., 2016, p.83).

Pedestrianization is a tool that makes public spaces operational. It promotes the quality of a public place by providing accessibility, mobility, safety and a pleasant environment for all the inhabitants (Yassin, 2019; Soni and Soni, 2016). A pedestrian street function is not only dependent on movement, it also performs as a public space where the combination of sociability, activities and accessibility occurs (Yassin, 2019; Jou, 2011).

Pedestrianization contributes to “emphasize and protection of historic values of the cities, to the encouragement of tourism, to meet the recreation needs of the city people, and to the increase retail trade and urban green areas” (Akyüz and Zengin, 2012, p.89). Accordingly, the implementation of pedestrianization projects can improve the tourism potential of historic urban corners and these projects can be used as the main tool for the development of effective and long-run conservation and revitalization strategies in the historic sites.

Public authorities can practice pedestrianization for different purpose: “to improve public safety, to increase street life, to decrease isolation due to living outside of the city centre, to eliminate transportation problems in the historical problems which have generally narrow streets, and to portray social life” (Altunbas, 2006; Demir et al, 2016, p.83).

One of the important reasons for pedestrianization is to create a pleasant environment where people can involve in different social, cultural and tourism activities. Pedestrianized zones are attraction poles for both local people and tourist users of public spaces since they offer a pleasant walking environment with a sort of facilities like sidewalk cafes, fountains or other street furniture helping the areas to become popular attractions for all people (Iranmanesh, 2008).

The advantages of pedestrianization can be classified under three main sub-headings: environmental impact, economic impact and social impact. The environmental advantages are composed of reducing air and noise pollution, saving fuel and creating a more aesthetic physical environment with more landscaping. The economic advantages are related to increasing retail incomes and fewer medical expenses for reducing air pollution. The social advantages include significant returns related to physical health with increasing walking rate, gaining a more pleasant environment including diverse socio-cultural activities and increased pedestrian safety (Iranmanesh, 2008). The impacts of pedestrianization may differ according to its context.

2.3. The Social Impacts of Pedestrianization in Historic Urban Corners

Apart from the environmental and economic impacts, pedestrianization can also bring several social impacts to historic urban corners. One of the social impacts of pedestrianization is to encourage people to walk by offering them a more pleasant historic environment. Tourists can have a good experience without heavy motor vehicle traffic and crowded narrow pavements.

Pedestrianization gives an opportunity to present both tangible and intangible aspects of heritage culture, so it helps tourist users to discover existing heritage values of historic urban corners. In historic urban corners, pedestrianized public spaces can also be used for periodic festive events that enable tourists to learn more about the culture and lifestyle of their destination place. In addition to these, pedestrianization supports accessible tourism, since it promotes the accessibility and usability of tourism facilities. Disabled and elderly people can reach to access socio-cultural activities with comfort and safety.

3. MATERIAL AND METHOD OF THE STUDY

3.1. Method of the Study

In this study, the qualitative research method was used. At the site, tourists’ activities were observed in order to determine and evaluate the social impacts of pedestrianization on tourists’ public space usage. During the observations, tourists’ uses and activities were noted as well as visual data was collected.

3.2. Case Study

Nicosia Walled City was selected as a case study. The Walled City is located at the heart of Cyprus Island, and it is the last divided capital of Europe which hosts two separate states today. The Walled City, like all Cyprus Island, was divided into two sections in 1974, due to the conflict between Turkish and Greek Cypriots. Then, Turks started to live in the north and Greeks settled in the south section of Nicosia. There is a buffer zone between two different states which creates a border between Northern and Southern Nicosia, and it is under the control of the United Nations.

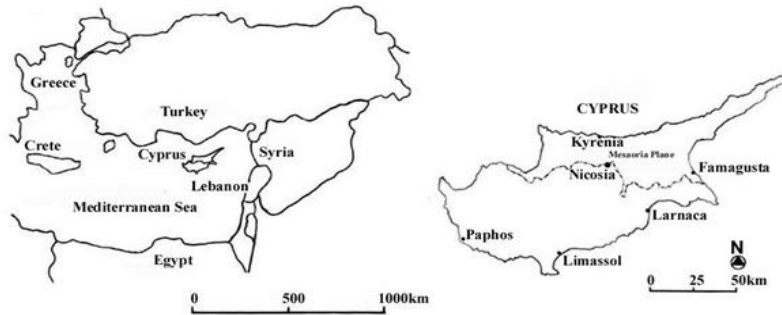

Figure 1. Location of Cyprus

The Nicosia Walled City is an important historic urban corner that possesses rich historical values and still carries traces of various civilizations passed through Cyprus. In 2008, a gate which was called Lokmacı Gate, was opened between two parts as the sixth crossing point in Cyprus. “The Lokmacı Gate was opened in two Phases- PHASE I Safety interventions to guarantee safe pedestrian crossing in 2008 and PHASE II Repairs and consolidation interventions of the building along the road of the crossing in 2010-2012”, (Uzunoğlu and Uzunoğlu, 2021, p.597).

Before the opening of the Lokmacı Gate, Nicosia Walled City was in poor social, economic and physical conditions. Accessibility and use have decreased since the south was enclosed by the buffer zone and the newly developed areas have grown to the north. Accordingly, some improvements had to be made in the Walled City, in order to revive the historical part.

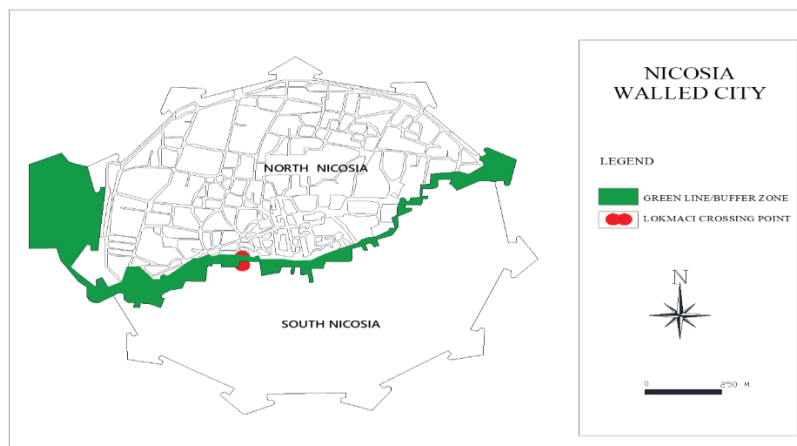

Figure 2. Nicosia Walled City and the location of Lokmacı Crossing and Buffer zone (modified from https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/or1o1e/map_of_nicosias_oldwalled_city_divided_between/)

The panoramic train is operable for the tourist's sight trip and it supports accessibility in the Walled City.

Figure 4. The Arrangement of Accessibility in Pedestrianized Zones of the Walled City

During the observations, it was determined that there are diverse social and ritual activities in the pedestrianized zones-Arasta and Asmaalti Districts. The determined activities in the pedestrianized zones of the Walled City are listed in the Table 1.

Table 1. The determined social and leisure activities in the Arasta and Asmaaltı Districts, Nicosia Walled City

Arasta District	Asmaaltı District
<p>Arasta Street & Square</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shopping of the branded fake products • Production and selling of the traditional sweets, dried nuts/fruits and herbal products. • Social events for special days. 	<p>Great Inn</p> <ul style="list-style-type: none"> • Traditional handcrafts product in and selling • Traditional foods selling • Artworks production and selling • Traditional and authentic clothes shopping • Local manufactured natural olive oil soaps shopping • Old and historic Cyprus photos selling • Historic postcards selling • Folk dancing events that temporarily take place in Great Inn • Attendance to ceramic/ mosaic art workshops • Traditional Cyprus Turkish Theatre clubs activities • Authentic handmade fixture & furnitures production and selling • Accessories (handmade accessories workshop) production an selling • Traditional food/deserts/drinks selling • Traditional herbal shopping <hr/> <p>Kumarçılar Inn and Its surrounding</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shopping opportunity of the contemporary and traditional foods, drinks and clothes.

Arasta which is linked to the Ledra Street/ Lokmacı Gate from the south, is the most important commercial area of Nicosia. Numerous shops selling clothes, shoes and bags, jewellery, souvenirs, local foods, drinks, and sweets; cafes and restaurants are on Arasta Street. Tourists can also find small retail shops which produce and sell traditional sweets, dried nuts/fruits, and herbal products along the Arasta Street.

Figure 5. There Are Many Textile Businesses and Jewellery Shops along the Arasta Street.

Figure 6. Small Retailers Produce and Sell Sweets, Dried Nuts/Fruits, and Herbs.

Especially retail shops which sell fake products of the world-famous brands take tourist attraction.

Figure 7. Shops which Sell Fake Products of Famous Brands Like Shoes and Bags.

Arasta Square is an old commercial square which was renovated with a semi-open tensile canopy to create more comfortable uses. The small historic square started to be used for social events

The Social Impacts of Pedestrianization on Tourist Public Space Usage Case Study: Nicosia Walled City, North Cyprus

after its renovation. The social events are generally organized for celebrating special days such as the New Year and World Children's Day. A stage is set up for the performances on special days. Music performances take tourists attraction and enable them to participate in activities.

Asmaaltı District is located between the Sarayönü and Selimiye areas. The most famous historical landmarks of the Nicosia Walled City - Great Inn and Gamblers Inn- which were constructed during the Ottoman period is placed in Asmaaltı District.

Figure 8. Great Inn and Gamblers Inn Buildings in Asmaaltı District, Nicosia Walled City.

The observation results revealed that the socio-cultural and leisure activities in Asmaaltı District gather around these important historic landmarks (Great Inn and Gamblers Inn). The socio-cultural activities which take place in Great Inn, are more traditional and they carry traces of the old and authentic lifestyle of Cypriots. It is also possible to find some art and handcraft workshops in Great Inn Building. Old and historic Cyprus photos, postcards, traditional authentic clothes, fixtures and furniture are among the important tangible cultural heritages that attract tourists to the area. Besides, cafes and restaurants also offer a pleasant atmosphere to tourists. They can sit and taste the traditional Cypriot foods, desserts and drinks after their sight trips.

Figure 9. Some of Socio-cultural Activities in Great Inn

In Great Inn, traditional Cyprus Turkish Theatre and Traditional Folk Dancing Festive events are routinely performed and they are among the significant intangible heritages of Cyprus' culture that invite tourists to the Walled City (Figure 10).

Figure 10. Traditional Cyprus Turkish Theatre Represent Oral Traditions of Cypriot's Culture

Both contemporary and traditional socio-cultural and leisure activities take place in Gambler's Inn and its surrounding. There are traditional and contemporary foods, clothes and drinks. While, tourist can find the most famous old bakery which produces and sells traditional foods and sweets is located at this part, they can also visit contemporary coffee shops for resting at the same time (Figure 11).

Figure 11. Contemporary Coffee Shops and Historic Bakery in Asmaalti Square.

During the observations, it was also determined that pedestrianized historic urban corners include different user profiles:

- Tourists
- Local people
- Immigrant workers
- Students with a middle and low income level

Since the socio-cultural and leisure activities are mainly consumed by the tourists, tourist-oriented prices of selling; products, foods and drinks are very expensive and they are not affordable for other users such as students, local people and low-income immigrant workers. Accordingly, local people, immigrant workers and students may get negative social impacts from pedestrianization.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Tourism is one of the important foremost sectors for the Walled City of Nicosia, particularly the existence of historic values creates a high potential to generate physical, economic and social benefits from the tourism sector. The opening of the Gate was an important decision that positively affects tourists' use in the Walled City. The pedestrianization project contributed to the revitalization of the area at a significant level. From the tourism point of view, the project is successful and has left many positive social impacts on the area. The pedestrianization project also increased nighttime activities in the Walled City. All abandoned businesses have been re-used after the implementation of the pedestrianization project. Nowadays, it has become almost impossible to find empty shops in the pedestrian areas of Nicosia Walled City. Some of the public open spaces are used twenty-four hours a day.

In addition to these, the research results determined that tourist-oriented prices are not affordable to all users of the Nicosia Walled City. The needs of the local people, migrant workers and students should be taken into consideration.

As conclusion; it can be said that pedestrianization projects can be accepted as a tool for the revitalization of the historic urban corner and similar pedestrianization projects are expected to be developed and applied to the whole Walled City. However, great attention should be given to develop more socially sustainable and inclusive pedestrianization projects for the Walled City. Before the implementation of a project, it is required to make a sensitive environmental analysis and syntheses about the historic context and its social structure. In addition to tourists, the needs of existing users have to be integrated into pedestrianization projects.

REFERENCES

- Akyüz, M. and Zengin, B. (2012). The Affect of Pedestrianization of Historic Areas on Tourist Satisfaction: The Sample of Sultanahmet Square. *International Journal of Social and Economic Sciences* 2 (2), 89-94.
- Demir, H. H., Çakıroğlu, I., Alyüz, U and Demir, G. (2016). Evaluation Environmental and Social Impacts of Pedestrianization in Urban Historical Areas: Istanbul Historical Peninsula Case Study. *Journal of Traffic and Logistic Traffic Engineerin*, 4(1), 83-87.
- Güvenbaş, G. and Polay, M. (2019). Disabled Tourists Access at Kyrenia Sea Front, *4th International Tourism Congress, City Tourism*, Eskişehir, October 16-19, 2019, 241-251.
- Iranmanesh, N. (2008). Pedestrianisation a Great Necessity in Urban Designing to Create Sustainable City in Developing Countries, *44th ISOCARP Congress*, 2008.
- Jou, K.K. (2011). Pedestrian Areas and Sustainable Development, World Academy of Science, Engineering and Technology, *International Journal of Architectural and Environmental Engineering*, 5(5), 228-235.
- Monitoring, Coordination and Steering Committee of Nicosia Walled City, (2008). *The Strategy of Conservation, Revitalization and Development*, Prime Ministry, Nicosia.
- Orbaşlı, A., (2008). *Architectural Conservation: Principles and Practice*, Blackwell, Oxford.
- Project for Public Spaces (PPS). (2000). *How to turn a place around: A handbook for creating successful public spaces*. New York: Project for Public Spaces
- Soni, N., Soni, N. (2016). Benefits of Pedestrianization and Warrants to Pedestrianization and Area, *Land Use Policy*, 57, 139-150.
- Uzunoğlu, K. and Uzunoğlu, S. (2020). The Importance of Pedestrianization in Cities-Assessment of Pedestrianized Streets in Nicosia Walled City. *European Journal of Sustainable Development*, 9 (2), 589-614.
- Vehbi, B.O. (2014). Changing Impacts of Mass Tourism on Different Contexts in Northern Cyprus. *Tourism, Travel and Leisure Travel: Tourism and Travel Studies Conference*, June 5-7, 2014, 21-35.
- Woolley, H. (2003). *Urban Open Spaces*, Spon Press, New York.
- Yassin, H.H. (2019). Livable City an Approach to Pedestrianization through Tactile Urbanism, *Alexandria Engineering Journal*, 58, 251-259.
- Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*, Blackwell Publishing, Oxford.
- https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/or1o1e/map_of_nicosias_oldwalled_city_divided_between/ (accessed, November 05, 2021).

Spor Turizmi Kapsamında Amatör Futbol Turnuvasına Katılan Bireylerin Spora Katılım Motivasyonlarının Belirlenmesi

Determination of Sports Participation Motivation of Individuals Participating in Amateur Football Tournament within the Scope of Sports Tourism

İlker ÖZTÜRK¹, Fuat ATASOY²

Özet

Bu çalışmanın amacı, amatör olarak aktif spor etkinliklerine katılan (masterlar/veteran) bireylerin katılım motivasyonlarını, değişkenler arasındaki ilişkilerini ve farklılıklarını araştırmaktır. Verileri toplamak için kullanılan anket formu, ilgili yazına göre tasarlanmıştır. Anket formu 2-5 Eylül 2021 tarihinde, Sakarya Zaferi 100. Yıl Masterlar Futbol Turnuvası kapsamında düzenlenen 40 yaş üstü sporculara uygulanmıştır. Kolayda örnekleme yöntemiyle 107 adet anket formu toplanmış ve toplanan veriler istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre sporcuların yaş kategorileri ile spora katılım motivasyonlarının alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Amatör olarak spor faaliyetlerine katılan 40 ve 50 yaş kategorisinde yer alan bireylerin ölçeğe ilişkin ortalamalarının genel anlamda yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alt boyutların betimsel analiz sonuçlarına göre turnuvaya katılan bireylerin beceri gelişimi ve arkadaşlık ortalamasının yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Spor Turizmi, Spor Motivasyonu, Futbol

Abstract

The aim of this study is to investigate the motivations of individuals (masters/veterans) who participate in active sports activities as amateurs, the relationships between the variables and their differences. The questionnaire form used to collect the data was designed according to the relevant literature. The questionnaire was applied to the athletes over the age of 40, organized within the scope of Sakarya Victory 100th Anniversary Football Tournament on September 2-5, 2021. 107 questionnaires were collected by convenience sampling method and the collected data were evaluated statistically. According to the results of the analysis, no statistically significant difference was found between the age categories of the athletes and the sub-dimensions of their motivation to participate in sports. It has been concluded that the averages of the individuals in the 40 and 50 age categories participating in amateur sports activities are generally high. According to the descriptive analysis results of the sub-dimensions, it is seen that the skill development and friendship average of the individuals participating in the tournament is high, and that the other dimensions continue with the same positivity.

Keywords: Tourism, Sports Tourism, Sports Motivation, Football

¹Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Sivas

²Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulu, Ankara

ORCID:

İ.Ö.: 0000-0002-7302-2337

F.A.: 0000-0003-2336-2234

Corresponding Author:

İlker ÖZTÜRK

Email:

ilker5885@gmail.com

Citation: Öztürk, İ. ve Atasoy, F. (2023). Spor turizmi kapsamında amatör futbol turnuvasına katılan bireylerin spora katılım motivasyonlarının belirlenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 71-85.

Submitted: 19.01.2023

Accepted: 14.03.2023

1. GİRİŞ

Olimpiyat Oyunları insanların spor etkinliklerine katılmak için seyahat etmelerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Modern dünyada ise spor hem insan deneyimi hem de ekonomik bir araç olarak önem kazanmıştır (De Oliveira, Tobar ve Capraro, 2021: 317). Günümüzde küreselleşme olgusunun daha fazla kabul görmesi ile birlikte, spor etkinliklerinin yarattığı ticaret hacmi gerek ekonomi gerekse siyasal ve kültürel gibi devletlerin dış politikalarında kullandıkları bir kaldıraç haline gelmiştir. Spor endüstrisi, turizm bağlamında ele alındığında, spor etkinliklerinin, bir turizm destinasyonun tercih edilmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte spor ve turizm etkinliklerine katılım ve bunlara verilen önem derecesi, modern toplumların özelliklerindedir.

De Oliveira, Tobar ve Capraro (2021: 317) futbolun önemli sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve sportif rolü olmasına rağmen, futbol temelli turizm çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığını ifade etmektedir. De Oliveira, Tobar ve Capraro'nun (2021) yaptıkları bibliyometrik çalışmadaki bir diğer tespit ise futbol turizmi ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok taraftarların futbol maçlarına katılımları, anıt-müze-stadyum ziyaretleri şeklinde gerçekleştiği yönündedir. Bu davranışların motivasyon unsurlarında taraftarların tutku ve bağlılık ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla mevcut çalışma futbol etkinliklerine aktif olarak katılan bireylerin sahip olduğu motivasyon unsurlarının ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, spor etkinliğine katılan ziyaretçi tipinin (birincil amacı spor etkinliğine aktif katılmak ve etkinliği izlemek olan) bir işlevi olarak; değişkenlerin seviyeleri, değişkenler arasındaki ilişkileri – farklılıkları ve katılım motivasyonlarını araştırmaktır. Dolayısıyla mevcut çalışma, "masterler amatör futbol etkinliği"ne katılan takım üyelerinin motivasyon unsurlarını belirlemeyi amaç edinmiştir. Motivasyon unsurlarının amatör futbol takım üyelerinin demografik özelliklerine göre ne ölçüde değiştiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Motivasyon kaynaklarının anlaşılması, araştırmacılara ve uygulayıcılara spor turizmini ve etkinlik katılımcılarının davranışlarını daha iyi anlamaları ve pazarlama stratejilerini uygulanabilir bir şekilde tasarlamaları için bir çerçeve sağlayacaktır.

Futbol etkinlikleri yarattıkları ekonomik fayda, turistik bölgeye kazandırdığı alt yapı yatırımları ve imaj gibi yaralarından dolayı kamuoyu tarafından değerli bulunmaktadır (Brown, Assaker ve Reis, 2018: 1). Demir ve Demir'e (2013: 362- 363) göre, futbolun yarattığı sosyal ve ekonomik faydalar, futbol ekonomisinin turizm için diğer spor dallarına nazaran daha önemli olmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra futbol turizmi, uluslararası ilişkiler aracı, festival ve etkinliklerin lokomotif, destinasyon ve destinasyonu oluşturan unsurların tanıtımı ve sosyal yapının güçlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla bir niş pazar olarak futbol turizmi ve katılımcılarının özellikleri anlaşılması gerekmektedir. Mevcut çalışma, amatör futbol etkinliklerine hem aktif hem de pasif olarak katılan futbol takım üyelerinin davranışını hangi belirli güdülerin etkilediğini göstererek mevcut yazına katkıda bulunmaktadır. İlgili yazın tarandıktan sonra çalışmaya ilişkin veriler toplanmış ve çalışmada kullanılan yöntemler açıklanmıştır. Bulgular, amatör futbol etkinliğinde kazanılan deneyimlerin doğasına dair yeni bilgiler sağlamaktadır.

2. SPOR TURİZMİ

Spor sözcüğü, şehir ortamının neden olduğu stresli yaşam açısından, günlük hayatın baskılarından kaçan insanların yaşamında daha fazla anlamlı olmaktadır. Turizm karar sürecinde etkili olan itme unsurlarından kaçış güdüsü, rutin hayata mola verme ihtiyacının sebebi olarak 'değişimden zevk alma unsuru olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda ele alındığında spor yapma veya spor etkinliklerine katılma motivasyon unsurlarının, seyahat ve turizm faaliyeti yapma motivasyon unsurları ile benzer yanları olduğu görülmektedir (Koç, 2005: 165). Aktif spor turizm

katılımcılarının sağlıklı yaşam için artan endişeleri, tema ve aktiviteye dayalı tatil talepleri, kısa tatiller ve ikinci tatil tercihleri gibi bazı eğilimler, bu alandaki turizm etkinliklerinin artmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra çoğu tüketici bu tatilleri geleneksel tatil dönemlerinin dışında, hayata verilmiş bir mola gibi görmektedir (Ottevanger, 2007: 15). Spor ile ilgilenen kişilerin yüksek oranda başka yerlere seyahat etme olasılıkları ve seyahat esnasında edinecekleri seyahat ve yer deneyimleri, motivasyon unsuru olarak değerlendirilmektedir (Brown, Assaker ve Reis, 2018: 2). Örneğin spor turizmi, spor turistleri arasında nostalji duygularını uyandırma potansiyeline sahiptir. Böylece spor turistleri geçmiş deneyimlerini yeniden yaşamayı arzulamaktadır (Cho, Khoo ve Lee, 2019: 914).

Spor etkinliklerine katılmak için yapılan seyahatler eski Olimpiyat Oyunlarına kadar gitmektedir. Spor kavramının on dokuzuncu yüzyılda modern bir kavrama dönüşmesiyle beraber, turizm, oyuncu ve taraftarların deneyimlerinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Spor endüstrisi, günümüzde, milyar dolarlık bir hacme sahip hale gelmiş olan turizm endüstrisine katkı sunan, ana ekonomik ve sosyal katkı unsuruna dönüşmüştür (De Oliveira, Tobar ve Capraro, 2021: 317). Dünyanın küresel bir kimliğe bürünmesinin bir sonucu olarak spor, gün geçtikçe daha ticari hale gelmiştir. Spor ve spor etkinliklerinin bu denli olması; ekonomik faaliyetin uluslararası olmasından, spor kültürünün artan etkisinden, iletişim olanaklarının genişlemesinden, insanların hareketliliğinin artmasından, uluslararası göçün hızlanmasından ve UNWTO gibi spor ve spor-endüstrisi için önemli olan organizasyonların küresel düzenlemelerinden kaynaklanmaktadır (Ottevanger, 2007: 9). Spor faaliyetlerinin bir turizm bölgesine gelen turist sayısını tetiklemede önemli etkisi olan destinasyon pazarlama stratejileri üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır (Ertaş, vd., 2019: 68). Dolayısıyla bireylerin spor turizmine katılma sebeplerini anlamak, spor turizmi endüstrisinin büyümesini sağlamak ve bu büyümeden nasıl yararlanılacağına dair teorik bir anlayış geliştirmek için gerekli olmaktadır (Aicher ve Brenner, 2015: 58).

Spor ve turizm kavramları, zaman içerisinde değişim ve birleşim içerisine girmektedir. Özellikle bu kavramın ortak birleşimi büyük ölçekli spor olaylarını ve etkinliklerini barındıran organizasyonları da geliştirmiştir (Akyol ve Akkaşoğlu, 2021: 179). Ayrıca spor ve turizm, bir tatil destinasyonu seçiminde güçlü motivasyon faktörleri olarak bilinmektedir. Avrupa geleneksel olarak turizm odaklı bir pazardır ve Dünya Turizm Örgütü'nün 2018 yılı verilerine göre Avrupa, dünya turizm faaliyetinin yaklaşık %51'inde söz sahibidir (UNWTO, 2022). Ekonominin dışında başka bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bireylerin spor ve turizm etkinliklerinde aktiflik düzeyi, modern toplumun göstergelerinden kabul edilmektedir. Örneğin 2014 yılında gerçekleştirilen bir ankette, AB yetişkin nüfusunun yaklaşık %44'ünün haftada en az bir kez eğlence amaçlı spor ve rekreasyon faaliyetlerine katıldığını belirlenmiştir. Bununla birlikte, spor uygulamaları açısından ülkeler değerlendirildiklerinde Kuzey Avrupa ülkeleri ve Avusturya aktif spor katılımcılarının %70'inden fazlasına sahipken Bulgaristan, Romanya ve Türkiye aktif spor katılımcılarının %10'undan daha azına sahiptir (Akt; Terzić, Demirović, Petrevska ve Limbert; 2021: 1215; Eurostat, 2014).

Spor turizmi, turistlerin her zamanki çevresinden ayrılarak bir spor müsabakasını izlemeyi veya bir spor etkinliğine katılmayı içeren seyahatler olarak tanımlanmaktadır. Tüketicilerin sporla ilgili talepleri, fiziksel ve zihinsel rahatlama ve spora katılım yoluyla kaliteli bir yaşam arayışı gibi çok yönlü ihtiyaçlarını karşılama eğiliminde olmaktadır (Jiang, Kim, Kim, Yang, García-Fernández ve Zhang, 2021: 2). Spor turizminin doğası, bir yer deneyimine bağlı bir fiziksel aktivite deneyimi ile ilgilidir (Robinson ve Gammon, 2004: 224).

Spor turizmi aktif, nostalji ve pasif spor turizmi olarak üç gruba ayrılmaktadır. Aktif olarak spor etkinliklerine katılım, boş zamanlarını verimli olarak değerlendirmek amacıyla spor ile ilgili seyahat eden etkin katılımcıları ifade etmektedir. Bu tür katılımcılar seçtikleri spor dallarında yarışan, amatör ruhlu sporculardır (Gibson, 1998: 156). Aktif spor turizmi, golf, kayak tenisi, balık

tutma, dağ bisikleti ve tüplü dalış gibi spor faaliyetlerine aktif olarak katılan katılımcıları ifade etmektedir. Nostalji spor turizmi, birçok spor etkinliği ve kültürü veya mirası olan tarihi ve sembolik öneme sahip yerleri içermektedir. Pasif spor turizmi ise spor etkinliklerini izlemek için seyahat etmeyi ifade etmektedir. Turistlerin seyahat etme nedenlerinden biri de aktif veya pasif olarak spor etkinliklerine katılmaktır (Ertaş, vd.,2019).

Gerek profesyonel gerekse amatör sporcuların hem aktif hem de pasif olarak katılım sağlayabilecekleri futbolu, turizmin zaman ve mekânsal olarak arz kaynaklarının değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bir araç olarak değerlendiren Demir ve Demir'e (2013: 362-363) göre, futbolun yarattığı sosyal ve ekonomik faydalar, futbol ekonomisinin turizm için diğer spor dallarına nazaran daha önemli olmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra futbol turizmi, uluslararası ilişkiler aracı, festival ve etkinliklerin lokomotifi, destinasyon ve destinasyonu oluşturan unsurların tanıtımı ve sosyal yapının güçlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Koç (2005: 169) futbol turizminin, kapasite kullanımı açısından özellikle Türkiye gibi kitle turizmine bağımlı ülkelerde, güçlü mevsimsel dengesizliklerin azaltılmasına yardımcı olabilecek bir pazar bölümü olduğunu ifade etmektedir. De Oliveira, Tobar ve Capraro (2021: 317) futbol turizmini, spor turizmi alanında büyüyen bir niş olarak değerlendirmektedir. Bason'a (2022: 9) göre futbol müsabakası sadece daha farklı ve kapsamlı deneyim(ler) yaşamının görünür olan sebebidir. Özellikle futbol taraftarları bağlamında ele alındığında, taraftarın grup davranışlarıyla güçlü bir kişisel özdeşleşmeye sahip olduğu ve taraftar gruplarına üye olmak için önemli bir çaba sarf ettiği bilinmektedir (Ertaş, vd., 2019: 68).

3. SPOR MOTİVASYONU

"Motivasyon, bireyin içinde biyolojik bir ihtiyacı veya psikolojik bir arzuyu tatmin etmek için bir şeyler yapmasına neden olan bir güçtür" (Kurtzman ve Zauhar, 2005: 23). Bu dürtüler, hedeflere varmak için davranışlara neden olmakta ve bu davranışları düzenlemektedir. Tüketicilerin sahip oldukları güdüler, bireylerin ne yapmak ya da neye sahip olmak istediklerini belirlemektedir. Bu bağlamda tüketiciler, ihtiyaçları ile sunulan ürün veya hizmet arasında bir ilişki kurduğunda veya hissettiğinde, ürünü veya hizmeti takip etme teşvikleri gelişmektedir. İhtiyaç ne kadar büyük olursa, teşvik te o kadar büyük olmaktadır (Kurtzman ve Zauhar, 2005: 23). Teşvikler, reklam gibi dış unsurlar tarafından harekete geçirilebilmektedir. Bunu yanı sıra tüketici teşvikleri, ödenen paranın karşılığında elde edilecek olan değer ve kazanılacak ya da tekrar edilecek deneyimler açısından ele almaktadır. Değerlendirme sonucu elde edilen değer derecesi, tüketicinin motivasyonunu geliştirmeyi sağlamakta ve spor turizmine karşı olan arzu ve çabalarını meşrulaştırmaktadır (Kurtzman ve Zauhar, 2005: 23).

Motivasyon unsurları pazarlama yöneticileri için önemli olmaktadır. Çünkü bunlar turizm endüstrisindeki hedef pazarlara hitap etmeye dair en iyi yolları bulmak için faydalı bilgiler sağlamaktadır (Snelgrove, Taks, Chalip ve Green; 2008: 166). Spor turistinin sahip olduğu motivasyonlar, spor turistinin algılanan ihtiyaçlarının bir fonksiyonudur ve motivasyonlar, sonuç olarak satın alma veya katılım niyetlerine yol açan karar verme sürecinde itici güç haline gelmektedir. İnsanların bir faaliyeti seçme ve onaylama, faaliyet hakkında kendini yeterli hissetme ve başkaları ile temasa geçme arzusu ihtiyaçlarının sonucunda meydana gelen motivasyonu açıklayan öz-belirleme teorisi, bireyin sahip olduğu çeşitli motivasyonların, bireyin fiziksel aktivitelere katılmasındaki etkilerinin açıklanabilmesi için gerekli çerçeveyi sunmaktadır. Öz-belirleme teorisine göre içsel olarak motive olmuş bireylerin katılım amacı zevk ve tatmin iken, dışsal olarak motive olmuş bireylerin katılım amacı dışsal ödüller veya güçler olmaktadır. Dışsal motivasyon, dışsal ödüllerini elde etme arzusu, sosyal onay kazanmak arzusu veya bir cezadan kaçınmak gibi bireyi harekete geçiren motivasyon şeklidir (Aicher ve Brenner, 2015: 58-60).

Crompton'a (1979: 408) göre tatilcilerin algılanan sıradan bir çevreden kaçış, kendini keşfetme ve değerlendirme, gevşeme, prestij, yenilenme, akrabalık ilişkisini geliştirme, sosyal etkileşimi kolaylaştırma, yenilik ve eğitim ve alternatif kültür tanıma olmak üzere dokuz adet motivasyon unsuru bulunmaktadır. Spor turizmi ile ilgili yazında ise katılımcıların motivasyon unsurları; başarı, bağımsızlık, sergileme, tanınma, hakimiyet, bağlılık, fiziksel ve duygusal destek, cinsiyet, uyarılma, oyalanma, yenilik, anlama, tutarlılık, güvenlik (Kurtzman ve Zauhar, 2005: 22); aile, özgüven, eğlence, östres (pozitif stres), estetik, grup üyeliği, kaçış, oyuncu ilgisi, eğlence değeri, drama, grup sosyalleşmesi, toplumsal temas (Cho, Khoo ve Lee, 2019: 914); benlik saygısı, ekonomik sebepler, mutluluk, nostalji, eğitim (Robinson ve Gammon, 2004: 223); takımla özdeşleşmek (Brown, Assaker ve Reis, 2018: 2) şeklinde sıralanmaktadır. Osti, Cicero ve Moreschini (2018: 208) Avrupa örneğinde spor etkinliğine katılım motivasyonlarının fiziksel zindeliği artırmak (%40), rahatlamak (%36), eğlenmek (%30) ve fiziksel performans yapmak (%24) olduğu bilgisini paylaşmaktadır.

Aicher ve Brenner (2015: 60) üç tür içsel motivasyondan söz etmektedir. Bunlardan birincisi, önceki performansın üstüne çıkmak için bireyin kendi kendine meydan okuması yani başarıya motivasyonudur. Bu motivasyona sahip bireyler yeni beceriler geliştirmekten veya sahip oldukları beceri düzeyini aşmaktan zevk almaktadırlar. İkincisi, yapılan aktiviteden yeni bilgi ve deneyim elde etmek olan bilme motivasyonudur. Üçüncüsü ise uyarılma motivasyonudur. Uyarılma, bir aktiviteye, ondan kaynaklanan zevk veren deneyimler (heyecan, estetik, haz vb.) için katılan bireylerin motivasyon kaynağıdır. Örneğin kayak sporunda olduğu gibi çeşitli ve zorlu pistlerin, spor turistlerinin heyecan eğlence arzularının tatmin edilmesinde önemli rol oynadığı bilinmektedir (Hodeck ve Hovemann, 2016: 337).

Spor tüketicileri genellikle aktif katılımcılar ve pasif katılımcılar olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Dolayısıyla her sınıfın kendine özgü motivasyon unsurları bulunmaktadır. Performans ve yarışma hedefleri rekabetçi sporların en öne çıkan motive unsurlarıdır (Brown, Assaker ve Reis, 2018: 2). Pasif katılımcı olan spor izleyicileri genellikle kendilerini ifade etmek, yol arkadaşlığı ve ilgili spor aktivitesini içleştirmek isteğiyle fiziksel bir spor etkinliğine katılmak için motive olmaktadır. Aktif spor etkinliği katılımcıları ise hızın, gücün, dayanıklılığın, üstünlüğün, baskının sonucu ortaya çıkan rekabet duyguları ile motive olmaktadır. Bununla birlikte spor müsabakalarında güzellik, zarıflık, tutku ve katılımcı tatmini de söz konusudur (Kurtzman ve Zauhar, 2005: 22).

Aktif spor katılımcıları için rekabet, bağlılık, zevk ve meydan okumak en önemli motivasyon unsurları iken pasif spor katılımcıları için eğlence, destinasyon özellikleri, rahatlama, taraftar güdüler ve turizm odaklı faktörler önemli motivasyon unsurları olarak ortaya çıkmaktadır (Terzić, Demirović, Petrevska ve Limbert; 2021: 1217). Bireyin harekete geçmesinde önemli bir güdü olan rekabet motivasyonu, bireyin bir başkası ile olan ilişkisini belirlemek için bir rekabete girme isteğidir. Eğer, spor turistleri diğer sporculara karşı rekabet edebileceklerini ve kondisyonlarını artırebileceklerini biliyorlarsa, seyahat etme niyetlerinin artacağı anlaşılmıştır. Bu bağlamda motivasyonun meydana gelmesinde fiziksel rekabet önemli olmaktadır. Bunun yanı sıra bireyin kendi ile rekabeti yani kendine meydan okuması da baskın motivasyon unsurlarındandır (Aicher ve Brenner, 2015: 68).

Robinson ve Gammon (2004: 225) rekabete ve eğlenceye dayalı spor etkinliklerine katılan aktif veya pasif spor turistleri için sporun temel motivasyon kaynağı olduğunu diğer unsurların ise birincil unsuru zenginleştirici ve pekiştirici ikincil unsurlar olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Örneğin futbol dünya kupasına katılan bir spor turisti için spor olarak futbol birincil motivasyon unsuru iken ziyaret edilen destinasyonun kültürel yapısı ikincil unsurdur. Bunun yanı sıra spor turizmi, rekabetçi veya rekreasyonel spora aktif veya pasif olarak katılanlarla ilgili

olmaktadır. Dolayısıyla bu onlar için birincil motivasyon kaynağı olmaktadır. Turizm sporu ise seyahat eden veya bir yerde konaklayan ve ikincil bir faaliyet olarak spora katılan kişileri kapsamaktadır. Bundan dolayı ilk amacı spor olan ile ilk amacı turizm etkinliği olan katılımcıların motivasyon kaynakları birbirinden farklı olmaktadır. Higham (2005: 245) birincil amaçları spor yapmak olan katılımcıların daha çok sezon dışı zaman dilimlerini, spor yapma önceliği ikinci ya da üçüncü sırada olan katılımcıların ise daha farklı zaman dilimlerini tercih ettiklerini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra birincil amacı spor yapmak olan tutkulu katılımcılar gerek bürokratik gerekse doğadan kaynaklı kısıtlamalarda, diğer gruba göre daha çok mücadeleci ve motive olmaktadır. Brown, Assaker ve Reis (2018: 3) katılımcıların sahip oldukları güçlü motivasyon unsurlarının, spor turistleri tarafından algılanan kısıtlamaların aşılmasında önemli rol oynadığını ifade etmektedirler. Bu durum özellikle pahalı turizm bölgelerini ziyaret etmeyi kolaylaştıran bir motivasyon unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yıldız bir oyuncu ile aynı ortamı paylaşmak hissini yaşamak özel bir deneyim yaşamak açısından bireylerin harekete geçmesini sağlamaktadır.

Bireysel motivasyon unsurlarının yanı sıra kolektif motivasyon unsurları da bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal kimlik edinme arzusu, potansiyel bir motivasyon kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Sosyal kimlikler, bireylere sosyal gruba aidiyet veya üyelik duygusu ve o grubun üyeliğini kullanma fırsatı sağlamaktadır. Geleneksel sosyal kimlikler cinsiyet, ırk, din, ve meslek gibi demografik nitelikli unsurlar tarafından kazanılmaktadır. Avustralya Üniversite Oyunları ile ilgili yapılan bir araştırmada elde edilen bulgular göre sosyalleşmenin ve arkadaşlarla zaman geçirmenin etkinliğe katılma kararlarında kritik bir faktör olduğunu ortaya çıkmıştır. Spor etkinliklerine katılanların çoğu, birbirlerine yardım etme ve benzersiz bir anı paylaşma niyetiyle birlikte spor yapmaktadırlar. Bağlılık yani kendini bir grubun parçası hissetme ihtiyacının spor turisti olma motivasyonları üzerinde büyük etkisi olduğu bilinmektedir (Aicher ve Brenner, 2015: 66-68).

Bireylere hitap eden spor turizm ürünleri ve hizmetleri bireylerin demografik özelliklerine uygun olarak bu ihtiyaç unsurlarına göre farklılık göstermektedir (Kurtzman ve Zauhar, 2005: 22). Demografik özellikler ve tüketim arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla, pazar araştırması ve pazar bölümlenme teknikleri, genel olarak demografik bilgileri, özellikle yaş, cinsiyet ve geliri kullanılmaktadır. Her üç değişkenin de spor tüketimini (Greenwell ve diğerleri, 2002; Hofacre ve Burman, 1992) ve turizm davranışlarını (Gibson ve Yiannakis, 2002; Kinnaird ve Hall, 1996; Lim, 1997; akt. Snelgrove, Taks, Chalip ve Green; 2008: 168) etkilediği geniş ölçüde ortaya konulmuştur. Sporun toplumsal olarak kadınsı sayılmaması nedeniyle, toplumsal normlar ve beklentiler, kadınları spor etkinliklerine katılmaktan caydırabilmektedir. Dolayısıyla, kadınların spor etkinliklerine katılmak için erkeklerin ihtiyaç duyduğundan daha yüksek bir motivasyon ve kimlik eşliğine ihtiyacı olabilmektedir. Diğer taraftan insanların yaşlandıkça spor etkinliklerini tüketmekten vazgeçip daha çok kültürel etkinliklere yöneldikleri bilinmektedir. Yüksek gelire sahip bireylerin spor turizmi deneyimlerini satın almasının daha kolay olması, onların bu alanda daha fazla isteğe bağlı harcama yapma imkânı sunar. Dolayısıyla gelir arttıkça spor ve turizm tüketimi de artabilmektedir (Snelgrove, Taks, Chalip ve Green; 2008: 168). Spor etkinliklerine katılımda zindelik ve estetik açısından kadınlar erkelere göre daha motive olduğu bilinmektedir. Erkekler ise daha çok güç, dayanıklılık, rekabet, ustalık ve statü gibi unsurlar ile motive olmaktadır. Dolayısıyla kadınların daha çok dışsal, erkeklerin ise içsel faktörler ile motive olduğu söylenebilmektedir (Osti, Cicero ve Moreschini, 2018: 210).

Aicher ve Brenner (2015: 59) aktif olarak spor faaliyetlerine katılan katılımcıların, fiziksel olarak aktif, üniversite eğitimi görmüş, nispeten varlıklı ve 18-44 yaş aralığında bulduklarını ifade etmektedir. Cohen ve Avrahami (2005: 430) erkeklerin, kadınlara göre daha çok aktif katılımda

bulduklarını ifade etmektedir. Ayrıca yüksek gelire sahip katılımcılar daha çok aktif katılımcı sınıfında bulunmaktadır. Eğitim düzeyi ile aktif katılım arasında ise olumsuz bir ilişki söz konusu olmaktadır.

4. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Snelgrove, Taks, Chalip ve Green'in (2008: 165) çalışmasında kadınların spor etkinliğine katılmada erkeklere göre daha yüksek derecede hayran motivasyonu ve boş zaman motivasyonuna sahip oldukları anlaşılmıştır. Yaşın, taraftar motivasyonu ile gelirin de boş zaman motivasyonu ile küçük ama anlamlı ilişkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Spor etkinliğine katılmak için seyahat eden taraftarların yaş, cinsiyet ve gelir durumları fark etmeksizin, yapılan spor aktivitesi ile yüksek derecede özdeşleşme ve yüksek derecede taraftar motivasyonuna sahip oldukları belirlenmiştir.

Cohen ve Avrahami (2005: 419) pozitif stres, benlik saygısı, grup gibi motivasyon unsurlarının futbol etkinliğine aktif olarak katılımında güçlü etkileri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Benlik saygısı ve ekonomik motivasyon unsurlarının ise futbol etkinliğine pasif olarak katılımında güçlü bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Ottevanger'in (2007: 62) çalışmasında elde edilen bulgular, eğlencenin spor turizmi etkinliğine katılanlar için çok önemli olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte aile, arkadaş ve akraba deneyimlerinin önemli motivasyon unsurlarından olduğu belirlenmiştir. Alışılmadık bir tespit ise kendini keşfetmenin spor etkinliğine katılımında bir motivasyon unsuru olarak görülmemiş olmasıdır. Rahatlama, seyahat edilen yere uzaklık ve ekonomik maliyet, spor turizmine katılımında önemli motivasyon unsurlarındandır.

Ural'ın (2008: 61) araştırmasının sonucunda ulaşılan veriler, araştırmaya katılan futbolcuların başarıya yaklaşma ve güç gösterme motivasyonları yüksek çıkarken başarısızlıktan kaçma motivasyon düzeyleri düşük çıktığına işaret etmektedir. Güç gösterme motivasyonu genç ya da futbola yeni başlamış sporcularda daha düşük çıkmıştır. Daha uzun süredir futbol etkinliklerine katılan sporcular da ise başarıya yaklaşma motivasyonu düşük çıkmıştır.

Hodeck ve Hovemann (2016: 335, 344) farklı mevsimlerde örneğin yaz ve kış dönemlerinde spor yapan turistler için motivasyon unsurlarının önemi açısından neredeyse bir fark olmadığını belirlemişlerdir. Bu bulgu, destinasyonun tüm yıl boyunca aynı turist profilleri için çekici olduğu varsayımını desteklemektedir. Ayrıca bu çalışmada aktif olarak katılım sağlayan ve amaçları eğlence olan spor turistlerinin yaş ortalaması diğer yaş gruplarına göre 10 yaş daha genç olarak tespit edilmiştir. Cinsiyetin ise önemli bir etkisi bulunamamıştır. Ailesi ile hareket eden turistlerin kalış sürelerinin ve harcadıkları paranın daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Aktif olarak katılım sağlayan ve amaçları eğlence olan spor turistleri için spor etkinliğinin hangi mevsimde yapıldığının önemli olmadığı anlaşılmıştır.

Brown, Assaker ve Reis (2018: 1) 2014 Dünya Kupası'na katılan yerli ve yabancı ziyaretçilerin eğlence, rekabet, motivasyon, olay ortamı ve olay memnuniyeti arasındaki ilişkileri incelemiştir. Ulaşılan sonuca göre motivasyonun ziyaretçi memnuniyeti üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra ziyaretçilerin destekledikleri takımla ilgili rekabetçi güdülerden güçlü bir şekilde etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Yerel ziyaretçiler ile yabancı ziyaretçilerin karşılaştırılması sonucunda yerel ziyaretçilerin olay heyecanı vasıtasıyla daha çok motive oldukları anlaşılmıştır. Brown, Assaker ve Reis'in (2018: 14) çalışmasında temel spor ürünü olan oyunun temel niteliklerinin, ziyaretçiler spor etkinliği yapılan ortama çektiği anlaşılmıştır. Etkinliğin yapıldığı yerin yakın mesafede olması, katılımcıların kararı üzerinde olumlu şekilde etkili olmaktadır. Elde edilen sonuçlardan bir diğeri ise motivasyonun memnuniyet üzerinde olumlu etkisi olduğudur. Bu etkinin fiyat hassasiyetine sahip olan ve hazırlık için daha çok zaman harcayan kişilerde daha az gerçekleştiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte rekabet, motivasyonun en önemli boyutu olarak ortaya

çıkıştır. Oyunun sonucu, takımlarını destekleme ve iyi futbolcuları görme arzusu diğer unsurlar arasındadır.

Osti, Cicero ve Moreschini (2018: 223) araştırmasında, tatildayken spor etkinliği yapmaya yönelik en büyük motivasyon unsurunun doğal çevre ile temas olduğu belirlenmiştir. Cho, Khoo ve Lee (2019: 912) ise nostaljinin motivasyon üzerinde olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanı sıra motivasyonun, stadyumu ziyaret etme niyeti üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Çelik, Çulha ve Adal'ın (2020: 477) Türkiye'de yaptıkları ve örneklem yaş ortalamasının 21.7 olduğu olan profesyonel milli sporcu ve amatör sporcular üzerinde yaptıkları çalışmanın sonucunda, sporcuların en önemli motivasyon kaynaklarının sırasıyla aile, yetenek ve arkadaş-antrenör-öğretmen yönlendirmesi olduğu anlaşılmıştır.

Terzić, Demirović, Petrevska ve Limbert (2021: 1224) erkeklerin kadınlardan daha maceracı, çevre dostu ve sosyal sorumluluk sahibi, kadınların ise daha rekabetçi olduğunu tespit etmiştir. Örnekleme oluşturan katılımcıların daha genç yaş grubu (18-24 yaş) heyecan arama eğilimindeyken, orta yaş (45-54 yaş) grubunun her şeyden uzaklaşmak istediği; daha büyük yaş grubunun (55-64 yaş) ise çevreye ilgi duyma eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır. En eğitimli ve en zengin kesimlerin, daha çok çevre dostu ve sosyal sorumluluk sahibi olduğu belirlenmiştir.

Atasoy ve Ekiz'in (2021: 132) Türkiye'de 282 futbolcunun katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada performans hedefine ulaşma, kazanmanın hissettirdiği gurur, takdir edilme gibi duyguların sporcuların genel motivasyonlarını arttırdığı anlaşılmıştır.

Jiang, Kim, Kim, Yang, García-Fernández ve Zhang (2021: 3) covid-19 salgının yarattığı travmalar sonucu, bireylerin katılımcı spor turizmine kaygıyı azaltmak, stresle mücadele etmek ve ruh sağlığı problemlerinin üstünden gelmek için daha çok ilgi duyduklarını ifade etmektedir.

Bason'ın (2022: 8) mega etkinliklere göre daha küçük ölçekli ve düzenli yapılan futbol etkinliklerine katılan spor turistleri üzerine yaptığı çalışmada katılımcıların en önemli motivasyonlarının 'maçı ya da seyahati' kaçırma korkusu, rahatlama, uyarım ve öğrenme olarak belirlenmiştir. Katılımcıların maçı kaçırma korkusundan çok seyahati kaçırma korkusuna sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu korku 18-29 yaş grubundaki gençlerde daha çok görülmektedir.

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma amatör olarak aktif spor etkinliklerine katılan (masterlar/veteran) bireylerin motivasyonlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. İlgili yazın taraması sonucunda spor turizmi kapsamında birçok çalışmanın olduğu fakat masterlar olarak ifade edilen 40 yaş üstü kişilere yapılan uygulamaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 40 yaş üstü amatör futbol müsabakalarına katılan kişilere yönelik sorular yöneltilmiş ve spora katılım motivasyonları ölçülmüştür. Bu da mevcut araştırmanın özgünlüğünü ve önemini ortaya koymaktadır.

5.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni 2-5 Eylül 2021 tarihinde Sakarya Zaferi 100. Yıl Masterlar Futbol Turnuvası kapsamında düzenlenen 40 yaş üstü sporculardan oluşmaktadır. Polatlı'da düzenlenen turnuvaya altı farklı şehir takımı katılmıştır. Anketler, yüz yüze görüşme tekniği ve online olarak 107 katılımcıya uygulanmıştır.

5.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Sakarya Zaferi 100. Yıl Masterlar Futbol Turnuvası kapsamında spor turizm faaliyetlerine katılan kişilere yönelik çalışmada anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu demografik (yaş) ve spora katılım motivasyonları ölçeği olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan ifadeler 1= Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Ne katılmıyorum/ Ne katılıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum olmak üzere 5'li Likert tipi olarak yer almıştır. Araştırmayı oluşturan Spora Katılım Motivasyonu ölçeği Şirin (2008) ve Oyar vd. (2001) çalışmalarından alınmıştır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen anketlerin uygulanabilirliği için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nden 30.11.2022 tarih ve E-60263016-050.06.04-235583 sayılı etik kurul raporu alınmıştır. Bu araştırmada tesadüfi olmayan örnekleme teknikleri içerisinde yer alan kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Sporculardan toplanan veriler SPSS istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde normallik testi, açıklayıcı faktör analizi, güvenilirlik, frekans ve t testi kullanılmıştır. Araştırmanın normallik testlerine yönelik analiz sonucunda 31 adet ifadenin basıklık ve çarpıklık değerlerinin (± 1) arasında olduğu görülmüştür. Bir verinin kabul edilebilir basıklık ve çarpıklık değerleri ± 1 arasında ise mükemmel kabul edilir, ancak ± 2 arasındaki değer de kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2019: 114). Dolayısı ile elde edilen veriler normal dağıldığı için, verilerin parametrik test analizlerine uygundur şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 1. Ölçeğin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri

	Madde	Faktör Yüğü	Cronbach's Alpha Değeri
Takım Üyeliği/Ruhu	İfade 5	.804	0.862
	İfade 6	.737	
	İfade 4	.729	
	İfade 3	.693	
	İfade 7	.692	
	İfade 8	.519	
Fiziksel Uygunluk/ Enerji Harcama	İfade 19	.792	0.837
	İfade 20	.736	
	İfade 21	.705	
	İfade 22	.611	
	İfade 18	.611	
Arkadaşlık	İfade 27	.799	0.816
	İfade 28	.778	
	İfade 30	.745	
	İfade 29	.697	
	İfade 31	.686	
Yarışma	İfade 23	.837	0.839
	İfade 24	.833	
	İfade 25	.769	
Eğlenme	İfade 9	.821	0.808
	İfade 10	.779	
	İfade 12	.560	
Başarı/Statü	İfade 14	.823	0.772
	İfade 13	.822	
	İfade 15	.606	
Beceri gelişim	İfade 2	.757	0.729
	İfade 1	.601	
KMO: 0.773			

Tablo-1'de yer alan spora katılım motivasyonları ölçeğine yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre KMO değerinin anlamlı ve değişkenler arası ilişkilerin oluşturduğu matrisin faktör yüklerinin uygun aralıklarda olduğu görülmektedir. Ölçekte yer alan 11, 16, 17 ve 26 numaralı ifadelerin faktör yükleri, kabul edilen değer altında olması nedeniyle araştırmadan çıkartılmıştır.

6. BULGULAR

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde amatör olarak spor turizm faaliyetlerine katılan kişilerin % 55.1'inin 40 yaş, % 44.9'unun ise 50 yaş kategorisinde oldukları görülmektedir. Yaş grubunun ikiye ayrılma nedeni ise masterlar (veteranlar) liginin iki yaş kategorisinde düzenlenmesindedir.

Tablo 2. Yaşlara Göre Ortalama Değerler

	40 Yaş (N=59)		50 Yaş (N=48)	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
Takım Üyeliği/Ruhu				
Takım çalışmasını severim	3.9661	1.04989	4.0625	.93185
Takım ruhunu severim	3.9322	.98023	4.0417	.84949
Malzeme ve tesislerden faydalanmak isterim	4.1525	.86729	4.2292	.72169
Branşımda yükselmeyi isterim	4.1356	.83990	4.2292	.77842
Takımda olmayı severim	4.1356	.83990	4.2292	.77842
Lideri, antrenörleri veya eğiticileri severim	3.9831	.95577	4.2500	.63581
Fiziksel Uygunluk/ Enerji Harcama				
Formumu korumak istiyorum	4.2034	.68932	4.2917	.58194
Stresimi atmak istiyorum	4.2542	.63227	4.2708	.64378
Egzersiz yapmayı severim	4.1695	.89351	4.2083	.68287
Fiziksel olarak sağlıklı olmak istiyorum	4.3220	.65497	4.3750	.60582
Enerjimi tüketmek istiyorum	3.9831	.79852	4.1250	.89025
Arkadaşlık				
Hareketi severim	4.4746	.67864	4.5208	.61849
Farklı ortamlarda bulunmayı severim	4.4407	.62343	4.3750	.60582
Ailem veya yakın arkadaşlarım oynamamı istiyor	4.0169	.75410	4.2292	.80529
Arkadaşlarımla olmak istiyorum	4.3390	.73368	4.3958	.73628
Yeni arkadaşlarla tanışmak istiyorum	4.0169	.86086	4.1667	.90703
Yarışma				
Kazanmayı severim	4.1695	.72284	4.1042	.95069
Rekabeti severim	4.1864	.79816	4.0000	.96756
Meydan okumayı severim	4.1356	.77588	4.3333	.72445
Eğlence				
Seyahati severim	4.1017	.88464	4.0833	.82083
Heyecanı severim	3.9831	.95577	4.1250	.73296
Eğlenceyi severim	4.3051	.56490	4.2917	.58194
Başarı/ Statü				
Ödül kazanmayı severim	4.1017	.68720	3.9792	.95627
İyi olduğum bir konuda bir şeyler yapmak isterim	4.1017	.75874	3.8333	1.01758
Önemli olduğumu hissetmek hoşuma gider	4.1525	.58172	4.3125	.58913
Beceri Gelişimi				
Yeni beceriler öğrenmek istiyorum	4.2542	.70938	4.3750	.76144
Becerilerimi geliştirmek istiyorum	4.3729	.55393	4.5417	.58194

Tablo 2 incelendiğinde amatör anlamda spor faaliyetlerine katılan 40 ve 50 yaş kategorisinde yer alan bireylerin ölçeğe ilişkin ortalamalarının genel anlamda yüksek olduğu görülmektedir. Becerilerimi geliştirmek istiyorum, hareketi severim, farklı ortamlarda bulunmayı severim ifadesi hem 40 hem de 50 yaş kategorisinde yüksek ortalamaya sahiptir. Jiang, Kim, Kim, Yang, García-Fernández ve Zhang'ın (2021: 12) araştırmasında yaş kategorilerine bağlı olmaksızın bireylerin bu tarz etkinlikleri istedikleri görülmektedir.

Futbolun gelişime açık ve her yaşta insanın kolayca yapabileceği bir spor etkinliği olması, bu spor dalına olan ilginin diğer spor dallarına nazaran daha fazla olmasında etkilidir. Bunun yanı sıra

Spor Turizmi Kapsamında Amatör Futbol Turnuvasına Katılan Bireylerin Spora Katılım Motivasyonlarının Belirlenmesi

futbol turnuvalarının farklı coğrafyalardan insanları bir araya getirebilme özelliği hem arkadaşlıkları geliştirme/güçlendirme hem de rutin yaşam koşullarında farklılık yaratma yönleri ile önemli olmaktadır.

Tablo 3. Alt Boyutların Betimsel İstatistikleri

	N	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Std. Deviation
Takım Üyeliği/Ruhu	107	2.00	5.00	4.1308	.65598
Fiziksel Uygunluk/ Enerji Harcama	107	2.20	5.00	4.2168	.55703
Arkadaşlık	107	2.60	5.00	4.2935	.55986
Yarışma	107	2.00	5.00	4.1558	.71568
Eğlence	107	2.33	5.00	4.1464	.65745
Başarı/Statü	107	2.33	5.00	4.0841	.64280
Beceri gelişim	107	3.00	5.00	4.3785	.58213

Alt boyutların betimsel analiz sonuçlarına göre (Tablo-3) turnuvaya katılan bireylerin beceri gelişimi ve arkadaşlık ortalamasının yüksek olduğu ve bununla birlikte diğer boyutların da yine aynı pozitiflikte devam ettiği görülmektedir. Jarvis ve Blank'ın (2011: 142) araştırmasında elde edilen bulgular, spor etkinliklerine katılan gençlerin (16-34 yaş) daha yaşlı (35+) katılımcılara göre kişisel çıkar, fayda ve profesyonel bağlantı gibi kariyer odaklı yönleri geliştirici motivasyon unsurlarına daha çok önem verdiklerine işaret etmektedir. Daha yaşlı (35+) olan grup için ise iç huzurun önemli olduğu anlaşılmıştır. Yetkinliklerin geliştirilmesi ise her iki yaş grubu için aynı çıkmıştır. Tablo-3'deki ortalamalara bakıldığında çalışmamızın bulguları ile Jarvis ve Blank'ın (2011) çalışmasındaki bulguların benzer olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Alt Boyutlara İlişkin T Testi Sonuçları

Değişkenler	Yaş Kategorisi	n	Ortalama	Standart Sapma	t	Sd	p
Takım Üyeliği/Ruhu	40 yaş	59	4.0734	.72995	1.003	105	.318
	50 yaş	48	4.2014	.55112			
Fiziksel Uygunluk/ Enerji Harcama	40 yaş	59	4.1864	.60557	-.624	105	.534
	50 yaş	48	4.2542	.49463			
Arkadaşlık	40 yaş	59	4.2576	.54209	-.732	105	.466
	50 yaş	48	4.3375	.58369			
Yarışma	40 yaş	59	4.1638	.67629	.129	105	.898
	50 yaş	48	4.1458	.76849			
Eğlence	40 yaş	59	4.1299	.70580	-.286	105	.775
	50 yaş	48	4.1667	.59945			
Başarı/Statü	40 yaş	59	4.1186	.60888	.614	105	.540
	50 yaş	48	4.0417	.68632			
Beceri gelişim	40 yaş	59	4.3136	.57908	-1.283	105	.202
	50 yaş	48	4.4583	.58194			

Tablo 4'de araştırmaya katılan amatör sporcuların yaş kategorilerine göre spora katılım motivasyonlarının alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Cooper, Schute ve Phillips (2012) çalışmasında katılımcıların spora katılımdan duydukları zevkten dolayı

motive oldukları ve bunun yaş ve cinsiyet ile ilgili olmadığı anlaşılmıştır (akt; Aicher ve Brenner. 2015: 71). Sporun temel amacının bir olması ve bu insanların çalışma yaşamlarından farklılaşmak adına turnuvalara katılması düşüncesi, bu istatistiksel farklılığın oluşmamasına neden olmaktadır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Spor turizmi, insanların etkinliklere katılarak yapmış oldukları seyahatler olarak nitelendirilmesinin yanında fiziksel rahatlatma, eğlenme ve daha farklı yaşam arayışı gibi birçok motivasyonları içermektedir. Bu motivasyonlar insanları farklı arayışlara itmektedir. Özellikle belirli yaş evresine gelmiş bireyler yaşamlarına farklılık katmak için sportif faaliyetler yapmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı spor etkinliğine katılanların ziyaretçi tipinin bir işlevi olarak bu değişkenlerin seviyeleri, ilişkileri arasındaki farklılıkları ve katılım motivasyonlarını araştırmaktadır.

Araştırma bulguları bireylerin spor faaliyetlerine seyahatlerinde oldukça istekli olduklarını göstermektedir. Ortalama değerlere bakıldığında spor faaliyetlerine katılan bireylerin takım üyeliği, fiziksel uygunluk, arkadaşlık, yarışma, eğlence, başarı ve beceri gelişimi gibi boyutlara olumlu yaklaştıkları görülmektedir. İki kategoriye ayrılan yaş unsurunda bir farklılığın görülmemesi de önemlidir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların motivasyonlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmada spora katılım motivasyonları boyutlarının yaş kategorileri farklılığına bakıldığında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. İnsanlar yaşamları boyunca iş yaşamları ve stresli bir hayatın getirdiği etkilerden kurtulmak adına farklı arayışlara girmektedir. Bu arayışlar içerisinde gezmek, eğlenmek, dinlenmek veya spor yapmak vardır. Belirli bir yaşa gelmiş, iş yaşamı ve monotonluktan sıyrılmak isteyen bireyler spor faaliyetlerine katılım sağlamaktadır. 40 veya 50 yaş kategorisinde spor turizm faaliyetlerine katılan bireylerin de ortak amacı aynıdır. Anlamlı farklılığın oluşmamasının nedeni de herkesin ortak bir amaç (arkadaşlık, eğlence, fiziksel uygunluk, yarışma, takım ruhu) doğrultusunda hareket etmesidir. Bu boyutlar kişilere monotonluktan kaçış motivasyonu sağlamaktadır. Cohen ve Avrami'nin (2005: 423) yapmış oldukları çalışmaya göre kaçış motivasyonuna sahip bireyler futbol etkinliklerine daha aktif bir şekilde katılmaktadır. Oyunları eş zamanlı olarak futbol sahasında deneyimlemek, günlük sıkıntılardan ve gerçeklikten tamamen sıyrılmaya sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra ekonomi, pozitif stres, benlik saygısı ve estetik gibi unsurlar aktif katılımcıların sahip olduğu diğer motivasyon faktörleridir. Eğlence, grup, benlik saygısı gibi unsurlar ile motive olan katılımcılar ise futbol etkinliklerine pasif şekilde katılmaktadır. Gordon'a (2013: 219) göre spor katılımcılarının geçmişte yaptıkları bir spor etkinliğine ait spor alanları, spor etkinlik alanına yapılan seyahat esnasındaki grup dayanışmasını inşa eden hatıralar, spor etkinliğindeki ritüeller (Olimpiyat meşalesi töreni gibi) ve spor etkinlik alanının bulunduğu yerin spor miras alanı (eski bir stadyum. müze vb.) olması gibi durumlar nostalji kavramının spor katılımcıları için bir motivasyon kaynağı haline gelmesine neden olmaktadır. Araştırma boyutlarının yaşlara göre ortalamalarında takım ruhu hissinin, 40 ve 50 yaş kategorilerinde farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın ortaya çıkma nedeninin, 40 yaş grubu katılımcılarının spor turizmi kapsamındaki futbol etkinliğine yeni katılmaları, 50 yaş grubunun ise uzun zamandır katılımcı olmalarından kaynaklı bir tükeniş yaşadıkları şeklinde yorumlanabilir. İki yaş kategorisinin de yarışma boyutunda aynı ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Çünkü bu tarz organizasyonlara katılan bireylerin temel amacı farklılık duygusu, arkadaşlık, spor ve en önemlisi ise eğlencedir.

Sporun toplumlarda önemli rolleri vardır. Bu faaliyetlere katılımcı veya izleyici katılmanın kişilerdeki motivasyon unsurları farklı olmaktadır. İnsanları seyahate yönelten birçok nednein yanı sıra etkinlikler, turlar, tatil köyleri, cazibe merkezleri gibi farklı seçenekler de yer almaktadır. Bu nedenle spor turizm organizasyonlarının bu gibi destinasyonlar kapsamında bulunması bireylerin motivasyonlarını arttıracaktır. Dolayısıyla organizasyon yöneticilerinin, spor turizm faaliyetlerine

katılan bireylerin ihtiyaç ve isteklerine daha iyi odaklanmaları ve onları tatmin edecek ürün ve hizmetler tasarlamaları gerekmektedir. Bu nedenle, bireylerin beklentilerini karşılamak için araştırmalar yapmak ve genel davranış kalıplarını anlamak, organizasyonların sürdürülebilirliği için önemli olacaktır.

Kısıtlar

Katılımcıların ne kadar sıklıkla ve ne kadarlık bir mesafeyi seyahat ederek etkinliğe katılımı önemlidir. Dolayısıyla etkinliğin tek seferlik mi ya da daha sık yapıldığı önemlidir. Ayrıca etkinliğin düzenlendiği tarihte. Destinasyonda herhangi bir başka etkinlik (festival vb.) olup olmadığı ve mevsimsel özelliklerin neler olduğu önemlidir. Bu çalışma amatör futbol turnuvası ile ilgili yapılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın geçerliliğini artırmak için bağlamsal anlamda daha da genişletmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aicher, T. J. & Brenner, J. (2015). Individuals' Motivation to Participate in Sport Tourism: A Self-Determination Theory Perspective. *International Journal of Sport Management Recreation & Tourism*. 18: 56-81.
- Akyol, C. & Akkaşoğlu, S. (2021). Alternatif turizm türlerinin destinasyonlara katkısı; Artvin ve spor turizmi. *Journal of Humanities and Tourism Research*. 11 (1): 177-194.
- Atasoy, M. & Ekiz, M. A. (2021). Futbolcuların güdülenme (motivasyon) ve imgeleme düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırılması. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*. 2(2): 119-136.
- Bason, T. (2022). Follow. follow. follow: analysing the motivations for attending small-scale events abroad. *Journal of Sport & Tourism*. 1-14. DOI: 10.1080/14775085.2022.2094992
- Brown, G., Assaker, G. & Reis, A. (2018) Visiting Fortaleza: Motivation, satisfaction and revisit intentions of spectators at the Brazil 2014 FIFA World Cup. *Journal of Sport & Tourism*. 22 (1): 1-19. DOI: 10.1080/14775085.2017.1417889
- Cho, H., Khoo, E. C. & Lee, H-W. (2019). Nostalgia, motivation, and intention for international football stadium tourism. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 24(9): 912-923. DOI: 10.1080/10941665.2019.1653339
- Cohen, A. & Avrahami, A. (2005). Soccer fans' motivation as a predictor of participation in soccer-related activities: An empirical examination in Israel. *Social Behavior and Personality: An International Journal*. 33(5): 419-434. DOI:10.2224/sbp.2005.33.5.419
- Crompton, J. L. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*. 6(4): 408-424. DOI:10.1016/0160-7383(79)90004-5
- Çelik, N.B., Çulha, Y. & Adal, P. (2020). Sporcuların motivasyon kaynaklarının belirlenmesi. 7th ATLAS *International Congress On Social Sciences*. Budapest-Hungary
- De Oliveira, R., Tobar, F. B. & Capraro, A. M. (2021). Football tourism: a bibliometric analysis of published works in the tourism-based journals (2003–2019). *Journal of Sport & Tourism*. 25(4): 317-335. DOI: 10.1080/14775085.2021.1965010
- Demir, Ş. Ş. & Demir, M. (2013). Futbol ve turizm: Futbol takımlarının kamp yeri seçiminin alternatif turizm kapsamında değerlendirilmesi. *Ekev akademik dergisi*. 17(56): 361- 374.
- <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5785629/KS-HA-14-001-EN.PDF>
- Ertas, M., Soyler, S. & Sel, Z. G. (2019). Away games: Evaluating the travel behaviour of soccer fans. *Journal of Tourism and Development*. 32: 65-80. Doi:10.34624/rtd.v0i32.20447
- George, D., & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step. A simple Guide and Reference* (15 b.). New York: Routledge.

- Gibson, H. J. (1998). Active sport tourism: who participates?. *Leisure Studies*. 17(2): 155- 170. DOI:10.1080/026143698375213
- Gordon, K. O. (2013). Emotion and memory in nostalgia sport tourism: Examining the attraction to postmodern ballparks through an interdisciplinary lens. *Journal of Sport & Tourism*. 18(3): 217-239. DOI: 10.1080/14775085.2013.846228
- Higham, J. (2005). Sport tourism as an attraction for managing seasonality. *Sport in Society*. 8(2): 238-262. DOI: 10.1080/17430430500087419
- Hodeck, A. & Hovemann, G. (2016). Motivation of active sport tourists in a German highland destination – a cross-seasonal comparison. *Journal of Sport & Tourism*. 20 (3-4): 335-348. DOI: 10.1080/14775085.2016.1235988
- Jarvis, N. & Blank, C. (2011). The importance of tourism motivations among sport event volunteers at the 2007 world artistic gymnastics championships. Stuttgart. Germany. *Journal of Sport & Tourism*. 16(2): 129-147. DOI: 10.1080/14775085.2011.568089
- Jiang, X., Kim, A., Kim, K., Yang, Q., García-Fernández, J. & Zhang, J.J. (2021). Motivational antecedents, value co-creation process, and behavioral consequences in participatory sport tourism. *Sustainability*. 13:1-16. <https://doi.org/10.3390/su13179916>
- Koc, E. (2005). New product development in the Turkish tourism market: the case of football tourism. *Journal of Sport & Tourism*. 10(3): 165-173. DOI: 10.1080/14775080500422411
- Kurtzman, J. & Zauhar, J. (2005). Sports tourism consumer motivation. *Journal of Sport Tourism*. 10 (1): 21-31. DOI: 10.1080/14775080500101478
- Osti, L., Cicero, L. & Moreschini, M. (2018). Tourists' motivations for practicing physical activity: a home-holiday comparison. *Journal of Sport & Tourism*. 22(3): 207-226. DOI: 10.1080/14775085.2018.1470025
- Ottevanger, H. J. (2007). Sport Tourism: Factors of influence on sport event visit motivation. MBA Dissertation. *Master of Arts in European Tourism Management*. Bournemouth University: U.K.
- Oyar, Z. B., Aşçı, F. H., Çelebi, M. & Mülazımoğlu, Ö. (2001). Spora Katılım Güdüsü Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*. 12 (2): 21-32.
- Robinson, T. & Gammon, S. (2004). A question of primary and secondary motives: revisiting and applying the sport tourism framework. *Journal of Sport & Tourism*. 9(3): 221-233. DOI: 10.1080/1477508042000320223
- Snelgrove, R., Taks, M., Chalip, L. & Green, B. C. (2008). How Visitors and Locals at a Sport Event Differ in Motives and Identity. *Journal of Sport & Tourism*. 13(3): 165-180. DOI: 10.1080/14775080802310215
- Şirin, E. F. (2008). Futbolcu Kızların (12-15 Yaş) Spora Katılım Motivasyonlarının Belirlenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 6 (1) . 1-7. DOI: 10.1501/Sporm_0000000128
- Terzić, A., Demirović, D., Petrevska, B., & Limbert, W. (2021). Active sport tourism in Europe: Applying market segmentation model based on human values. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 45(7): 1214-1236. DOI:10.1177/1096348020926546
- UNWTO (2022, December 16). <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>
- Ural, O. (2008). Futbolda takım performansına etki eden motivasyonel faktörlerin belirlenmesine yönelik bir uygulama (Gençlerbirliği spor kulübü örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor A. B. D.: Gazi Üniversitesi. Ankara.

Turizm Alanında Kişilik Özellikleri ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelemesi

Bibliometric Analysis of Postgraduate Theses on Personality Traits in the Field of Tourism

Emre YAŞAR¹

¹Isparta Uygulamalı Bilimler
Üniversitesi, Turizm Fakültesi,
Isparta

ORCID:

E.Y.: 0000-0003-1573-0930

Corresponding Author:

Emre YAŞAR

Email:

emreyasar1852@gmail.com

Citation: Yaşar, E. (2023). Turizm alanında kişilik özellikleri ile ilgili lisansüstü tezlerin bibliyometrik incelemesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 86-99.

Submitted: 25.01.2023

Accepted: 15.03.2023

Özet

Kişilik özellikleri, bireylerin duygu ve davranışlarını etkilemesinden dolayı akademik alanda farklı açılardan kişilik özellikleri ile ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Fakat, yapılan araştırmaların gelişimini ele alan ve niteliklerini tespit eden incelemelerde eksiklik bulunmaktadır. Bu kapsamda, bu araştırmada, 2005-2022 yılları arasında turizm alanında kişilik özellikleri konusu ile ilgili Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinde yayımlanan lisansüstü tezlerin incelenerek bibliyometrik niteliklerinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Araştırma amacı kapsamında, erişime açık olan 47 lisansüstü tez incelenmiştir. İnceleme sonrasında elde edilen verilerin analizinde istatistik paket programından faydalanılmıştır. Turizm alanında kişilik özellikleri konusu ile ilgili lisansüstü tezlerde yüksek lisans tezleri fazladır. Yayın dili olarak Türkçe, anahtar kelime olarak 4 kelime sıklıkla kullanılmaktadır. Analiz bulguları incelendiğinde, kişilik özellikleri konusunun farklı konularla çalışıldığı belirlenmiştir. Tezlerde, en fazla iş tatmini, tükenmişlik ve turist memnuniyeti konuları çalışılmıştır. Ayrıca tezlerde nicel yöntemin, veri toplanan bireyler olarak işgörenlerin sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Veri toplanan yerler geniş bir alana yayılmaktadır. En fazla veri otel ve destinasyonlardan toplanmıştır. Tezlerde kişilik özelliklerini ölçmek için en fazla Beş Faktör Kişilik Kuramı tercih edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kişilik Özellikleri, Turizm, Bibliyometrik Analiz

Abstract

Since personality traits affect the emotions and behaviors of individuals, researches on personality traits are carried out from different perspectives in the academic field. However, there is a lack of studies that address the development of the researches and determine their qualities. In this context, in this research, it is aimed to determine the bibliometric qualities of the postgraduate theses published in the National Thesis Center of the Higher Education Institution on the subject of personality traits in the field of tourism between the years 2005-2022. Within the scope of the research purpose, 47 postgraduate theses that are open to access were examined. The statistical package program was used to analyze the data obtained after the examination. In tourism, there are more postgraduate theses on personality traits. Turkish is the publication language; four words are frequently used as keywords. When the analysis findings were examined, it was determined that the subject of personality traits was studied with different subjects. The issues

of job satisfaction, burnout, and tourist satisfaction were mainly studied in the thesis. In addition, it is seen that the employees frequently prefer the quantitative method as the individuals whose data is collected in the theses. Data collection sites are spread over a wide area. Most data were collected from hotels and destinations. Five-Factor Personality Theory was preferred at most to measure personality traits in theses.

Keywords: *Personality Traits, Tourism, Bibliometric Analysis*

1. GİRİŞ

Bireyler sadece fiziki görüntüleri ile farklılık göstermemektedir. Genel anlamda sahip oldukları tutumlar, düşünceler ve davranış kalıpları ile de bireyler birbirlerinden farklıdırlar. Bu nedenle bireyler, sosyal ve iş yaşamlarında herhangi bir karar alıp davranış sergilerken farklı şekillerde hareket edebilmektedir. Bu farklılığa neden olan unsurlardan birisi bireyin kişilik özellikleridir. Kişilik özellikleri, bireylerin bir konuya yönelik tutumlarının oluşmasına etki göstermektedir. Böylelikle bireylerin davranışlarının şekillenmesinde kişilik özellikleri role sahiptir (Hughes vd., 2020).

Kişilik özelliklerinin temel varsayımı bireylerin ayırt edici niteliklere sahip olmasıdır (Shoda, 1999). Bu nitelikler bireylerin kendilerine has davranışları sürekli bir şekilde gerçekleştirmesine olanak vermektedir. Kişilik özelliklerinin süreklilik arz etmesi, bireylerin davranış biçimlerine her alanda etkide bulunmaktadır ve davranışların farklılaşmasına neden olmaktadır (Caspi ve Roberts, 2001). Örneğin; bir işgören olarak bireyin örgüt içerisindeki konulara yaklaşımını etkileyebilmektedir. Bir öğrenci olarak bireyin geleceğe dair alacağı kararlara etkide bulunabilmektedir. Bir turist olarak bireyin tatil sürecini farklılaştırabilmektedir. Özetle, bireyin demografik özellikleri fark etmeksizin kişilik özellikleri bireylerin kararlarına ve davranışlarına etkide bulunmaktadır (Lai vd., 2020; Şahin, 2017).

Kişilik özelliklerinin bireylerin yaşamlarındaki öneminden dolayı akademik alanda da farklı alanlarda kişilik özellikleri ile ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Bu alanlardan birisi de turizmdir. Turizm alanında işgörenler, turistler, öğrenciler hatta akademisyenler ve personeller olmak üzere çeşitli paydaşlar üzerinde kişilik özellikleri ile ilgili araştırmalar söz konusudur. Bu bağlamda bu araştırmamızın temel amacı, turizm alanında kişilik özellikleri ile ilgili yapılan araştırmaların bibliyometrik açıdan niteliklerini belirlemek ve durum tespiti yapabilmektedir. Bu kapsamda, araştırmada Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinde turizm alanında kişilik özellikleri konusunda yayınlanan ulusal tezlerin incelenmesi gerçekleştirilmektedir. Bu inceleme ile birlikte farklı paydaşlar dahilinde kişilik özellikleri araştırmalarının gelişiminin nasıl bir seyir izlediği ve kişilik özelliklerinin nasıl ele alındığının belirlenmesi hedeflenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kişilik bireylere ait olan davranış ve tutum biçimi sunması açısından farklı alanlardan araştırmacılar tarafından irdelenen bir konu olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle kişilik üzerine çeşitli tanımlamalara rastlamak mümkündür. Kişilik; bireylerin yaşama şekillerini etkileyen unsur (Dubrin, 1994), bireylerin birbirlerinden farklılık göstermesini sağlayan duygusal ve davranışsal unsur (Roberts vd., 2008), doğuştan itibaren var olan ve zamanla elde edilen nitelik (Doğan, 2013), bireyin davranışlarının farklılığını açıklayan ve süreklilik arz eden unsur olarak tanımlanabilmektedir (Costa ve McCrae, 1992).

Kişilik özellikleri ise kişiliğin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Kişilik özellikleri, bireyin kişiliğinin etkisi ile anlam kazanan ve kesintisiz olarak sergilenen davranış biçimleridir (Augustine ve Larson, 2012). Bireyin davranışlarının tahmin edilebilir olmasını sağlaması açısından kişilik özellikleri önemlidir (Mischel ve Shoda, 1995). Hem sosyal hem de iş yaşamında bireylerin davranışlarının önceden tahmin edilebilmesi, bireylerin dışsal faktörlere yönelik cevapların öğrenilmesi ve kişilik özelliklerine göre davranışların nasıl bir farklılık gösterdiğinin

belirlenmesi amacıyla çeşitli kişilik özellikleri ölçüm araçları geliştirilmiştir. Bunlar içerisinde en sık kullanılan Beş Faktör Kişilik Kuramıdır (McCrae & Costa, 2007). Beş Faktör Kişilik Kuramının bir ölçüm aracı haline getirilmesinde McCrae ve Costa'nın çalışmalarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. McCrae ve Costa'nın çalışmaları ile birlikte Beş Faktör Kişilik Kuramı beş alt boyuttan oluşan bir kişilik özellikleri ölçüm aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kişilik özelliklerinin bu alt boyutları dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal dengesizlik ve deneyime açıklıktır (Costa ve McCrae, 1992; Goldberg, 1990). Bu kişilik özellikleri boyutlarının temel özellikleri şu şekildedir:

- *Dışadönüklük*: Bu kişilik özelliği bir bireyin enerjik ve aktif olmasını göstermektedir (Costa ve McCrae, 1992). Dışadönüklüğü yüksek olan bireyler sosyal, konuşkan ve girişken özelliklere sahiptir. Bu özellikler ile bireyler daha mutlu olmaktadır (Ariani, 2013). Dışadönüklüğü düşük olan bireyler ise daha çok içlerine kapanık ve sosyal ilişkilerden uzak olmaktadır (Khalid & Sekiguchi, 2019).
- *Uyumluluk*: Bu kişilik özelliğine sahip bireyler yardımsever, hoşgörü odaklı, saygılı ve merhametli olarak tanımlanmaktadır (Barrick ve Mount, 1991). Uyumluluk kişilik özelliği, sosyal ilişkileri sürdürme ve anlaşmazlıkların önüne geçme konusunda başarılıdır (Tobin vd., 2000). Uyumluluğu yüksek olan bireyler dürüstlük ve yardımseverlikleri ile öne çıkmaktadır (John vd., 2008). Uyumluluğu düşük olan bireyler ise çıkar odaklı ve merhamet duyguları az olarak tasvir edilmektedir (Graziano vd., 1996).
- *Sorumluluk*: Sorumluluk kişilik özelliğine sahip bir birey plan odaklı hareket eden, işlerden kaçmayan, işlerini tamamlama odaklı olarak tanımlanmaktadır. Bu bireylerin dikkat seviyesi yüksektir ve başarı arzuları bulunmaktadır (Arthur ve Graziano, 1996). Sorumluluk düzeyleri düşük olan bireyler ise plansız hareket eden, işleri tamamlamakta sorun yaşayan ve dikkatsizlikleri ile öne çıkmaktadır (Costa ve McCrae, 1992).
- *Duygusal Dengesizlik*: Bu kişilik özelliği bir bireyin iyimserlik, endişe, kendine güvenini, sinirlilik durumunu ifade etmektedir. Duygusal dengesizliği yüksek bireyler endişeli, kendine güvenleri olmayan, gergin ve karamsar olarak tanımlanmaktadır (Barrick ve Mount, 1991). Duygusal dengesizliği düşük bireyler ise endişe duyguları az, sakin olan, kendine daha çok güvenen ve iyimser olarak tanımlanmaktadır (Gosling vd., 2003).
- *Deneyime Açıklık*: Bu kişilik özelliği bireyin yeni deneyimlere isteklilik, meraklılık, yaratıcılık ve değişim odaklılığına odaklanmaktadır. Deneyime açıklığı yüksek olan bireyler yeni fikirler geliştiren, sanatsal alanlara ilgi duyan, değişimlerden hoşlanan kişilik özelliklerine sahiptir. Deneyime açıklığı düşük olan bireyler ise daha çok geleneksel düşünce anlayışına sahip, değişimlere isteksiz ve sanata ilgileri zayıf olarak bilinmektedir (Costa ve McCrae, 1995).

Beş Faktör Kişilik Kuramının yanı sıra kişilik özelliklerini ölçmek için kullanılan ve akademik çalışmalarda da yer alan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Kişilik özelliklerine farklı açılardan yaklaşan bu yaklaşımlarından bazıları şu şekildedir; Holland Mesleki Kişilik Envanteri, girişimci kişilik, androjen kişilik, Eysenck Kişilik Tipleri, Çok kültürlü kişilik özellikleri, proaktif kişilik, A ve B kişilik özellikleridir. Bunlardan bazıları bireylerin kişilik özellikleri odaklı iken bazıları ise bireylerin meslek-kişilik özelliği uyumunu belirlemeye yöneliktir.

Holland Mesleki Kişilik Envanteri, bireyin kişilik özelliklerine göre uygun bir meslek seçmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu yüzden, bireyin kişilik özelliklerini iyi bilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Reardon ve Lenz, 1999). Kişilik özellikleri ve meslek arasında uyum eksikliği olması halinde işgören memnuniyetsizliği, kötü iş performansı ve başarıdan yoksun bir kariyer gibi olumsuz sonuçların yaşanması söz konusu olmaktadır (Holland, 1996). Bu olumsuzlukların önüne geçmek için Holland altı kişilik tipi belirlemiş ve bunların genel kişilik

özelliklerini saptamıştır (Morgan vd., 2015). Bu altı kişilik tipi ve özellikleri şu şekildedir (Holland, 1996):

- *Gerçekçi tip kişilik özellikleri:* Fiziki güçleri ve el becerileri gelişmiştir. Kararlı ve sonuç odaklı bireylerdir fakat sosyal ilişkileri zayıftır. Çünkü bu kişiler için sosyal ilişkilerin fazla anlamı ve önemi yoktur.
- *Araştırmacı tip kişilik özellikleri:* Soyut kavramlara ve konulara ilgileri yüksektir. Analitik düşünmeyi ve bir sorunu, olayı çözmek için uğraş vermekten keyif almaktadır. Bu nedenle meraklı ve akılcı olarak bilinmektedirler. Bu kişiler, insanlarla etkileşime girmeyi sevmemektedir ve bunun sonucu olarak liderlik becerileri zayıftır.
- *Sanatçı tip kişilik özellikleri:* Rutin iş düzeninde çalışmayı sevmeyen bu bireyler, yaratıcılıkları gelişmiş, sanatsal yönleri olan ve duygusal olarak tanımlanır. Özgür ruhlu ve değişime açıktır.
- *Sosyal tip kişilik özellikleri:* Sosyal yönleri gelişmiş, yardımsever, dışadönük, neşeli bireylerdir. Diğer bireylere pozitif katkı sunmaktan hoşlanmaktadır.
- *Girişimci tip kişilik özellikleri:* Liderlik vasıfları gelişmiş, ikna yetenekleri yüksek, deneyime açık, cesaretli bireylerdir. Bu bireylerin güvenleri yüksektir.
- *Geleneksel tip kişilik özellikleri:* Rutin işleyişi seven, düzen odaklı bireylerdir. Planlı çalışmaktan hoşlanırlar.

Kişilik özellikleri araştırmalarında kullanılan bir diğer yaklaşım Androjeni kişiliktir. Androjeni kişilik, Sandra Bem tarafından geliştirilmiştir. Androjeni kişiliğin temel varsayımı, bireylerin şartlara bağlı olarak kendi cinslerinin özellikleri dışına çıkabileceğidir. Örneğin; bir kadın birey veya işgören, bir erkeğin sergileyebileceği davranışı sergileyebilir. Aynı zamanda bir erkek birey veya işgören de bir kadın işgörenin davranış biçimlerini gösterebilir. Daha somut ifade etmek gerekirse kadın bireyler/işgörenler daha kibar, nazik olarak bilinmektedir. Fakat kadın bireyler/işgörenler aynı zamanda hırslı, mücadeleci, güven odaklı olabilmektedir. Erkek bireyler/işgörenler rekabet odaklı, risk algıları yüksek, hırslı, mücadeleci olarak bilinmektedir. Fakat erkek bireyler/işgörenler sempatik, neşeli, nazik de olabilmektedir (Erden, 2014). Özetle, androjen kişilik, özetle iş yaşamında bireylerin belirli davranış kalıplarında olmaması gerektiğini ileri sürmektedir.

Girişimci kişilik özellikleri, araştırmalarda tercih edilen yaklaşımlardan birisidir. Girişimci birey, net olmayan durumlarda fırsatların farkına varan ve yenilikle bu fırsatları değerlendiren olarak tanımlanmaktadır (Ferrante, 2005). Cromie (2000) girişimci kişilik özelliklerini kendine güven duyma, kontrol odaklı, başarı gereksinimi, risk alabilme, belirsizliklere katlanabilme, yenilik odaklı olma olarak belirtmektedir. Girişimci kişilik özelliklerine benzer şekilde olan ve araştırmalarda kullanılan kişilik özelliklerinden birisi de proaktif kişiliktir. Proaktif kişilik, ilk kez Bateman ve Crant (1993) tarafından kullanılmıştır. Proaktif kişi, değişim için harekete geçen, herhangi bir uyarıcı beklemeyen, sorumluluk üstlenebilir. Proaktif kişilik özelliklerinde bireyin yenilik motivasyonuna sahip, sorumluluk alabilmesi, özgür karar alabilmesi ön plandadır (Bateman ve Crant, 1993).

Kişilik özellikleri çalışmalarında kullanılan bir diğer yaklaşım Eysenck kişilik teorisidir. Eysenck kişiliğin biyoloji tarafından şekillendirildiği üzerinde durarak kişilik özelliklerine farklı bir bakış sunmuştur (Allen, 2015). Eysenck kişilik teorisinde 4 farklı kişilik özellikleri bulunmaktadır. Bunlar: dışadönük, içedönük, psikotiklik ve nevrotiklik. Dışadönüklük sosyalliğe, girişkenliğe ve enerjik hareketlere vurgu yapmaktadır. İçedönüklük yalnızlık ve sessizlik odaklıdır (Schultz ve Schultz, 2016). Psikotiklik soğuk, mesafeli ilişki kurmak, empatiden yoksunluk, duyarsızlık gibi özelliklere sahiptir. Nevrotiklikte ise güvensizlik, endişe ve gerginlik ön plandadır (Maltby ve Day, 2001).

Kişilik özellikleri ile ilgili araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir diğer yaklaşım Friedman ve Rosenman tarafından geliştirilen A ve B tipi kişilik modelidir. Bu kişilik tipi modelinde bireyler belli özellikleri ile iki farklı gruba ayrılmaktadır (Durna, 2005). A kişilik tipinde yer alan bireyler zaman baskısı ile çalışan, hırs ve rekabet düzeyleri yüksek, sabırlı olmayan özelliklere sahiptir (Rayburn ve Rayburn, 1996). Ayrıca, bu kişilik tipinde yer alan bireyler aynı zaman içerisinde birden fazla işi bitirmeye ve zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmaktadır (Buchanan ve Huczynski, 2019). Bu nedenle bu bireyler başarı ve işe odaklı bir şekilde yaşamaya çalışmaktadır. B kişilik tipinde yer alan bireyler rekabet duygusuyla çalışmayan, zaman baskısı hissetmeyen, sakin özelliklere sahiptir. Bu bireyler sosyal ilişkilere daha fazla önem vermekte, esnek bir şekilde çalışmaktadır (Durna, 2004; Luthans, 2010).

Çok kültürlü kişilik özellikleri de kişilik özellikleri araştırmalarında yer verilen yaklaşımlardan biridir. Çok kültürlü kişilik özellikleri Van der Zee ve Van Oudenhoven (2000) tarafından geliştirilmiştir. Bu kişilik özellikleri beş boyuttan oluşmaktadır. Kültürel empati; yabancı kültürlerden olan bireylerin isteklerini ve duygularını anlayabilme ile ilgilidir. Açıklık; yabancı bireylere karşı önyargılı tutumlardan uzak olmayı ifade eder. Girişkenlik; yabancı bireylerle rahat diyalog kurmaya yöneliktir. Duygusal dengelilik; bireyin sakin kalabilme becerisi ile ilgilidir. Esnek olma; bireyin yabancı kültüre alışma durumudur (Van der Zee vd., 2013).

3. YÖNTEM

Bu araştırmada, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinde turizm alanında kişilik özellikleri konusunda yayımlanan lisansüstü tezlerin çeşitli kriterler açısından bibliyometrik analizi amaçlanmaktadır. Bibliyometrik analiz, herhangi bir konuya dair yapılan akademik araştırmaların sayısal veriler ile ifade edilmesine olanak vermektedir (Demir ve Aracı, 2022). Bibliyometrik analiz ile birlikte bir konunun akademik araştırmalarda nasıl bir gelişim içerisinde olduğu, hangi konular ile sıklıkla çalışıldığı, eksik kalan çalışma alanlarının belirlenmesi gibi kazanımlar elde edilmektedir (Hall, 2011).

Bu araştırmada, 2005-2022 dönemleri arasındaki kişilik özellikleri konusundaki lisansüstü tezler incelenmektedir. Araştırma kapsamında incelenen tezler, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi arama tabanında tez adı kısmında "kişilik özellikleri" terimi olarak yapılan tarama sonrasında belirlenmiştir. 2005-2022 dönemleri arasında kişilik özellikleri konusunda çalışılan toplam 47 lisansüstü tez yayınlanmıştır. Bu 47 tez, araştırmanın evrenidir. İlk inceleme sonrasında, 47 tezin tamamının erişime açık olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda, araştırmanın örnekleminde herhangi bir sınırlama yapılmamıştır. Araştırmanın verilerini oluşturan tezleri toplama süreci, 10.01.2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın genel işleyişi dört adımda yapılması gerektiği kararlaştırılmış ve bu kapsamda araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu dört adım sırasıyla; kişilik özellikleri konusu olarak araştırma alanının belirlenmesi, veri tabanı olarak Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinin belirlenmesi, verilerin Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinden elde edilmesi, verilerin çeşitli kriterlere göre analiz edilmesidir. Araştırma verilerinin analiz edilmesinde istatistik paket programından faydalanılmıştır. Belirlenen kriterler kapsamında verilere betimleyici analiz uygulanmıştır. Yüzde ve frekansları belirlenmiştir.

Ayrıca kişilik özellikleri ile birlikte çalışılan konular not alınarak Maxqda programında analiz edilmiştir. Bu analizde kişilik özelliklerinin en sık ve az çalışıldığı konuları belirlemek amaçlanmıştır. Analiz sonrasında kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime bulutu, bir konuda öne çıkan veya daha az tekrarlanan içerikleri görsel olarak ifade eden bir şekildedir (Tür, 2022). Bu şekilde, kişilik özellikleri ile ilgili sık veya az çalışılan konular görselleştirilmiştir.

Turizm Alanında Kişilik Özellikleri ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelemesi

Araştırmada, bibliyometrik analiz çerçevesinde yanıt aranan bazı sorular bulunmaktadır. Bu sorular, Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Araştırma Soruları

Soru 1	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 3	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 4	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 5	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin anabilim dallarına göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 6	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin dillere göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 7	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin danışman unvanına göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 8	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin anahtar kelime kullanımına göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 9	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 10	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin veri toplama tekniğine göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 11	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerde veri toplanan bireylere göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 12	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerde kullanılan örneklem tekniğine göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 13	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin sayfa sayısına göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 14	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin çalışıldığı konulara göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 15	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerde veri toplanan yerlere göre dağılım düzeyi nasıldır?
Soru 16	Kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin kullanılan kişilik özellikleri ölçüm araçlarına göre dağılım düzeyi nasıldır?

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezinde 2005-2022 dönemleri arasında turizm alanında kişilik özellikleri konusunda yayınlanan 47 lisansüstü tezin, çeşitli kriterler ve oluşturulan araştırma soruları kapsamında incelenmesi sonucunda analiz verileri yer almaktadır. Verilerin gösterildiği şekil ve tablolar yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2’de turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin türü, danışman unvanları, yazım dili, sayfa sayısı, anahtar kelime bilgileri gösterilmektedir. Bulgular incelendiğinde, tez türü olarak yüksek lisans tezlerinin (28) fazla olduğu görülmektedir. Tezlerin yazım dilinde Türkçe (46) kullanımı hakimdir. Tezlerin danışmanlığında profesör (15) ve doçent unvanı (15) hocaların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Tezlerin 101-200 sayfa (34) aralığında yazıldığı görülmektedir. Tezlerde 4 anahtar kelime (16) kullanılmakla birlikte, 5 anahtar kelime (15) kullanımı da tercih edilmektedir.

Tablo 2. Tezlerin Künye Bilgileri

Özellik	Bilgi	Sayı	Oran (%)
Tez Türü	Yüksek Lisans	28	59,6
	Doktora	19	40,4
	Toplam	47	100
Yayın Dili	Türkçe	46	97,9
	İngilizce	1	2,1
	Toplam	47	100
Danışman Unvanları	Profesör	15	31,9
	Doçent	15	31,9
	Doktor Öğretim Üyesi	9	19,1
	Yardımcı Doçent Doktor	8	17
	Toplam	47	100
Sayfa Sayısı	50-100	3	6,4
	101-200	34	72,3
	201-300	8	17
	301 ve üzeri	2	4,3
	Toplam	47	100
Anahtar Kelime	0	6	12,8
	3	4	8,5
	4	16	34
	5	15	31,9
	6	5	10,6
	10	1	2,1
	Toplam	47	100

Tablo 3’de lisansüstü tezlerin yayınlandığı üniversite bilgileri gösterilmektedir. Turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin en fazla yayınlandığı üniversiteler 6 tez ile Akdeniz Üniversitesidir ve 5 tez ile Balıkesir Üniversitesidir. Toplamda 47 lisansüstü tez 22 farklı üniversitede çalışılmıştır.

Tablo 3. Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Özellik	Bilgi	Sayı	Oran (%)
Üniversite	Akdeniz Üniversitesi	6	12,8
	Balıkesir Üniversitesi	5	10,6
	İstanbul Üniversitesi	3	7
	Atatürk Üniversitesi	3	7
	Mersin Üniversitesi	3	5,8
	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	3	4,7
	Dokuz Eylül Üniversitesi	2	3,5
	Sakarya Üniversitesi	2	3,5
	Süleyman Demirel Üniversitesi	2	2,3
	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2	2,3
	Gazi Üniversitesi	2	2,3
	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	2	2,3
	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	2,3
	Selçuk Üniversitesi	2	1,2
	Kocaeli Üniversitesi	1	1,2
	Düzce Üniversitesi	1	1,2
	Anadolu Üniversitesi	1	1,2
	Trakya Üniversitesi	1	1,2
	Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	1,2
	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	1	1,2
	Kırklareli Üniversitesi	1	1,2
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	1	1,2	
	Toplam	47	100

Turizm Alanında Kişilik Özellikleri ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelemesi

Tablo 4’de turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin yayınlandığı enstitü ve anabilim dalı bilgileri gösterilmektedir. Lisansüstü tezlerin en fazla yayınlandığı enstitü ve anabilim dalı sırasıyla Sosyal Bilimler Enstitüsü (43) ve Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalıdır (28).

Tablo 4. Tezlerin Enstitü ve Anabilim Dalı Bilgileri

Özellik	Bilgi	Sayı	Oran (%)
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü	43	91,5
	Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	2	4,3
	Eğitim Bilimleri Enstitüsü	2	4,3
	Toplam	47	100
Anabilim Dalı	Turizm İşletmeciliği	28	59,6
	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik İşletme	12	25,5
	İşletme	2	4,3
	Turizm İşletmeciliği Eğitimi	1	2,1
	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1	2,1
	Seyahat İşletmeciliği	1	2,1
	Turizm Yönetimi	1	2,1
	Turizm Rehberliği	1	2,1
	Toplam	47	100

Tablo 5’de turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin yayınlandıkları yıla göre dağılımı gösterilmektedir. Turizm alanında kişilik özellikleri konusunda ilk lisansüstü tez 2005 yılında yayınlanmıştır. Turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezin en fazla yayınlandığı yıl 7 tez ile 2017’dir. 2007-2008-2011-2015 yıllarında ise turizm alanında kişilik özellikleri konulu tez yayınlanmamıştır. Turizm alanında kişilik özellikleri konulu tezlerin 2017 yılından itibaren daha fazla çalışıldığı ifade edilebilir.

Tablo 5. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Özellik	Bilgi	Sayı	Oran (%)
Yıl	2005	1	2,1
	2006	1	2,1
	2009	2	4,3
	2010	1	2,1
	2012	2	4,3
	2013	1	2,1
	2014	3	6,4
	2016	3	6,4
	2017	7	14,9
	2018	5	10,6
	2019	6	12,8
	2020	4	8,5
	2021	5	10,6
	2022	6	12,8
Toplam	47	100	

Tablo 6’da turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin araştırma yöntemi, araştırma evrenini oluşturan grup, örneklem tekniği, veri toplama araçları ile veri toplanan yer bilgileri gösterilmektedir. Lisansüstü tezlerin araştırma yönteminde nicel araştırmanın (45), araştırma evreninde işgörenlerin (19), örneklem tekniğinde kolayda örnekleminin (25), veri toplama aracında anketin (45) tercih edildiği belirlenmiştir. Veri toplanan yerlerde ise otel (24) ön plandadır.

Tablo 6. Tezlerin Araştırma Yöntemi Bilgileri

Özellik	Bilgi	Sayı	Oran (%)
Araştırma Yöntemi	Nitel	45	95,7
	Nitel	2	4,3
	Toplam	47	100
Araştırma Evreni	İşgörenler	19	40,4
	Turistler	10	21,3
	Öğrenciler	6	12,8
	Turist Rehberleri	4	8,5
	Yönetici	2	4,3
	Müşteriler	2	4,3
	Yerel Halk	2	4,3
	Akademisyenler	1	2,1
	Üniversite Personelleri	1	2,1
	Toplam	47	100
Örneklem Tekniği	Kolayda	25	53,2
	Amaçlı	4	8,5
	Kota	3	6,4
	Kartopu	1	2,1
	Küme	1	2,1
	Teknik Belirtilmeyen	12	25,5
	Toplam	47	100
Veri Toplama	Anket	45	95,7
	Görüşme	2	4,3
	Toplam	47	100
Veri Toplanan Yerler	Otel	24	51,1
	Destinasyon	7	14,9
	Üniversite	7	14,9
	Restoran	2	4,3
	Ekolojik Çiftlik	1	2,1
	Müze	1	2,1
	Genel	5	10,6
	Toplam	47	100

Turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerde kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla kullanılan yaklaşımlar, ölçüm araçları bilgisi Tablo 7’de gösterilmektedir. Tezlerde kişilik özelliklerini ölçmek için 10 farklı yaklaşım tercih edilmiştir fakat en sık kullanılan Beş Faktör Kişilik Kuramı (37) olmuştur.

Tablo 7. Tezlerde Kullanılan Kişilik Özellikleri Yaklaşımları

Özellik	Bilgi	Sayı	Oran (%)
Kişilik Özellikleri Yaklaşımı	Beş Faktör Kişilik Kuramı	37	78,7
	Holland Mesleki Kişilik Envanteri	1	2,1
	Girişimci Kişilik Özellikleri	1	2,1
	Androjen Kişilik	1	2,1
	Eysenck Kişilik Teorisi	1	2,1
	Çok Kültürlü Kişilik Özellikleri	1	2,1
	Proaktif Kişilik Özellikleri	1	2,1
	A ve B Kişilik Tipleri	1	2,1
	Denetim Odaklı Kişilik	1	2,1
	Mesleki Kişilik	1	2,1
	Belirtilmeyen	1	2,1
	Toplam	47	100

farklı konu ile birlikte araştırılmıştır. Kişilik özellikler en fazla çalışılan konular tükenmişlik (5), iş tatmini (5) ve turist memnuniyetidir (3).

İşgörenler üzerine gerçekleştirilen tezlerde, işgörenlerin hizmet kalitelerini, işe ve işletmeye bağlılıklarını etkileyecek konuların kişilik özellikleri ile araştırıldığı görülmektedir. İşgörenlerin kişilik özellikleri birlikte iş tatminleri, tükenmişlik düzeyleri, yabancılaşmaları, örgütsel bağlılıkları, örgütsel destek algıları, hizmet verme yetkinlikleri, sosyal ve sanal kaytarma davranışları gibi örgütsel davranış değişkenlerinin incelendiği görülmektedir. Yöneticiler üzerine gerçekleştirilen tezlerde ise yöneticilerin kişilik özellikleri birlikte denetim anlayışları, liderlik vasıfları incelenmektedir. Öğrenciler odaklı gerçekleştirilen tezlerde de öğrencilerin kişilik özellikleri ile çevreci davranışları, girişimcilikleri, iletişim becerileri, yaşam kaliteleri gibi konular araştırılmıştır.

Yerel halk üzerine gerçekleştirilen sınırlı tez bulunmaktadır. Bu tezlerde ise yerel halkın turizm ve turizm etkileri algısının belirlenmesi amaçlanmıştır. Turistler kapsamında gerçekleştirilen tezlerde ise kişilik özellikleri ile turistlerin memnuniyet, motivasyon ve satın alma davranışları incelenmektedir. Genel olarak, turistlerin davranışsal niyetleri üzerine yoğunlaşma söz konusudur. Turist rehberlerinin kişilik özellikleri de tezlerde araştırılmaktadır. Bu tezlerde turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile iş tatminleri, mesleki bağlılıkları, psikolojik sermayeleri çalışılmıştır. Ayrıca ziyaretçilerinde kişilik özellikleri ile motivasyon, memnuniyetlerinin incelendiği belirlenmiştir.

Araştırma bulgularından hareketle geliştirilen öneriler şu şekildedir:

- Turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin çoğunlukla turizm işletmeciliği anabilim dalı bünyesinde çalışıldığı görülmektedir. Turizm rehberliği, gastronomi ve rekreasyon anabilim dallarında da kişilik özellikleri konusunda tezlerin çalışılması, hazırlanması faydalı olabilir.
- İşgörenlerin kişilik özellikleri ile birlikte iletişim becerileri, hizmet sunum yetkinlikleri, hizmet hatası telafileri gibi müşterileri ilgilendiren konuların çalışılması önerilmektedir.
- Yöneticilerin kişilik özellikleri ile ilgili çalışmaların artırılması katkı sunabilir. İşgörenlerin işletme içerisindeki duygu ve davranışlarını etkileyen unsurlardan biri yöneticilerdir. Yöneticilerin kişilik özellikleri ile örgütsel davranış konularının araştırılması, yöneticilerin kişilik özellikleri ile işgörelere yaklaşımını etkileyen faktörlerin incelenmesi önemli kazanımlar sunabilir.
- Yerel halkın kişilik özellikleri ile ilgili tez araştırmaları yürütülebilir. Çünkü yerel halk, turistlerle doğrudan etkileşim kuran başlıca paydaştır. Yerel halkın kişilik özellikleri ile turizm algıları, etkileri gibi konularının araştırılması gereksinimdir.
- İncelenen tezlerde kişilik özelliklerini ölçmek için en fazla Beş Faktör Kişilik Kuramının kullanıldığı belirlenmişti. Gelecek dönemlerde hazırlanacak tezlerde diğer kişilik özellikleri ölçüm yaklaşımlarının da kullanılması çeşitlilik sağlayabilir. Kişilik özellikleri çalışmalarına farklı bir yaklaşım sağlayabilir.
- Turizm alanında eğitim gören öğrencilerin kişilik özellikleri ile birlikte kariyer planları, seçimi, kişilik-iş uyumu gibi geleceğe yönelik etki etmesi muhtemelen konuların araştırılması farklı bakış açısı sağlayabilir.

Özetle, kişilik özellikleri üzerine yayınlanan lisansüstü tezlerin işgörenler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İşgörenler üzerinde kişilik özellikleri ile tükenmişlik, iş tatminini değişkenleri incelenmiştir. Gelecek araştırmalarda örgütsel davranış alanında yaygınlık ve önem kazanan yaratıcı öz yeterlilik, sosyal-duygusal yetkinlik, psikolojik zengin yaşam, korku kültürü gibi konuların araştırılması gerekmektedir. Çünkü bu konular, çalışma yaşamında işgörenlerin hizmet sunum kalitelerine etki göstermektedir. Buna benzer konuların işgören kişilik özellikleri ile

çalışılması ilgili alan yazına farklı bakış açıları sağlayabilir. Bunun yanı sıra kişilik özelliklerinin çoğunlukla Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile araştırıldığı dikkat çekmektedir. Gelecek araştırmalarda farklı kişilik özelliklerinin kullanılması önerilmektedir. Ayrıca gelecek araştırmalarda turistler üzerine de yoğunlaşılabilir. Turistlerin memnuniyetleri, satın alma davranışları ve ziyaret niyetleri gibi konuların kişilik özellikleri araştırılması alan yazına katkılar sunabilir.

Bu araştırmanın temel sınırlılığı, turizm alanında kişilik özellikleri konulu lisansüstü tezlerin incelenmesidir. Gelecek araştırmalarda hem turizm hem de farklı alanlarda kişilik özellikleri kapsamında yayınlanan ulusal, uluslararası makaleler ve bildiriler analiz edilebilir. Ayrıca, ulusal ve uluslararası alan yazındaki kişilik özellikleri konusundaki araştırmalar karşılaştırma yapılarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Allen, B. P. (2015). *Personality theories: Development, growth, and diversity*. Psychology Press
- Arthur, W., & Graziano, W. G. (1996). The five-factor model, conscientiousness, and driving accident involvement. *Journal of Personality*, 64, 593-618.
- Ariani, D. W. (2013). Personality and learning motivation. *European Journal of Business and Management*, 5 (10), 26-38.
- Augustine, A. A., & Larsen, R. J. (2012). Is a trait really the mean of states? Similarities and differences between traditional and aggregate assessments of personality. *Journal of Individual Differences*, 33(3), 131.
- Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: a meta-analysis. *Personnel psychology*, 44(1), 1-26.
- Bateman, T. S., & Crant, J. M. (1993). The proactive component of organizational behavior: A measure and correlates. *Journal of organizational behavior*, 14(2), 103-118.
- Buchanan, D. A., & Huczynski, A. A. (2019). *Organizational behaviour*. Pearson UK.
- Caspi, A., & Roberts, B. W. (2001). Personality development across the life course: The argument for change and continuity. *Psychological inquiry*, 12(2), 49-66.
- Costa Jr, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and individual differences*, 13(6), 653-665.
- Costa Jr, P. T., & McCrae, R. R. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of personality assessment*, 64(1), 21-50.
- Cromie, S. (2000). Assessing entrepreneurial inclinations: Some approaches and empirical evidence. *European journal of work and organizational psychology*, 9(1), 7-30.
- Demir, M., & Aracı, S. (2022). Eleştirel bir bakış açısıyla kırsal turizm ile ilgili çalışmaların bibliyometrik analizi. *Journal of Applied Tourism Research*, 3(1), 25-36.
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Dubrin, A. (1994). *Applying psychology: Individual and organizational effectiveness*. New Jersey: Prentice Hall.
- Durna, U. (2004). Stres, A ve B tipi kişilik yapısı ve bunlar arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 11(1), 191-206.
- Durna, U. (2005). A tipi ve B tipi kişilik yapıları ve bu kişilik yapılarını etkileyen faktörlerle ilgili bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 275-290.
- Erden, E. (2014). *Androjen kişilik özelliklerinin otel işletmelerindeki yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

- Ferrante, F. (2005). Revealing entrepreneurial talent. *Small Business Economics*, 25(2), 159-174.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative" description of personality": the big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1216.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J. & Swann W. B. (2003). A very brief measure of the big-five personality domains, *Journal of Research in Personality*, 37, 504-528
- Graziano, W.G., Jensen-Campbell, A.L. & Hair, C.E. (1996). Perceiving interpersonal conflict and reacting to it: the case for agreeableness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(4), 820- 835.
- Hall, C. M. (2011). Publish and perish? Bibliometric analysis, journal ranking and the assessment of research quality in tourism. *Tourism Management*, 32 16-27.
- Holland, J. L. (1996). Exploring careers with a typology: What we have learned and some new directions. *American psychologist*, 51(4), 397-406.
- Hughes, D. J., Kratsiotis, I. K., Niven, K., & Holman, D. (2020). Personality traits and emotion regulation: A targeted review and recommendations. *Emotion*, 20(1), 63.
- John, O. P., Naumann, L. P. & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (114-158). New York, NY: Guilford Press
- Khalid, S. & Sekiguchi, T. (2019). The mediating effect of glass ceiling beliefs in the relationship between women's personality traits and their subjective career success. *NTU Management Review*, 29(3), 193-220
- Lai, K., Xiong, X., Jiang, X., Sun, M., & He, L. (2020). Who falls for rumor? Influence of personality traits on false rumor belief. *Personality and Individual Differences*, 152, 109520.
- Luthans, F. (2010). *Organizational behaviour: An evidence based approach*. USA: McGraw Hill.
- Maltby, J., & Day, L. (2001). Spiritual involvement and belief: the relationship between spirituality and Eysenck's personality dimensions. *Personality and Individual Differences*, 30(2), 187-192.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1985). Updating Norman's" adequacy taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. *Journal of personality and social psychology*, 49(3), 710.
- McCrae, R. R., & Costa, Jr, P. T. (2007). Brief versions of the NEO-PI-3. *Journal of individual differences*, 28(3), 116-128.
- Mischel, W., & Shoda, Y. (1995). A cognitive-affective system theory of personality: reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychological review*, 102(2), 246.
- Morgan, B., de Bruin, G. P., & de Bruin, K. (2015). Constructing Holland's hexagon in South Africa: Development and initial validation of the South African career interest inventory. *Journal of Career Assessment*, 23(3), 493-511.
- Rayburn, J. M., & Rayburn, L. G. (1996). Relationship between Machiavellianism and type A personality and ethical-orientation. *Journal of business Ethics*, 15(11), 1209-1219.
- Reardon, R. C., & Lenz, J. G. (1999). Holland's theory and career assessment. *Journal of Vocational Behavior*, 55(1), 102-113.
- Roberts, B. W., Wood, D., & Caspi, A. (2008). The development of personality traits in adulthood. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research*, New York, US: Guilford Press.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2016). *Theories of personality*. Cengage Learning
- Shoda, Y. (1999). Behavioral expressions of a personality system. *The coherence of personality: Social cognitive bases of consistency, variability, and organization*, 155-181.

Turizm Alanında Kişilik Özellikleri ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelemesi

- Şahin, F., & Danışman, Ş. (2017). Yaratıcı kişilik özellikleri ölçeği: Güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 747-760.
- Tan, M., & Demir, M. (2018). İşgörenlerin kişilik özelliklerinin sanal kaytarma davranışı üzerindeki etkisi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(1), 49-60.
- Tobin, R. M., Graziano, W. G., Vanman, E. J., & Tassinary, L. G. (2000). Personality, emotional experience, and efforts to control emotions. *Journal of personality and social psychology*, 79(4), 656.
- Tür, E. (2022). Çalışma yaşamı kalitesi konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik profilinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8 (4), 404-414.
- Van Der Zee, K. I., & Van Oudenhoven, J. P. (2000). The Multicultural Personality Questionnaire: A multidimensional instrument of multicultural effectiveness. *European journal of personality*, 14(4), 291-309.
- Van der Zee, K., Van Oudenhoven, J. P., Ponterotto, J. G., & Fietzer, A. W. (2013). Multicultural Personality Questionnaire: Development of a short form. *Journal of personality assessment*, 95(1), 118-124.

Karabük İlinde Çalışan Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme Düzeylerinin Sanal Kaytarma Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

The Effect of Organizational Identification Levels of Teachers Working in Karabuk Province on the Levels of Cyberloafing

Volkan SANCI¹, Ömer DULKADİR²

^{1,2}Karabük Üniversitesi, Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar Meslek Yüksekokulu, Karabük

ORCID:

V.S.: 0000-0001-5754-674X

Ö.D.: 0000-0003-2069-2860

Corresponding Author:

Volkan SANCI

Email:

volkansanci@karabuk.edu.tr

Citation: Sancı, V. ve Dulkadir, Ö. (2023). Karabük ilinde çalışan öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme düzeylerinin sanal kaytarma düzeyleri üzerindeki etkisi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 100-112.

Submitted: 01.03.2023

Accepted: 15.03.2023

Özet

Günümüzde bütün örgütler gibi okullar da amaçlarını ve rutin işlemlerini gerçekleştirmek için teknolojiyi kullanmaktadırlar. Ancak her ne kadar teknoloji kullanımı okullar için gerekli bir araç olarak değerlendirilse de uygulamada, öğretmenlerin teknolojiyi ve interneti işyeri dışındaki özel amaçları için de kullanabildikleri görülebilmektedir. Bu çalışmanın amacı; öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme düzeyinin sanal kaytarma düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırma Karabük ilinde gerçekleştirilmiştir. Anket tekniğinin kullanıldığı çalışmaya 375 öğretmen katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda öğretmenlerin örgütleriyle özdeşleşme düzeyleri ile sanal kaytarma düzeyleri orta seviyede çıkmıştır. Bununla birlikte örgütsel özdeşleşme, sanal kaytarma ile alt boyutları olan önemsiz ve önemli sanal kaytarma boyutları ile ters yönlü bir ilişki olduğu ve örgütsel özdeşleşmenin hem genel kaytarmayı hem de önemsiz ve önemli sanal kaytarmayı çeşitli düzeylerde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Örgütsel Özdeşleşme, Sanal Kaytarma, Öğretmen, Karabük

Abstract

Today, like all organizations, schools also use technology to achieve their goals and routine operations. However, although the use of technology is considered a necessary tool for schools, in practice, it can be seen that teachers can use technology and the Internet for their special purposes outside the workplace. The aim of this study is to determine the effect of teachers' organizational identification level on cyberloafing levels. The research was carried out in Karabuk. 375 teachers participated in the study, in which the questionnaire technique was used. As a result of the analyses, teachers' identification levels with their organizations and cyberloafing levels were found to be moderate. However, it has been determined that there is an inverse relationship between organizational identification, cyberloafing and its sub-dimensions, trivial and significant cyberloafing, and that organizational identification affects both general loafing and insignificant and significant cyberloafing at various levels.

Keywords: Organizational Identification, Cyberloafing, Teacher, Karabuk

1. GİRİŞ

Günümüzde bütün örgütler gibi okullar da amaçlarını ve rutin işlemlerini gerçekleştirmek için teknolojiyi kullanmaktadır (Lavoie ve Pychyl, 2001). Ancak her ne kadar teknoloji kullanımı okullar için gerekli bir araç olarak değerlendirilse de uygulamada, öğretmenlerin teknolojiyi ve interneti işyeri dışındaki özel amaçları için de kullanabildikleri görülebilmektedir (Özdem ve Demir, 2015; Yağcı ve Yüceler, 2016). Bu durum literatürde sanal kaytarma olarak adlandırılmakta olup bazen okuldan kaynaklı örgütsel nedenlerden dolayı ortaya çıkarken bazen de kişisel özellikler nedeniyle yaşanabildiği ifade edilmektedir (Çavuşoğlu ve Palamutçuoğlu, 2017). Başka bir deyişle okullardaki örgütsel destek ve adalet algısı, iş tatminsizliği, düşük bağlılık, örgütsel stres gibi pek çok örgütsel faktör ve öğretmenlerin kişisel özellikler dikkat çeken en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Lim, 2002; Blanchard ve Henle, 2008; Kaplan ve Ögüt, 2012; Köse vd., 2012; Örucü ve Yıldız, 2014). Bununla birlikte çalışanlar arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve rol çatışmaları sanal kaytarmaya neden olabilmektedir (Aydemir vd., 2016). Çalışanların ve örgütün değerlerinin uyumsuz olması ya da çalışma ortamındaki sosyal etkileşim ve ilişkilerin istenen biçimde olmaması gibi (Kerse vd., 2016) nedenler dolayı örgütte düşük düzeyde özdeşleşme de sanal kaytarmaya neden olan faktörler arasında sayılabilir.

Örgütsel özdeşleşme, birer çalışan olan öğretmenlerin kurumla psikolojik bir bağ kurmaları ve kendilerini kurumun birer parçası olarak görmeleri sonucunda ortaya çıkan bir durumdur (Turunç ve Çelik, 2010). Kurumlarıyla özdeşleşen öğretmenler kurumlarını tanımlarken kullanmış oldukları ifadeler, diğer taraftan kendilerini de tanımlamış olmaktadır (Polat vd., 2010). Dolayısıyla öğretmenin kendini tanımlarken dikkat çektiği nitelikler ile kurumunu tanımlarken dikkat çekmek istediği özelliklerin benzerlik göstermesi durumunda o kişinin kurumla ne kadar özdeşleştiğinin göstergesi olmaktadır (Dutton vd., 1994).

Gerek iyi günde ve gerekse kötü günde öğretmenlerin kurumsal üyeliklerini isteyerek devam ettirmelerini ifade eden örgütsel özdeşleşme pek çok kurum yöneticisi için arzu edilen bir durumdur. Ancak bu istek çoğu zaman karşılık bulmayabilmektedir. Çünkü öğretmenlerin bazıları yukarıda ifade edilen örgütsel ve bireysel nedenlerden dolayı mesai saatlerinde kişisel e-posta alışverişinde bulunarak, sosyal ağları ziyaret ederek, online oyun oynayarak, haber sitelerini takip ederek ve daha önemlisi online kumar oynayarak, yetişkin içerikli sitelere girerek yönetim tarafından hoş karşılanmayacak olan birtakım gibi davranışlarda bulunabilmektedirler (Kerse vd., 2016). Bu gibi davranışlar okuluyla, okulun hedefleriyle, amaçlarıyla özdeşleşmeyi ve örgüt üyeliğini devam ettirme arzusu olarak değerlendirilen örgütsel bağlılığı tehlikeye sokmakla birlikte (Candan, 2014), okulların işleyişini ve geleceğini tehlikeye düşürecek düzeye gelmesinden dolayı bütün örgütler gibi okulların ve araştırmacıların konuya eğilmelerine neden olmuştur (Karaoğlu-Yılmaz, 2014). Bu durum örgütsel özdeşleşmenin sanal kaytarma üzerindeki etkisinin incelenmesini zorunlu kılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Örgütsel Özdeşleşme

Birer çalışan olan öğretmenlerin kendilerini okullarına ait hissetmesi, okullarıyla bir görmesi, okulun başarılarını ya da başarısızlıklarını kendisininmiş gibi özdeşleşme olarak anlam bulmaktadır. Örgütsel özdeşleşme bu niteliğinden dolayı davranış bilimleri ve örgütsel davranış gibi alanlarda en dikkat çekici unsurların başında gelmektedir (Cüce vd., 2013). Örgütsel özdeşleşmenin kökeni sosyal özdeşleşmedir. Özdeşleşmenin örgütlere uyarlanması ile örgütsel özdeşleşme kavramı ortaya çıkmıştır (Çetinkaya ve Çimenci, 2014). Kavram, bir kişinin kuruma üyeliği sırasında kendisinde kurumla ilgili olarak ortaya çıkan bilişsel farkındalık sonucunda oluşan bilişsel bağ ve kurumla yüksek düzeyde duygusal bir bağ kurarak kendi benliğini

kurumuyla bütünleştirmesini ifade etmektedir (Özan ve Özdemir, 2013). Dolayısıyla bir öğretmenin benliği ile okuluna bağlılık düzeyi, onun okulu ile ne kadar özdeşleştiğinin göstergesi olarak açığa çıkmaktadır. Bu çerçevede bir öğretmenin okula üyeliği benliğinin merkezinde bir konum elde etmiş ve diğer diğer sosyal grup üyeliklerinden daha ön planda geliyor ise o öğretmenin okuluyla özdeşleştiğini söylemek mümkündür (Karabey ve İşcan, 2007).

Özdeşleşme başlıca üç öğeden meydana gelmektedir (Tosun, 1981). Özdeşleşmenin ortaya çıkmasını sağlayan öğelerden ilki; kişinin kurumsal değerlere ve amaçlara güçlü bir biçimde inanması ve kabul etmesidir (Schein, 1971). Kurumsal bir role sahip olan kişinin bu role sahip olmak için yaptığı eylemleri gönüllü olarak yapıyor olması özdeşleşmeyi meydana getiren ikinci öğedir (Hall vd., 1970). Özdeşleşmenin temelini bulunan öğe ise kurum üyeliğinin kişiler tarafından isteyerek devam ettirilmesidir. Üçüncü öğe ile örgütsel özdeşleşme oluşmakta ve bireyler ücret, saygınlık ve yükselme gibi daha iyi olanaklar sağlayan kurumlar olsa bile mevcut kurumlarında kalarak özdeşleşmiş olduklarını göstermektedirler (Wiesenfeld vd., 1999).

Örgütsel özdeşleşmenin şekillenmesinde her ne kadar örgütsel ve bireysel faktörler etkili olsa da bu faktörler aynı zamanda örgütsel özdeşleşmenin sonuçları üzerinde de belirleyici rolü olabilmektedir. Örgütsel özdeşleşme; öğretmenlerin kurumlarına her yönden destek olmalarını, öğretmenlerin kurumlarıyla iyi ve kötü günde dayanışma halinde olmalarını, kendilerini kurumun birer parçası olarak görmelerini ve kendilerini kurumlarıyla kişileştirmelerini içeren geniş bir kavramdır (Miller, vd., 2000). Örgütsel özdeşleşmenin sağlandığı okullarda; yüksek motivasyon ve tatmin, örgütsel yüksek performans ve sadakat, olumlu örgütsel vatandaşlık davranışları ve olumlu işbirliğine dayalı davranışların görüldüğü bilinen bir gerçektir (Çetinkaya ve Çimenci, 2014).

Sonuç olarak kurumsal amaçları, kuralları ve değerleri içselleştiren bir öğretmenin, kurumda çalışmaya başlamasıyla örgütsel özdeşleşme sürecine dâhil olmaktadır. Süreç içerisinde öğretmenlerin beklentilerinin ve ihtiyaçlarının karşılandığını görmeleriyle örgütsel vatandaşlık düzeyine çıkabilmekte ve bütün bir süreç sonunda yüksek düzeyde örgütsel bağlılık hissederek örgütle özdeşleşme sürecini tamamlamaktadır (Karalar, 2015). Ancak örgütle özdeşleşemeyen çalışanların işyerinde çalışma saatleri içerisinde ve sürekli olarak işle ilgili olmayan işlemlerini işyeri internetini veya kişisel internetlerini kullanarak işten kaytarıcı davranışlarda bulunmaları da mümkün olabilmektedir (Candan ve İnce, 2016). Bu tür davranışlar daha fazla zaman aldıkları, üretkenliği azalttıkları, işte uygunsuz davranışlar oldukları için ya da kuruluşları yasal yükümlülüklerle maruz bıraktıklarından büyük bir sorun olarak kabul edilmektedir (Johnson ve İndvik, 2003; Blanchard ve Henle, 2008).

2.2. Sanal Kaytarma

İnternet, iş uygulamalarının kapsamı üzerinde çarpıcı bir etkiye sahip ve dünyanın yeni bilgi altyapısının temeli haline gelmiştir. Bu etki, internetin bilgiye evrensel erişiminin yanı sıra bütün örgütler gibi okulların da maliyetlerinin düşmesine, ürün döngü sürelerinin kısaltılmasına, hizmetlerin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesine zemin hazırlamıştır (Anandarajan vd., 2000). Ancak mesai saatlerinde internetin işle ilgili olmayan kullanımı, günlük çalışma ortamında gözlemlenen yaygın olan bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır (Lee vd., 2004). Literatürde sanal kaytarma olarak ifade edilen bu durum; bir çalışanın, kurumsal internet kaynaklarını doğrudan kurumsal hedeflerle ilgili olmayan kişisel amaçlar için kullanması olarak tanımlanmaktadır (Van Doorn, 2011). Sanal kaytarma; internette üretken olmayan zaman kullanımınıdır (Demir ve Seferoğlu, 2016: 5). Sanal kaytarma; birer çalışan olan öğretmenlerin, iş dışındaki amaçlarını gerçekleştirmek üzere ve işle ilgili olmayan internet sitelerini ziyaret etmek yoluyla, mesai saatlerinde okullarının internet erişimini kullanmalarına yönelik gerçekleştirdikleri

her türlü gönüllü davranışlar olarak değerlendirilebilir (Anandarajan ve Simmers, 2004). Sanal kaytarma davranışları, yalnızca öğretmenlerin okulla ilgili işlerini yürütmeleri için sunulmuş olan bilgisayar ve internet bağlantılarını iş dışındaki amaçları için kullanmalarını ifade etmek için kullanılsa da günümüzde akıllı telefonlar ve internet bağlantıları yoluyla da çalışma saatleri içerisinde yapılan kaytarma faaliyetleri de sanal kaytarma olarak değerlendirilmektedir (Çavuşoğlu ve Palamutçuoğlu, 2017).

Sanal kaytarma davranışları konusunda yapılan çalışmalarda kavramın çeşitli şekillerde sınıflandırıldığını görmek mümkündür (Candan ve İnce, 2016). Sanal kaytarma konusunda çalışmalar yapan Lim (2002) sanal kaytarma davranışlarını tarama ve e-posta faaliyetleri olmak üzere iki başlık altında sınıflandırmıştır. *Tarama faaliyetleri*; yatırımla ilgili web siteleri, sporla ilgili web siteleri, genel haber siteleri, eğlence ile ilgili web siteleri, işle ilgili olmayan web siteleri, kişisel ürünler için çevrimiçi alışveriş yapmak, işle ilgili olmayan bilgileri indirmek ve yetişkinlere yönelik (müstehcen) web sitelerini içermektedir. *E-posta faaliyetleri* ise; işle ilgili olmayan e-postayı kontrol etmek, işle ilgili olmayan e-posta göndermek ve işle ilgili olmayan e-posta almak gibi faaliyetlerden oluşmaktadır (Lim, 2002). Lim (2002) haksız muamele sonucunda istihdam ilişkisinde bir dengesizlik olduğunun algılanması durumunda çalışanların, sanal kaytarma yoluyla yukarıda belirtilen faaliyetlere yöneleceklerini ileri sürmüştür (Lim, 2002). Anandarajan, Devine ve Simmers (2004) işyerinde kişisel web kullanımı konusunda dört farklı davranışın sergilendiğini ortaya koymuştur. Bunlar; yıkıcı kişisel internet kullanımı, kişisel öğrenme amacıyla internet kullanımı, eğlenme amaçlı kişisel internet kullanımı ve belirsiz şekilde internet kullanımıdır. *Yıkıcı kişisel internet kullanımı*; bu davranışlar, genellikle internet kullanımının olumsuz yönleri olarak görülen, bazen interneti kötüye kullanma veya sanal kaytarma olarak da adlandırılan şeyleri içermektedir. Bu gruptaki davranışların başında yetişkinlere yönelik web sitelerinin ziyaret edilmesi, çevrimiçi oyunların oynanması ve müzik indirilmesi gelmektedir (Anandarajan vd., 2004). *Eğlenme amaçlı kişisel internet kullanımı*; bu davranışlar internette amaçsızca gezinme, hafta sonu eğlence/sosyal aktiviteleri arama, hobileri/ilgi alanlarını keşfetme ve satın almak istenilen ürünler hakkında bilgi bulma gibi davranışları içermektedir (Anandarajan vd., 2004). *Kişisel öğrenme amacıyla internet kullanımı*; bu davranışların başında, kurumla ilgili haberleri aramak, eğitim/öğretim sınıfları hakkında bilgi edinmek, meslek kuruluşlarının web sitelerini ziyaret etmek ve güncel olayları okumak gelmektedir (Anandarajan vd., 2004). Dördüncü davranış türü *belirsiz şekilde internet kullanımı*'dir. Bu davranış kümesi en belirsiz ve yorumlanması en zor olan kümedir. Belirsiz şekilde yapılan davranışlar genelde bir sohbet odasında şirketimi tartışmak, devlet web sitelerine bakmak ve bir sohbet odasında diğer şirketler hakkında bilgi edinmek olarak karşımıza çıkmaktadır (Anandarajan vd., 2004). Diğer bir önemli sınıflandırma Blanchard ve Henle'ye (2008) aittir. Yazarlar sanal kaytarmayı; küçük (önemsiz) ve büyük (önemli) sanal kaytarma şeklinde sınıflandırmışlardır. *Küçük sanal kaytarma*; iş yerinde e-posta ve internetin "yaygın" kullanımlarından oluşmaktadır. Örneğin; bu kaytarma biçimi, kişisel e-posta gönderip almayı veya ana akım haber, finans ve sporla ilgili siteleri ziyaret etmeyi içerebilmektedir. *Büyük sanal kaytarma*; işyerinde küçük sanal kaytarma davranışlarına göre daha az rastlanmakla birlikte hem çalışanların hem de işletmelerin yasal yaptırımlarla karşı karşıya gelmelerine neden olan kaytarma biçimidir. Bu davranışların başında; çevrimiçi kumar oynama, müzik indirme, yetişkinlere yönelik siteleri görüntüleme gibi taciz edici ve potansiyel olarak yasa dışı olan davranışlar gelmektedir (Blanchard ve Henle, 2008).

Öğretmenleri sanal kaytarmaya yönelten pek çok sebep vardır. Okullar ve öğretmenler açısından en önemlileri; öğretmenlerin işe yabancılaşması, düşük tatmin alması, yüksek düzeyde stres altında olmaları, okulla ilgili olumsuz adalet algılamaları ile düşük düzeyde okula bağlılık ve özdeşleşme hissetmeleri onları sanal kaytarmaya yöneltebilmektedir (Babadağ, 2018; Çavuşoğlu ve Palamutçuoğlu, 2017; Akgün, 2022; Anandarajan ve Simmers, 2004; Vitak vd., 2011; Özüdoğru ve

Yıldırım, 2020; Lim, 2002). Bu sebeplerin tümü kuşkusuz okullar için önemlidir ancak özellikle işine karşı bağlı olmayan veya özdeşleşmeyen çalışanların işlerine karşı ilgileri düşük olduğu zaman daha yüksek düzeyde işle ilgili olmayan eylemlere katılmaları ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Candan ve İnce, 2016). İbrahimağaoğlu (2019) yaptığı çalışmada sanal kaytarmanın önemli ve önemsiz boyutları ile örgütsel özdeşleşmeyi ifade eden bağlılık arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir. Her ne kadar bazı çalışmalarda (Çınar ve Sıçrar, 2019; Ovalı vd., 2020) sanal kaytarma ve örgütsel özdeşleşme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış olursa da Yıldız ve Biçim (2020) sanal kaytarmanın “kişisel gelişim” boyutuna örgütsel özdeşleşmenin pozitif yönde etki ettiğini tespit etmişlerdir.

Sanal kaytarma için bir madalyonun iki yüzü benzetmesi yapmak yerindedir. Çünkü bir yüzü, sunmuş olduğu imkanlar sayesinde öğretmenlerin iş yaşamını kolaylaştırmaktadır. Diğer yüzü ise karanlık olup okulların etkin bir şekilde hareket etmelerini ve verimliliklerinin düşmesini beraberinde getirebilmektedir (Afacan-Fındıklı, 2016). Kuşkusuz tüm sanal kaytarma faaliyetleri için zararlıdır demek yanlış olur. Ancak mesai saatleri içerisinde yönetimin sunduğu bilgisayar ve internet imkanlarını iş dışı amaçlar için kullanmak, işte geçirilmesi gereken zamanın önemli bir kısmını internette harcamak okul verimliliğini düşürdüğünden dolayı pek çok yönetici tarafından arzu edilmeyen bir durumdur (Köse vd., 2012; Örucü ve Yıldız, 2014). Dolayısıyla öğretmenlerin sürekli iş saatlerinde kendileri için internet ortamında ürün ve hizmetleri alıp satmaları, müzik indirmeleri, kumar oynamaları, gazete ve spor haberlerini takip etmeleri, online oyunlar oynamaları, birbirlerine sürekli e-kartlar göndermeleri ve yetişkin sitelerinde (pornografik içerikli) zaman harcamaları (Greengard, 2000; Greenfield ve Davis, 2002) gibi davranışları yöneticilerin arzu etmemelerini ve gerekli önlemleri almalarını doğal karşılamak gerekir.

3. YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada; birer çalışan olan öğretmenlerin örgütsel özdeşleme düzeylerinin sanal kaytarma düzeyleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bilindiği üzere sanal kaytarma bazen çalışanların kişisel özelliklerinde bazen de çeşitli örgütsel davranışlardan dolayı yaşanan bir durumdur (Çavuşoğlu ve Palamutçuoğlu, 2017). Başka bir deyişle sanal kaytarma örgütsel destek ve adalet algısı, iş tatminsizliği, düşük bağlılık, tüm örgütsel faaliyetler ve kurallar ile kişisel özellikler gibi pek çok nedene bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir (Lim, 2002; Blanchard ve Henle, 2008; Köse vd., 2012; Örucü ve Yıldız, 2014). Bununla birlikte öğretmenler arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve rol çatışmaları sanal kaytarma neden olabilmektedir (Aydemir vd., 2016). Öğretmenler ve okulun değerlerinin uyumsuz olması ya da çalışma ortamındaki sosyal etkileşim ve ilişkilerin istenen biçimde olmaması gibi (Kerse vd., 2016) nedenler dolayı okulla düşük düzeyde özdeşleşme de sanal kaytarma neden olan faktörler arasında sayılabilir. Öğretmenler bu ve benzeri nedenlerden dolayı iş saatlerinde kişisel e-posta alışverişinde bulunabilmekte, sosyal ağları ziyaret edebilmekte, online oyun oynayabilmekte, haber sitelerini ziyaret etmekte, online kumar oynayabilmekte ve yetişkin (cinsel) içerikli sitelere girme gibi davranışlarda bulunabilmektedirler (Kerse vd., 2016). Bu gibi davranışlar işletmesiyle ve amaçlarıyla özdeşleşmeyi ve işletme üyeliğini devam ettirme arzusu olarak değerlendirilen örgütsel bağlılığı da tehlikeye sokabilmektedir (Candan, 2014). Bu açıklamalar çerçevesinde aşağıda belirtilen sorulara cevap bulmaya çalışılmıştır:

- Öğretmenlerin örgütsel özdeşleşmeleri hangi düzeydedir?
- Öğretmenlerin sanal kaytarma düzeyleri hangi düzeydedir?
- Öğrenmelerin örgütsel özdeşleşme düzeyleri sanal kaytarma düzeylerini etkilemekte midir?

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni; Karabük ili merkezindeki resmi okullarda çalışan öğretmenlerdir. Araştırmanın yapıldığı 2022-2023 eğitim öğretim döneminde Karabük ilinde 1774 öğretmenin çalıştığı tespit edilmiştir. Evren hacminin geniş bir alana yayılmasından dolayı kolayda örnekleme yöntemi ile öğretmenlere ulaşılmıştır. Bu çerçevede örnekleme alınacak kişi sayısının en az kaç kişi olması gerektiğine karar vermek için Krejcie ve Morgan'ın (1970) önermiş oldukları örnekleme tablosu dikkate alınmıştır. Tabloda %95 güven aralığında 1774 kişilik bir evren için ulaşılabilecek kişi sayısının yaklaşık olarak 316 kişi olduğu belirtilmiştir. Bu çalışma kapsamında ise 375 kişiye ulaşılmıştır ve elde edilen anketler değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerin demografik özellikleri Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Kadın	116	44.3
	Erkek	209	55.7
Yaş	30 Yaş ve Altı	86	22.9
	31-40 Yaş	122	32.5
	41-50 Yaş	106	28.3
	51 Yaş ve Üstü	61	16.3
Medeni Durum	Evli	239	63.7
	Bekâr	136	36.3
Görev Yapılan Okul Türü	Anaokulu	29	7.7
	İlkokul	116	30.9
	Ortaokul	147	39.2
	Lise	83	22.1
Mesleki Deneyim	10 Yıl ve Altı	112	29.9
	11-15 Yıl	100	26.7
	16-20 Yıl	87	23.2
	21 Yıl ve Üstü	76	20.3
Toplam		375	100

Araştırmaya %44.3'ü kadın ve %55.7'si erkek olmak üzere toplam 375 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin %22.9'u 30 yaş ve altında, %32.5'i 31-40 yaşında, %28.3'ü 41-50 yaşında, %16.3'ü de 51 ve üzeri yaşındadır. Evli öğretmenlerin oranı %63.7 ve bekar öğretmenlerin oranı %36.3'tür. Görev yapılan okul türüne göre araştırmaya katılan öğretmenlerin sırasıyla ortaokul (%39.2), ilkokul (%30.9), lise (%22.1) ve anaokulu (%7.7) öğretmenleri oldukları görülmektedir. Mesleki deneyim konusunda ise 10 yıl ve altı (%29.9) ile 11-15 (%26.7) yıllık öğretmenlerin daha yoğunlukta olduğu söylenebilir.

3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Analizi

Karabük merkezindeki öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme ve sanal kaytarma düzeylerini tespit etmek için yüzyüze anket tekniği uygulanmıştır. Anket formu iki bölüm şeklinde tasarlanmıştır. Birinci bölümde öğretmenlerin (cinsiyet, yaş, medeni durum, görev yapılan okul türü, mesleki deneyim) demografik özelliklerini içeren 5 adet soru bulunmaktadır. İkinci bölümde örgütsel özdeşleşme ve sanal kaytarma ölçekleri yer almıştır. Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen örgütsel özdeşleşme ölçeği Tokgöz ve Aytemiz-Seymen (2013) yaptıkları çalışmadan alınmıştır. Sanal kaytarma ölçeği ise Blanchard ve Henle (2008) tarafından geliştirilmiş olup Kaplan ve Çetinkaya'nın (2014) çalışmasından alınmıştır. Öğretmenlerden toplanan veriler SPSS 20 ile analiz edilmiştir. Bu çerçevede ilk aşamada ölçeklerin yapısal olarak geçerli olup olmadıklarına ve güvenilir olup olmadıklarına bakılmıştır. Yapısal geçerlilik için Açıklayıcı Faktör

Analizi (AFA) yapılmış ve güvenilirlik için Cronbach's Alpha katsayıları test edilmiştir. İkinci aşamada öğretmenlerin verdikleri cevaplardan yola çıkarak örgütsel özdeşleşme ve sanal kaytarma düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için aritmetik ortalamalardan yararlanılmıştır. Üçüncü aşamaya geçmeden önce verilerin normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı kontrol edilmiştir. Bu kapsamda verilerin basıklık-çarpıklık değerlerine bakılarak basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1,5 ve +1,5 arasında olup olmadığı kontrol edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Verilerin parametrik test koşulları sağladıkları tespit edildikten sonra örgütsel özdeşleşme ve sanat kaytarma arasındaki ilişkinin yönü ve şiddetini belirlemek için Pearson Korelasyon testi yapılmıştır. Son aşamada ise örgütsel özdeşleşmenin sanal kaytarmayı hangi düzeyde etkilediği Basit Doğrusal Regresyon Analizi ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Örgütsel özdeşleşme ve sanal kaytarma ölçekleri kullanılarak öğretmenlerden toplanmış olan verilerin istatistiksel açıdan doğruluğunun ve inandırıcılığının kabul edilmesi için yapısal geçerlilik ve güvenilirlik düzeylerine bakılmıştır. Ölçeklerin yapısal geçerliliği için AFA ve güvenilirliği için Cronbach's Alpha (α) değerleri ölçülmüştür. Örgütsel özdeşleşme ölçeği için yapılan AFA analiz ve güvenilirlik sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Örgütsel Özdeşleşme Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirlik Sonuçları

Maddeler	Örgütsel Özdeşleşme	α
Madde-1	0.855	
Madde-3	0.844	
Madde-5	0.842	
Madde-4	0.842	
Madde-2	0.834	0,917
Madde-6	0.828	
Özdeğerler	4.242	
Varyans Açıklama Oranı	70.700	
Toplam Varyans Açıklama Oranı	70.700	

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)=0.877; Bartlett Küresellik Testi: $\chi^2=1512.748$; $p=0.000$

Örgütsel özdeşleşme ölçeğinin KMO değeri 0,877 olup Bartlett değeri ($p<0,05$) anlamlı çıkmıştır. KMO değerinin anlamlı çıkmış olması; 6 madde için ulaşılan 375 öğretmenden toplanan verilerin AFA yapmak için yeterli olduğu anlamına gelmektedir. Ölçek toplam varyansın %70.700'ünü açıkladığı ve toplam varyans oranının ≥ 0.55 kuralı için önemli bir değere sahip olduğu söylenebilir (Yaşlıoğlu, 2017). Ölçek, özdeğeri 1'in üzerinde olan tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçek ifadelerinin faktör yüklerine genel olarak incelendiğinde; >0.35 kuralını sağladıkları görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ayrıca ölçeğin alfa katsayısının $\geq 0,80$ olmasından dolayı yüksek güvenilirlikte olduğuna karar verilmiştir (Kalaycı, 2010).

Tablo 3. Sanal Kaytarma Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirlik Sonuçları

Maddeler	Önemsiz Sanal Kaytarma	Önemli Sanal Kaytarma	α
Madde-3	0.791		0.868
Madde-5	0.771		
Madde-4	0.744		
Madde-1	0.718		
Madde-6	0.710		
Madde-2	0.689		
Madde-7	0.678		
Madde-9		0.820	0.886
Madde-12		0.816	
Madde-10		0.779	
Madde-8		0.761	
Madde-11		0.750	
Madde-13		0.749	
Özdeğerler	5.500	2.266	0.885
Varyans Açıklama Oranı	42.304	17.428	
Toplam Varyans Açıklama Oranı		59.732	

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)=0.890;

Bartlett Küresellik Testi: $\chi^2 = 2316.465$; $p=0.000$

13 maddelik sanal kaytarma için 375 kişiden toplanan verilerin (KMO= 0,890; Bartlett: $p<0,000$) yapı geçerliliğini test etmek için yeterli olduğu görülmektedir. Sanal kaytarma ölçeği; %59.732 toplam varyans açıklama oranına sahip olup ≥ 0.55 kuralını sağladığı belirlenmiştir (Yaşlıoğlu, 2017). Ölçek; özdeğeri 1 ve üzerinde olan önemsiz ve önemli sanal kaytarma olmak üzere 2 alt boyuttan meydana gelmektedir. Boyutların genel faktör yüklerine bakıldığında; $\geq 0,35$ kuralını sağladığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2007). Sanal kaytarma ölçeğinin genel güvenirliliği $\alpha=0.885$, Alt boyutu olan önemsiz sanal kaytarma $\alpha=0.868$ ve önemli sanal kaytarma $\alpha=0.886$ olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla hem ölçek geneli hem de alt boyutları ≥ 0.80 düzeyinde olduğu için sanal kaytarma ölçeğinin yüksek güvenirlilikte olduğu söylenebilir (Akgül ve Çevik, 2003).

3.2. Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme ve Sanal Kaytarma Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme ve sanal kaytarma düzeylerine karar vermek için AFA analizi sonucunda elde edilen yapı doğrultusunda ölçek ifadelerinin hem genel hem de boyutsal açıdan aritmetik ortalama değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen betimsel sonuçlar Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme ve Sanal Kaytarma Düzeyleri

Değişkenler	N	Min.	Max.	\bar{X}	σ
Örgütsel Özdeşleşme	375	1.00	5.00	3.024	1.229
Sanal Kaytarma	375	1.08	5.00	3.140	0.870
Önemsiz Sanal Kaytarma	375	1.14	5.00	3.270	0.952
Önemli Sanal Kaytarma	375	1.00	5.00	2.990	1.128

Öğretmenlerin örgütleriyle orta düzeyde özdeşleştikleri görülmektedir ($\bar{X}=3.02$). Bununla birlikte her ne kadar öğretmenlerin önemsiz sanal kaytarma ($\bar{X}=3.27$) puanları, önemli sanal kaytarma ($\bar{X}=2.99$) puanlarından yüksek olsa da genel olarak orta ($\bar{X}=3.14$) düzeyde sanal kaytarma yaptıkları tespit edilmiştir.

3.3. Örgütsel Özdeşleşmenin Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi

Araştırmanın bu kısmında, öğretmenlerin sanal olarak kaytarmalarında örgütsel özdeşleşmenin ne düzeyde belirleyici olduğu analiz edilmiştir. Bu çerçevede yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Örgütsel Özdeşleşmenin Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi

Model	Standartlaştırılmamış		Standartlaştırılmış	t	p
	Katsayılar		Katsayılar		
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	4.509	0.092		48.972	0,000*
Örgütsel Özdeşleşme	-0.452	0.028	-0.639	-16.033	0,000*
	R		0.639		
	R ²		0.408		
	Düzeltilmiş R ²		0.406		
	Standart Hata		0.670		
	F		257.044		0,000*

*p<0.05

Öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme ve sanal kaytarma düzeyleri arasındaki ters yönlü ilişki ($r=-0,636$) göz önünde bulundurularak; örgütsel özdeşleşmenin sanal kaytarmayı %40.6 oranında etkilediği tespit edilmiştir. Başka bir deyişle örgütsel özdeşleşmede meydana gelen bir birimlik artış sanal kaytarmayı 0,452 birim azaltmaktadır.

Örgütsel özdeşleşmenin, sanal kaytarmanın önemsiz sanal kaytarma alt boyutu üzerindeki etkisi analiz edilmiş olup analizi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Örgütsel Özdeşleşmenin Önemsiz Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi

Model	Standartlaştırılmamış		Standartlaştırılmış	t	p
	Katsayılar		Katsayılar		
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	4.738	0.102		46.432	0,000*
Örgütsel Özdeşleşme	-0.485	0.031	-0.626	-15.523	0,000*
	R		0.626		
	R ²		0.392		
	Düzeltilmiş R ²		0.391		
	Standart Hata		0.743		
	F		240.969		0,000*

*p<0.05

Öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme ve önemsiz sanal kaytarma düzeyleri arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r=-0.626$). Bununla birlikte örgütsel özdeşleşmenin önemsiz sanal kaytarmayı %39.1 oranında etkilediği ortaya çıkmıştır. Birimsel olarak ifade etmek gerekirse; örgütsel özdeşleşmede meydana gelen bir birimlik artışın önemsiz sanal kaytarmayı 0,485 birim azalttığı söylenebilir.

Örgütsel özdeşleşmenin, sanal kaytarmanın önemli sanal kaytarma alt boyutu üzerindeki etkisi analiz edilmiş olup analizi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 7. Örgütsel Özdeşleşmenin Önemli Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi

Model	Standartlaştırılmamış		Standartlaştırılmış	t	p
	Katsayılar		Katsayılar		
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	4.241	0.139		30.604	0,000*
Örgütsel Özdeşleşme	-0.414	0.042	-0.450	-9.743	0,000*
R			0.450		
R ²			0.203		
Düzeltilmiş R ²			0.201		
Standart Hata			1.009		
F			94.917		0,000*

*p<0.05

Öğretmenlerin örgütsel özdeşleşme ve önemli sanal kaytarma düzeyleri arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r=-0.450$). Örgütsel özdeşleşmenin önemli sanal kaytarmayı %20.1 oranında etkilediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla örgütsel özdeşleşmede meydana gelen bir birimlik artışın önemli sanal kaytarmayı 0,414 birim azalttığı ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Karabük ilinde görev yapan öğretmenler üzerinde yapılan çalışmaya toplam 375 öğretmen katılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin örgütleriyle ne kadar özdeşleştikleri ve buna bağlı olarak ne düzeyde sanal kaytarma davranışında buldukları araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda öğretmenlerin örgütleriyle orta düzeyde özdeşleştikleri görülmüştür. Buna bağlı olarak her ne kadar öğretmenlerin önemsiz sanal kaytarma puanları, önemli sanal kaytarma puanlarından yüksek çıkmış olsa da genel olarak orta düzeyde sanal kaytarma davranışında buldukları belirlenmiştir.

Araştırmanın amacına bağlı olarak yapılan korelasyon ve regresyon analizlerinde örgütsel özdeşleşme ve sanal kaytarma arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Söz konusu ilişki alt boyutlar olan önemsiz ve önemli sanal kaytarma alt boyutlarında da gözlenmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin hem sanal kaytarma hem önemsiz ve önemli sanal kaytarma davranışlarında örgütsel özdeşleşmenin belirleyici bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğretmenlerin örgütleriyle özdeşleştikçe sanal kaytarma davranışlarında azalma olduğu göz önünde bulundurularak okul yöneticilerinin, öğretmenlerin daha fazla örgütle özdeşleşmelerini sağlamasının kurumsal verimliliğin ve performansın artırılmasında önemli bir rol oynadığı açığa çıkmış bulunmaktadır.

Teknolojinin gün geçtikçe bütün kurumlarda artan bir şekilde kullanılması, bir yandan işlerin hızlı ve etkili bir biçimde yapılmasına katkıda bulunurken; diğer taraftan çalışanların işyerinde ve mesai saatleri içerisinde internette zaman geçirerek kurumsal verimliliğin düşmesine neden olabildikleri görülebilmektedir. Bu nedenle bundan sonra yapılacak çalışmaların farklı kurumlarda yapılması büyük önem taşımaktadır. Çünkü farklı kurumlarda yapılacak çalışmalar ile söz konusu kurumlardaki çalışanların örgüt, kurum veya işletmeleriyle ne kadar özdeş oldukları ve bunun sanal kaytarmaya ne düzeyde etki ettiği ortaya konularak ilgili yöneticilere ya önlem almaları ya da çalışanları daha fazla teşvik etmeleri noktasında karar vermelerini kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

- Afacan-Fındıklı, M. (2016). Sanal kaytarma ve iş performansı ilişkisi: sağlık ve tekstil sektörü çalışanlarının karşılaştırılması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 33-62.
- Akgül, A. ve Çevik, O. (2003). *İstatistiksel analiz teknikleri, SPSS'te işletme yönetimi uygulamaları*. Ankara: Emek Ofset Ltd. Şti.
- Akgün, M. (2022). *İş tatmini ve örgütsel desteğin, sanal kaytarma ve işten ayrılma eğilimine etkisi: Edirne ilinde tekstil sektöründe çalışanlar üzerinde bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.
- Anandarajan, M. ve Simmers, C. A. (2004). Constructive and dysfunctional personal web usage in the workplace: Mapping employee attitudes. In *Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management* (p. 1-27). IGI Global.
- Anandarajan, M., Devine P. ve Simmers, C. A. (2004). A multidimensional scaling approach to personal web usage in the workplace. Eds. Murugan Anandarajan, Claire A. Simmers. In *Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management* (p. 61-79). IGI Global.
- Anandarajan, M., Simmers, C. ve Igbaria, M. (2000). An exploratory investigation of the antecedents and impact of internet usage: An individual perspective. *Behaviour & Information Technology*, 19 (1), 69-85.
- Aydemir, S., Korkmaz, O. ve Erdoğan, E. (2016). İş yaşamında sanal kaytarma: Kamu ve özel hastane çalışanları üzerinde bir araştırma. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 48-52.
- Babadağ, M. (2018). İşe yabancılaşmanın sanal kaytarma üzerindeki etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (39), 207-239.
- Blanchard, A. L., ve Henle, C. A. (2008). Correlates of different forms of cyberloafing: the role of norms and external locus of control. *Computers in Human Behavior*, 24 (3), 1067-1084.
- Büyüköztürk, Ş.(2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Candan, H. (2014). Çalışanların örgütsel adalet ve örgütsel güven algılamalarının örgütsel bağlılığa etkisi: Bir kamu kurumu üzerinde araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13 (4), 889-917.
- Candan, H. ve İnce, M. (2016). Siber kaytarma ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik emniyet çalışanları üzerine bir araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 229-235.
- Cüce, H., Güney, S. ve Tayfur, Ö. (2013). Örgütsel adalet algılarının örgütsel özdeşleşme üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31 (1), 1-30.
- Çavuşoğlu, S. Palamutçuoğlu, B. T. (2017). İş tatmininin sanal kaytarma üzerindeki etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 430-444.
- Çetinkaya, M. ve Çimenci, S. (2014). Örgütsel adalet algısının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi ve örgütsel özdeşleşmenin aracılık rolü: Yapısal eşitlik modeli çalışması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 237-278.
- Çınar, O. ve Sıçrar, H. (2019). Sanal kaytarma ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişki: Erzurum ilinde bir kamu kurumu örneği. *İş ve Hayat Dergisi*, 5 (10), 119-135.
- Demir, Ö. ve Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi okuryazarlığı, internet bağımlılığı, sanal aylıklık ve çeşitli diğer değişkenlerin sanal zorbalık ile ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3 (1), 1-26.
- Dutton, J. E., Dukerich, J. M. ve Harquail, C. V. (1994). Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, 39(2), 239-263.
- Greenfield, B. N. ve Davis, R. A. (2002). Lost in Cyberspace: The Web @ Work. *Cyberpsychology and Behavior*, 5 (4), 347-353.

Karabük İlinde Çalışan Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme Düzeylerinin Sanal Kaytarma Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

- Greengard, S. (2000). The high cost of cyberslacking- employees waste time online. *Workforce*, 79 (12), 22-24, <https://workforce.com/news/the-high-cost-of-cyberslacking>, [Erişim Tarihi: 12.11.2022].
- Hall, D. T., Schneider B. ve Nygren, H. T. (1970). Personal factors in organizational identification. *Administrative Science Quarterly*, (15), 176-190.
- İbrahimağaoğlu, Ö. (2019). Sanal kaytarma ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesi: reklamcılık ve bankacılık sektörü işgörenlerine yönelik bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (40), 230-257.
- Johnson, P. R. ve İndvik, J. (2003). The organizational benefits of reducing cyberslacking in the workplace. *Proceedings of the Academy of Organizational Culture, Communications and Conflict*, 7 (2), 53-59.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. 5. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaplan, M. ve Çetinkaya, A. Ş. (2014). Sanal kaytarma ve demografik özellikler açısından farklılıklar: Otel işletmelerinde bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (1), 26-34.
- Kaplan, M. ve Öğüt, A. (2012). Algılanan örgütsel adalet ile sanal kaytarma arasındaki ilişkinin analizi: Hastane çalışanları örneği. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 1-13.
- Karabey, C. N. ve İşcan, Ö. F. (2007). Örgütsel özdeşleşme, örgütsel imaj ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: Bir uygulama. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 231-241.
- Karalar, S. (2015). *Ödül yönetiminin örgütsel özdeşleşme ile işgücü atikliği üzerine etkisi ve bir araştırma* (Yayınlanmamış doktora tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Karaoğlan-Yılmaz, F. G., Yılmaz, R., Öztürk, H. T. Sezer, B. ve Karademir, T. (2014). Cyberloafing as a barrier to the successful integration of information and communication technologies into teaching and learning environments. *Computers in Human Behavior*, (45), 290-298.
- Kerse, G., Soyalm, M. ve Karabey, C. N. (2016). Kişi-örgüt uyumu, nötrleştirme ve algılanan yönetici desteğinin sanal kaytarmaya etkisi: Ampirik bir çalışma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (4), 100-113.
- Köse, S., Oral, L. ve TÜresin, H. (2012). İş yaşamında sosyal kolaylaştırma kavramı ve sanal kaytarma ile ilişkisi: Araştırma görevlileri üzerinde bir araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4 (1), 287-295.
- Krejcie, R. V. ve Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30: 607-610.
- Lavoie, J. A. A. ve Pychyl, T. A. (2001). Cyberslacking and the procrastination superhighway: A web-based survey of online procrastination, attitudes, and emotion. *Social Science Computer Review*, 19 (4), 431-444.
- Lee, Z., Lee, Y. ve Kim, Y. (2004). Personal web usage in organizations. In *Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management* (p. 28-45). IGI Global.
- Lim, V. K. (2002). The IT way of loafing on the Job: Cyberloafing, neutralizing and organizational justice. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 23(5), 675-694.
- Mael, F. ve Ashforth, B. E. (1992). Alumni and their alma mater: A partial test of the reformulated model of organizational identification. *Journal of Organizational Behavior*, 13 (2), 103-124.
- Miller, V. D., Allen, M., Casey, M. K. ve Johnson, J. R. (2000). Reconsidering the organizational identification questionnaire. *Management Communication Quarterly*, 13(4), 626-658.
- Ovalı, A. Ç., Demir, Y., Baştürk, Y. A. ve Sağlık, E. (2020). Sanal kaytarma ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik sağlık çalışanları üzerine bir araştırma. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 12-18.
- Örücü, E. ve Yıldız, H. (2014). İşyerinde kişisel internet ve teknoloji kullanımı: Sanal kaytarma. *Ege Akademik Bakış*, 14 (1), 99-114.

- Özan, M. B. ve Özdemir, T. Y. (2013). İlköğretim kurumu öğretmenlerinin örgütsel güven düzeyleri: Nitel bir çalışma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(3), 469-486.
- Özdem, G. ve Demir, A. (2015). Okul yöneticilerinde sanal kaytarma davranışı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (3), 1029-1042.
- Özüdoğru, M. ve Yıldırım, Y. T. (2020). Sanal kaytarma ve işgören performansı ilişkisinde iş stresinin düzenleyici etkisinin incelenmesi: Sağlık sektöründe bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (2), 467-490.
- Polat, M., Meydan, C. H. ve Tokmak, İ. (2010). Personel güçlendirme, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel sinizm ilişkisi üzerine bir araştırma. *KHO Bilim Dergisi*, 20(2), 1-22.
- Schein, E. H. (1971). The individual, the organization and the career: A conceptual scheme. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 7(4), 401-426.
- Tabachnick, B. G. ve Fidel, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. USA: Pearson Education Limited.
- Tokgöz, E. ve Aytemiz-Seymen, O. (2013). Örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki: Bir devlet hastanesinde araştırma. *Öneri*, 10 (39), 61-76.
- Tosun, M. (1981). *Örgütsel etkililik*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Turunç, Ö. ve Çelik M. (2010). Çalışanların algıladıkları örgütsel destek ve iş stresinin örgütsel özdeşleşme ve iş performansına etkisi. *Yönetim ve Ekonomi*, 17(2), 183-206.
- Van Doorn, O. N. (2011). *Cyberloafing: A multi-dimensional construct placed in a theoretical framework* (Master's Thesis). Eindhoven University of Technology, Department Industrial Engineering and Innovation Sciences, Holland.
- Wiesenfeld, B. M., Raghuram, S. ve Garud, R. (1999). Communication patterns as determinants of organizational identification in a virtual organization. *Organization Science*, (10), 777-790.
- Yağcı, M. ve Yüceler, A. (2016). Kavramsal boyutlarıyla sanal kaytarma. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (2), 531-540.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46 (Özel Sayı) 74-85.
- Yıldız, S. ve Biçim, F. (2020). Örgütsel özdeşleşme algısının sanal kaytarma davranışına etkisi: Bir kamu kurumunda araştırma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 745-776.

Türkiye’de Cristina Trivulzio di Belgiojoso’nun Kızı Maria’ya Ait Arazi, Çiftlik ve Mülkler

Lands, Farms and Properties Belonging to Maria, Daughter of Cristina Trivulzio di Belgiojoso in Turkey

Durmuş GÜR¹, İbrahim CANBULAT²

Özet

1848 İhtilâlleri sonrasında birçok İtalyan, Leh ve Macar sığınmacı Osmanlı Devleti’nden sığınma talep etmiştir. İtalyan sığınmacılardan olan Cristina Trivulzio di Belgiojoso (1808-1871) ve kızı Marquis Maria de Trotti (doğ. 1838), Malta, ardından Yunanistan’ın Atina şehrine ardından ise deniz yolculuğu ile önce İzmir sonrasında İstanbul’a geçmiştir. İstanbul’da Padişah Abdülmecid’in sarayına girme fırsatı bulan prensesin, kısa sürede çevre edindiği elit kişiler arasında ABD elçisi George Perkins Marsh, Savoy diplomatı Baron Romualdo Tecco, tüccar Mösyö Eugene (Safranbolu cizye tahsilatı), banker Mösyö Alleon, İtalyan Gaetano Donizetti’nin kardeşi Giuseppe Donizetti Paşa ve daha birçok kişi yer almaktadır. Bu süreçte Baron Romualdo Tecco ve George Perkins Marsh’ın Prenses Belgiojoso’yu cesaretlendirmesi üzerine prenses Safranbolu yakınlarında Çakmakçoğlu Çiftliği ve Büyük Tarla’yı ziyaret etmiştir. İlk izlenimleri sonrasında hayalini kurduğu bu yeri önce kızı Maria ve Mösyö Eugene adına 10 yıllığına kiralamış sonrasında ise satın almıştır. Literatür çalışmalarının ardından sahada gerçekleştirilen araştırmalar ve sözlü kaynaklarla çiftliğin konumu (lokasyonu) belirlenmiştir. Arşiv belgeleri ile desteklenen veriler neticesinde Çakmakçoğlu Çiftliği’nin çitleri yıkılarak ağaçları izinsiz kesildiği, çiftlik arazisinin ise İsmail Ağa’nın olumsuz faaliyetleri neticesinde yol haline geldiği tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında yukarıda ifade edilen Marquis Maria de Trotti’ye ait arazilerle çiftliklerin 1850 sonrasındaki süreci hakkında bilgi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cristina Trivulzio di Belgiojoso, Çakmakçoğlu, Marquis Maria de Trotti, Safranbolu, Viranşehir

Abstract

After the 1848 Revolutions, many Italian, Polish and Hungarian asylum seekers sought asylum from the Ottoman Empire. Cristina Trivulzio di Belgiojoso (1808-1871), one of the Italian refugees, and her daughter Marquis Maria de Trotti (born in 1838), went to Malta, then to Athens, Greece, and then to Izmir and then to Istanbul by sea. The princess, who had the opportunity to enter the palace of Sultan Abdülmecid in Istanbul, soon became friends with the US ambassador George Perkins Marsh, Savoy diplomat Baron Romualdo Tecco, merchant Monsieur Eugene (Safranbolu jizya tax collector), banker Monsieur Alleon, Italian Gaetano Donizetti, his brother Giuseppe Donizetti Pasha and many more. In this process, upon the encouragement of Princess Belgiojoso by Baron Romualdo Tecco and

¹Karabük Üniversitesi, Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar Meslek Yüksekokulu, Karabük

²Yüksek Mimar, Karabük

ORCID:

D.G.: 0000-0002-9945-8825

İ.C.: 0000-0002-6096-3058

Corresponding Author:

Durmuş GÜR

Email:

durmusgur@karabuk.edu.tr

Citation: Gür, D. ve Canbulat, İ. (2023). Türkiye’de Cristina Trivulzio di Belgiojoso’nun kızı Maria’ya ait arazi, çiftlik ve mülkler. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 113-135.

Submitted: 15.01.2023

Accepted: 20.03.2023

George Perkins Marsh, the princess visited Çakmakoğlu Farm and Büyük Tarla near Safranbolu. After his first impressions, he first rented this place, which he dreamed of, for his daughter Maria and Monsieur Eugene for 10 years, and then bought it. After the literature studies, the location of the farm was determined with the research carried out in the field and oral sources. As a result of the data supported by archival documents, it was determined that the fences of Çakmakoğlu Farm were demolished and the trees were cut without permission, and the farmland became a road because of the negative activities of İsmail Agha. Within the scope of the study, information about the process of the lands and farms belonging to the Marquis Maria de Trotti mentioned above after 1850 is presented.

Keywords: Cristina Trivulzio di Belgiojoso, Çakmakoğlu, Marquis Maria de Trotti, Safranbolu. Viranşehir.

1. GİRİŞ

Cristina Trivulzio di Belgiojoso, 28 Haziran 1808 tarihinde Milano’da doğmuştur. Babası Gerolamo Trivulzio (1778-1812) ve annesi Vittoria Gherardini’nin (1790-1836) Milano’nun zengin ailelerden olduğu bilinmektedir (Babuçoğlu ve Özdil, 2022, s. 19). Prenses Belgiojoso, 15 Eylül 1824 yılında henüz 16 yaşındayken Milano’da San Fedele Kilisesi’nde Prens Emilio Belgiojoso (1800-1858) ile evlenmiştir. Prenses ve Prens Belgiojoso bir süre sonra yollarını ayırmışlardır (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 19).

Prenses Belgiojoso 1848 İhtilâlleri sonrasında vatanını terk eden ve 1849’un ortalarından itibaren Osmanlı Devleti’ne gelen İtalyan sığınmacılardan biridir. 1838 yılında dünyaya gelen kızı Maria ile önce Malta (Strauss, 2021, s. 64), sonrasında Yunanistan’a geçmiş Atina’ya yerleşmiştir (Barbiera, 2019, s. 330, 333-4, 452-9; Yoon, 2014, s. 110-1). 1850 yılının baharında ise Atina’dan ayrılarak İzmir’e gelen Prenses Belgiojoso (Pedani, 2010, s. 43), ardından kızı Maria ve maiyetiyle birlikte İstanbul’a ulaşmıştır¹ (Barbiera, 2019, s. 330, 333-4, 452-9; Aracı, 2021, s. 62). Prenses Belgiojoso’nun sığınmacı olarak geldiği Anadolu için hayalleri ve yepyeni bir hayata başlama hedefi bulunmaktadır² (Pedani, 2010, s. 43). İstanbul’da³ etkin ve soylu kişilerle aynı ortamda bulunmuş, Padişah Abdülmecid’in müzisyenlerinin bulunduğu sarayda bir eğlenceye dâhil olmuştur (Yoon, 2014, s. 111-2; Aracı, 2021, s. 62). Prenses Belgiojoso’nun kısa sürede İstanbul’da dostluğunu kazandığı elit kişiler arasında ABD elçisi George Perkins Marsh, tüccar Mösyö Eugene, banker Mösyö Alleon, İtalyan Donizetti Paşa⁴, Safranbolu cizye tahsildarı Mösyö Eugene ve daha birçok kişi yer almaktadır (Aracı, 2021, s. 58-63; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 24).

ABD büyükelçisi George Perkins Marsh ve Savoy⁵ diplomatı Baron Romualdo Tecco, Prenses Belgiojoso’yu yeni bir hayat kurması ve hayallerini gerçekleştirme için cesaretlendirmişlerdir.

¹ “Prenses Cristina, on iki yaşındaki kızı Maria, İngiliz bakıcı Bayan Ann Parker ve bazı yakın arkadaşlarıyla birlikte, Fransız vapuru *Télémaque* ile Atina’dan ayrıldı. Ulaştıkları ilk Osmanlı şehri İzmir’dir. Onlara denizden fıskıran, tuhaf su bitkileri gibi göğe yükselen minareleriyle egzotik bir Arap romanındaki kasaba gibi göründü.” (Pedani, 2010, s. 43).

² “Geçmiş, şehrin kuşatması sırasında Roma’da yaralı askerlerle ilgilenerek geçirdiği zamanı, Atina’da hem kadim düşmanlarının hem de eski dostlarının kendisini ve parıltılı Roma Cumhuriyeti döneminde yaptıklarını küçümsemek için yarıştığı kasvetli günleri unutmak istiyordu. Hâlâ bir prensesti ama mülklerine ve neredeyse tüm parasına Avusturya hükümeti tarafından el konmuştu. Sadece uzak diyarlara seyahat edebilen ama doğayla iç içe yeni bir yaşamı da arzulayan bir sürgündü. Onun için Levant, Doğu, Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa’dan ve vatandaşlarının alçaklık ve kiskançlığından uzak bu yeni yaşam anlamına geliyordu. Önünde büyüyle dolu yeni bir dünya duruyordu” (Pedani, 2010, s. 43).

³ “Birkaç gün sonra gemi Konstantinopolis’e ulaştı. Burada, toprağın derinliklerinden fıskıran evlerden oluşan karanlık bir orman, yabancı ziyaretçileri karşılıyordu. Kapalıçarşı’da İran ve Hint kaşmir kumaşları, İsviçre ve Fransa’dan gelen percale [kumaşları] ile beraberdi.” (Pedani, 2010, s. 43).

⁴ “Osmanlı üst tabakadan güzel kızlarının bütün yüzü örten peçesiz yürüyüşe çıktıkları Avrupa’nın Tatlı Suları’nda (Kağıthane) vals etti. Müzisyenler, hadımağalar, çingeneler ve çubuk içen Türk erkekleriyle tanıştı. Tanıdıkları arasında, İstanbul’da müzik öğretmenliği yapan ve ona Türk öğrencilerinin verdiği bir konser sunan ünlü Gaetano’nun kardeşi Giuseppe Donizzetti de vardı. Ayrıca bir Türk asker bölüğünü teftiş etmesi için davet edilmiş ve onları selamlamıştı.” (Pedani, 2010, s. 44).

⁵ ÇN: Savoy Dukalığı, (Fransızca: *Savoie*, İtalyanca: *Savoia*) 1416-1714 yılları arasında Savoie Hanedanı’nın egemenliği altında bulunan topraklardı. Dukalık İtalya yarımadasının kuzeyinde yer alıyordu. Topraklarının bir kısmı günümüzde Fransa’nın bir parçasıdır. Savoie Kontluğu’nun devamı olan dukalık Sardinya Krallığı ve İtalya Krallığı’nın çekirdeğini oluşturdu.

Önce başkentte bir yer bulmaya karar veren prenses sonrasında Anadolu'da "bir küçük çiftlik" satın almayı düşünmüştür (Pedani, 2010, s. 45). İstanbul'da ABD Büyükelçisi, diplomat ve soylu kişilerin cesaretlendirmesi üzerine Prens Belgiojoso, Safranbolu'ya altı saat, İstanbul'a ise deniz üzerinden 20 saat mesafedeki Çakmakoglu Vadisi'ndeki Çakmakoglu Çiftliği'ni görmek için bölgeye gelmiş, beğendiği Çakmakoglu çiftliğini öncelikle 10 yıllığına kiralamış⁶ (B.O.A., HR.MKT.38.9-1; Erler, 2010, s. 36-7; Yoon, 2014, s. 112), 1850'nin temmuz ayında ise satın almak amacıyla tekrardan İstanbul'a dönmüştür (Pedani, 2010, s. 45). Prens günümüzde Karabük Merkez ilçesiyle Eskipazar ilçesi arasında yer alan bölgedeki Çakmakoglu Çiftliği'ni 1850 yılında satın alarak kızı Maria ve yanındaki dokuz kişilik maiyetiyle birlikte yerleşmiştir (Yoon, 2014, s. 37-8)⁷

Mösyö Eugene'nin Prens Belgiojoso'ya aracılık etmesi üzerine Çakmakoglu Çiftliği, Hasan Çavuşoglu İsmail Bey'den satın aldığı bilinen Prens Belgiojoso'nun (Pedani, 2010, s. 45; Babuçoğlu & Özdi, 2022, s. 25) zamanla maddi sıkıntı çektiği görülmektedir. Prens asil soyu ve güçlü bağlantılarının da yardımıyla yerleştiği Çakmakoglu Çiftliği'nde tarım ve hayvancılıkla uğraşmış, tarımsal faaliyetlerde üretim yaparak para kazanmıştır. Zor durumda kaldığı dönemlerde de kızı Maria ile eliş nakışları yaparak İstanbullu tüccarlara satmış ve kar elde etmiştir (Barbiera, 2019, s. 335, 346-9). İtalya'da bıraktığı mal ve mülklerinin çoğuna Avusturya tarafından el konulmuş, öldürülme korkusuyla Osmanlı topraklarında yaşamaya devam etmiştir (Yoon, 2014, s. 38).

Çakmakoglu Çiftliği'nde tarım faaliyeti gerçekleştiren prenses huzura kavuştuğu dönemde, 1852 yılının ocak ayında Anadolu'dan ayrılarak at sırtında, bazen yaya Kudüs'e gitmiştir (Barbiera, 2019, s. 335; Speelman, 2010, s. 53-62). 1853 yılında Avusturya ile bir bağı olmadığı belirlenen hizmetçisi tarafından suikaste uğramış ve yedi ayrı yerinden yaralanmış (Pedani, 2010, s. 49; Gül, 2022, s. 182-3) fakat tıbbi bilgisi ve tecrübesiyle hayatta kalmayı başarmıştır (Barbiera, 2019, s. 346-7, 439-444).

Prens Belgiojoso, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'ndeki bilgiler ve yazdığı mektuplarında çok ucuza mal ettiği Büyük Tarla'daki hissesiyle çiftliği İsmail Bey'den satın almıştır. Çakmakoglu Çiftliği için 6.000 kuruş ve Büyük Tarla için 5.000 kuruş ödediği bilinen Prens Belgiojoso (BOA, İ.MVL. 284.11213-3; Gül, 2022, s. 182) 1850-1851 yıllarındaki satın alma, işçilik ve geniş bir ailenin geçimi gibi harcamaları toplamının 20.000 frank olmadığını ifade etmiştir (Barbiera, 2019, s. 334-5).

Seyahatnameler, arşiv belgeleri ve bilimsel çalışmalarda Prens Belgiojoso'nun hayatı, ailesi, yaşadığı sıkıntılar, Osmanlı Devleti'ndeki sığınmacı olarak kaldığı dönem, Kudüs yolculuğu, İtalya'ya geri dönüşü ve hayatının geri kalanı hakkında bilgiler yer almaktadır⁸. Tepelerle dağlar

⁶ 4 Aralık 1850 tarihli belgede Prens Belgiojoso, kendisi ve kızının dışında dokuz kişilik maiyetiyle birlikte 10 yıllığına kiraladığı Çakmakoglu Çiftliği'ne geldiğini belirtmektedir (BOA, HR.MKT.38.9-1; Babuçoğlu & Özdi, 2022, s. 53). Hariciye Nezareti ile gerçekleştirilen yazışmalarda Prens Belgiojoso'nun çiftliği satın almak amacıyla öncelikle 10 yıllığına kiraladığı ifade edilmiştir. Çünkü ilk geldiği yıllarda prenses sadece sığınmacı statüsünde Osmanlı topraklarında yaşam sürmektedir (Erler, 2010, s. 37).

⁷ Prens Belgiojoso, satın aldığı Çakmakoglu Çiftliği'ni bir mektubunda şu şekilde tarif etmektedir:

"Hemen hemen, uygar dünyadan soyutlanmış bir vadiye yaşıyor ve en mükemmel ahlaki huzurun tadını çıkarıyorum. Size bu yerler hakkında bir fikir vermek isterdim ama alışık olduğunuz yerlerden o kadar farklı ki, aktarmakta zorlanabilirim. Batıdan gelirken, Vadime ulaşmadan önce, bir zamanlar Kapadokya'daki Caesarea kentinin [Hadrianoupolis] kalıntılarına ait çevre köylerdeki harabelere sahip dağların yamacında birkaç saat yürünmektedir. Daha sonra bir dağ geçidinin aşağısına inersiniz ve kuzeye inen bir nehir veya derenin yanında biraz yürürsünüz. Aniden, bir yokuşun ardından yepyeni bir oluşumla karşılaşrsınız. Dağlar yararlı, yani önlerinde bir dizi iyi ağaçlandırılmış tepe ovaya bağlanır. Bu tepelerin eteğinde oldukça geniş tarlalar hafif bir eğimle nehrin kenarına inerken, diğerleri dağların kıvrımlarına girerek nefis vadiler oluşturur. Her adımda yaylalar ile karşılaşılır. Sonunda vadi kuzey tarafında sona erer ve nehrin dibinde bir gürtlüyle aktığı dar ve ağaçlık bir geçitte daralır. Vadinin tam ortasında, güney ile kuzey arasında, doğuya bakan cephe, üst toprağı tepelerden ve ovayı nehri çevreleyen alüvyonlu araziden ayıran kıyıda, o kadar küçük ve mütevazı bir evim var ki başka bir isme pek layık değil." (Pedani, 2010, s. 45).

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde gerçekleştirdiğimiz araştırma ve çalışmalarımızda bize destek olan, metinlerimizin düzenlenmesine katkı sunan ve engin arşiv bilgisiyle bize daima rehber olan Metin Asar'a teşekkürlerimizi sunarız.

arasında çok verimli araziye sahip olduğunu belirtilen Prenses Belgiojoso, Çakmakoglu Çiftliği dışında çok sayıda hayvan, iş aleti, ahır, tahıl ambarı, samanlık edinmiş, pirinç yetiştirmeyi planlamış, tarımsal faaliyette bulunduğu Büyük Tarla mevkiinde huzurla yaşamış ve bölgede kısa sürede saygınlık kazanmıştır. Çiftliğinde pirinç yetiştirmeyi planlayan Prenses Belgiojoso’nun yazdığı mektuplarda keçilerle tavşanların bulunduğu zengin arazideki Çakmakoglu Çiftliği’nden hayranlıkla bahsetmekte, çevrede yetişen önemli bir kavun türünün varlığından söz etmektedir (Barbiera, 2019, s. 333-4).

Prenses Belgiojoso’nun Roma’da tıp öğrendiği ve insanlara tıbbi yardımda bulunduğu, Safranbolu çevresindekilerin ise zamanla tedavi olmak amacıyla evine geldiği bilinmektedir. Prensesin İstanbul’daki hamisi Ali Paşa⁹, vilayet valisine üç yıl boyunca ondan vergi istemekten kaçınması için bir mektup yazdı ve vali, oranın sakinlerinde buna karşı çıkacakları için ondan vergi almanın mümkün olamayacağı yanıtını verdi. Prenses «*bessadé*» (ağanın oğlu beyzade) derlerdi ve parası olmayınca borçla yaşardı ama kimse parayı geri istemezdi (Pedani, 2010, s. 46). 1850-1855 arasında Çakmakoglu Çiftliği’nde yaşam süren Prenses Belgiojoso’nun yerli halkla iyi ilişkiler kurduğu hatta bölgede altı aydır felçli bir hastayı tedavi edip eski sağlığına kavuşturduğu belirtilmektedir (Yoon, 2014, s. 112). Prenses Belgiojoso mülklerin resmi sahibi bulunan kızı Maria ile 1855 sonrasında Çakmakoglu Çiftliği ve Osmanlı Devleti’nden tamamen ayrıldığı ve Prenses’in 5 Temmuz 1871 yılında Milano’da, 63 yaşında vefat ettiği bilinir (Yoon, 2014, s. 41-46).

Araştırmacılar tarafından daha önce gerçekleştirilen çalışmalarda Çakmakoglu Çiftliği ve Büyük Tarla’nın konumu sehven Safranbolu-Karabük yolu güzergahında gösterilmiş, saha çalışmaları ve bölge önerilerinin hatalı sunulduğu belirlenmiştir. Makale kapsamında seyahatnameler, arşiv belgeleri ve bilimsel çalışmalar incelenmiş, saha çalışmaları yapılarak Büyük Tarla ve Çakmakoglu Çiftliği’nin konumuyla günümüz durumu hakkında yeni ve daha geçerli önerilerde bulunulmuştur.

2. PRENSES BELGIOJOSO’NUN ÇAKMAKOĞLU ÇİFTLİĞİ VE BÜYÜK TARLA’YI DEVRALMASI

Prenses Belgiojoso hakkında tarih disiplini çerçevesinde birçok tez, makale ve kitap yazılmış, bildiri ve söyleşiler gerçekleştirilmiştir. Prenses Cristina Trivulzio di Belgiojoso, İtalya Milano’da 28 Haziran 1808 tarihinde Vittoria Gherardini ile Gerolamo Trivulzio’nun kızı olarak bir sarayda dünyaya gelmiştir. 1848 İhtilâlleri sonrasında 1849’un ortasından itibaren Osmanlı Devleti’ne gelen sığınmacılar arasında yer alan Prenses Belgiojoso’nun (Fortunati, 2010, s. 9). Osmanlı topraklarında huzur içinde yaşam sürmeyi hedeflediği ve hayallerini gerçekleştirmeyi planladığı yer ise günümüzde Safranbolu ve Eskipazar arasında yer almaktadır. Prensesin tarım faaliyetinde bulunduğu Çakmakoglu Çiftliği ve Büyük Tarla’nın konumu bilim insanları tarafından çoğunlukla hatalı olarak Safranbolu-Araç güzergahında gösterilmiştir.

1848 İhtilâli etkisiyle Lehistan’da görülen olayların benzeri Macarlar arasında da yaşanmaya başlanmıştır. Bu süreçte Macarlar, Avusturya’dan ayrılmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. 200.000 kişilik ordu kuran Macarların, Avusturya karşısında başarı elde etmesinin ardından Avusturya Rusya’dan yardım talep etmiştir (Düzcü, 2016, s. 72). Rusya’nın Lehistan’a girip ihtilâl hareketlerine karşı girişimlerde bulunması üzerine Macar, Leh ve İtalyan binlerce kişi Osmanlı topraklarına sığınmak için talepte bulunmuştur (Yoon, 2014, s. 110; Düzcü, 2016, s. 72). Osmanlı Devleti bu olaylar karşısında ülkelerini terk edenlere kucak açmıştır¹⁰ (Erler, 2010, s. 29-30; Yoon, 2014, s. 110). İtalyan, Leh ve Macar sığınmacılar, 1849’un ortasından itibaren Osmanlı Devleti’ne

⁹ ÇN: Mehmed Emin Âli Paşa (d. 5 Mart 1814 / ö. 7 Eylül 1871) devlet adamı, Osmanlı Sadrazamı, şair.

¹⁰ Kudüs Patrikliği ise bu dönemde Osmanlı ve Rusya arasında gerilime sebep olmuştur.

gruplar halinde sığınmıştır (Erler, 2010, s. 29; Gül, 2022, s. 179). Prenses Belgiojoso'da bu 1848 İhtilâlleri sonrasında Malta'dan sonra Atina, sonrasında ise İzmir ve İstanbul'a yerleşmiştir (Barbiera, 2019, s. 330, 333-4, 452-9; Pedani, 2010, s. 43; Aracı, 2021, s. 62). Atina'nın ardından Osmanlı Devleti'ne sığınarak 1850-1855 yılları arasında Çakmakoglu Çiftliği'ne gelen Prenses Belgiojoso kızı Maria ve dokuz kişilik maiyetiyle burada yaşam sürmüştür (Yoon, 2014, s. 37-8; Gül, 2022, s. 178-9).

Prenses Belgiojoso'nun hayatı (Fortunati, 2010, s. 9-18; Speelman, 2010, s. 53-62; Yoon, 2014, s. 4-124; Barbiera, 2019, s. 1-427; Aracı, 2021, s. 58-63). Osmanlı Dönemi'ndeki günleri (Barbiera, 2019, s. 73-122; Erler, 2010, s. 29-42; Pedani, 2010, s. 43-52; Gül, 2022, s. 178-87), saldırıya uğraması ve geri dönüş yolculuğu (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 1-200) hakkında kapsamlı araştırmalar gerçekleştirilmiş, tez, makale, kitap, bildiri ve çeşitli söyleşilerden oluşan çok sayıda bilimsel çalışma gerçekleştirilmiştir.

Prenses Belgiojoso'nun kızı Maria¹¹ ile Yunanistan'dan ayrılarak İzmir'e geldiği, sonrasında ise buradan İstanbul'a geçip kısa bir süre burada kaldığı bilinmektedir¹² (Barbiera, 2019, s. 330, 333-4; Aracı, 2021, s. 62). Paris *Le Nouvelliste* Gazetesinde (14 Ekim 1850) yayımlanan prensesin mektubunda, İstanbul'da Giuseppe Donizetti ile tanıştığı, ayrıca Padişah Abdülmecid'in müzisyenlerinin yer aldığı sarayda bulunduğunu belirtmesi (Aracı, 2021, s. 62), prensesin kısa sürede iyi ilişkiler kurduğunu göstermektedir.

İstanbul'da ABD elçisi George Perkins Marsh, tüccar Mösyö Eugene, banker Mösyö Alleon, İtalyan Donizetti Paşa ve Safranbolu cizye tahsildarı Mösyö Eugene ile tanışan Prenses Belgiojoso'nun (Aracı, 2021, s. 58-63; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 24) Safranbolu Kıranköy'den Mösyö Eugene ile irtibatta kaldığı bilinmektedir. Kalabalıktan uzak, tarımla uğraşmak ve huzur içerisinde yaşamak amacıyla yer arayışında bulunduğu süreçte cizye tahsildarı olan Mösyö Eugene'nin prensese Safranbolu civarındaki Çakmakoglu Çiftliği ve Büyük Tarla'yı önerdiği bilinmektedir (Gül, 2022, s. 182; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 25).

Prenses'in satın aldığı Çakmakoglu Çiftliği hakkındaki bilgilere anıları, yazdığı mektuplar ve kitaplarında rastlamak mümkündür. Prenses, Çakmakoglu Çiftliği'ni satın aldığı dönemde mali durumunun kötü olduğunu ifade etmiştir. Çok fazla fedakarlıkta bulunduğunu, cezalar, yükümlülükler, vergiler vb. olumsuzluklar yaşandığı dönemde bazı işlerin yolunda gittiğini belirten prenses bu süreçte Maria'nın şansının kendisine güç verdiğini belirtmiştir (Barbiera, 2019, s. 334-5).

1850 yılının Ağustos ayında Osmanlı Devleti'nden 80.000 kuruş borç talep eden Prenses Belgiojoso, 5 Eylül 1850 tarihli dilekçesinde ise bu borcu altı ay vade ile ödeyebileceğini yinelemiştir (BOA,HR.TO.413.2-1; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 25, 42-3). Prenses Belgiojoso, 5 Eylül 1850 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'na İstanbul Ortaköy'den sunduğu yazıda, alınan arazinin Mösyö Eugene ile kızı Maria'ya ait olduğu belirtilmektedir (BOA,HR.TO.413.2-2). Borç talebine olumlu yanıt alamayan Prenses Belgiojoso, ABD Elçisi George Perkins Marsh'a talepte bulunması üzerine 15 Kasım 1850 tarihinde Hariciye Nazırı Mehmet Emin Ali Paşa'ya hatırlatma yazısı iletilerek, Prenses Belgiojoso'nun Safranbolu'ya gidebilmesi için arzını da ifade etmektedir (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 25). Safranbolu'daki Çakmakoglu Çiftliği'ni almadan önce devletten yardım talebinde bulunan Prenses Belgiojoso, 1850 yılının Eylül ayı sonunda İstanbul'dan ayrılmış ve Ekim ayının başında Çakmakoglu Çiftliği'ne yerleşmiştir (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 25).

Çakmakoglu Çiftliği ile çevresindeki arazilerin Avrupa'da düklük olabilecek nitelikte bir mülk olduğunu ifade eden Prenses Belgiojoso, kısmen ovalar kısmen de tepeler ve dağlarla çevrili arazide,

¹¹ Prenses Belgiojoso'nun nazik kızı Maria, 23 Aralık 1838'de Paris'te dünyaya gelmiştir.

¹² Prenses Belgiojoso'nun kızı Maria için bakınız: (Barbiera, 2019, s. 452-9).

nehir ve çeşitli kanallarla sulanan çok verimli toprakların yer aldığını mektuplarında dile getirmiştir. Çakmakoglu Çiftliği’nin yanında çok sayıda hayvan, iş aleti, bir ev, ahırlar, tahıl ambarları, samanlıklar vb. gibi harcamalarının kendisine arazinin bedelinden daha pahalıya mal olduğunu belirten prenses, 1850-1851 sürecindeki tüm harcamaları, maiyetinin geçim giderleri ile tüm işçilik tutarının 20.000 frank olmadığını belirtmiştir (Barbiera, 2019, s. 334-5).

Prens Belgiojoso, 15 Kasım 1850 tarihli mektubunda Çakmakoglu Çiftliği’nin bulunduğu vadiye ulaşmak için birkaç saat yürüdüklerini ve nehrin kenarındaki alüvyonlu arazi üzerinde çiftliğin bulunduğunu belirtmesi (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26), çiftlik ile arazi arasında mesafe olduğunu göstermektedir. Çakmakoglu Çiftliği’nin yakınında bulunan Büyük Tarla’da hissesi bulunan İsmail Bey’in de hissesini Prens Belgiojoso’ya sattığı bilinmektedir. Çakmakoglu Çiftliği için 6.000 kuruş, Büyük Tarla için 5.000 kuruş ödeme yapan Prens Belgiojoso (Erler, 2010, s. 37), Çakmakoglu Çiftliği’nin hisse sahibi İsmail Bey’in kardeşleri olan Halil Bey, Hasan Bey ve Musa Bey’e hisseleri karşılığında 15.000 kuruş daha ödeme yapmıştır (BOA,İ.MVL.284.11213-3; Erler, 2010, s. 37; Gül, 2022, s. 182).

1850 yılında Mösyö Eugene’nin aracılığıyla Kızılbel Kazası’nda yer alan Çakmakoglu Çiftliği Prens Belgiojoso tarafından İsmail Bey’den satın alınmıştır. Prens Belgiojoso bu dönemde Çakmakoglu Çiftliği’ni Mösyö Eugene ile kızı Maria adına resmi evraklarda kaydetmiştir (Erler, 2010, s. 37). Sözleşmede Çakmakoglu Çiftliği; arazinin ortasından bir nehir geçmekte (Eskipazar Su), arazileri nehrin iki yakasında diye tanımlanmaktadır. Nehrin güneyinde Topçu adlı kişiye ait tarlalar, bahçeler ve bir de dağ bulunmaktadır. Nehrin kuzeyinde ise çiftliğin bir yanı Kuzköy ahalisinin bahçelerine diğer yanı ise Sat Köy (?) ile dağ ve bir değirmene kadar ulaşmaktadır¹³ (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26).

Çakmakoglu Çiftliği’ni satın alan Prens Belgiojoso’nun parası kalmadığında, Osmanlı Devleti’nden altı ay vadeyle geri ödemek koşuluyla borç para talep ettiği, bunu da defalarca yinelediği bilinmektedir (BOA,HR.TO. 413.2-1; Gül, 2022, s. 181-2).

Çakmakoglu Çiftliği’ne yerleşen prenses burayı küçük bir çiftlik, tarlalar ve hayvanlardan oluşan küçük bir malikâneye sahip olarak tanımlamıştır. Yazdığı kitaplarında ise Doğu’nun bereketli ve pitoresk köşesinde vadideki bir ev olarak tanımladığı yapısının bağlı olduğu Viranşehir’i, tarihin izlerini barındıran yıkık harabe bir geçmişe sahip yer olarak ifade etmektedir. Prens göçebe hayatına bu vadede yeniden başladığını belirtmektedir (di Belgiojoso, *Oriental Harems and Scenery*, 1862, s. 15). İtalya’dan prensesle birlikte Çakmakoglu Çiftliği’ne yerleşen maiyetin arasında bir marangoz bulunmaktadır. Çakmakoglu Çiftliği’ne ilk yerleştiklerinde bu marangozun hemen evi düzenlemeye başladığı ifade edilmiştir (Pedani, 2010, s. 45). Prens Belgiojoso’nun çiftliğe ilk yerleştğinde hemen düzenlemeye kalkışması Çakmakoglu Çiftliği’nin çok iyi durumda olmadığını düşündürmektedir. 1850’de Prens Belgiojoso’nun Çakmakoglu Çiftliği’ni kiraladığı süreçte çiftliğin tumar statüsünde olduğu belirtilmiştir. Kiralanan çiftliklerin 19. yüzyılın ortalarından itibaren özel mülke dönüştüğü bilinmektedir. Harabe haldeki bu çiftliğin de ilk olarak Prens Belgiojoso’ya kiralandığı sonrasında ise satıldığı bilinmektedir (Erler, 2010, s. 36).

Resmi evrakları netlik kazanmamasına rağmen Çakmakoglu Çiftliği’nde yaşamaya başlayan Prens Belgiojoso, 15 Kasım 1855 yılında Thierry’e gönderdiği mektupta modern dünyadan uzak çiftliğin, huzurlu bir yaşam alanı olduğunu belirtmiştir. Prens maiyeti arasında marangozun dışında hizmetçisi Bayan Ann Parker, Avukatı Giuseppe Pastori, depo sorumlusu Bernardo Lorenzoni, kahyası Josef Boulanger, kızı Maria ayrıca rahip ve hizmetçilerin bulunduğunu belirtmiştir (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 25).

¹³ Bu alanda daha önce bilim insanları tarafından inceleme gerçekleştirilmiş, Çakmakoglu Çiftliği’nin bulunduğu yer konusunda konum önerileri sunulmuştur (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26).

Prenses Belgiojoso'nun çiftliğe yerleştiği dönemde bölgedeki gözlemleri:

“Osman’ın¹⁴ yozlaşmış varisleri, topraklarının değerini artırmak yerine, tefeciliğe veya ticarete teslim oldular. Hatta bazıları yağma ile geçimlerini sağladılar. Onların mülkü Çakmakoglu Vadisi kısa bir süre içinde ihmallerinin sonucunda harabe hale geldi. Değirmenler durdu, sulama kanalları tıkanı ve ben oraya vardığımda önceden Osman’ın egemenliği altında olan bölgeyi bu üzücü bir durumda buldum. Ne tür adamlarla uğraşmak üzere olduğum görülmüyor” (di Belgiojoso, Oriental Harems and Scenery, 1862, s. 22-23).

Prensesin uğraştırıcı bir yerde yeniden hayat kurmaya çalıştığını ve kendi çevresinde huzur bulmayı hedeflediğini göstermektedir¹⁵ (Resim 1).

Resim 1. Karabük, Merkez, Acöz, Mehmet Topçu'ya Ait Değirmen (07.01.2023)¹⁶

Prensesin İtalya'daki malikânelerini yöneten Avukat Giuseppe Pastori, ev için sandalyeler, masalar, yataklar, perdeler, kapılar gibi İtalyan eşyaları getirerek evi zengin eşyalarla dekore etmiştir. Böylece prensesin kendi odası tamamen İtalyan stiline göre döşenmiş ve bu durum köy halkı arasında kısa sürede duyulmuştur. Yaklaşık iki hafta boyunca, yerel halk arasında dilden dile dolaşan Prenses Belgiojoso'nun odasını görmek için insanların çiftliği ziyaret ettiği bilinmektedir.

¹⁴ Viranşehir eski ayan ve mültezimi Hasaıçavuşoğlu Hüseyin Ağa. Diğer bir adı Osman'dır. Prenses'in Hüseyin Ağa'nın adını gizlemek için bu yola başvurduğunu düşünmekteydik ancak "Ciyavuzoğlu Osman" adının bir resmî belgede de kullanıldığını gördük (BOA,A.DVN.1.39.1)

¹⁵ Prenses Belgiojoso'nun kitabında; "Beş bin frank karşılığında yaklaşık dört veya beş mil uzunluğunda ve yaklaşık bir mil genişliğinde düz, içinden bir dere geçen, ormanlık dağlarla çevrili ve buna ek olarak bir konut, bir değirmen ve bir kereste fabrikası bulunan Çakmakoglu vadisini satın aldım. Derebeyinin kardeşleri için harika bir şanstı. Mahalleli ellerine geçen meblağdan haberdar olduğunda, talihin her zaman değersizlere lütufta bulunduğunu söylemekten geri kalmadılar" şeklinde ifadelere yer vermesi, çiftliğin genel ölçüleri hakkında bilgi edinilmesini sağlamıştır (di Belgiojoso, 1862, s. 22-3).

¹⁶ 07.01.2023 tarihinde Mustafa Ünal (Emekli, 1969 Karabük Merkez doğumlu), Macar Maria'nın arsası yakınında yer alan bir değirmenin Macar Maria tarafından kullanıldığını (?) iddia etmiştir. Bu değirmen günümüzde Mehmet Topçu adında bir şahsa aittir. Su değirmenini yakın zamana kadar faal durumda olduğu iddia edilmiştir. Konum: 41,01383° N, 32,62576° E.

Prensesin çiftliği satın almasının ardından çok sayıda tavuk, hindi, bir inek, dört manda ve dört at satın alınarak çiftlik faal hale getirilmiştir (Pedani, 2010, s. 45).

1851 yılına gelindiğinde bir yıllık masrafının minimum olduğunu belirten prenses Çakmakoglu Çiftliği’nden elde edeceği gelirin Avrupa’daki gelirinden çok daha düşük olacağını ifade ettikten sonra buradaki ürünlerin İstanbul’a dört beş günde¹⁷ ucuza taşındığını belirtmiştir (Barbiera, 2019, s. 335). Aynı dönemde vadisinde pirinç üretmek için başka tarlalar satın alan Prenses Belgiojoso, değirmen ve kereste fabrikası kiralamış, manda, inek, eşek, at ve 200 Ankara koyunu satın alarak evine yeni bir bölüm ekletmiştir. Bu dönemde bir de ahır inşa ettiren Prenses Belgiojoso, ustaların çoğunun çevre yerleşimlerden, iki ustasının birinin Avrupalı bir duvarcıdır, diğerini ise İstanbul’dan getirtmiştir (Pedani, 2010, s. 47). 19. yüzyılda çiftliğin yer aldığı bölgede yetiştirilen temel gıdanın (pirinç) Milano’daki kadar pahalı olduğunu belirten prenses, vadiye pirinç ekerek çok büyük kar elde etmeyi hedeflemiştir (Barbiera, 2019, s. 335).

1851 yılının Nisan ayında Prenses Belgiojoso, Paskalyayı kutlamak amacıyla Safranbolu’daki Hıristiyanlarla bir araya gelmiştir. Prenses Belgiojoso’nun Safranbolu’ya geldiğini duyan Hıristiyan ve Müslümanlar, prensesi ziyaret ederek misafirperverliklerini sunmuş ve geçmiş olsun dileklerini iletmiştir (Pedani, 2010, s. 47; Yoon, 2014, s. 114-5).

1851 yılında Çakmakoglu Çiftliği’nde gerçekleştirdiği üretimi, Osmanlı topraklarındaki diğer Avrupalı mülk sahiplerinin üretimleri ve genel durumuyla karşılaştıran Prenses Belgiojoso, kendisinin yeterince iyi düzeyde olduğunu yazmıştır (Pedani, 2010, s. 48). Diğer sığınmacıların mülklerini kiralamış olmasına rağmen prenses çiftlik satın almış, kendi kendine yeten bir üretime kavuşmuş, kızı Maria ile huzurlu bir yaşama sahip olmuştur (Yoon, 2014, s. 115).

Prenses Belgiojoso birkaç ayın ardından kızı Maria ile Kudüs’e gitmeyi kararlaştırmıştır (Speelman, 2010, s. 53-62). Prenses’in 1851 yılında Luigia Visconti d’Aragona’ya yazdığı mektubunda “*Ciaq-Maq-Oglou (Asia Minore) 13 Agosto 1851*” bilgisinin yer alması, prensesin Çakmakoglu Çiftliği’nin adını yazışmalarında kullandığını göstermesinin yanında hala bu çiftlikte ikamet ettiğini açıklamaktadır (Barbiera, 2019, s. 333). Çakmakoglu Çiftliği’nde huzurlu bir yaşam sürdüğü bilinen Prenses Belgiojoso’nun Kudüs yolculuğu öncesinde 1851 yılında Çakmakoglu Çiftliği’nde vasiyetnamesini yazması (Yoon, 2014, s. 39), uzun yıllar burada yaşayacağını ve hayata dair büyük endişelerinin olduğunu düşündürmektedir.

3. PRENSES BELGİOJOSO VE KIZI MARIA’NIN KUDÜS YOLCULUĞU

Prenses, yeni mülkiyetinde tarımsal faaliyetlerle ilgilenirken, Kudüs’e ulaşmak amacıyla kızı Maria ile pitoresk bir yolculuğa çıkmıştır (Barbiera, 2019, s. 335). Prensesin Kudüs’ü ziyaret düşüncesinin altında kızı Maria’ya daha iyi bir dini güç katma isteği yatmaktadır (Yoon, 2014, s. 116). 1851 yılının baharında Çakmakoglu Çiftliği’nden Kudüs’e gitmek için yola çıkan prenses ve kızı Maria (Yoon, 2014, s. 116) ile Çakmakoglu Vadisi’nden ayrılarak Viranşehir güzergahına yönelmiştir. 1852 yılının ocak ayında Anadolu’dan ayrılan Prenses Belgiojoso, at sırtında ve yorucu yürüyüşünün ardından 1852 yılının baharında Kudüs’e ulaşmıştır (Barbiera, 2019, s. 335). *La vie intime et la vie nomade en Orient* adlı seyahat kitabının başında Prenses Belgiojoso, Çakmakoglu Çiftliği’nin sahipleri hakkında bilgi sunmakta, Kudüs’e giderken yanında çiftliğin eski sahiplerinin kardeşlerinden birinin de kendisine eşlik ettiğini belirtmektedir (Erler, 2010, s. 36). Arsa ve Çakmakoglu Çiftliği’nin işlemleri için sözleşmeler yapılmış olmasına rağmen resmi tapu işlemleri, Prenses Belgiojoso ve kızı Maria’nın Kudüs dönüşüne bırakılmıştır (Babuçoğlu & Özdiş, 2022, s. 26).

1851 yılının baharı ile Çakmakoglu Vadisi’nden ayrılan Prenses Belgiojoso 1852 yılının aralık ayına kadar Kudüs’te kalmıştır (Yoon, 2014, s. 116). Kudüs seyahatinin 11 ay kadar uzun bir süreyi

¹⁷ Bu süre kara yoluyla Bartın ya da Amasra ve oradan deniz yoluyla İstanbul olarak anlamlı gözükmektedir.

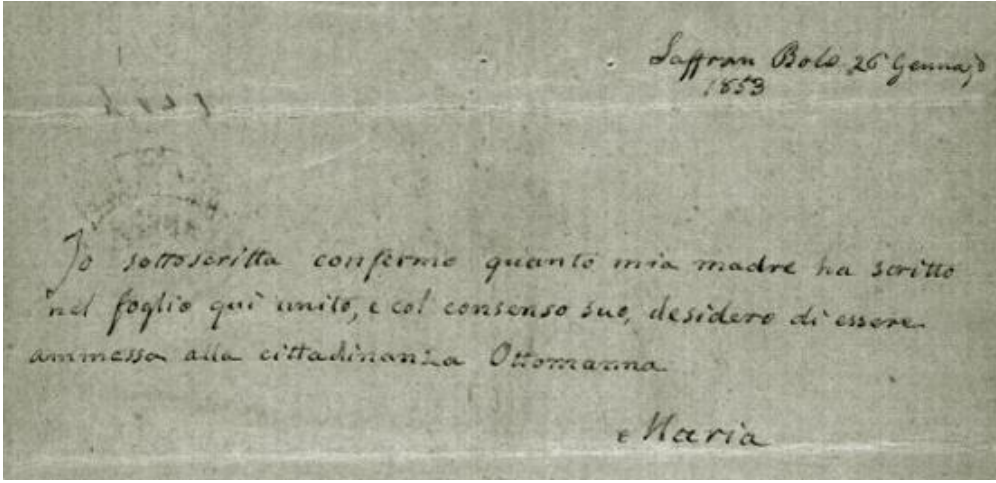
kapsadığı ve bu çevrede prensesin birçok yeri ziyaret ettiği ifade belirlenmiştir (Strauss, 2021, s. 64). Bu dönemde Çakmakoglu Çiftliği'nin yönetimini Alsaslı bir adama emanet eden Prenses Belgiojoso, görevlendirdiği yetkili kişinin kötü kararlar alması ve adaletli davranmaması sonucunda zarara uğradığı anlaşılmaktadır (Yoon, 2014, s. 116). Prenses Belgiojoso'nun Çakmakoglu Çiftliği'ni Kudüs'e giderken emanet ettiği Alsaslı yetkilinin maaşını dönüşte ödemek koşuluyla verememiş olması, yöneticinin adaletsiz ve tutarsız davranışlarına sebep olmuştur. Yönetici aynı zamanda Çakmakoglu Çiftliği'ni 16.000 kuruş borçlandırarak kalmamış, 3.000 kuruş değerindeki maaşını almak için de İstanbul'daki Fransız büyükelçisine başvuruda bulunmuştur (Erler, 2010, s. 38-9).

Prenses Belgiojoso Kudüs'te bulunduğu dönemde Çakmakoglu Çiftliği'nin resmi işlemlerinde bir gelişme yaşanmamıştır. 4 Temmuz 1852 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı bu konuya açıklık kazandırmaktadır. Çakmakoglu Çiftliği'ne ait resmi işler için Safranbolu Kaymakamı'na talimat verilmesi hususunda ABD Elçiliği'yle irtibata geçilmiştir (BOA,HR.MKT.47.93-1-2; Gül, 2022, s. 182). Başvurudan birkaç ay sonra Sadaret Dairesi'nden Kastamonu Valisi'ne yazı gönderilerek Prenses Belgiojoso'ya yardım edilmesi için talepte bulunulmuştur (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 25).

4. MARIA'NIN OSMANLI VATANDAŞI OLMASI VE MÜLK SATIN ALMASI

Prenses Belgiojoso'nun Kudüs'te olduğu günlerde, Osmanlı Devleti yeni bir karar almıştır. 1851 yılı öncesinde prenses resmi işlemleri gerçekleştirseydi Çakmakoglu Çiftliği ile arazilerin gerçek sahibi olabilecekti ama işlemleri hızlandırmak yerine Kudüs'e seyahate çıkmıştır. 15 Mayıs 1851'de çıkarılan bir kanuna göre, imparatorluk vatandaşı olmayan yabancıların toprak sahibi olamayacağı belirtilmiştir¹⁸. Bunun üzerine Maria, mülkü yönetmeye devam etmek için annesinden izin almak ve Osmanlı vatandaşı olmak zorunda kalmıştır (Erler, 2010, s. 38). 25 Şubat 1852 tarihli mektup, Prenses Belgiojoso'nun yolculuğu sürecinde yazılmış mektup olması açısından son derece önemlidir (Caporuscio, 2022, s. 61). 20 Nisan 1852 tarihli bir yazıda ikamet eden yabancı devlet vatandaşlarına gayrimenkul satılmaması ve kiralanmaması gerektiğinin belirtilmesi bu görüşü desteklemektedir (Yoon, 2014, s. 112-3). Prenses, Kudüs'ten döndükten sonra bu işin çözümü için kızı Maria'nın Osmanlı vatandaşlığına kabul edilmesi amacıyla müracaatta bulunmuştur (Yoon, 2014, s. 112-3; Gül, 2022, s. 182). Maria'nın Osmanlı vatandaşı olmasıyla işlemlerin gerçekleşeceği bilinmektedir (Erler, 2010, s. 38; Gül, 2022, s. 182). Prenses Belgiojoso'nun kızı Maria, 26 Ocak 1853 tarihinde Osmanlı vatandaşı olmak için Dışişleri Bakanlığı'na İtalyanca bir dilekçe göndermiştir (BOA,İ.MVL.284.11213-1) (Resim 2).

¹⁸ Prenses Belgiojoso'nun Çakmakoglu Çiftliği'nde kiracı ve misafir olarak ikamet ettiği sonradan çiftliği kızı Maria adına satın (Hasan Çavuşoğlu İsmail Bey'e ait hisseyi 6.000 kuruş, kardeşleri Hasan, Halil ve Musa beylerden 5.000'er kuruş bedel ile) aldığı ve fakat 1268 / 1852 yılında yabancı devlet vatandaşlarına çiftlik, emlak ve arazi kiralama ilgili yasaklama gelmesiyle Prenses Belgiojoso ve kızı Maria Liva Meclisi'ne çağırılmıştır. Bu durum kapsamında çiftlikte ikametlerinin mümkün olmadığı kendilerine bildirilmiş, Maria annesinin rızasıyla Osmanlı vatandaşlığını kabul ederek bunu kanıtlayan bir senet sunmuştur (BOA,İ.MVL.284.11213-1-7).

Resim 2. 26 Ocak 1853 Tarihinde Maria’nın Osmanlı Vatandaşı Olmak İçin Dışişleri Bakanlığı’na Gönderdiği Dilekçe (BOA,İ.MVL.284.11213-1)

30 Ocak 1853 tarihinde Viranşehir Sancağı İdare Meclisi’nden Kastamonu Vilayeti’ne gönderilen yazıda Prenses Belgiojoso’nun kızı Maria’nın Osmanlı vatandaşı olma konusu ve Çakmakoglu Çiftliği’nin resmi satış işleminin Maria adına düzenlenmesi hususu belirtilmiştir (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26). 26 Ocak 1853 yılında Maria tarafından sunulan dilekçe, Kastamonu Valisi Mahmut Hamdi Paşa tarafından 7 Nisan 1853 tarihinde Sadaret Dairesi’ne gönderilmiştir. 20 Mayıs 1853 tarihinde Divan-ı Hümayun’da konunun araştırılması gerektiği belirtilmiş, Osmanlı Devleti tarafından gerçekleştirilen araştırma ve yazışmalar neticesinde Maria’nın vatandaşlık müracaatı kabul edilmiş, 20 Eylül 1853 tarihli Meclis-i Vâlâ’nun yazısından (BOA,İ.MVL.284.11213-6; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26-7; Gül, 2022, s. 182) yaklaşık bir hafta sonra Padişah Abdülmecid’in iradesiyle Prenses Belgiojoso’nun kızı Maria’nın Osmanlı vatandaşı olduğu belirtilmiştir (BOA,İ.MVL.284.11213-7; Gül, 2022, s. 182). Padişah Abdülmecid, Prenses Belgiojoso’nun kızı Maria’yı Osmanlı vatandaşlığına kabul ettiğini belirten karar yazısı ise 12 Ekim 1853 tarihinde Sadaret Dairesi’nden Kastamonu Vilayeti’ne iletilmiştir (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26-7).

12 Ekim 1853 tarihinde Sadaret Dairesi’nden Kastamonu Valisi’ne gönderilen yazıda Maria’nın Osmanlı vatandaşı olarak kaldığı süreçte Çakmakoglu Çiftliği’nin kendilerine ait olacağı, vatandaşlıktan feragat ettikleri taktirde ise mülkiyet hakkının Osmanlı’ya devredileceği ifade edilmiştir (BOA,HR.MKT.99.93-4). 21 Kasım 1854 tarihinde Prenses Belgiojoso’nun 15 yaşındaki kızı Maria’nın ve kendisinin kararı doğrultusunda Osmanlı vatandaşlığını kabul ettiğini belirten ve padişaha bağlılıklarının devam edeceğini belirten bir taahhüt senedi imzalanmıştır (BOA,HR.MKT.99.93-6; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 27, 125).

İmzaladığı senetlerle Osmanlı Devleti’ne bağlılığını gösteren Maria, nihayet Çakmakoglu Çiftliği’nin resmi sahibi olmuştur (BOA,HR.MKT.99.93-4; Gül, 2022, s. 182). Araştırmacıların Prenses Belgiojoso’nun kızı Maria’nın Osmanlı vatandaşlığına kabulü üzerine gayrimeşru bir kız olmaktan çıktığını ifade etmesi dikkat çekmiştir. Vatandaşlık işlemlerinin ardından Maria’nın Osmanlı Devleti’nde meşru bir kız olmaktan çıkıp Maria Cristina di Belgiojoso adıyla anıldığı özellikle belirtilmektedir (Erler, 2010, s. 40).

5. BERNARDO LORENZONI'NİN PRENSES BELGIOJOSO'YA SUİKAST DÜZENLEMESİ VE PRENSESİN TEDAVİ SÜRECİ

1853 yılının bir yaz gününde (Haziran sonu - Temmuz başı) Çakmakoglu Çiftliği'nde, Prenses'in yanında iki senedir hizmet eden Bernardo Lorenzoni¹⁹ prensese bir akşam yemeği sonrasında suikast düzenlemiştir (Pedani, 2010, s. 49; Yoon, 2014, s. 39). Önce Prenses Belgiojoso ile yakınlaşan ardından ise Bayan Ann Parker ile aşk yaşadığı bilinen saldırganın, çıkan kavga ve tartışmalar sonucunda Prenses Belgiojoso tarafından sert şekilde uyarıldığı bilinmektedir (Barbiera, 2019, s. 346; Gül, 2022, s. 182). Prenses Lorenzoni'yi Marquis Antinori'nin tavsiyesi üzerine İtalya'dan yanında getirmiş ve ona güvenmiştir. Sonrasında yaşanan bu olumsuzlukların ardından Prenses Belgiojoso kötü davranışlarından dolayı onu görevden almakla tehdit etmiş, hırsız, sarhoş ve saldırgan tavırlarından dolayı endişe duymuştur (Barbiera, 2019, s. 346-7; Pedani, 2010, s. 49).

Bernardo Lorenzoni, Avusturya ordusunda gazi ve aynı zamanda Prenses Belgiojoso için iki yıl kadar ambar bekçisi olarak hizmet etmiş bir görevlidir (Erler, 2010, s. 39). Bernardo Lorenzoni'nin Bayan Ann Parker'e şiddet uyguladığı ve burnunu kırdığı bilinmektedir (Yoon, 2014, s. 39). Bu durum ve daha birçok olumsuz faaliyeti, prensesin Bernardo Lorenzoni hakkındaki şiddet yanlısı olduğu görüşünü desteklemektedir. Bernardo Lorenzoni bu yaşanan olumsuzlukların ardından davranışlarını düzene sokması gerekirken akşam yemeğinin ardından merdivenleri çıkan Prenses Belgiojoso'yu takip ederek odasına kadar gelmiş, önce kapıda başlayan münakaşa ardından yerini saldırıya terk etmiştir. Lorenzoni tartışmanın ardından saldırdığı prensesi yedi farklı yerinden yaralamıştır (BOA,MVL.210.27-1; Yoon, 2014, s. 39-40). Kavga esnasında yere düşen bardağın sesine gelen çiftliğin diğer hizmetçileri suikastçıyı durdurmuş, prensesin çok fazla zarar görmesine engel olmuştur (Barbiera, 2019, s. 346-7; Pedani, 2010, s. 49; Gül, 2022, s. 183).

Lorenzoni, 1853 yılında haziran ayının sonunda (30 Haziran-?) olumsuz suikast girişiminin ardından yakalanmış, ertesi gün kasabada tutuklanarak Safranbolu'daki hapishaneye gönderilmiştir (Pedani, 2010, s. 50; Yoon, 2014, s. 39-40). Yabancı devlet vatandaşı olması sebebiyle İstanbul'a gönderilen mahkûm Lorenzoni'nin hapishanedeyken hastalandığı, iyileşmesi için İtalya'ya gönderildiği bilinmektedir. Daha sonra suçunun kalanını cezaevinde çekmek üzere Osmanlı topraklarına geri getirilmiştir (Erler, 2010, s. 39). Aldığı yaraların ardından çok fazla kan kaybettiği Prenses Belgiojoso, tıbbi bilgisi ve şansı sayesinde iyileşmiştir²⁰ (Barbiera, 2019, s. 345-6; Pedani, 2010, s. 49; Gül, 2022, s. 183). Prenses Belgiojoso kendisine yapılan bu suikast olayını kardeşi Giulia'ya yazdığı 30 Ağustos 1853 tarihli mektubunda anlatmıştır (Barbiera, 2019, s. 439-44).

¹⁹ Suikast girişiminde bulunan kişinin adı farklı şekillerde geçmektedir. Albergoni di Bergamo (Barbiera, 2019, s. 346), Bergamalı Albergoni (Babuçoğlu & Özdiç, 2022, s. 28), Bergamololu Bernardo Lorenzoni (Erler, 2010, s. 39), Bernardo Lorenzoni (Yoon, 2014, s. 39; Gül, 2022, s. 183), Petro Albertoni (BOA,MVL.210.27-1; Gül, 2022, s. 183).

²⁰ Prenses Belgiojoso, suikast eyleminden dört gün sonra yazdığı mektupta içinde bulunduğu durumu tüm ayrıntılarıyla anlatmıştır;

"Bana gerçekleşen saldırı olayının üzerinden dört gün geçtiğini, yaraların hiçbirinin etimden öteye (derine) geçmediğini söyleyeceğim, çünkü ne ateşim ne şişliğim ne iç ağrılarım ne çarpıntılarım ne düzensiz nabzım ne de kasılmalarım var. Göğsümün solu dışında diğer yaralarım hafif ağrılı. Tanrı beni o kadar mucizevi bir şekilde kurtardı ki, beni o korkunç akşam gören ve şimdi gören hiç kimse onun müdahalesinden şüphe edemez. Ben ve herkes aynı anda son nefesimi vereceğime inandı; Sanki yaralanmamış gibiyim, çünkü bağırsakların karıncaşmasını saymıyorum bile. Karnın alt kısmına yönelik saldırı, kalça kemiğinin ucuna denk geldi ve durdu; kalbe yönelik saldırı göğsüme geldi ve kalbime denk gelmedi, Hançer göğsümün ucunu yaraladı. Omurilikteki darbeler, elbisemin kırılmalarıyla buluştu ve yaklaşık iki buçuk inç uzunluğunda derimi sıyırdı. Sadece yaralarımın değil, kanama ve sülüklerden de çok kan kaybettim çünkü iltihaplanmanın olacağından endişeleniyordum. İştahım yerinde, ayaktaım ama kalçalarım yüzünden yürüyemiyorum; Sonunda, neredeyse kazadan önceki kadar iyiyim ve dahası, Tanrı'nın bana bahsettiği göz kamaştırıcı koruma için o kadar derin bir şükran duyuyorum ki, kalbim onun önünde sürekli secde ediyor. Daha dün bütün bunların bir rüya olup olmadığını kendi kendime düşündüm; Rastgele İncil'imı açıyorum ve şu paragrafla karşılaşıyorum: "Size şunu söylüyorum: Bir şey istediğinizde, dua ettiğinizde kesinlikle karşılığımı göreceğinize emin olun, mükaflatlandırılmasını elde edeceksiniz ". Çünkü o akşam güvenle dua eden ikimiz vardık: Mary ve ben." (Pedani, 2010, s. 49-50).

İyileşmesi zaman alan ve bu süreci Çakmaköğlü Çiftliği’nde geçiren Prenses Belgiojoso, tedavi sürecinde ekonomik açıdan zor günler yaşamıştır. İyileştikten sonra kızı Maria ile huzur içinde yaşamak için iğne işi yapmaya başladı, yaptıkları güzel nakışları İstanbul tüccarlarına satarak gelir elde etmiştir. Ayrıca İngilizce ve Fransızca gazete ile dergilerde makaleler yazarak gelir elde etmiş, kitaplar yayınlamıştır (Barbiera, 2019, s. 346-9). Prenses, zamanını çoğunlukla çiftliğinde okuma yaparak ve yazılarını kaleme alarak geçirmiş aynı zamanda Çakmaköğlü Çiftliği’nden elde ettiği gelirle yaşamını sürdürmüştür. Yazdığı kitapları için kaynak arayışında olan prenses İstanbul’daki arkadaşlarından kendisine bir mineraloji kitabı göndermelerini istemiş, İstanbul’da yaşayan arkadaşı Jacques Alleon, mektuplarını ve kitaplarını prensese göndermiştir. Jacques Alleon’un prensese gönderdikleri arasında çok istediği mineraloji kitabı da bulunmaktadır (Pedani, 2010, s. 46-7). Prenses Belgiojoso, yazılarında çoğunlukla Doğu ve Batı arasındaki kültürel ilişkileri konu edinmiş, Osmanlı’daki aile yapısı, damak tadı (di Belgiojoso, 1858; Yoon, 2014, s. 114; Strauss, 2021, s. 64-5) ve kadınları hakkında çok özel bilgilere yer vermiştir (Faroqhi, 2022, s. 44).

6. 1853-1855 ARASINDA ÇAKMAKOĞLU ÇİFTLİĞİ’NDEKİ GELİŞMELER

Prenses Belgiojoso 1853 yılının Safranbolu’da kurak geçtiğini, 1853 yılının ağustos ayında Bulak Köyü sakinleri ile Safranbolu’daki yetkili kişiler arasında su paylaşımı hususunda kavgaların yaşandığını, Banker Jack Alleon’a gönderdiği mektupta anlatmaktadır (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 30).

Prenses Belgiojoso 1853’te Çakmaköğlü Çiftliği’nden ayrılmış Marsilya’ya giderek Tarn’daki küçük Alby kasabası yakınındaki Saliès Kalesi’ne ulaşmıştır. Yolculuğu sonrasında ve geçirdiği zorlu mücadelelerden etkilenen prensesin yanında kızı Maria, Bayan Ann Parker ve bir Türk hizmetçisi kendisine eşlik etmiştir (Barbiera, 2019, s. 350-1). Aynı yıl içinde (1853) Osmanlı topraklarına geri dönen Prenses Belgiojoso, Lombardiya’daki ormanlık arazileri için Osmanlı Hariciye Nezareti ve Avusturya İmparatorluğu Bakanlar Kurulu’na başvuruda bulunmuş, yetkili diğer kişilerle irtibata geçerek Avusturya’nın el koyduğu mülklerini geri almaya çalışmıştır. Başvuruları sonuçsuz kalmamış, 1853 yılının Temmuz ayında Avukat Pastori’den gelen yanıtta, 1848 yılında Avusturya hükümeti tarafından prensese ait (el konulmuş) para ve mülklerin kendisine iade edileceği belirtilmiştir (Yoon, 2014, s. 122-3).

Safranbolu’nun Kıran Mahallesi’nden Ekincioğlu Acı Yesef, kendisine ait iki ayrı tarla ve tarlalardaki mahsullerine Prenses Belgiojoso tarafından el konulduğunu belirterek mahkemeye şikâyetinde bulunmuştur. Araştırmaların ardından olayın doğruluğu tespit edilmiş, bunun üzerine Safranbolu Kadısı Kastamonu Valiliği’ne 9 Eylül 1853 tarihinde yazı göndererek, Prenses Belgiojoso’yu temsil eden Molla Mustafa, bahsi geçen tarlalarla ürünlerinin sahibine iade edileceğini taahhüt etmiştir (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 27-8).

Avukat Pastori tarafından gelen yazıda Prenses Belgiojoso’ya ait mal ve mülklerin geri iade edilebilmesinin tek yolunun prensesin İtalya’ya geri dönme koşuludur. Prenses bu yazı üzerine kısa süre önce bıçaklandığını ve hasta olduğunu ifade ederek Çakmaköğlü Çiftliği’nde bir süre daha kalmak istediğini belirtmiştir. Prenses Belgiojoso 1854 yılının şubat ayında Çakmaköğlü Çiftliği’nden ayrılarak İtalya’ya girmeyi kabul etmiştir. Prenses aynı zamanda Çakmaköğlü Çiftliği’nde üretim yaptığı buğday ve haşhaşlardan kar elde etmek, atların, kuzuların ve tavuklarının doğumu için kalması gerektiğini belirtmiştir. Prenses Belgiojoso, Çakmaköğlü Konağı’ndan son mektubunu 9 Ekim 1854 tarihinde yazmıştır (Pedani, 2010, s. 50; Yoon, 2014, s. 123). Ayrıca bölgede buğday, arpa, siyez darı ve gemik yetiştiriciliği yaygındır (BOA,ML.VRD.TMT.d.4996).

1854-1855 yıllarında Avusturya İmparatorluğu’nun ülke topraklarını terk etmiş olan İtalyanlar için hazırlanan genel af düzenlemesi sonucunda, Prenses Belgiojoso ülkesine dönmeye karar

vermiştir (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 22). Prenses Belgiojoso, Çakmaköğlü'nda bir yıl daha kalmayı başarmıştır. Şubat 1854'te Çakmaköğlü Çiftliği'nden ayrılma kararı vermiş, temmuz ayında Avukat Pastori, prensesin geri dönebilmesi amacıyla bazı mülkleri satmak üzere Paris'e gitmiştir (Pedani, 2010, s. 51). Prenses Belgiojoso tarafından Çakmaköğlü Çiftliği'nden son mektup 9 Ekim 1854 tarihinde yazılmıştır (Pedani, 2010, s. 51). Bu tarihe kadar prensesin hala çiftlikte olduğu anlaşılmaktadır. Prenses Belgiojoso, memleketine giderken arkada bıraktığı Çakmaköğlü Çiftliği'ni kahyası Josef Boulanger'e emanet etmiştir (Erler, 2010, s. 30). İşlemleri resmileştirmek ve kâhya Josef Boulanger'e yardımcı olunması amacıyla Safranbolu Kaymakamı'na emir verilmesi için 1855 yılında Sadaret Dairesi'ne yazıyla talepte bulunulmuştur (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 30). Bu yıl Prenses Belgiojoso ile Çakmaköğlü Çiftliği'ni satın aldığı İsmail Bey'in kardeşleri prenesten Büyük Tarla'daki hisselerine karşılık 2.000 kuruş daha istemesi üzerine Safranbolu Kaymakamı ve Kaza Meclis Üyeleri toplantı yapmış sonucunda Prenses Belgiojoso'yu haklı bulmuştur (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 31).

16 Ocak 1855 tarihinde Prenses Belgiojoso'nun kızı Maria, Sadaret Dairesi'ne dilekçe yazarak annesi ile İtalya'ya gideceğini belirtmiştir. Bu süreçte Çakmaköğlü Çiftliği ile buraya komşu olan ormanların Josef Boulanger adındaki kâhyanın görevlendirildiğini belirterek kendisine kaymakamlık nezdinde yardımcı olunması için arzda bulunulmuştur (BOA,HR.MKT.99.93-5; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 133). Bu yazıya cevap olarak Sadaret Dairesi'nden Kastamonu Valisi'ne yazı yazılmış ve Maria'nın geleceği tarihe kadar kâhya Josef Boulanger'e destek olunacağı belirtilmiştir. 6 Aralık 1855 tarihli yazıda ise Sadaret Dairesi'nden Viranşehir Kaymakamlığı'na gönderilen yazıda Çakmaköğlü Çiftliği'nin yönetiminden sorumlu olan kişi kâhya Josef Boulanger'e yardımcı olunacağı kararlaştırılmıştır (BOA,HR.MKT.99.93-1; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 31, 135). Yazışmaların ardından önce İstanbul'a ardından ise Güney Fransa'da kız kardeşi Teresa'yı ziyaret eden Prenses Belgiojoso, 1849 yılında geride bıraktığı arkadaşlarıyla görüşmek amacıyla Paris'e girmiştir (Yoon, 2014, s. 41).

7. 1855 SONRASINDA BÜYÜK TARLA İLE ÇAKMAKOĞLU ÇİFTLİĞİ'NİN DURUMU VE DİĞER GELİŞMELER

1855 yılı itibarıyla Prenses Belgiojoso'nun Çakmaköğlü Çiftliği ve Osmanlı Devleti'nden tamamen ayrıldığı bilinmektedir. Bu süreçte kızı Maria Osmanlı vatandaşı olduğu için Maria Cristina di Belgiojoso adıyla anılmıştır (Yoon, 2014, s. 123). Çakmaköğlü Çiftliği'nin 1855 yılı sonrasında bir süre daha Prenses Belgiojoso ve kızı Maria'nın malı olarak kaldığı bilinmektedir. Çakmaköğlü Çiftliği'ne 1855 yılında müdür olarak atanan kâhya Josef Boulanger'in 1858 yılında görevine devam ettiği görülmektedir. 1858 yılında Mordtmann'ın çiftlik yakınındaki Hanköy'de bir gece konaklarken çiftliğin mali durumu hakkındaki görüşleri (Mordtmann, 1925, s. 247-9), çiftliğin hala faal ve iyi durumda olduğunu göstermektedir.

Safranbolu çevresini ziyaret eden seyyahların notlarında bu konunun tespiti üzerine gerçekleştirdiğimiz araştırmalarda Çakmaköğlü Çiftliği'nin Kastamonu yolu üzerinde olmadığı tam tersi bir güzergahta Karabük-Ankara yolu üzerinde bulunduğu belirlenmiştir. Mordtmann'ın seyahatnamesinde 1858 yılına ait gözlemleri Prenses Belgiojoso'nun yaşadığı Çakmaköğlü Konağı hakkında önemli bilgiler içermesinin yanında konağın konumu hakkında gözlemlerini sunmaktadır²¹ (Mordtmann, 1925, s. 247-9).

²¹ 14 Ekim 1858, Salı (sayfa 247)

Çerkeş'ten Müdür'e yazdığım bir mektupla rehberimi görevden azlettim ama bugün duraklamayı göze alamadım. Bunun üzerine atlarımızı ve rehberlerimizi/zaptiyelerimizi değiştirdik ve 1:40'ta Safranbolu yolunda biraz daha mesafe kat etmek için (12 mesai saati) tekrar yola çıktık. Saat 1:45'te İmanar [İmanlar] Köyünü ve saat 3'te Yazıkavak Köyünü geçtik. Buradan yüksek bir dağa tırmandık; kuzeybatı yamacında, konumu son derece tuhaf olan Smail [Dereemail] Köyünü saat 15:30'da geçtik; Her iki yanı bir vadinin en üst ucunda yer alır ve evler kısmen kayaların arasına sıkışmış, kısmen kuş yuvaları gibi kayalara yaslanmış; en küçük bir ekilebilir arazi

Arşiv belgelerini göz önünde bulunduran bilim insanları, Çakmakçoğlu Konağı’nı Safranbolu’yu geçtikten sonra Safranbolu-Araç yolu üzerinde, Kuzyaka Köşeler Köyü’nün ilerisindeki Sat Köy sınırlarında bulunduğunu belirtmiştir. Seyyah Mordtmann ise 14 Ekim 1858 tarihinde Çakmakçoğlu Konağı’nın yer aldığı Hanköy’e ulaştığını ifade etmiştir. Yakınında büyük bir han ve yaklaşık 30 yıl önce bir yangında kül olup sadece minaresi ile dış duvarları ayakta kalmış bir caminin bulunduğunu belirten seyyahın notları üzerine gerçekleştirdiğimiz araştırmalar, Hanköy’de harabe bir cami ve han yer aldığını kanıtlamıştır. Hanköy’de sadece altı hanenin yer aldığını belirten seyyah çeyrek saat daha ileride olarak ifade ettiği Karabük güzergahında Macar tarafından yönetilen, çiftlik binaları temiz, samimi ve Avrupalı görünümüyle, ülkenin başka yerlerindekiyle hoş bir tezat oluşturan Prenses Belgiojoso’nun malikânesinin bulunduğunu belirtmiştir (Mordtmann, 1925, s. 247-9).

Saha çalışmalarımız²², Hanköy’den Karabük güzergahına yöneldiğimizde güzergahta yürüme mesafesi 15 dakikayı aşmayan konumunda bir köyün yer aldığını göstermiştir. Günümüzde Karabük’ün Eskipazar ilçesi sınırlarında yer alan Doğancılar Köyü ve Büyük Tarla mevkiinde gerçekleştirdiğimiz araştırmalarda köyün ileri gelenleri, aile büyüklerinden duydukları kadarıyla Macar Prensesi Maria adında birine ait tarım arazileriyle büyük bir çiftliğin yakın döneme kadar dilden dile anlatıldığı belirtilmiştir²³.

parçasını bile evlerle işgal etmekten korkarcasına, köyün inşası için yamacın en vahşi ve en ıssız bölümünü seçmiş görünüyorlar. Vadiye birkaç adım inildiğinde en bereketli bitki örtüsü beliriyor ve şimdi girmekte olduğumuz vadinin girişi, insan elinin her ekilebilir arazi parçasını kullandığı ve doğanın insanların gayretini zengin bir şekilde ödüllendirdiği gerçek bir bostan. Bana özellikle kavun tarlaları ve ceviz ağaçları takdire şayan bir şekilde büyümüş gibi geldi. Vadi çok geniş değildir ve yayılmadan birkaç saat uzanır. Viranşehir Suyu içinden uzunlamasına güney-kuzey yönünde akar. Saat 4:45’te uzaktan Nehrin sağ kıyısında, pitoresk bir harabe manzarası gibi görülen Hanköy’e ulaştık. Yakınında büyük bir han ve yaklaşık 30 yıl önce bir yangında kül olup sadece minaresi ile dış duvarları ayakta kalmış bir cami bulunmaktadır. Yolun değişmiş olması bu binaların yeniden inşasını gereksiz kılmış ve bu yüzden de kalıntıları hala ayaktaydı. Köyde sadece altı hane var. Bir çeyrek saat daha ileride, sol kıyıda, bir Macar tarafından yönetilen, çiftlik binaları temiz, samimi ve Avrupalı görünümüyle, ülkenin başka yerlerindekiyle hoş bir tezat oluşturan Prenses Belgiojoso’nun malikânesi var. Arkadaşlarım gece oraya sığınacağımızı ümit ediyorlardı ama dört yıl önce benim Kütahya’da Kossuth (1802-1894, iki yıl Kütahya’da mülteci olarak kalmış olan Macar Cumhurbaşkanı)²¹ ve arkadaşlarına aldırış etmemiş olmamın nedeni Prenses Belgiojoso ve onun Macar bağışları için de aynıydı. Macar veya Lombard isyancılarıyla ne temas halindeyim ne de Avusturya hükümetinden herhangi bir maaşım veya unvanım var; ayrıca siyasi bir gösteri yapmak için çok az nedenim var ve de ancak yolumuz üzerindeki bir birkaç saat sonra bir köy olduğu için Hanköy’de kalmaya karar verdim. Bu, üç Türk yoldaşımın halinden beklenmedikleri tatsız bir şey olduğu çok iyi anlaşılıyordu ne de olsa güvendikleri bir prensesin evi, zengin, cesur bir kadına karşın onlara aç ve fakir bir köyde mütevazı bir konaklama önermiştim. Bununla birlikte, en sefil köyde bile insanın yeterince yiyecek bulabileceğini deneyimlerimden biliyordum ve bu yüzden kararına sadık kaldım. Hemen biz konukların rahatı için penceresiz sadece bir odadan oluşan bütün ev ayrıldı; ama yalnızca akşam ve gece kullanılacak evde herhangi bir pencereye ihtiyaç duymadık, dört yolcu için yeterli alan vardı ve -aramızda- sınıf ayrımı yapmak için hiçbir sebep yoktu; bu nedenle, donatı ile ilgili şüphelere yol açan hususlar soruldu; ancak bu küçük topluluğun imamı, oğlu ve hizmetkariyle birlikte birkaç çanağı önümüze koyduklarında bu sorunlar bile kısa sürede yok oldu. Aşçı büyük olasılıkla Ren Nehri kıyısındaki bir otelde çıraklık eğitimini tamamlamamıştı ama günün zorlu yürüyüşümüzden sonra mükemmel bir lezzeti yakaladık, böylece hiçbirimiz şikâyet etmedik. Bu ana işi bitirdikten sonra ilgili bir konu ilgimi çekti; Prenses Belgiojoso’nun malikânesinde tohumlarını Avrupa’ya getirdiği küçük, hoş kokulu ve lezzetli bir kavun türü yetiştirdiğini biliyordum; bu kavunların Hanköy’de de yetiştirildiği sonucuna varmakta haklı olacağım kanısındaydım; Bunda da yanılmadım ve İmam’dan öğrendim ki bu iki yer, Hanköy ve Prenses malikânesi dışında, bu çeşidin yetiştiği Beypazarı adında çok uzak üçüncü bir yer [daha] var. Bu yüzden buradan oldukça çok miktarda tohum aldım. Buna karşın, köyde hala birkaç Ankara keçisi sürüsü bulunmaktadır (Mordtmann, 1925, s. 247-9).

²² Bu araştırmanın gelişmesinde özellikle Çavuşoğlu Sülalesi ve “Macar Maria” ve her ikisinin de bölgedeki mülkleri konusunda bize çok önemli ip ipuçları sağlayan Eskipazar Sosyal Yardım Vakfı (Eski) Müdürü Ahmet Bostan’a rehberliği ve nazik ev sahipliği için teşekkür borçluyuz. Kendisinin Çavuşoğlu Sülalesi ile ilgili tarih araştırmaları sürmektedir. Bu araştırmasını emeklilik hayatında bir kitaba ulaşmasını diliyor ve bekliyoruz.

²³ 20.12.2022 tarihinde 10.00-12.00 saatleri arasında Ahmet Bostan (1965 Eskipazar doğumlu, Emekli) ve 20.12.2022 tarihinde 09.50-10.10 saatleri arasında Mehmet Ali Şen (Emekli, Muhtar, 1965 doğumlu) ile yapılan sözlü görüşmeler.

Resim 3. Karabük, Merkez, Acıöz, Prensese Ait Olduğu İfade Edilen ve Günümüzde Hüseyin Erdoğan ve Dokuz Kardeşine Ait Arazi (07.01.2023)²⁴

07.01.2023 tarihinde gerçekleştirilen saha çalışmalarında “Macar Maria” olarak adlandırılan Prensese Belgiojoso’nun kızına ait arsaların son 150 yıl içerisinde defalarca el değiştirdiği, evinin ise yıkıldığı, arsalarının üzerinde ise günümüzde birçok kişinin arsasıyla mülkiyetinin bulunduğu ifade edilmiştir²⁵ (Resim 3).

Macar veya Lombard isyancılarla herhangi bir temasının olmadığı, Avusturya hükümetinden herhangi bir maddi destek almadığını belirten seyyah geceyi Hanköy’de geçirmiş, zengin ve cesur bir kadın olarak ifade ettiği Prensese Belgiojoso’nun malikânesinde kalmadıklarını özenle belirtmiştir (Mordtmann, 1925, s. 248). Seyyah günün zorlu yürüyüşünün ardından Hanköy’de konaklarken

²⁴ Yüzey araştırması kapsamında 07.01.2023 tarihinde Karabük Merkez ilçeye bağlı Acıöz Köyü’nde Macar Maria’nın evinin yeri olarak gösterilen arazi. Burada 1970’lere kadar oldukça büyük iki katlı bir evin bulunduğunu ifade eden Kemal Ünal (Acıöz Köyü Muhtarı, 1975 Karabük Merkez doğumlu), Macar Maria’ya ait olduğu ifade edilen bu yapının yıkıldıktan sonra (Mustafa Ünal ve dokuz kardeşine ait arsa), taşlarının çevredeki yerlere taşındığı belirtilmiş, bazılarının ise kendi evinin önüne taşındığını ifade etmiştir. Yerinde incelenen mermer yapı taşlarından biri 5.-6. yüzyıllara tarihlenen devşirme eser sonradan dibek taşı olarak kullanılmıştır. Diğerleri ise büyük, düzgün kesme taş mimari parçalardır. Koordinatlar: 41,01716° N, 32,62437° E.

²⁵ 07.01.2023 tarihinde Kemal Ünal (Acıöz Köyü Muhtarı, 1975 Karabük Merkez doğumlu), Macar Maria’ya ait olduğu ifade edilen Büyük Tarla üzerinde 1970’li yıllara kadar haşhaş ve diğer tarım ürünlerinin üretiminin yapıldığı ifade etmiştir. 07.01.2023 tarihinde Hüseyin Erdoğan (Acıöz Köyü, Emekli, 1959 Karabük Merkez doğumlu), Macar Maria’ya ait tarlaların günümüzde “Büyük Tarla” adıyla bilinen arsalar olduğu ve Maria’nın tarlalarında yakın zamana kadar tiftik keçisi besiciliğinin çok yaygın olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Acıöz ve çevre köylerinde uzun yıllar devam eden tiftik keçi besiciliğinin hala devam ettiği kendisinin de en az 15 tanesine sahip olduğu ifade edilmiştir. 07.01.2023 tarihinde Celal Ünal (Emekli, 1951 Safranbolu doğumlu), Macar Maria’nın çiftliğinin Acıöz köyü civarında ve Büyük Tarla adındaki arsalarda olduğunu ifade etmiştir. 07.01.2023 tarihinde Mustafa Ünal (Emekli, 1969 Karabük Merkez doğumlu), Macar Maria’nın arsası yakınında yer alan bir değirmenin Mehmet Topçu adında bir şahsa ait olduğunu belirtmiş ve Macar Maria’ya ait büyük evin 1976-1977 yıllarına kadar iki katlı ve harabe halde olduğunu ifade ederek son dönemde tamamen yıkıldığını belirtmiştir. Kendisi ve dokuz kardeşinin varisi olduğu arsaların yakınında yer alan Çatma Vadisi’nden gelen kervanların bulunduğunu belirtmiştir. 07.01.2022 tarihinde Ahmet Bostan ile gerçekleştirilen saha incelemelerinde Sündek’teki dağlık arazilerin yamacında Macar Maria’nın ahurlarının yer aldığı, aile büyükleri tarafından uzun yıllar anlatıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca 1850-1855 arasında Prensese Belgiojoso tarafından üretimi yapıldığı bilinen haşhaşın (Pedani, 2010, s. 50; Yoon, 2014, s. 123) Büyük Tarla çevresindeki arazilerde yakın döneme kadar üretilmekte olduğunu ifade edilmiştir.

Prenses Belgiojoso’nun Çakmakoglu Konağı’nın yer aldığı malikânesinde yetiştirdiği ve tohumlarını Avrupa’ya bile getirdiği küçük, hoş kokulu ve lezzetli bir kavun türünden bahsetmiştir. Bu kavunların 19. yüzyılda Hanköy’de de yetiştirildiğini ifade eden seyyah, Hanköy ve Prenses Belgiojoso’nun malikânesi dışında Beypazarı’nda da yetiştirildiğini belirterek yanına çok sayıda tohum aldığını yazmıştır (Mordtmann, 1925, s. 248-9).

Büyük Tarla civarında 1900’lü yıllarda keçi yetiştiriciliğinin önemli bir geçin kaynağı olduğu belirlenmiştir. Seyyah da özellikle 1858 tarihli gezisi sırasında köyde birkaç Ankara keçisi sürüsünün bulunduğunu belirtmiştir (Mordtmann, 1925, s. 249). Büyük Tarla civarında yakın döneme kadar kavun yetiştirildiği ve Ankara keçisi besiciliğinin yapıldığı bilinmektedir. Özellikle Eskipazar’ın dağ köylerinden yılın 10.-11. aylarında buraya gelen köylülerin Nisan ayına kadar, tek odalı çoban kulübelerinde konaklayıp ağıllarda hayvanları besledikleri belirlenmiştir. Günümüzde bu keçilerin tükettiği çalı türlerini de yerinde görmek (Püren Çalısı / *Erica manipuliflora*-süpürge çiçeği) mümkündür²⁶.

15 Şubat 1864 tarihinde Mösyö Josef Boulanger tarafından Dışişleri Bakanlığı’na gönderilen dilekçede Prenses Belgiojoso ve kızı Maria tarafından kendisine emanet edilen Çakmakoglu Çiftliği’ni yıllık 2.000 kuruş karşılığında ve sekiz yıl süreyle Kızılbel Kazası’nın²⁷ müdürü İsmail Ağa ile müdür kâtibi Mehmet Efendi’ye kiraladığını belirtmiştir. Bunda Maria’nın izni bulunmaktadır. 15 Şubat 1864’te Josef Boulanger’in, Babiali’ye ilettiği yazıda bu konu tüm açıklığıyla dile getirilmiştir (Erler, 2010, s. 40; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 164). Mösyö Josef Boulanger 1 Aralık 1863 tarihinde İstanbul’a gittiğini ve bu sözleşmeyi elinde bulunduran oğlu Konstantin’in de kendisinden dört gün sonra 5 Aralık 1863 tarihinde İstanbul’a giderken Kızılbel Kazası’nın müdürü İsmail Ağa Konstantin’in elindeki sözleşmeyi gasp etmiştir. Ayrıca adı geçen İsmail Ağa’nın Çakmakoglu Çiftliği’nin çitlerini yıktırıldığını, ağaçları izinsiz kestiğini ve hayvanları otlatırken çiftlik arazisini kendisine yol belirlediğini ifade etmiştir (BOA,HR.TO.446.2-1; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 164). Bu olay üzerine defalarca yazışmalar gerçekleşmiş ve 5 Haziran 1864 tarihinde Sadaret Dairesi’nden Bolu Kaymakamlığı’na yazı gönderilerek konunun açıklığa kavuşturulması talep edilmiştir (BOA,MVL.674.5-1; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 175). Hatta tüm bu yazışmaların üzerine Çakmakoglu Çiftliği’nde oluşan tahribatın karşılanması amacıyla tazminat talep edilmiştir (BOA,MVL.674.5-1; BOA,MVL.682.16-1-3). Bu durum üzerine 16 Temmuz 1864 tarihinde Viranşehir Kazası İdare Meclisi’nden Bolu Mutasarrıflığı’na yazı gönderilerek ilgili tahribatın ve gereğinin araştırılması için Safranbolu Kazası’ndan bilgi alınması gerektiği belirtilmiştir (BOA,MVL.682.16-1; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 177). 21 Ağustos 1864 tarihinde ise Sadaret Dairesi’nden Kastamonu Mutasarrıflığı’na yazı gönderilerek konunun araştırılması istenilmiştir (BOA,MVL.682.16-3; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 181). Devam eden yazışmaların ardından 23 Temmuz 1875 tarihinde İtalya Elçiliği’nden Sadaret Dairesi’ne gönderilen yazıda Çakmakoglu Çiftliği ile Büyük Tarla Çiftliği’nin İtalya’da yaşayan Marquis Maria De Trotti adındaki kadına ait olduğu belirtilmiştir (BOA,HR.MKT.886.60-2; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 189). Bunun üzerine defalarca yazışma gerçekleşmiş çiftliklerin durumu netlik kazanmamıştır (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 199) (Resim 4).

²⁶ 20.12.2022 tarihinde 10.00-12.00 saatleri arasında Ahmet Doğan (Eskipazarlı, Emekli) ve 20.12.2022 tarihinde 09.50-10.10 saatleri arasında Mehmet Ali Şen (Emekli, Muhtar, 1965 doğumlu) ile yapılan sözlü görüşmeler.

²⁷ 1850’de Bolu-Viranşehir Kazası’na (sancak) bağlı Kızılbel’de (bugün Eskipazar) Çakmakoglu’nun bir çiftliği bulunmaktadır. Bolu, 1692’den itibaren bir voyvoda (bir tür belediye başkanı veya vali) tarafından yönetilmiştir. 1811-1812 sonrasında Viranşehir’in 14 ilçesi bulunmaktadır. Viranşehir, Osmanlı idari belgelerinde önce Bolu ile anılmakla sonradan ise ayrı ayrı ifade edilmektedir. Bolu-Viranşehir’e bağlı ilçeler resmi olarak 12 olup, Safranbolu (Taraklı Borlu), Kızılbel, Eflani, Yörük, Amasra, Bartın, Zerzene, Yenice, Çarşamba, Perşembe, Aktaş ve Gölpaazarı olarak ifade edilir. Kurukavak ve Ulus sonradan ilave edilmiştir. Kızılbel 1864 yılına kadar kazadır (BOA,ML.VRD.TMT.d.4252; BOA,ML.VRD.TMT.d.4996; BOA,ML.VRD.TMT.d.5002; Erler, 2010, s. 30-1).

Yazışmalardan anlaşılacağı gibi Prenses Belgiojoso 1871 yılında vefat ettikten sonra kızı Maria, kısa bir süre daha Anadolu'daki çiftlik ve tarlaları için resmi makamlarla yazışmalar gerçekleştirmiştir. Maria'nın yazışmaları neticesinde cevap alamadığı ve annesi Belgiojoso kadar mücadeleci olmadığı düşüncesiyle mülklerinden vazgeçtiği düşünülmektedir.

Resim 4. Prenses Belgiojoso'nun Mezarı, İtalya Milano (Yoon, 2014, s. 46, fig. 1.7)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İtalyan kadınlarından biri olan Prenses Belgiojoso, filozof, tarihçi, siyasetçi, gazeteci ve yazar olarak ifade edilmektedir. İtalya'da siyasi, sosyal ve kültürel panoramada büyük etkiye sahip olduğuna inanılan prensesin çalışmaları arasında felsefi, siyasi ve tarihi denemeler, edebi metinler, Fransız ve İtalyan gazeteleri tarafından yayınlanan çok sayıda çalışması yer almaktadır (Vanzan, 2010, s. 19-21). Prenses 19. yüzyılda toplumsal adaletsizliklere, mutlakiyetçi hükümlere ve cinsiyet eşitsizliklerine karşı mücadele eden önemli bir figür olarak değerlendirilmektedir. Zamanın hem ünlü erkekleri hem de kadınları tarafından idealist kadın profili olarak değerlendirilmiş (de Sande, 2021, s. 177), yaşadığı sıkıntılar, suikast ve zorlu hayat şartları prensesin dimdik hayata tutunmasını sağlamıştır.

1849 yılının ortaları ile vatanını terk ederek sırasıyla Malta, Atina, İzmir, İstanbul'a gelen sonrasında ise huzur içinde yaşayacağı bir çiftlik satın almak amacıyla Viranşehir civarına geldiği 10 yıllığına kiraladığı çiftliği sonrasında satın aldığı bilinmektedir. Araştırmacılar Prenses Belgiojoso'nun bölgeye gelmeden önce (1850 öncesinde) Viranşehir'den (Eskipazar) Yeniçeri Ocağı için piyadelerin askere alındığını belirtmektedir. Ancak bu ücretli askerler "vasat" olarak nitelendirilmiştir. Aynı bölgeden gelen bir topçu birliğinin de yine Yeniçeri Ağası'nın kontrolünde olduğu ifade edilmiştir (Erler, 2010, s. 31). 19. yüzyıla kadar Çakmakolu Çiftliği'nin civar yerleşimlerinin tımarlı sipahilere hizmet ettiğini göstermektedir. Ayrıca Viranşehir'de Evkaf-ı Hümayun idaresine bağlı çok sayıda vakıf bulunmakta, 1864 yılından sonra bu vakıfların kayıtlarının da düzenli olarak kayıt altına alındığı bilinmektedir (Erler, 2010, s. 31-2).

Prenses Belgiojoso satın aldığı çiftlik çevresindeki gelişmeleri; Ciyavuzoğlu Osman'ın yozlaşmış varisleri topraklarının değerini artırmak yerine, tefeciliğe veya ticarete teslim olmuş, bazıları ise yağma ile geçimini sağlamış olarak ifade etmiştir. Çakmakolu Vadisi'nin kısa bir süre içinde ihmallerinin sonucunda harabe hale geldiğini belirten prenses, değirmenlerin durduğunu ve sulama kanallarının tıkanıp durduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ciyavuzoğlu Osman'ın egemenliği altında olan

bölgeyi üzücü bir durumda bulduğunu belirten Prenses Belgiojoso’nun, “*ne tür adamlarla uğraşmak üzere olduğum görülüyor*” (di Belgiojoso, 1862, s. 22-3) ifadesi, bölgenin sıkıntılı sürecini açıklamak açısından son derece yeterlidir. Kendini sürgün olarak ifade etmesine rağmen Prenses Belgiojoso hakkında çalışma yapan araştırmacılar onun, hapsedilmiş bir sürgünden çok seyahatin zorlukları ve güzellikleriyle boğuşan bir gezgin olarak değerlendirmiştir (Caporuscio, 2022, s. 61) (Resim 5).

Resim 5. Karabük, Çatma Vadisi’nden (Çakmaköğlü) Büyük Tarla’ya Bakış (07.01.2023)²⁸

Diğer bir arşiv belgesinde de Çakmaköğlü Çiftliği’nin konumu Viranşehir ile Safranbolu arasında gösterilmektedir. Bazı belgelerde ise çiftlik Kızılbel’e bağlı olarak ifade edilmektedir. 10 Mart 1857 tarihli belgede bu durum açıkça ifade edilmektedir²⁹. Ayrıca bu metinde Prenses Belgiojoso’nun adı Belciyoz olarak geçmekte, çiftliğin konumu ise Viranşehir ile Safranbolu arasında ifade edilmektedir. Belgede Kâhya Josef Boulanger’in (Bulanjer) çiftliğin bakım ve kontrolünden sorumlu olduğu yazmaktadır (BOA,HR.MKT.181.78-2). Günümüzde Karabük-Anakara yolu üzerindeki tüneli geçince güneyde Hanköy’e ulaşmak mümkündür. Hanköy bu belgede ifade edilen Viranşehir ve Kızılbel’e yakın bir konumda yer almaktadır³⁰. Kızılbel Kazası’na bağlı Kayı Divanı’nın üç köyü (Acıöz, Çatak ve Tanışmanlar) bulunmaktadır. Bunlar arasında Çatak Köyü’nün 1. 2. ve 3. haneleri Çakmaköğülleri ailesine aittir. Belgeden anlaşılacağı üzere Çakmaköğlü Süleyman, Çakmaköğlü Ali ve Çakmaköğlü Said, bu hanelerin sahibidir (BOA,ML.VRD.TMT.d.4252). Arşiv araştırmalarında Prenses Belgiojoso’nun buradaki çiftliği 1850 yılında³¹ derebeyi Ciyavuzoğlu Osman’ın küçük oğlu Musa Bey’in idamından sonra eşi Besime

²⁸ Sağda görülen yol Çatak Köyü’ne tirmanıyor. Gerideki alüvyonlu saha Büyük Tarla ve sahanın sağ üst uçundaki yerleşme Hanköy (07.01.2022). Andreas David Mordtmann, 14 Ekim 1858, salı günü bu yoldan geçti ve geceyi Hanköy’de küçük bir köy evinde geçirdi (Mordtmann, 1925).

²⁹ “Avusturya Devleti’nin asilzâdelerinden Prenses Belciyoz [Belgiojoso] nâm hâtunun Viranşehir ile Zağferanbolu arasında kâin çiftliğinin idâre ve muhafazasına memur Bulanjer [Boulanger] nâm kimesnenin mukaddem ve mu’ahharen vâki olan ifâdâtının hülsâsından zikr olunan iki mahallin kaymakam ve müdürü bulunan kimesnelerin bazı müteallikâtı tarafından mezkûr çiftliğe itâle-i dest ile nehb ü ağnâm ve zabt-ı arâzi ve hâtûn-ı mûmâileyhânın hizmetinde bulunan kesânın darb ve ihâfesi misillü bir takım mu’âmelât-ı gayr-i marziyye vuku’u’a gelmekte ve bunun men’i zımında...”

Mühür: Sefâret-i Devlet-i İmparatorya-i Avusturya 14 Receb 1273 / 10 Mart 1857” (BOA,HR.MKT.181.78-2).

³⁰ Viranşehir Sancağı’nın kazalarından nefis-i Viranşehir Kazası’na tabi olan Yörük (Üçevler) Divanı’na tabi Han Karyesi hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür (BOA,ML.VRD.TMT.d.4996).

³¹ “Hâki-i pâ-yı fehâmet-simât-ı hazret-i vekâlet-penâhîlerine arz ve ibrâz eylediği kontratodan istinbât olunduğu üzre Prenses Belgiojoso bin sekiz yüz elli tarihinde derebeyi Ciyavuz oğlu Osman’ın küçük oğlu Musa Bey’in Halile-i metrûkesi olan (terk ettiği eşi) Besime Hanımın zevci İsmail Bey’den Çakmakçı oğlu Çiftliğini iştirâ eylediği ve zikr olunan konrdatoda mezkûr arâzinin hudûdu sarâhatle gösterildiği misillü zât-ı arâzinin keyfiyeti dahi ber-vech-i tafsîl mestûr ve muharrer bulunmuşdur. Şöyleki ânifü’l-beyân arzinin ortasından bir nehir cereyânı münâsebetiyle ikiye münkasım olarak nehr-i mezkûrun sol tarafından Topçu nâm kimesnenin bağçe ve tarlalarıyla ve diğer cânibden dahi cebel ve nehr-i mezkûrun sağ cânibi ve üçüncü tarafından Kuz Köyü ahâlisinin bağçeleri

Hanım'ın sonraki eşi İsmail Bey'den satın aldığını yazmaktadır³² (BOA,A.DVN.103.39-1). Ayrıca prenses yayımladığı kitaplarında bölgenin tarihçesi hakkında önemli bilgilere yer vermekte ve derebeylerin ikamet ettiğini yazmaktadır (di Belgiojoso, 1862, s. 15-23).

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse günümüzden yaklaşık 150 yıl önce yazılan seyahatnameler, bilimsel çalışmalar, prensese ait mektup ve kitaplarda Çakmakoglu Çiftliği'nin yapısı ve konumu hakkında doğru bilgiler sunulmaktayken son beş yılda hazırlanan bilimsel çalışmalarda çiftliğin konumu ısrarla Safranbolu ile Araç arasında gösterilmektedir. Bunun altındaki amaç ve doğru olmadığını düşündüren hedefler tartışılmalıdır. Çakmakoglu Çiftliği'nin tarlaları, meyve ağaçları ve konağı bulunan büyük bir malikâne olarak tanımlanmakta, Kızılbel Kazası (şimdi Kadıköy) sınırları içerisinde yer aldığı ifade edilmektedir. Bazı bilim insanları bu çiftliğin Aşağı Kızılbel civarında olduğunu önermektedir (Erler, 2010, s. 40-1). Araştırmacı Kızılbel Kazası'nda bulunduğunu ifade ettiği Çakmakoglu Çiftliği ile Çakmakoglu Vadisi'nin birbirine oldukça uzak mesafede bulunduğunu yazmaktadır (Strauss, 2021, s. 64). Prensese Belgiojoso'nun, 15 Kasım 1850 tarihli mektubunda Çakmakoglu Çiftliği'nin bulunduğu vadiye ulaşmak için birkaç saat yürüdüklerini ve nehrin kenarındaki alüvyonlu arazi üzerinde çiftliğin bulunduğu belirtmesi (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26), Kızılbel ile çiftliğin bulunduğu vadinin birbirine uzak mesafelerde bulunduğuna kanıt olarak gösterilmektedir. Prensese Belgiojoso mektubunda "d'Occident"³³ sözcüğünü kullanmaktadır. Bu bağlamda anlattığı Batı'dan gelirken -belki de ilk izlenimlerini anlatmak için- geçtiği yoldur. Yoksa anlattığı eviyle çiftlik arasındaki yol değildir. Ancak (Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 26) ileri sürdüğü ev ve çiftlik konumlarını Hanköy-Kuzyaka (Safranbolu) arasında ararken, böyle bir hataya düşmüşlerdir.

Çakmakoglu Vadisi'nin tercih edilmesinin altından çeşitli nedenler yatmaktadır. Bu nedenler arasında bölgenin sessiz ve sakin oluşu (Gül, 2022, s. 182; Babuçoğlu & Özdil, 2022, s. 25) dışında yakın döneme kadar bölgede zengin ve asil ailelerin yaşam sürdüğü görüşüdür (Erler, 2010, s. 34). Kızılbel'de 18. yüzyıl ve sonrasında üst sınıftan insanların yaşam sürdüğü bilinmektedir. Özellikle 1790'dan itibaren en zengin aileler arasında Tahmiscioğulları ve Hazinedaroğulları öne çıkanlardan bazılarıdır. Yakındaki Viranşehir'de 1749'dan itibaren I. Abdülhamid'in akrabası Ayşe Sultan'a ait toprakların bulunması da bunun göstergesidir (Erler, 2010, s. 32, 34).

Temettüat defterinde Han Köyü'nün Hasan Çavuşzâde İsmail Bey'in eşi Besime Hanım'a ait bir kayıt bulunmakta, İsmail Bey'in ise Tamışlar Karyesi'nden olduğu yazmaktadır. Ayrıca Tamışlar Karyesi'nin nüfus defterlerinde de kayıtları mevcuttur. Kayı Divanı'nın Çatak Köyü defterinde de Çakmakogulları ve Topçuoğlu isimleri geçmektedir. Her ne kadar Çakmakoglu Çiftliği yazmasa da Hanköy'de yer alan İsmail Bey'in zevcesi Besime Hanım'ın 60 dönümlük yeri arasında Çakmakoglu

ile mahdûd olub bir taraftan Han nâm karyeye ve diğer cânibinden dahi cebel ve değirmene karar mütevasıl olduğu zikr olunan kontratoda" (BOA,A.DVN.103.39).

³² Prensese Belgiojoso, İstanbul'dayken Çakmakoglu Çiftliği'nin sahibi Besime Hatun'dur. Besime Hatun, çiftliği ile evinin sorumluluğunu kocası Hasan Çavuşoğlu İsmail'e bırakmıştır. 10 Mart 1850'de Hasan Çavuşoğlu İsmail, Babiali tarafından İstanbul'a davet edilmiştir. Hasan Çavuşoğlu İsmail İstanbul'da meseleyle uğraşırken muhtemelen eşi Besime Hatun'un onayıyla büyük çiftliği ve evi, kendisinin ve erkek kardeşlerinin adına tescil ettirmiştir. Besime Hatun bu işlemlerin ardından kocasından boşanmıştır. Hatta arşiv belgeleri, Prensese Belgiojoso'nun çiftliğini satın aldığı Hasan Çavuşoğlu'nun soyundan gelen İsmail'in eşinden boşandığını ve 1854-1855'te yeni eşi Ayşe Hanım'a olan borçlarını ödemeye mahkûm edildiğini göstermektedir. İsmail Bey daha sonrasında Ayşe Hanım ile evlenmiş ve ardından tekrar boşanmıştır. Bu gizemin makul bir açıklamasını Prensese Belgiojoso'nun yazdıklarında aramak gerekir (BOA,A.DVN.52.24-1; BOA,A.MKT.UM.10.49.1; BOA,A.DVN.103.39-1).

³³ *D'Occident*, geleneksel olarak Batı dünyasına ait olan her şeyi içeren Batı için bir terimdir. Doğu'nun, *Orient* dünyasının zıddıdır. İngilizcede, büyük ölçüde kullanılmaz hale gelmiştir. Batsal terimi genellikle Batı'dan gelen nesnelere tanımlamak için kullanılır, ancak bazıları tarafından modası geçmiş bir terim olarak kabul edilebilir. Terim, Yunan Doğu ve Latin Batı arasındaki kültürel bölünmeyi ve Batı ve Doğu Roma İmparatorlukları arasındaki siyasi bölünmeyi yansıtan coğrafi bölünmelerle ortaya çıkmıştır. <https://en.wikipedia.org/wiki/Occident>

Çiftliği’nin bulunduğu düşünülmektedir (BOA,A.DVN.103.39-1). Çakmakoglu Çiftliği’nin yer aldığı Han Köy, 19. yüzyılda Yörük Divanı’na bağlıdır (BOA,ML.VRD.TMT.d.4996). 4971 numaralı Temettuat Defteri’nde Tamışlar Köyü’nde 1. hanede Hasan Çavuşoglu müteveffa Hüseyin’in eşi Fatma Hatun’un tarlası 80 dönüm olarak gösterilmiştir. Anılan bu tarla Fatma Hatun’un oğulları İsmail Bey ve Halil Bey taraflarından ziraat amacıyla kullanılmaktadır (BOA,ML.VRD.TMT.d.4971). Bu ifadeler de yine satın alınan çiftliğin bulunduğu yerler hakkında net olmayan çeşitli bilgiler sunmakta, Prenses Belgiojoso tarafından satın alınan çiftliğin Hanköy ve Tamışlar’a yakın konumda bulunduğunu düşündürmektedir. Ayrıca yukarıda ifade edilen Besime Hanım’a ait arsalar arasında Prenses Belgiojoso’nun kitabında da ifade ettiği gibi “*dört veya beş mil uzunluğunda ve yaklaşık bir mil genişliğinde düz arazinin, içinden bir dere geçen, ormanlık dağlarla çevrili ve buna ek olarak bir konut, bir değirmen ve bir kereste fabrikası bulunan Çakmakoglu vadisini satın aldım*” ifadesi arsanın genel ölçülerini sunması açısından önemlidir (di Belgiojoso, 1862, s. 22-3).

Tespit edilen belgelerde çiftlik ve arsaların bulunduğu yerler birbirinden farklı olarak gösterilmektedir. Ayrıca Maria tarafından satın alınan mülklerin; Çakmakoglu Vadisi’nde Çakmakoglu Çiftliği, bir ev, ahır, tahıl ambarı, samanlık ve Büyük Tarla dışında çok sayıda hayvan ve iş aletine sahip olduğu bilinmektedir. Ayrıca değirmen ve kereste fabrikası kiraladığı bilinen Prenses Belgiojoso’nun hem Osmanlı Devleti’nden taksitle ödemek amacıyla defalarca borç para talebinde bulunması hem de 1850-1851 arasında tüm harcamalarının çok az olduğunu ifade ederek 20.000 frank tutmadığını belirtmesi düşündürücüdür. Ayrıca en fazla paraya ihtiyaç duyduğu dönemde 1851 yılının baharında Çakmakoglu Çiftliği’nden ayrılarak Kudüs’e gitmek için yaya ve at sırtında yola çıkan Prenses Belgiojoso ile kızı Maria’nın, 1852 yılının baharından aralık ayına kadar Kudüs’te kalması, Osmanlı Devleti’nin son derece mültecilere karşı saygılı, maddi ve manevi açılardan destek sunduğunu göstermektedir. Fakat devletin hoşgörüsünün durumu Prenses Belgiojoso tarafından kullanılmış gibi görünmektedir.

Prenses Belgiojoso’nun Safranbolu’da ikamet eden Ekincioğlu Acı Yesef’e ait iki ayrı tarla ve tarlalardaki mahsullere 1853 yılında el konulmuş olması bunun göstergesidir. Ayrıca Büyük Tarla için 5.000 kuruş ödeme yaptığı bilinen Prenses Belgiojoso’nun, İsmail Bey’in kardeşleri olan Halil Bey, Hasan Bey ve Musa Bey’den Büyük Tarla arazisini toplam 6.000 kuruşa satın almaya anlaşış 2.000 kuruşunu 4.000 kuruşunu ödememiştir. Bu durum da 1855 yılının Nisan ayında gündeme gelmiştir. Kısaca özetlemek gerekirse Prenses Belgiojoso, dört yıldan kısa bir süre geçirdiği Çakmakoglu Çiftliği günlerinde Osmanlı Devleti ve civardaki halkla her ne kadar iyi ilişkiler içinde olduğunu ifade etse de devlet nazarında maddi ve manevi sorunlara sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum prensesin içinde bulunduğu durum ve genel yapısıyla açıklanmaktadır.

Seyahatname ve saha çalışmaları dışında tespit edilen arşiv belgelerinde yer alan bilgiler Çakmakoglu Çiftliği’nin Karabük-Ankara yolu üzerinde bulunduğunu kanıtlamıştır. 17 Nisan 1855 tarihli bir belgede yer alan ifadeler³⁴ (BOA,A.DVN.103.39-1) araştırmacılar tarafından çiftliğin konumunun sehven Satköy olarak gösterilmesine sebep olmuştur. Kısaca özetlemek gerekirse Büyük Tarla günümüzde Karabük’ün Eskipazar ilçesine bağlı, günümüzde de hala aynı adla anılmaktadır. Çakmakoglu Çiftliği ise Karabük-Eskipazar arasında Acıöz, Hanköy, Kızılbel yerleşimleri arasında çok geniş bölgede yer aldığı arşiv belgeleri ve yüzey araştırmalarından hareketle belirtilebilir. Saha çalışmalarıyla Prenses Belgiojoso’nun önce kiraladığı sonradan ise kızı Maria adına satın aldığı arsa ve mülkler araştırılmış, yöre halkının da ifade ettiği gibi adı bilinen

³⁴ “Şöyle ki ânîfü’l-beyân arazinin ortasından bir nehir cereyanı münasebetiyle ikiye münkasım olarak nehr-i mezkûrun sol tarafından Topçu nâm kimesnenin bağçe ve tarlalarıyla ve diğer canibinden dahi cebel ve nehr-i mezkûrun sağ cânibi ve üçüncü tarafından dahi Kuz köyü ahalisinin bağçeleriyle mahdûd olup bir taraftan Hân nâm karyeye ve diğer canibinden dahi cebel ve değirmene kadar mütevâsil olduğu zikr olunan kontratoda...” (BOA,A.DVN.103.39-1).

ama varlığı günümüze ulaşmayan bir anı topluluğu günümüze ulaşmıştır. Çünkü çiftlik ve araziler zamanla el değiştirmiş, mülkiyet hakkının değişimiyle birlikte tarihin izleri de silinmiştir.

Aralık 2022 ve Şubat 2023 arasında Acemler, Acıöz, Çakmak Köyü, Çayköy, Hanköy, Kadıköy, Sündek, Tamışlar çevresinde inceleme gerçekleştirilmiş, A. Bostan, C. Ünal, M.A. Şen, H. Erdoğan, M. Ünal, K. Ünal ve birçok halk ile sözlü görüşme gerçekleştirilmiştir. Yöre halkı günümüzde de Büyük Tarla adıyla bilinen arsanın yöre halkı tarafından uzun yıllar haşhaş, pirinç, kavun ve çeşitli tarım ürünleri yetiştiriciliğinde kullanıldığı ifade edilmiştir. Bir asrı aşkın süredir “Macar Maria’nın tarlası” olarak ifade edilen Büyük Tarla çevresinde 1950-1855 arasında Prens Belgiojoso’nun da 200 tiftik keçisi yetiştirmesi gibi hala aynı küçükbaş hayvan besiciliğinin devam ettiği saha araştırmalarıyla kanıtlanmıştır. Ayrıca çok net olmamakla birlikte günümüzde Çatma Vadisi diye bilinen bölgenin Çakmak sonra da Çakmaklı Vadisi’nin ad değişimine uğramış olabileceği halkın söylemlerinden yola çıkarak önerilmektedir.

Günümüzde Büyük Tarla ve Acıöz civarında çok sayıda sulama kanalı yer almaktadır. Prens Belgiojoso bölgeye yerleştiğinde “Değirmenler durdu, sulama kanalları tıkanı” (di Belgiojoso, 1862, s. 22-3) şeklinde anlatmıştır. Bu durum yerleşim alanı çevresinde sulama kanalları ve değirmenlerin bulunduğunu göstermektedir. Vadide bir yerleşim alanı olduğunu ifade eden Prens Belgiojoso’nun kereste fabrikası ve bir değirmen kiraladığı bilinmektedir (Barbiera, 2019, s. 335). Büyük Tarla civarında kereste fabrikasının hiçbir zaman kurulmadığını ifade eden yöre halkı hızar olarak adlandırılan uygulamaların araştırmacılar ve yabancılar tarafından küçük atölye ya da fabrika olarak adlandırıldığına değinmesi, Prens Belgiojoso tarafından kiralanan kereste fabrikasının bir hızar olabileceğini düşündürür. Ayrıca Acıöz Köyü muhtarı ve köy halkıyla gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde 2000’lere kadar faaliyet gösteren çeşitli dönemlerde onarılan değirmenin de Macar Maria’nın arsası olduğu ifade edilen yerleşim alanına yakın olması, hammaddeye yakınlık açısından Prens Belgiojoso tarafından kiralanan değirmen olabileceğini düşündürmektedir.

Arşiv belgelerindeki resmi yazışmalardan anlaşılacağı gibi Prens Belgiojoso 1871 yılında vefat ettikten sonra kızı Maria, kısa bir süre daha Anadolu’daki çiftlik ve tarlaları için resmi makamlarla yazışmalar gerçekleştirmiştir. Maria’nın yazışmaları neticesinde cevap alamadığı ve annesi Belgiojoso kadar mücadeleci olmadığı düşüncesiyle mülklerinden vazgeçtiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aracı, E. (2021). Donizetti Paşa’nın Orkestrasını Dinleyen Bir İtalyan Prens. *Andante*(172), s. 58-63.
- Babuçoğlu, M., & Özdil, O. (2022). *Safranbolu’da Bir İtalyan Prensesi Cristina Trivulzio Belgiojoso*. Ankara: Altiva Yayınları.
- Barbiera, R. (2019). *La Principessa Belgiojoso* (e-Book b.). Milano: Fratelli Treves.
- Caporuscio, F. (2022). La scrittura desterrada di Cristina Trivulzio Belgiojoso: il caso delle ‘Letters of an Exile’. *Italian Studies*, 77(1), 51-64.
- de Sande, E. G. (2021, 2021). Cristina Trivulzio di Belgiojoso, The Socialist and Feminist Italian Princess. ”, *Revista Internacional de Pensamiento Político*(16), 177-91.
- di Belgiojoso, C. T. (1858). *Asie Mineure et Syrie: Souvenirs de voyages*. Paris: Michel Lévy.
- di Belgiojoso, C. T. (1862). *Oriental Harems and Scenery*. New York: Carleton Publisher.
- Düzcü, L. (2016). Korku ile Tedbir Arasında Bir İhtilâli İzlemek: 1848 İhtilâli ve Osmanlı Hükümeti. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(38), 51-78.

Türkiye’de Cristina Trivulzio di Belgiojoso’nun Kızı Maria’ya Ait Arazi, Çiftlik ve Mülkler

- Erler, M. Y. (2010). An Italian Princess in the Ottoman Empire. 1850-1855. A. Fabris (Dü.) içinde, *Cristina Trivulzio di Belgiojoso an Italian Princess in the 19th C. Turkish Countryside* (s. 29-42). Venezia: Filippi Editore.
- Faroqhi, S. (2022). Supplementing (limited) archival information: the value of images and objects. *Türkiye’de Arşivciliğin Bugünü ve Yarını, Kadınların Arşivlerdeki Yeri Sempozyumu 10-11 Nisan 2021 Sempozyum Bildiri Kitabı*, (s. 40-49.). İstanbul.
- Fortunati, S. (2010). The Life of Cristina Trivulzio di Belgiojoso. A. Fabris (Dü.) içinde, *Cristina Trivulzio di Belgiojoso an Italian Princess in the 19th C. Turkish Countryside* (s. 9-18). Venezia: Filippi Editore.
- Gül, M. F. (2022). İtalyan Prenses Belgiojoso’nun Osmanlı Devleti’ndeki Günlerine Dair Yeni Tespitler. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 178-187.
- Mordtmann, A. D. (1925). *Anatolien. Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien (1850-1859)*. . Hannover: Orientbuchhandlung Heinz Lafaire.
- Pedani, M. P. (2010). Cristina’s Days in Çakmakçoğlu”, , (Edited:). Venezia: Filippi editore Venezia. 43-52. A. Fabris (Dü.) içinde, *Cristina Trivulzio di Belgiojoso an Italian Princess in the 19th C. Turkish Countryside* (s. 43-51). Venezia: Filippi Editore.
- Speelman, R. (2010). Cristina Belgiojoso’s Jerusalem Travel Book. A. Fabris (Dü.) içinde, *Cristina Trivulzio di Belgiojoso an Italian Princess in the 19th C. Turkish Countryside* (s. 53-62). Venezia: Filippi Editore.
- Strauss, J. (2021). East and West: Émigré Literature in the Ottoman Empire (18th–20th Century). *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 51-81.
- Vanzan, A. (2010). European Women in the Ottoman Middle East. A. Fabris (Dü.) içinde, *Cristina Trivulzio di Belgiojoso an Italian Princess in the 19th C. Turkish Countryside* (s. 19-28). Venezia: Filippi Editore.
- Yoon, M. C. (2014). Princess Cristina Trivulzio di Belgiojoso: Her Passion For Music and Politics. *Yayınlanmamış Phd Dissertation*. Washington: University of Washington.

Arşiv Belgeleri

- BOA,A.DVN.103.39-1
- BOA,A.DVN.52.24-1
- BOA,A.MKT.UM.10.49.1
- BOA,HR.MKT.181.78-2
- BOA,HR.MKT.38.9-1
- BOA,HR.MKT.47.93-1-6
- BOA,HR.MKT.99.93-1-6
- BOA,HR.TO.145.45-1
- BOA,HR.TO.413.2-1-2
- BOA,HR.TO.446.2-1
- BOA,İ.MVL.284.11213-1-7
- BOA,ML.VRD.TMT.d.4252
- BOA,ML.VRD.TMT.d.4971
- BOA,ML.VRD.TMT.d.4996
- BOA,ML.VRD.TMT.d.5002
- BOA,MVL.210.27-1

BOA,MVL.674.5-1

BOA,MVL.682.16-1-3

Misafirlerin Otellerdeki Yenilik Yönetimi Algısı ve Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Üzerine Nitel Bir Araştırma

A Qualitative Research to Determine the Effect of Innovation Management in Hotels on Revisit Intent

Nilgün TUZCU¹

¹Bağımsız Araştırmacı

ORCID:

N.T.: 0000-0002-2815-0559

Corresponding Author:

Nilgün TUZCU

Email:

nilguntuzcu@hotmail.com

Citation: Tuzcu, N. (2023). Misafirlerin otellerdeki yenilik yönetimi algısı ve tekrar ziyaret etme niyeti üzerine nitel bir araştırma. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 136-151.

Submitted: 09.02.2023

Accepted: 21.03.2023

Özet

Rekabetin yoğun olduğu turizm işletmelerinde sürdürülebilirliği yakalayabilmek ve yeni müşteriler elde edebilmek için, turist tercih ve beklentilerin önceden tahmin edilerek yeniliğe yönelik stratejilerin başarıyla uygulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda araştırmanın amacı otellerdeki yenilik yönetimi yaklaşımlarının misafirler tarafından nasıl algılandığını ve bu algıların oteli tekrar ziyaret etme niyeti oluşturup oluşturmadığını incelemektir. Araştırma amacına bağlı olarak olgubilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiş ve veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile elde edilmiştir. Analizlerde MAXQDA 2022 programı kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Antalya Belek Turizm Bölgesinde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesinde konaklayan 45 misafirden oluşmaktadır. Yapılan analizler sonucunda misafirlerin yenilik yönetimine ilişkin algılarının ürün yeniliği, süreç yeniliği, çeşitlilik ve yeniliğe açıklık kodları üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu çerçevede misafirlerin oteli tekrar ziyaret etme niyetinde fiziki imkanlar, tavsiye ve çalışan davranışlarının önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Turizm Sektörü, Yenilik Yönetimi Algısı, Tekrar Ziyaret Etme Niyeti

Abstract

In order to achieve sustainability and acquire new customers in tourism businesses where competition is intense, it has become necessary to successfully implement innovation-oriented strategies by predicting tourist preferences and expectations. In this context, the aim of the research is to investigate how innovation management approaches in hotels are perceived by guests and whether these perceptions create an intention to revisit the hotel. Depending on the purpose of the research, qualitative research was carried out in the phenomenology design and the data were obtained through a semi-structured interview form developed by the researchers. The MAXQDA 2022 program was used in the analysis. The study group of the research consists of 45 guests staying in a five-star hotel operating in Antalya Belek Tourism Region. As a result of the analyzes, it was found that the perceptions of the guests regarding innovation management focused on product innovation, process innovation, diversity and openness to innovation. In this context, it has been concluded that physical facilities, advice and employee behaviours play an important role in the guests' intention to visit the hotel again.

Keywords: Tourism Sector, Innovation Management Perception, Revisit Intention

1. GİRİŞ

Dijitalleşme ve teknolojinin değişim hızı ile birlikte turistlerin seyahat ve konaklama ihtiyaçlarına yönelik yenilik arayışları başlamıştır. Bu yenilik arayışı karşısında otel işletmeleri pazardaki rekabet üstünlüğünü koruyabilmek ve kalıcı olabilmek adına turist istek ve beklentilerine yönelik yenilikçi strateji çalışmalarını hızlandırmış ve turist ile iç içe olan çalışanların motivasyon ve eğitim çalışmalarına daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Çünkü turistler ile birebir iletişim halinde olan bu çalışanlar sayesinde, misafirlerin ihtiyaç ve beklentileri keşfedilerek bu yönde yenilikçi stratejiler geliştirilmeye veya otelin eksik yönleri belirlenerek tamamlanmaya çalışılmaktadır. Fiziki imkânlar, fiyat politikası, çalışan kalitesi gibi yenilikçiliğe etki eden pek çok unsurla birlikte günümüz dijital çağının etkisiyle turistlerin motivasyonuna ve konforuna yönelik akıllı bileklikler ve akıllı odalar, yüz tanıma ve parmak okuma sistemleri, otel robotları, artırılmış veya sanal gerçeklik, mobil check-in vb. daha birçok yenilikçi dijital uygulama çalışmaları başlatılmıştır.

Yenilikçi uygulamaların anlam kazanması bu yeniliklerin kabullenilmesi ve benimsenmesi ile gerçekleşmektedir. Yenilikçiliğe açık turistler, yenilikçilik çerçevesinde gerçekleştirilen bu stratejileri diğer turistlere göre daha hızlı kabul edebilmektedirler (Deniz ve Erciş, 2016: 463). Yenilikçi faaliyetlerin kabulü veya zamanı herkese göre değişebileceğinden ötürü turistlerin genel yenilikçi bakış açıları ve niyetlerine göre otel işletmelerinin yenilik faaliyetlerinde bulunmaları önemli hale gelmiştir (Uzkurt 2014: 17). Bir otelin yüksek kaliteli hizmet, ürün ve olanaklarından memnun kalan turistler gelecekte yine aynı tesisi ziyaret etme davranışı gösterebilmekte (Kement vd., 2018: 807; Artuğer ve Şahin, 2020: 2452; Tabatabaeinasab ve Eşitti, 2021: 100) ve çevresindekilere ağızdan ağıza iletişim yoluyla tavsiyelerde bulunabilmektedirler (Oliveira vd., 2020: 11; Selvi ve Ercan, 2006: 182; Silik ve Ünlüönen, 2018: 333). Fikir önderliği rolü üstlenen bu turistler (Güzel, 2014: 193), işletmenin gönüllü birer avukatları gibi çalıştıklarından dolayı işletmeye yeni müşteriler kazandırmaları açısından etkili olmaktadır (Alan vd., 2018: 51).

Özellikle hizmet sektörünün kırılğan ve değişken yapısı ile birlikte günümüz teknolojisinin hızı ve yaygın etkisi de eklendiğinde otel işletmelerinin yenilik çalışmalarını çeşitlendirerek başarılı bir yönetim süreci uygulamaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Çünkü işletmelerin turistleri tekrar geri kazanabilmeleri ve yeni turistler elde edebilmeleri için yeni ve iyileştirilmiş ürün ve hizmet, dijital yöntem ve prosedürler üzerine odaklanmaları gerekmektedir. Buradan hareketle, turistlerin bir turizm konaklama işletmesine yönelik yenilik algılarının tekrar ziyaret etme niyetine etkisini araştırmak bir merak konusu haline gelmiştir. Bu çerçevede bu araştırma, otellerdeki yenilik yönetiminin tekrar ziyaret etme niyeti üzerindeki etkisini belirlemeyi ve turistler üzerinde yarattığı etkileri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Böylece turistlerin yenilikçi uygulamalar karşısındaki davranışlarının otellerin yenilikçi pazarlama yaklaşımlarına nasıl yön vereceği konusunda da hem sektöre hem de akademiye öneriler sunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, yenilik yönetimi ve yenilikçiliğin tekrar ziyaret etme niyeti oluşturmasına yönelik literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda Antalya Belek Turizm bölgesinde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesinde konaklayan misafirlere yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler nitel yöntemle analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar bağlamında çıkarımlarda bulunarak konaklama işletmeleri, turizm kuruluşları ve akademisyenler için önerilerde bulunulmuştur.

2. YENİLİK YÖNETİMİ

Dinamik olan turizm sektörü, yapısı itibariyle sürekli kendini yenileyen bir yapıya bürünmek durumundadır. İşletmelerin yenilik/inovasyon uygulamaları pazara yeni fırsatlar ve aktörler getirmekte aynı zamanda iş sürdürülebilirliği açısından bir çapa görevi üstlenmektedir (Sakdiyakorn ve Sivarak, 2015: 1). Diğer tüm endüstrilerde olduğu gibi turizmde yenilik önemlidir ve “yaratıcılık, problem çözme ve yeni düşünme biçimleri” yoluyla pragmatik olarak

gözlemlenebilmektedir (Moscardo, 2008: 4). Yenilik, yeni ürün veya hizmetleri turistlerin istedikleri doğrultuda yaratıcı tekniklerle geliştirilmesi ve sistematik olarak hayata geçirilmesi sürecini yansıtmakta olup bu süreçte işletmeler örgüt içi çalışanlar ve örgüt dışı aktörlerden gerektiği düzeyde faydalanabilmektedirler (Emiroğlu, 2022: 69-70).

İşletmelerde yenilik yönetimi, işletmenin ilerleme kaydetmesi, hedeflerine ulaşması ve performansını artırabilmesi adına gerçekleştirilmektedir (Taşkın, 2014). Bir diğer ifade ile yenilik yönetimi, bir işletmenin kültürü, yapısı, faaliyeti ve işletmedeki her türlü görevin yerine getirilmesini sağlayan bir süreci kapsamaktadır (Bektaş ve Durna, 2007: 418). Yeni iş modellerinin ve ileri teknolojilerin gücünden yararlanan işletmelerin mevcut pazarlarının büyümesi, yeni pazarlara girilmesi, verimlilik ve kârlılığın artırılabilmesi, kalitenin yükseltilmesi, maliyetlerin azaltılması, yeni turistler elde edilebilmesi ve potansiyel turistlerin ihtiyaçlarının karşılanması açısından yenilikçi proaktif yaklaşımlar sergilemek zorunda oldukları görülmektedir (Elçi ve Karataylı, 2008: 8). Bir otel veya konaklama işletmesinin oda sayısı ve konforu, yatak kapasitesi, çalışan sayısı, finansal kaynakları, bağımsız veya zincir bir otel işletmesinin olması, insan kaynağının niteliği gibi öğelerin yenilikçiliğe etki eden faktörlerden bazıları olduğu vurgulanırken (Tekin ve Durna, 2012: 95) günümüz teknolojisiyle birlikte güncel yenilik uygulamalarının dijitalleşmeye doğru kaydığı dikkat çekmektedir. Yapay zeka, otel sohbet robotları, siber güvenlik, otel uygulamaları, mobil check-in, akıllı otel ve akıllı odalar, büyük veri, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, yüz tanıma, otel robotları, sel-servis otomasyon, wifi 6, ses kontrol, konum tabanlı hizmetlerin konaklama işletmelerinde son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan güncel yenilikler olduğu dikkat çekmektedir (Emiroğlu, 2022: 58-66). Konaklama işletmelerinin yeniliği başarılı bir şekilde yürütebilmeleri ve bu yenileşme hareketine yetişebilmeleri için ayrı bir departman oluşturmaları, gelişmelere odaklanmaları, çalışanlarını bilinçlendirmeleri ve eğitmeleri, motive edici unsurlar sağlamaları, turistlerin fikirlerine başvurmaları, web sitelerini iyi dizayn etmeleri, dijital yenilikçilik uygulamalarını takip etmeleri önem arz etmektedir.

Yenilik sürecinin yönetilmesine katkıda bulunacak işletmelerin ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra çalışanların bireysel olarak katkısı da dikkate alınmalıdır. Çünkü gerek yaratıcı fikirlerin ortaya çıkarılmasında gerek turistlerin istek ve ihtiyaçlarının tespit edilebilmesinde turistlerle birebir iletişim halinde olan çalışanların etkisi oldukça yüksektir. Bu süreçte çalışanlar bazen mucit bazen girişimci bazen de yönetici rolüne bürünerek sürecin temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadırlar (Trott, 2002: 10; Uzkuurt, 2014: 68). Bu sebeple işletmelerin örgütsel destek ve işbirliği, ödüller ile çalışanların motivasyonel mekanizmaları harekete geçirilmeye çalışılmaktadır. Çünkü motivasyonu yüksek ve iş doyumunu sağlamış olan çalışanların yenilik süreçlerine daha çabuk adapte olacakları ve turiste daha fazla katkı sağlayacakları düşünülmektedir. Böylece otel işletmelerinin varlığını devam ettirebilmeleri, büyümeleri, gelişmeleri, rekabet üstünlüğü kazanabilmeleri ve hatta bir marka haline gelebilmeleri daha kolay hale gelecektir (Kıngır vd., 2018: 172). İşletmesini benimseyen çalışanların kendilerini değerli hissederek işletmelerine daha fazla değer katacakları unutulmamalıdır.

3. TEKRAR ZİYARET NİYETİ

Otel işletmecilerinin, turistleri çekmek, memnun etmek, elde tutmak ve sürdürülebilirliklerini sağlamak için uzun vadeli yenilikçi yatırım yaklaşımı uygulamaları ve hizmet kalitesini iyileştirmeleri gerekmektedir. Dijitalleşmeyle birlikte değişen ve dinamikleşen turist davranışları neticesinde otel işletmeleri yenileşme hareketlerine ayak uydurmak zorunda kalmışlardır (Zengin ve Kazdal, 2020: 2). Yenilikçi faaliyetlerin benimsenme süresinin herkese göre değişebileceğinden dolayı turistlerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda otel işletmelerinin yenilik faaliyetlerinde bulunmaları önemli hale gelmiştir (Uzkuurt 2014: 17). Otel işletmeleri, sağlamış oldukları yüksek kaliteli hizmet, müşteriye sunmuş oldukları değer ve turist memnuniyetine bağlı

olarak müşteri sadakati oluşturmaya özen göstermektedirler (Selvi ve Ercan, 2006: 159). Böylece otelden memnun kalan turistler gelecekte aynı tesisi ziyaret etme davranışı gösterebilmekte (Artuğer ve Şahin, 2020: 2452; Raza vd. 2012: 788) ve hatta çevresine ya da çevrimiçi topluluklarda ağızdan ağıza tavsiyelerde bulunabilmektedirler (Oliveira vd., 2020: 11; Silik ve Ünlüöner, 2018: 333). Bir otel işletmesi için reklam işlevi gören ve ücretsiz olumlu tanıtım görevi üstlenen bu memnun turistler diğer turistlerin planlarında etkili olabilmektedirler.

Bir otel işletmesi için turistlerin memnuniyetini ve buna bağlı olarak sadakatini kazanmak hayati öneme sahipken, kazanılan bu turistlerin yeni turistler çekmesi de aynı ölçüde önem arz etmektedir. Bu nedenle, her otel işletmecisinin, turistlerin seçim niyetlerini etkileme olasılığı daha yüksek olan otel özelliklerini belirlemesi önemlidir. Otel hizmet kalitesi, destinasyon imajı, misafirperverlik, memnuniyet, hijyen ve temizlik, ulaşım, şehir turizminin diğer turizm çeşitlerinden ayrılan özellikleri, uygun olanaklar, güvenlik, oda konforu gibi unsurlar tekrar ziyaret etme niyetine etki eden özellikler olarak değerlendirilirken (Kerdpitak, 2019: 151; Atağ, 2021: 15-17) bu özelliklere teknolojik materyaller ve dijital sistemler eklenmeye başlanmıştır. Gezmeyi, yeni yerler keşfetmeyi seven, yeniliklere ilgi duyan günümüz yenilikçi turistlerinin motivasyon açısından farklı ve çeşitli stratejiler sergileyen ve teknolojik yeniliklere yönelen otel işletmelerine daha fazla ilgi duymaya başladıkları, tatmin oldukları ve tekrar ziyaret etme niyeti gösterdikleri gözlenmiştir (Sharma ve Bhat, 2022: 91). Turistler bir destinasyonu veya deneyimledikleri bir oteli, tatmin edici bir deneyim olarak algıladıklarında yeniden ziyaret etme davranışı gösterebilmektedirler (Artuğer ve Şahin, 2020: 2452). Tekrar ziyaret etme niyeti, turizm endüstrisinde işletmelerin hayatta kalabilmeleri ve geliştirebilmeleri için temel faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu turistler maliyetleri en aza indirebilmekte ve işletmeye daha fazla gelir sağlayabilmektedirler (Pratminingsih vd., 2014: 19). Kısacası gerçekleştirilen tekrar ziyaretin yüksek olması o otel işletmesinin devamlılığını olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Kerdpitak (2019) ziyaretçilerin otel ürün ve hizmetlerinden memnun kaldıkları takdirde otelleri ziyaret etme niyetinin daha yüksek olduğu aynı zamanda marka sadakati ve ağızdan ağıza reklam ile tutarlı bir ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Değişime ve yeniliğe açık fikir önderleri kategorisinde yer alan bu turistler ağızdan ağıza pazarlama yoluyla çevresindeki insanlara memnuniyetini anlatmakta ve önerilerde bulunmaktadırlar. Potansiyel turistlerin en güvenilir bilgi kaynaklarının daha önce yapmış oldukları ziyaretler ve başkalarının tavsiyeleri olduğu görülmektedir (Yoon ve Uysal, 2004: 46). Ancak unutulmamalıdır ki gerçekleştirilen yenilik çalışmalarının anlam kazanması turistlerin aynı yeri tekrar ziyaret etme davranışında bulunabilmeleri ve başkalarını yönlendirebilmeleri bu yenilikleri kabullenmeleri ve benimsemeleri ile mümkün olmaktadır. Yenilikçiliğe açık turistler, yenilikçilik çerçevesinde gerçekleştirilen bu stratejileri diğer turistlere oranla daha çabuk kabul edebilmektedirler (Deniz ve Erciş, 2016: 463).

4. ARAŞTIRMA

Araştırma nitel yöntem çerçevesinde ele alınmış ve nitel araştırmaların öznel yapısı dikkate alınarak bireylerin algıları, duyguları, tecrübeleri, düşünceleri gibi öznel veriler üzerinden olgu ve olayları söz konusu ortam içinde anlamaya ve açıklamaya yönelik kurgulanmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2016: 400). Bu kapsamda bu araştırmada nitel araştırma süreçlerine bağlı kalınmıştır. Bu yönüyle öncelikle araştırma problemi tanımlanmış ve araştırma amacı ortaya konulmuş, probleme ve amaca bağlı kuramsal çerçeve tanımlanmış, araştırma amacına bağlı kuramsal yapıyı temsil edecek bir örneklem belirlenmiş, belirlenen örneklemde veriler toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesiyle birlikte bulgular betimlenmiş ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 51-59).

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı otellerdeki yenilik yönetimi yaklaşımlarının misafirler tarafından nasıl algılandığını ve bu algılarının oteli tekrar ziyaret etme niyeti oluşturup oluşturmadığını araştırmaktır.

4.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış bir soru formu oluşturulmuştur. Soru formunun oluşturulmasında ilgili literatürde yer alan çalışmalar incelenmiş, yenilik yönetimi ve tekrar ziyaret etme niyeti ile ilişkili olan çalışmalarda kullanılan sorulardan bir soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzunun oluşturulmasında Tekin ve Durna (2012), Çınar (2017), Türkmen ve Ayaz (2018), Atik (2022), Kazancı ve Atay (2022) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Soru havuzundan araştırma kapsamına uygun sorular ayrıştırılmış ve araştırma amacına uygun olacak şekilde dört adet demografik soru, yedi adet yenilik yönetimi ve tekrar ziyaret etme niyetini belirlemeye yönelik toplamda onbir sorudan oluşan yarı yapılandırılmış soru formu elde edilmiştir. Oluşturulan soru formu ile derinlemesine görüşme tekniği ile katılımcıların kısa cevaplar vermesinin önüne geçmeye yönelik bir teknik benimsenmiş, gerektiğinde katılımcının düşüncesinin netleştirilmesine ve derinlemesine bilgi almaya yönelik olarak “neden, nasıl, ne gibi” sorularla yenilik yönetimi ve tekrar ziyaret etme niyeti ile ilgili görüşleri net bir şekilde alınmaya çalışılmıştır. Görüşme formunun geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamaya yönelik daha önceden beş yıldızlı otel deneyimi yaşamış üç kişiyle görüşülerek bir pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma ile görüşme formunda düzenlemeler yapılmış ve görüşme formunun nihai şekli alanında uzman iki akademisyen ile bir sektör temsilcisinden alınan görüşlerle veri toplamaya hazır hale gelmiştir.

4.3. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci araştırma amacına bağlı olarak yarı yapılandırılmış form çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplanmasına yönelik Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biri olan Antalya Belek'te bulunan beş yıldızlı bir zincir otel seçilmiştir. Verilerin toplanması ancak otelden alınacak izin ile gerçekleşebilecek olmasından dolayı, araştırma yapılacak otelin Misafir İlişkileri Departmanının yöneticisinden izin alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Alınan izinde otelin isminin herhangi bir şekilde kullanılmaması, misafirlere rahatsızlık verilmemesi ve araştırmada elde edilecek sonuçların otel yönetimi ile paylaşılması alınan izinin ön koşulunu oluşturmuştur. Bu nedenle otel isminin paylaşılması istenilmemesinden dolayı akademik etik çerçevesinde araştırmacı tarafından otelin ismi gizli tutulmuştur. Ayrıca araştırma sonuçlarının otel yönetimi ile paylaşılması araştırma sonuçlarının yaygın etkisinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmada misafirlerin rahatsız edilmemesi ön koşulundan dolayı özellikle misafirlerin sohbet etmeyi istedikleri zaman dilimleri seçilmiş, araştırma hakkında kısa bir ön bilgi verilmesinin ardından araştırmaya katılmaya gönüllü olan katılımcılarla araştırma gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin sohbet ortamında yapılmasından dolayı, görüşme süreleri 15-30 dakika aralığında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde elde edilen veriler ses kayıt cihazı kullanılmadan not alınarak kaydedilmiştir. Bazı görüşmelerdeki not alma süreci, görüşme esnasında kısaltmalar ve hatırlatma notlarının kullanılmasından dolayı görüşme bittikten sonra da devam etmiştir. Araştırmada toplam 45 kişi ile görüşme yapılmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde incelenen içeriğin sunulma ve ortaya çıkma sıklığına göre ortaya çıkan temalar çerçevesinde tanımlamalar yapılarak analiz edilmektedir (Spencer vd., 2003: 200). Bununla birlikte içerik analizinde verilerin

kodlanması ve kodlanan verilerin nicel sonuçlarının yorumlanması açıklayıcı bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Vaismoradi vd., 2003: 400). Bu çerçevede kodların görsel çıktılar oluşturması açısından ve kodların yoğunluğunun görülebilmesi açısından elde edilen veriler MAXQDA 22 nitel analiz paket programı ile analiz edilmiştir. Analiz için tüm görüşme formları MAXQDA paket programına aktarılmış ve görüşmelerde ortaya çıkan kodlar oluşturularak veri seti kodlama sürecine tabi tutulmuştur. Kodlama metinlerin sistematik analizlerini ve belirli sınıflamaları yapmaya yönelik kullanılan önemli bir araçtır (Schönfelder, 2011: 21).

5. BULGULAR

Misafirlerin otellerdeki yenilik yönetimi algısını belirlemeye ve misafirlerin oteli tekrar ziyaret etme niyetine yönelik olarak tasarlanan bu nitel araştırmada, araştırmaya gönüllü olarak katılanların demografik bilgileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

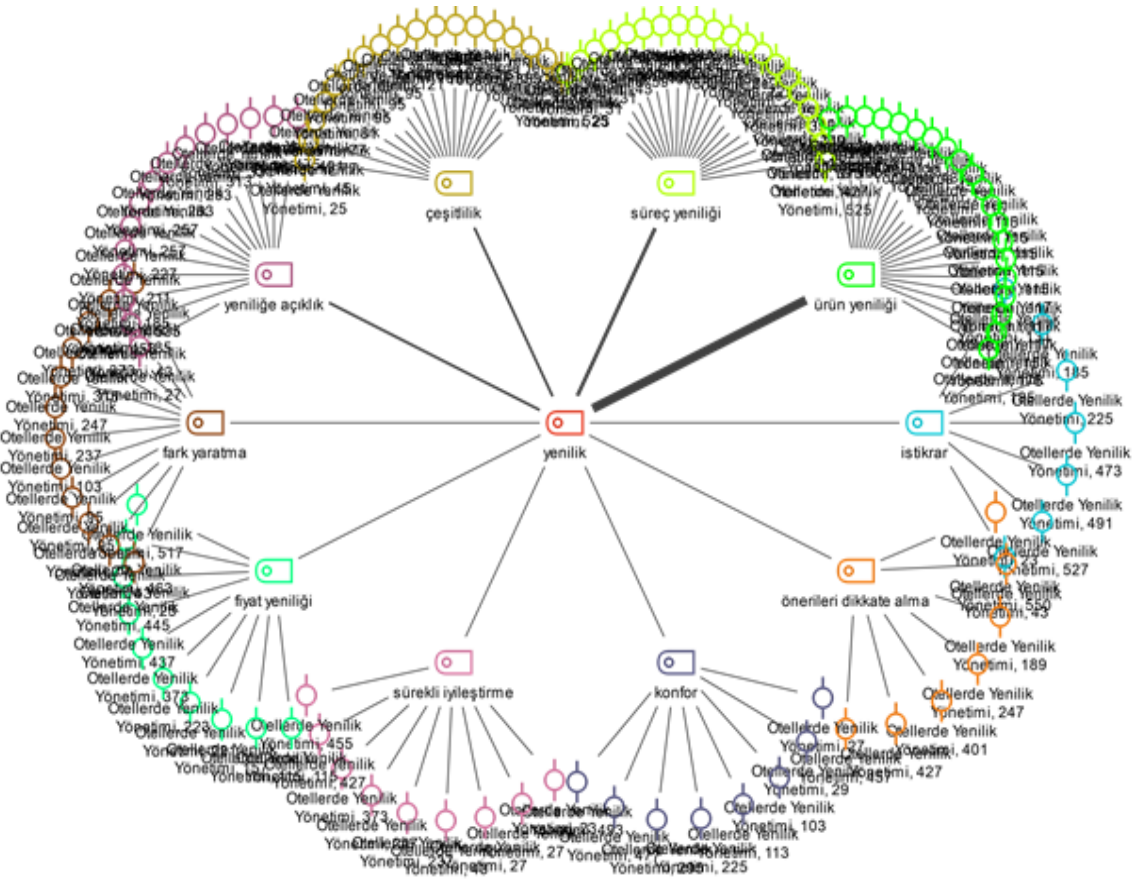
Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Medeni durum	Eğitim durumu	Aylık ortalama harcama tutarı
Gönüllü Katılımcı 1	Kadın	Evli	Yüksek Lisans	30.000-40.000 TL
Gönüllü Katılımcı 2	Kadın	Evli	Üniversite	30.000 TL
Gönüllü Katılımcı 3	Kadın	Bekâr	Önlisans	10.000 TL
Gönüllü Katılımcı 4	Kadın	Evli	Lise	10.000-20.000 TL
Gönüllü Katılımcı 5	Erkek	Evli	Üniversite	10.000-20.000 TL
Gönüllü Katılımcı 6	Kadın	Evli	Üniversite	10.000 TL
Gönüllü Katılımcı 7	Erkek	Evli	Üniversite	10.000 TL
Gönüllü Katılımcı 8	Erkek	Evli	Üniversite	25.000 TL
Gönüllü Katılımcı 9	Kadın	Evli	Doktora	100.000 TL
Gönüllü Katılımcı 10	Erkek	Evli	Doktora	100.000 TL
Gönüllü Katılımcı 11	Kadın	Evli	Üniversite	500-600 Euro/12.000 TL
Gönüllü Katılımcı 12	Erkek	Evli	Üniversite	500-600 Euro/12.000 TL
Gönüllü Katılımcı 13	Erkek	Evli	Üniversite	35.000-40.000 TL
Gönüllü Katılımcı 14	Kadın	Evli	Üniversite	20.000 TL
Gönüllü Katılımcı 15	Erkek	Evli	Üniversite	20.000 TL
Gönüllü Katılımcı 16	Kadın	Evli	Lise	2500-3500 Euro/ 60.000 TL
Gönüllü Katılımcı 17	Erkek	Evli	Üniversite	2500-3500 Euro/ 60.000 TL
Gönüllü Katılımcı 18	Erkek	Bekâr	Üniversite	30.000 TL ve üzeri
Gönüllü Katılımcı 19	Kadın	Evli	Üniversite	3000 Euro/60.000 TL
Gönüllü Katılımcı 20	Erkek	Bekâr	Üniversite	9.000-10.000 TL
Gönüllü Katılımcı 21	Kadın	Evli	Üniversite	7.000 TL
Gönüllü Katılımcı 22	Erkek	Evli	Üniversite	20.000 TL
Gönüllü Katılımcı 23	Kadın	Evli	Üniversite	20.000 TL
Gönüllü Katılımcı 24	Erkek	Evli	Üniversite	4000-5000 Dolar/74.000 TL
Gönüllü Katılımcı 25	Erkek	Bekâr	Üniversite	8.000 TL
Gönüllü Katılımcı 26	Erkek	Evli	Üniversite	5000 Euro/100.000 TL
Gönüllü Katılımcı 27	Erkek	Evli	Üniversite	1000 Dolar/18.000 TL
Gönüllü Katılımcı 28	Kadın	Evli	Üniversite	60.000 TL
Gönüllü Katılımcı 29	Erkek	Evli	Üniversite	4000 Euro/80.000 TL
Gönüllü Katılımcı 30	Erkek	Evli	Üniversite	4000 Euro/80.000 TL
Gönüllü Katılımcı 31	Erkek	Evli	Üniversite	100.000 TL
Gönüllü Katılımcı 32	Erkek	Evli	Üniversite	100.000 TL
Gönüllü Katılımcı 33	Kadın	Evli	Üniversite	25.000 TL
Gönüllü Katılımcı 34	Kadın	Evli	Üniversite	45.000 TL
Gönüllü Katılımcı 35	Kadın	Evli	Üniversite	30.000 TL
Gönüllü Katılımcı 36	Erkek	Bekâr	Üniversite	1000 Euro/20.000 TL
Gönüllü Katılımcı 37	Kadın	Evli	Üniversite	1500 Euro/30.000 TL
Gönüllü Katılımcı 38	Erkek	Evli	Üniversite	1500 Euro/30.000 TL
Gönüllü Katılımcı 39	Kadın	Evli	Üniversite	8500 TL
Gönüllü Katılımcı 40	Erkek	Evli	Üniversite	8500 TL
Gönüllü Katılımcı 41	Erkek	Evli	Üniversite	10.000 Euro/ 197.000 TL
Gönüllü Katılımcı 42	Erkek	Evli	Üniversite	100.000 TL
Gönüllü Katılımcı 43	Kadın	Evli	Üniversite	500-600 Euro/12.000 TL
Gönüllü Katılımcı 44	Erkek	Bekâr	Üniversite	9.000-10.000 TL
Gönüllü Katılımcı 45	Kadın	Evli	Lise	2500-3500 Euro/ 60.000 TL

Araştırmaya katılanların isimlerinin ve kimlik bilgilerinin kişisel verilerin korunması ve etik ilkeler kapsamında gizli tutulmasına yönelik her bir katılımcıya bir numara verilmiştir. Verilen numaralar Gönüllü Katılımcı 1–Gönüllü Katılımcı 45 aralığında olacak şekilde sıralanmıştır. Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %55,6'sının (f=25) erkek, %44,4'ünün (f=20) kadın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların %13,3'ünün (f=6) bekâr, %86,7'sinin (f=39) evli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %6,7'sinin (f=3) lise mezunu, %2,2'sinin (f=1) önlisans mezunu, %84,4'ünün (f=38) lisans mezunu, %2,2'sinin (f=1) yüksek lisans mezunu, %4,4'ünün (f=2) doktora mezunu olduğu bulgulanmıştır.

Araştırmada gönüllü katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen dokümanlar MAXQDA paket programına yüklenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda kod anahtarları kullanılarak kodlamalar yapılmış ve kodlamalar da paket programa aktarılmıştır. Görüşme sonuçları, kullanılan kelimeler ve metinler özelinde teker teker okunarak katılımcıların ifade ettiği kelimeler ve metinler tek tek analiz edilerek kodlaması yapılmıştır. Araştırmanın yenilik yönetimi ve tekrar ziyaret etme niyetini içeren iki yönünün olmasından dolayı, her bir teorik yapı için ayrı ayrı kodlamalar yapılmıştır. Yenilik yönetimi için oluşan kodlar: istikrar, konfor, yeniliğe açıklık, süreç yeniliği, fiyat yeniliği, ürün yeniliği, çeşitlilik, fark yaratma, sürekli iyileştirme, önerileri dikkate alma şeklinde oluşmuştur. Tekrar ziyaret etme niyetine ilişkin kodlar ise: fiziki imkanlar, çalışan davranışları, standartlardan farklılaşması, araştırma, tavsiye, tecrübe-deneyimleme kavramlarından oluşmuştur.

Otellerdeki yenilik yönetimi ve tekrar ziyaret etme niyeti ana temalarının altında yer alan alt kodlar bazında değerlendirilmesinde Kod-Alt kod-Bölümler Modelinden yararlanılmıştır. Kod-Alt kod-Bölümler Modeli; seçilen belgenin notlarını, kodlarını kod bölümlerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Belge ile kodlar çizgilerle birbirine bağlanmıştır ve her bir çizginin genişliği birbirinden farklıdır. Genişlik her bir kodun önemine işaret etmektedir (Burucuoğlu ve Yazar, 2020: 109). Bu çerçevede yenilik yönetimine ve tekrar ziyaret etme niyetine ilişkin Kod-Alt kod-Bölümler Modeli ayrı ayrı değerlendirilmiş, ardından her iki değişkene ilişkin Tek Vaka Model üzerinde kodların ağırlıkları gösterilmiştir.

Şekil 1. Yenilik Yönetimi için Kod-Alt kod-Bölümler Modeli

Şekil 1’de yenilik yönetimi değişkenine ilişkin Kod-Alt kod-Bölümler Modeli gösterilmektedir. Yenilik yönetimine ilişkin alt kodlar incelendiğinde sırasıyla ürün yeniliği, süreç yeniliği, çeşitlilik ve yeniliğe açıklık kodlarının ağırlıklı olduğu kod kollarından anlaşılmaktadır. Yenilik yönetimine ilişkin olarak katılımcıların dikkat çekici bazı değerlendirmeleri şu şekilde olduğu görüşme formlarından anlaşılmaktadır:

“Özellikle otelerde, odalarda kullanılan kozmetik/buket ürünlere çok önem veririz. Örneğin bu otelde Hermes ürünlerle ilgili olan anlaşma bitmiş ancak sitede hala bu ürünleri sundukları görünüyor. Kozmetik ürün kalitesi artırılmalı. Bulgary markası bile değil Bottega Veneta markası olmalı. En azından VIP odalarda bu marka kullanılabilir” (GK2).

“Sadece su sporları değil, kara aktivitelerine de önem verilmeli. Örneğin ATV, Paintball, Doğa parkurları vb. eğlence aktivitelerine de yer verilse çok güzel olur. Bunun haricinde balayı çiftlerine özel kumsalda veya iskelede romantik bir yemek ayarlanabilir. Ya da otel gemisinde partiler (köpük vb.) yapılabilir. Yoğunluk olmaması açısından aynı pavilion sistemi gibi rezervasyon sistemi uygulanabilir” (GK4).

“Sadece dans gösterileri yerine seyirciyi de içine alan eğlenceler yapılırsa güzel olur. Akşam eğlenceleri çeşitlendirilebilir. Ayrıca otelerde bekâr ve evli olmak üzere bölümler oluşturulabilir” (GK5).

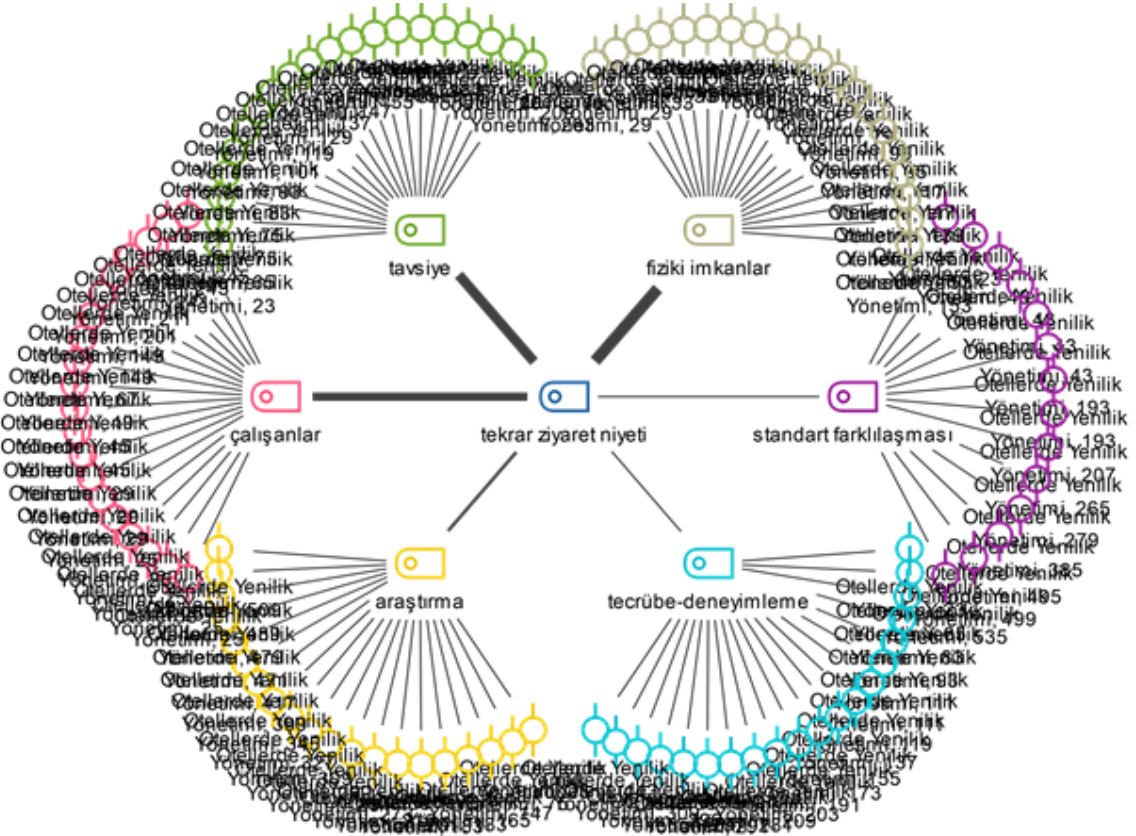
“Ana restorandaki yemek menüsündeki çeşitlilik geçen sene azdı bu sene çeşitlendirilmiş. Ayrıca hem yemek hem içecek sunumlarına oldukça özen gösteriliyor bu hoşumuza gitti. Teras barda oturma alanı genişletilmiş ve oturulacak yerler çoğaltılmış. Ayrıca şezlonglar sertti sünger eklenmiş iyi olmuş” (GK10).

“Ana restoranı çok beğendik. Mezelerden tutun da alkol kalitesi, personel ilgisine kadar her şey süper. Aslında Steak, Serafina, Ya da Sushi ve Balık restoranından birini ücretsiz seçebilme hakkımız olsa daha iyi olurdu. Dört adet alakarttan sadece balık restoranından bir kereliğine ücretsiz olarak faydalanabilirsiniz denildiğinde algı olarak basit bir restoranmış gibi anlaşılabilir. Ancak balık restoranı umduğumuz gibi kötü çıkmadı gayet iyiydi. Sadece dizayn olarak biraz yenilenebilir, değişiklikler yapılabilir” (GK29).

“Odamızdan paramız kayboldu ancak odalarda kamera olmadığı için herhangi bir neticeye ulaşılamadı. Bu nedenle hem çalışanlar hem de misafirler açısından yüz okuma veya parmak izi gibi dijital sitemlere daha fazla ağırlık verilebilir. Böylece odaya en son girip çıktığı, para kasasına en son kimin dokunduğu tespit edilebilir” (GK31).

“Bir otele geldiğimizde istek ve beklentilerimizi misafir ilişkileri personeline aktarıyoruz. Otelden memnun kaldıysak tekrar geliriz. Daha önce misafir ilişkileri personeline belirtmiş olduğumuz isteklerimiz yerine getirilmediyse tekrar o oteli tercih etmeyi düşünmeyiz” (GK23).

Şekil 2’de tekrar ziyaret etme niyeti değişkenine ilişkin Kod-Alt kod-Bölümler Modeli gösterilmektedir.

Şekil 2. Tekrar Ziyaret Etme Niyeti için Kod-Alt kod-Bölümler Modeli

Katılımcıların tekrar ziyaret etme niyetini etkileyen kodların sırasıyla fiziki imkânlar, tavsiye, çalışan davranışları üzerine yoğunlaştığı Şekil 2’den anlaşılmaktadır. Katılımcıların tekrar ziyaret etme niyetine ilişkin kullandıkları dikkat çekici ifadeler görüşme formlarına şu şekilde yansımıştır:

“Aquapark alanı geniş olmalı, eğlence için amfi yeterli ve merdiven basamağı şeklinde olmalı. Odaların genişliği, temizliği ve yeniliği önemli, çalışan ilgisi ve güler yüzü önemli. Ben bugüne kadar birçok ülkeyi gezdim ve pek çok otelde kaldım. Bu otelde 5 gün kaldım kendimi o kadar rahat ve huzurlu hissettim ki. Bulduğum otellere göre bu otelin çok başarılı olduğunu söyleyebilirim” (GK30).

“Değişiklik iyidir. Çalışan düzeyi, yemek çeşitliliği, personellerin ilgi ve alakası önemli. Bir otelde çalışan kalıcı/kemikleşmiş olmalı. Zaten çalışanların çoğu kalıcı değilse o otel kaliteli bir otel değildir, çalışanımı elinde tutamıyor demektir. Bir oteli otel yapan süslü veya renkli ışıklardan ziyade çalışanlarıdır” (GK1).

“Çocuğum olduğu için kids club otel tercihimdeki en önemli kriterlerimden biridir. Ayrıca çalışan eğitimi, güleryüzü, deneyimi, yaklaşımı, kemikleşmiş personelin varlığı çok önemlidir” (GK3).

“Konserlerin olması, sanatçıların gelmesi, eğlence, ulaşılabilirlik, yeme içme lezzeti ve çeşitliliği, spa ve pavilion ücret uygunluğu, çalışan davranışı, yeşil alanların genişliği, sahil kum yapısı önemlidir” (GK10).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İşletmeler açısından yenilik yönetim süreci için kaynak oluşturan ve işletmelerin yenilik kararlarına etki eden birçok farklı unsur bulunmaktadır. İşletmeler için yenilik süreci karmaşık olduğu kadar riskli ve ön görülmesi gereken bir özelliğe sahiptir. İşletmelerin yenilik yönetiminde ve yenilikçi yaklaşımlarında etkin süreçler çıkarabilmek için standart uygulamaların yapılabilmesi yeniliğin dinamik yapısı nedeniyle mümkün görünmemektedir. Bu nedenle işletmelerin yenilikçiliği bir kültür olarak benimseyerek farklılık yaratmaları, misafir memnuniyeti sağlamaları ve tekrar ziyaret etme niyeti oluşturabilmeleri için sürekli değişen yenilik süreçlerini takip etmeleri ve yeniliklere birtakım yatırımlar yapmaları gerekmektedir. Yenilik yönetim yaklaşımları özellikle otel misafirlerinin tekrar ziyaret etme niyeti ile ilişkili olabileceği düşüncesinden hareketle bu araştırmada misafirlerin otellerdeki yenilik yönetimi algılarının tekrar ziyaret etme niyeti üzerine etkisi değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biri olan Antalya'nın Belek bölgesinde faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesinde misafirlerle yüz yüze görüşülerek bir nitel araştırma yapılmıştır.

Araştırmada otel misafirlerinin yenilik yönetimi algılarına ilişkin; *"ürün yeniliği, süreç yeniliği, çeşitlilik, yeniliğe açıklık, fark yaratma, fiyat yeniliği, sürekli iyileştirme, konfor, önerileri dikkate alma, istikrar"* gibi kriterlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Literatürde yenilik yönetiminin otellerin birçok alanında kullanıldığı ve sektör açısından önemli bir gelişme olduğu açıklanmaktadır (Tekin ve Durna, 2012: 109). Süreç yeniliğinde ürün değeri artırılarak hizmetin misafirler tarafından daha iyi algılanması, verimlilik ve üretkenliğin artırılması sağlanmaktadır (Emiroğlu, 2022: 54). Bu konuda bilgi ve iletişim teknolojileri son zamanlarda süreç yeniliklerinin belkemiğini oluşturmaktadır (Hijalager, 2010: 2). İşletmelerin yeniliğe dair göstermiş oldukları çaba karşısında misafirlerin de bu yenilikleri benimseme dereceleri yeniliklerin misafirlerin davranışlarına yansımaları açısından önem taşımaktadır. Yenilik süreçlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle ekonomik aktörler ve misafirler tarafından yeniliğin önem derecesinin farkına varılması ve yenilikçi bir toplumsal kültürün oluşturulması vazgeçilmez görülmektedir (Uzkurt, 2014). Bu yönüyle ele alındığında otellerde yapılan yeniliklerin misafirlerin davranışlarına özellikle tekrar satın alma niyeti oluşturmaya yönelik yansımaları beklenmektedir.

Araştırmada misafirlerin oteli tekrar ziyaret etme niyetine ilişkin sonuçlar incelendiğinde; *fiziki yapıdaki iyileşmeler, başkalarının tavsiyeleri, çalışan davranışları, araştırmalar, tecrübe ve deneyimler, standart farklılaşması/özgünlük* kriterleri ortaya çıkmıştır. *Fiziki yapıdaki iyileşmeler*; hizmet kalitesi, misafirlere sunulan konfor, temizlik, erişilebilirlik, dizayn ve dekor, imaj, odaların kalitesi, güvenlik gibi imkânlar neredeyse her beş yıldızlı otelde bulunması gereken olanakları ifade etmektedir. Ancak bu fiziki imkânların teknik ve tasarım yönünden geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve özgün bir şekilde misafirlere sunulması önem arz etmektedir. Kement vd. (2018) otellerin fiziki imkânlarının ve yapısının misafirlerin oteli tekrar ziyaret etme niyeti üzerindeki etkisi üzerinde durmuşlardır. Sonuç olarak hizmet kalitesinin müşteri tatminini olumlu yönde etkilediğini, müşteri tatmininin otel imajını, tekrar ziyaret etme niyetini ve tavsiye etme niyetini olumlu yönde etkilediğini ve otel imajının tekrar ziyaret etme niyeti ve tavsiye etme niyetini olumlu yönde etkilediğini bulmuşlardır. Kerdpitak (2019) ziyaretçilerin otel ürün ve hizmetlerinden memnun kaldıkları takdirde ilgili oteli ziyaret etme niyetinin daha yüksek olduğu aynı zamanda marka sadakati ve ağızdan ağıza reklam ile tutarlı bir ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar araştırmada elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Ancak Artuğer ve Şahin (2020) bu çalışmanın sonuçlarından farklı olarak fiziki koşulların (hizmet ortamı unsurlarından çevre koşulları, düzen ve dekorun) tekrar ziyaret etme niyeti oluşturmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu açıklamalardan hareketle, misafir kitlesinin bir bölümünün fiziki iyileştirmelerden etkilendikleri görülürken diğer

bir bölümünün ise standart olmayan daha özgün/farklı yenilik beklentileri içerisinde oldukları çıkarımı yapılabilir.

Çalışanlar; her otel işletmesinin varlığı açısından çalışanlar birinci derecede öneme sahiptirler (Öztürk ve Seyhan, 2005: 137). Berezina vd. (2016: 16) otelde çalışan personelin müşteri memnuniyeti ya da memnuniyetsizliği oluşmasında en önemli unsur olduğunu belirtmiştir. Otel işletmelerinde müşteriyle kurulan uzun dönemli, yakın ve birebir ilişkiler müşteri memnuniyeti ve bağlılığı yaratma açısından kilit bir öneme sahiptir. Bu nedenle özellikle misafir ilişkileri çalışanın, misafirlerin otelden beklentilerine yönelik görüşlerini almaları, ne tür yeniliklerden hoşlandıklarını tespit etmeleri, problemlere çözümler bularak müşteri memnuniyetini sağlamaları önem arz etmektedir. Misafirlerin görüşleri yenilik uygulamalarının başarılı bir biçimde yönetilebilmesi için değerlidir. Çalışanlar, misafirlere elde etmiş oldukları bu bilgi kaynağını yöneticisine bildirmeli ve yöneticiler de ilgili departmanlarla iletişime geçerek yenilik uygulamaları çalışmalarına başlamalıdır. Görülen eksiklikler karşısında kayıtsız kalan ve edinilen bilgiye rağmen hiçbir şekilde iyileştirme düşünmeyen otel işletmelerinin sektör içerisinde tutunmaları ve misafirler tarafından tekrar ziyaret edilmeleri çok zor olacaktır. Çalışanların bilgili, nazik ve yardımsever olmasının yanında verdikleri sözleri (zamanında) yerine getirmeleri müşterilerin tekrar ziyaret etme niyetlerini etkilediği görülmektedir (Özer vd., 2015: 79). Karakaş vd. (2007)'nin çalışmasına göre butik otellerin beş yıldızlı otellere göre çalışan hizmeti açısından daha üstün olduğu ve misafirler tarafından butik otellerin beş yıldızlı otellere göre daha fazla tekrar ziyaret edildiği tespit edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle, butik otellerin beş yıldızlı otellere göre daha küçük yapıda işletme olmasından dolayı tüm misafirlerle birebir iletişim kurulabilmekte, misafirin beklentileri ve özel istekleri bilinmekte, bir sonraki gelişlerinde tüm kişisel bilgileri hatırlanabilmektedir.

Tavsiye, araştırma, tecrübe-deneyimleme; Bu araştırmada misafirlerin çoğunlukla otel seçiminde tanıdık çevre, arkadaş, acentelerinin tavsiyelerini dikkate aldıkları görülmektedir. Aynı zamanda misafirlerin çevrimiçi internet sayfaları, google ve sosyal medya sayfalarında yer alan fotoğraf-video paylaşımları veya bu platformlarda yazılan yorumlardan etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bazı misafirler daha önce edindikleri tatil deneyimi sonucunda memnun kalmaları durumunda aynı oteli tekrar ziyaret etme davranışında bulduklarını, kendi tecrübesine güvendiklerini ve başkalarına tavsiye ettiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer bir şekilde literatürde çalışmalar mevcuttur. Doğan vd., (2016: 175) misafirlerin genellikle otel hizmeti satın almadan önce internet ortamında yer alan yorumları göz önünde bulundurdıkları, şikâyet sitelerinin turizm işletmesi seçimi ve deneyimlerin aktarılmasında tercih edildiği ve gerekli bir bilgi kaynağı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte potansiyel turistlerin en güvenilir bilgi kaynaklarının daha önce yapmış oldukları ziyaret deneyimleri ve başkalarının tavsiyeleri olduğu görülmektedir (Yoon ve Uysal, 2004: 46). Turistler bir destinasyonu veya deneyimledikleri bir oteli, tatmin edici bir deneyim olarak algıladıklarında/memnun kaldıklarında yeniden ziyaret etme davranışı gösterdikleri görülmektedir (Artuğer ve Şahin, 2020: 2452).

Bu çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; otellerde tekrar ziyaret etme niyetinde etkili olan yenilik yönetimi uygulamalarını tüketicilerin bir bütün olarak algıladıkları, değişime açık, yeniliklerden ve çeşitlilikten hoşlanan birer misafir kitlesinin olduğu dikkat çekmektedir. Misafirlerin yenileşme süreçlerine önem veren otelleri tekrar ziyaret etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Misafir görüşlerinden yola çıkarak otellerin yenilik yönetim süreçlerinde dikkat etmeleri gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Geniş bir alana yayılan beş yıldızlı otellerde, misafirlerin gitmek istedikleri yerleri daha rahat ve kolay bulabilmeleri için yönlendirici, okunabilir, büyük, anlaşılabilir işaret ve levhalar koymaları gerekmektedir. Artuğer ve Şahin (2020)'in çalışmaları misafirlerin bu

görüşünü desteklemektedir. Ya da otelin stratejik belirli noktalarına misafiri bilgilendirici, ortak soruları yanıtlayan otel robotları koyulabilir. Özellikle yılın yoğun zamanlarında misafirlere yol gösterilmesi açısından ideal bir araç olarak kullanılabilir (Emiroğlu, 2022: 64).

- Çalışanlara otel kapsamı konusunda yöneticiler tarafından detaylı bilgi verilmelidir. Misafirler bir çalışana yemek saatlerini ya da otelde gitmek istedikleri bir yeri sorduklarında bilmiyoruz cevabı ile karşılaşmamalıdır. Bu durum hem misafirin konforu hem de otel imajı açısından tehlikeli bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle çalışanların eğitilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte kemikleşmiş, kalıcı personellerle çalışmayan otellerin çoğu misafir tarafından hoş karşılanmadığı hatta bu konuda oteli sorguladıkları görülmektedir.
- Otel yöneticileri misafir ilişkileri personelini, misafirlerin görüş, istek ve problemlerini çözmeleri yönünde eğitmeli ve misafir görüşleri doğrultusunda ilgili departmanlarla koordinasyon halinde çalışarak yenilik faaliyetlerinde bulunmalıdırlar. Aksi takdirde oteli tekrar ziyaret etme davranışı gösteren misafirler istedikleri yenilikleri göremediklerinde düşüncelerinin dikkate alınmadığı duygusuna kapılarak tekrar ziyaret etme niyeti göstermeyebilirler.
- Misafirler sahil, havuz kenarı, lobi, restoran vb. yerlerde kısacası otel alanında vakit geçirirlerken çoğu zaman eşya kaybettiklerini dile getirmektedirler. Misafir eşyalarının daha kolay bulunup misafire bir an önce teslim edilebilmesi için otel yönetimi tarafından kör noktalar dâhil gerekli her yere kameralar yerleştirmeleri ve kayıp eşyalar için ayrı bir oda tahsis etmeleri gerekmektedir. Bu oda, eşyaların kolay bulunabilmesi açısından bölüm bölüm veya cinsiyet olarak raflara ayrılabilir (Çanta bölümü, elbise bölümü, takı ve mücevher bölümü, kadın ve erkek vb.).
- Otelin reklamını yapmak, otel imajına katkıda bulunmak, yeni misafirler elde edebilmek adına iyi bir araştırma yaptıktan sonra takipçisi yüksek Influencerlar ile iletişime geçilebilir, otelde ücretsiz konaklamaları sağlanabilir. Reklam için oteldeki en iyi odanın Influencerlara tahsis edilmesi önem arz etmektedir.
- Otel odalarından para, mücevher, takı gibi önemli eşyalar kaybolabilmektedir. Bu kaybolma durumu bazen misafirin dalgınlığından, bazen kötü niyetli olmasından kaynaklandığı görülürken bazen de kat görevlisi, oda servisi çalışanları tarafından bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde gerçekleştiği görülebilmektedir. Özel hayatın gizliliği gereği odalarda kamera olmamasından dolayı kaybolan bu özel eşyaların bulunması zorlaşmakta ve hatta bazen emniyet güçlerine kadar bu durum intikal edebilmektedir. Turizm otel işletmeleri tarafından bu durumun önüne geçebilmek için yüz tanıma ve parmak izi sistemlerinden yararlanılabilir. Böylece odaya en son giren kişinin yüzü, kasaya en son dokunan kişinin parmak izi sayesinde daha çabuk netice alınabilir ve kötü niyetli yaklaşımlar bu sayede önlenir. Ya da odaya kat görevlisi ile birlikte temizlik robotları gibi dolaşan bir kamera sistemiyle hareket edilebilir. Kat görevlisinin hareketlerini sadece odada bulunduğu süre zarfı içerisinde detaylı olarak çeken, temizlik bitince kat görevlisiyle birlikte ayrılan sistemler kullanılabilir.
- Birçok otelde sorun teşkil eden zamanla manyetiği bozulan oda kartları yerine de parmak izi veya yüz okuma sistemlerinden faydalanılabilir. Böylece misafirler hem kart taşıma zorunluluğundan hem de resepsiyona giderek sürekli kartı yenileme zahmetinden kurtulmuş olurlar.

- Otel işletmelerinin dijitalleşen yenilikçi ürün ve hizmetlere yönelmeleri, akıllı otel uygulamaları gerçekleştirmeleri önem arz etmektedir. Gelecekte birçok dijital yenilik uygulamalarının otel bünyesinde uygulanması beklenmektedir (Emiroğlu, 2022; Revfine.com, t.y).

Bu araştırma literatürde yer alan turizm sektöründeki yenilik yönetimi ile ilişkilendirilen çalışmalardan belli yönleriyle ayrılmaktadır. Literatürde, otel işletmelerindeki yenilik yönetimi konusundaki çalışmaların genellikle otel çalışanlarının veya yöneticilerin bakış açılarıyla ortaya koyulduğu dikkat çekmektedir (Tekin ve Durna, 2012; Türkmen ve Ayaz, 2018; Çınar, 2017; Kınır vd. 2018). Bu çalışmada literatürde yapılmış olan bu çalışmalardan farklı olarak yenilik yönetimi yaklaşımları misafirlerin bakış açısı ile irdelenerek, misafirlerin tekrar ziyaret etme niyeti nitel yöntemlerle değerlendirilmiştir. Ayrıca, bugüne kadar misafirlerin yenilik yönetimi algıları üzerine gerçekleştirilen çalışma sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları karşılaştırılarak misafirlerin bir otelden yenilik beklentilerinin değişip değişmediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın belirli kısıtları bulunmaktadır. Bu araştırma kısıtları, gelecekte yapılması muhtemel çalışmalar için bir öneri niteliği taşımaktadır. Araştırma zaman ve maliyet kısıtlarından dolayı sadece bir otelde gerçekleştirilmiştir. Birden fazla ve farklı türdeki otellerde benzer çalışmaların yapılması hem karşılaştırma yapma hem de daha genellenebilir sonuçlara ulaşma imkânı sağlayacaktır. Bununla birlikte, teknolojik gelişmelere ve dijitalleşmeye bağlı olarak yenilik yönetimi konusunun güncelliğini sürekli koruması ve misafirlerin yeniliğe ilişkin değerlendirmelerinin, zaman içerisinde değişim gösterebilmesi nedeniyle bu alanda yapılan çalışmaların belirli aralıklarla tekrarlanarak işletme yöneticilerine, akademiye, profesyonel yaşamdaki uygulayıcılara öneriler sunulması açısından faydalı olacaktır. Ayrıca bundan sonraki çalışmalarda farklı değişkenlerin dahil edildiği sorularla çok daha kapsamlı sonuçlar elde edilerek literatüre katkılar sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Alan, A. K., Kabadayı, E. T. ve Köksal, C. G., (2018). Tüketicilerin Kişilik Özelliklerinin ve Zaman Baskısının Online Alışveriş Niyeti Üzerindeki Etkisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56): 40-56.
- Artuğer, S. ve Şahin, S. K. (2020). Hizmet Ortamı, Müşteri Memnuniyeti ve Tekrar Ziyaret Etme Niyeti İlişkisi: Resort Otellerde Bir Araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3): 2441-2455.
- Atağ, R. (2021). Şehir Niteliklerinin Yerli Turistlerin Memnuniyet ve Tekrar Ziyaret Etme Niyetleri Üzerindeki Etkisi: Eskişehir İli Örneği (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Atik, E. (2022). Pamukkale Karahayıt Bölgesi'nde Bulunan Termal Otellerde Pandemi Sürecinde ve Sonrasında Yenilik Yönetiminin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53 (Özel sayı 2), 299-311.
- Bektaş, Ç. ve Durna, U. (2007). Turizm Endüstrisinde Yenilik Yönetimi, M. Bulu ve İ. H. Eraslan (Editörler), *Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar* (417-429). İstanbul: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) Yayınları.
- Berezina, K., Bilgihan, A., Cobanoğlu, C. ve Okumus, F. (2016). Understanding Satisfied and Dissatisfied Hotel Customers: Text Mining of Online Hotel Reviews. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 25(1), 1-24.
- Burucuoğlu, M. ve Yazar, E. E. (2020). Üçüncü Parti Platformda Kargo Firmalarına Yapılan Müşteri Şikayetlerinin İçerik Analizi, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1): 99-114.
- Çınar, K. (2017). Otel İşletmelerinde Yenilik Algısı ve Uygulamaları. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 37-50.

- Deniz, A. ve Erciş, A. (2016). Tüketici Yenilikçiliğinin Boyutları ve Yenilikçiliği Etkileyen Faktörler Arasındaki İlişkiler, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, KAÜİİBFD*, 7(14): 461-475.
- Doğan, S., Sert, S. ve Tutan, E. (2016). Konaklama İşletmeleriyle İlgili İnternet Sitelerinde Yer Alan Yorumların Tüketici Karar Sürecine Etkisi: Ankara'da Çalışan Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(30): 175-191.
- Elçi, Ş. ve Karataylı, İ. (2008). İnovasyon Rehberi: Kârlılık ve Rekabetin Elkitabı, Technopolis Group Türkiye.
- Emiroğlu, B. D. (2022). Konaklama İşletmelerinde Yenilik Yönetimi ve Yenilik Uygulamalarının Geleceği, F.T. Emini (Editör), *Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XV* (51-73). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Felsefe, Yöntem, Analiz. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güzel, Ö. (2014). Deneyimsel Kritik Değer Sürücülerinin Elektronik Ağızdan Ağıza İletişimle Seyahat 2.0 Bilgi Kanallarına Yansımaları: Tripadvisor.com Üzerinde Bir İçerik Analizi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(22): 193-210.
- Hjalager, A. M. (2010). A Review of Innovation Research in Tourism, *Tourism Management*, 31(1): 1-12.
- Karakaş, B., Bircan, B. ve Gök, O. (2007). Hizmet Sektöründe İlişki Pazarlaması: Butik Oteller ve 5 Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Araştırma, *Ege Akademik Bakış*, 7(1): 3-18.
- Kazancı, O. ve Atay, H. (2022). Restoranlarda Yenilikçiliğin Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Üzerindeki Etkisi: Kuşadası Restoranları Üzerine Bir Uygulama. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 40-57.
- Kement, Ü., Çavuşoğlu, S., Bükey, A. ve Başar, B. (2018). Termal Turizm İşletmelerinde Tekrar Ziyaret ve Tavsiye Etme Niyetinin İncelenmesi: Otel Ambiyansının Düzenleyici Rolü, 19. Ulusal Turizm Kongresi, 17(21): 800-810.
- Kerdpitak, C. (2019). The Relationship Between Hotel Guests' Satisfaction and Revisit Intentions in Bangkok, Thailand, *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 10(1): 137-156.
- Kingır, S., Koç, D. E. ve Derindağ, Ö. F. (2018). Otel Çalışanlarının Yenilik Yönelimi Algıları Üzerine Bir Araştırma, 1. Uluslararası Turizmde Yeni Jenerasyonlar ve Yeni Trendler Konferansı, Sapanca: 01-03 Kasım 2018: 171-206.
- Moscardo, G. (2008). Sustainable Tourism Innovation: Challenging Basic Assumptions, *Tourism and Hospitality Research*, 8(1): 4-13.
- Oliveira, T., Araujo, B. ve Tam, C. (2020). Why do People Share Their Travel Experiences on Social Media?, *Tourism Management*, (78): 1-14.
- Özer, L., Kement, Ü. ve Gültekin, B. (2015). Genişletilmiş Planlanmış Davranış Teorisi Kapsamında Yeşil Yıldızlı Otelleri Tekrar Ziyaret Etme Niyeti, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33(4): 59-85.
- Öztürk, Y. ve Seyhan, K. (2005). Konaklama İşletmelerinde Sunulan Hizmet Kalitesinin Artırılmasında İşgören Eğitiminin Yeri ve Önemi, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1): 121-140.
- Pratminingsih, S.A., Rudatin, C.L. ve Rimenta, T. (2014). Roles of Motivation and Destination Image in Predicting Tourist Revisit Intention: A Case of Bandung-Indonesia, *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 5(1): 19-24.
- Raza, M. A., Siddiquei, A. N., Awan, H. M., ve Bukhari, K. (2012). Relationship between Service Quality, Perceived Value, Satisfaction and Revisit Intention in Hotel Industry, *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4(8): 788-805.

- Revfine. Com (t.y). The Latest Technology Trends in the Hospitality Industry. 10 Ocak 2023 tarihinde <https://www.revfine.com/technology-trends-hospitality-industry/> adresinden erişildi.
- Sakdiyakorn, M. ve Sivarak, O. (2016). Innovation Management in Cultural Heritage Tourism: Experience From The Amphawa Waterfront Community, Thailand, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 21(2): 212-238.
- Schönfelder, W. (2011). Çağdas and Qualitative Syllogism Logic-Nvivo 8 And MAXQDA 10 Compared. *Forum: Qualitative Social Research*, 12(1), Art.21.
- Selvi, M. S. ve Ercan, F. (2006) Otel İşletmelerinde Müşteri Sadakatinin Değerlendirilmesi: İstanbul'daki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(15): 159-188.
- Sharma, V. ve Bhat, D.A.R. (2022). Co-creation and Technological Innovation: The Predictors of Guest Satisfaction and Revisit Intention in Hospitality Industry, *International Journal of Hospitality & Tourism Systems*, 15(1): 91-100.
- Silik, C. E. ve Ünlüöner, K. (2018). Hizmet Kalitesi, Müşteri Memnuniyeti ve Tavsiye Etme Niyeti Arasındaki İlişki: Kayak Merkezlerine Yönelik Bir İnceleme, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(4): 333-357.
- Spencer, L., Ritchie, J. ve O'Connor, W. (2003). Analysis: Practices, Principles and Processes. in *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*, London: Sage.
- Tabatabaeinasab, M. ve Eşitti, B. (2021). İranlı Turistlerin Türkiye'yi Tekrar Ziyaret Etme Niyetleri Üzerine Memnuniyet ve Destinasyon Hizmet Kalitesi Algılarının Etkisi, *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 5(1): 87-101.
- Taşkın, E. (2014). İşletmelerde Yenilik Yönetiminin Önemi, *Politik Ekonomik Durum*, 202(7).
- Tekin, Y. ve Durna, U. (2012). Otel İşletmelerinde Yenilik Yönetimi Uygulamaları Alanya'da Beş ve Dört Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(3): 93-110.
- Trott, P. (2002). *Innovation Management and New Product Development*. (2nd ed.). Prentice Hall, Pearson Education.
- Türkmen, B. M. ve Ayaz, N. (2018). Yenilik Yönetimi Uygulamaları Üzerine Butik Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 5(2), 24-32.
- Uzkurt, C. (2014). Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü, C. Uzkurt ve A. E. Demirci (Editörler), *Yenilik Yönetimi* (65-81). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Vaismoradi, M., Turunen, H. ve Bondas, T. (2013). Content Analysis And Thematic Analysis: Implications For Conducting A Qualitative Descriptive Study, *Nursing and Health Sciences*, 15(3): 398-405.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoon, Y. ve Uysal, M. (2005). An Examination of the Effects of Motivation and Satisfaction on Destination Loyalty: A Structural Model, *Tourism Management*, 26(1): 45-56.
- Zengin, B. ve Kazdal, E. (2020). Konaklama Sektöründe Dijitalleşme Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, C. Bilgi, M. C. Şapıcılar, S. Uslu ve Z. Yetiş (Editörler) *Turizme Akademik Yaklaşımlar* (1-13). Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Osmanlı Duvar Resimlerinde Antik Kent Kalıntılarının Bir Tema Olarak Kullanılması Üzerine

On the Use of Ancient City Ruins as a Theme in Ottoman Wall Paintings

Tolga UZUN¹

¹Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Karabük

ORCID:

T.U.: 0000-0003-4665-5726

Corresponding Author:

Tolga UZUN

Email:

tolgauzun@karabuk.edu.tr

Citation: Uzun, T. (2023). Osmanlı Duvar Resimlerinde Antik Kent Kalıntılarının Bir Tema Olarak Kullanılması Üzerine. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 152-174.

Submitted: 09.03.2023

Accepted: 23.03.2023

Özet

Antik yapıların ve kalıntılarının resim sanatında bir tema olarak kullanılması 19. yüzyılda olağan bir durumdur. Avrupa'da Rönesans düşüncesinin Antik çağa olan ilgisi bilim, felsefe, edebiyat gibi alanların yanı sıra ilgisi bu unsurların resim sanatına yansımalarıyla da kendini göstermiştir. Fransız ihtilalinin getirdiği milliyetçilik ve ulus devlet modeli toplumların köklerini aramasına ve geçmiş medeniyetlerin izlerini sürmesine neden olmuştur. Mısır'ın Napolyon orduları tarafından işgalinin ardından arkeolojiye olan ilginin artması Avrupalılar için kesintisiz bir şekilde antik dönem ve kentlerinin gündemde kalmasını sağlamıştır. 19. yüzyılın oryantalist sanatçıları antik kent betimlemelerine resimlerinde geniş yer ayırmış, yeni ve etkin bir ifade aracı olan fotoğraf arkeolojik alanların görüntülerinin hızla yayılmasına neden olmuştur. Çalışmada, öncelikle antik kent kalıntılarının batı resminde bir tema olarak geçmesine yer verdikten sonra 19. yüzyılda Osmanlıların konuya olan ilgileri ve Osmanlı duvar resimlerinde antik kent kalıntılarının yansımaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı, Osmanlı Duvar Resimleri, Antik Kalıntı, Oryantalizm, Modernizm

Abstract

The use of ancient buildings and their remains as a theme in painting was commonplace in the 19th century. In Europe, the Renaissance thought's interest in Antiquity, as well as fields such as science, philosophy, and literature, showed itself with the reflection of these elements on the art of painting. The nationalism and nation-state model brought by the French Revolution caused societies to search for their roots and to follow the traces of past civilizations. The increase in interest in archeology after the occupation of Egypt by the Napoleonic armies ensured that the ancient period and its cities remained on the agenda for Europeans uninterruptedly. The orientalist artists of the 19th century gave a large place to the depictions of ancient cities in their paintings, and photography, a new and effective means of expression, caused the images of archaeological sites to spread rapidly. In this study, after firstly addressing the historical significance of ancient city ruins as a theme in western painting, the focus is on the Ottoman Empire's interest in the subject during the 19th century and the reflections of ancient city ruins in Ottoman wall paintings.

Keywords: Ottoman, Osmanlı Duvar Resimleri, Antique Ruins, Orientalism, Modernism

1. GİRİŞ

Rönesans entelektüellerinin Antik kültüre olan merakı sadece dönemin metinlerini yeniden ele almak ile sınırlı değildi. Bu ilgi görsel sanatlardan edebiyata kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsıyordu. Kimi zengin, soylu, tüccar sınıfı Roma buluntularını konutlarında sergilemekten haz duydular. 15-16. yüzyıldaki bu girişimler Tevrat ve İncilin içinde geçen yerlerin doğruluğunu araştırmanın yanı sıra Avrupa'nın kendi geçmişini sorgulamasına neden olmuştur. 18. yüzyılda Avrupa'da milliyetçilik akımının özünü oluşturan yurt kavramı, Neo klasik eserlerde kendini göstererek onların antik Yunan'a ve yurt olarak gördükleri eski Yunan kentlerini kutsallaştırmalarına neden olmuştur. Fransız ihtilalinin ardından daha da güçlenen bu düşünce özellikle resim sanatında Yunan ve Roma kültürlerine ait unsurların ve dolayısıyla kentlerin, kent kalıntılarının yeniden gündeme gelmesi ile sonuçlanmıştır.

Fransızların Mısır'ı işgali, Akdeniz'de hakimiyet sağlama çabalarının ötesinde doğuyu keşfetmenin ve kolonyal tutumun bir tezahürü idi. Ancak Napolyon ve beraberinde gelen bilim adamlarının Mısır'ın antik kültürünü sistemli olarak incelemeleri arkeoloji biliminin sistemli bir hale dönüşmesine neden olmuştur. Doğuya olan ilgi ve doğulu kültürlerin yaşam biçimleri gelenekleri, kıyafetleri Avrupalıların merak konusu olurken Mısır ve Anadolu gibi Antik uygarlıkların yoğun olduğu merkezlere ilgi artmış bu kentlere ait görüntüler yeni ve hızlı bir ifade aracı olan fotoğraf ile yaygın hale gelmiştir. Avrupalı ressamın bazıları Mısır'a ve Osmanlı eyaletlerine düzenlenen gezilere katılarak buralarda kimi zaman antik kent panoramalarını betimlerken kimi zaman ise yerli figürlerin arka planın da antik yapıları bir arka fon olarak kullanmışlardır. Bazı ressamlar ise hiç bu bölgelere gitmeden antik kent kalıntılarını fotoğraflara bakara resimlerine aktarmışlardır. Oryantalist resmin bir teması olarak da karşımıza çıkan bu türden resimler gerek batılı gerekse doğulu sanatçıları uzun süre meşgul etmiştir.

18. yüzyılın başlarından itibaren batı sanatından etkilenen Osmanlılar, Avrupalı üslupları kendi yorumlarıyla mimaride ve mimariye dayalı resim sanatında uygulamaya başlamışlardır. Özellikle duvar resimlerinde görülen barok ve rokoko bezemelerin içine yerleştirilen manzaralar ve kent tasvirleri bu yeni anlayışın bir yansıması niteliğindedir. Bu tasvirler arasında yer alan antik kent ve antik yapı kalıntıları bu çalışmanın ilgi alanını oluşturmaktadır. Avrupalıların öteden beri ilgi duydukları antik yapı betimlemeleri, Osmanlı görsel dünyasına girmesine zemin hazırlayan ortamlar bu çalışmanın bir diğer odak noktasını oluşturmaktadır.

Çalışmada öncelikle Avrupa'da antik kent ve yapı kalıntılarına olan ilgi Rönesanstan, 19. yüzyıla kadar kesintisiz bir şekilde hangi sanat akımları ile devam ettiği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın özünü oluşturan ikinci bölümde ise Osmanlı resim sanatında antik kent ve kalıntı betimlemelerine olan ilgi ve bu ilginin hangi sebepler ve/veya ortamlarda Osmanlı duvar resimleri repertuarına dahil olduğu örnekler üzerinden tartışılmaya çalışılmıştır.

2. ANTİK KENT VE KALINTILARININ AVRUPA RESİM SANATINDA BİR TEMA OLARAK KULLANILMASI

Avrupa'yı 14. yüzyıldan itibaren etkisi altına alan Rönesans düşüncesi ve klasik canlanma, dönemin düşünce hayatı, edebiyatı, mimarlık ve sanat eserleri üzerinde etkili olmuştur. Mimaride antik unsurlara yer verilirken, görsel sanatlarda özellikle resimde antik yapılar betimlenmiştir. Bir prestij olarak algıladıkları Roma buluntularını konutlarında sergileyen soylu, zengin ve tüccar sınıf aynı zamanda bundan haz duymaya başlayarak kısıtlı da olsa bu koleksiyonlarını sergilemişlerdir. Dönemin diğer sanat dallarında özellikle edebiyatta bu türden bir ilgiyi görmek mümkündür. 1499 yılında yayınlanan ve Francesco Colonna (1433-1527) adlı yazara atfedilen hikâyede Poliphilo, kayıp aşkını aramak üzere yola çıkar ve antik çağ kalıntıları ile dolu bir yere gelir ve burada sütun başlıkları, kaideler, saçaklar, frizler görür bunların belirsiz bir anlamı olduğunu sezer (Dillion, 2005:

1). Rönesans sanatında harabeler her şeyden önce, kutsal ya da acı çeken bedenin sunulduğu parçalı bir zemin veya arka plan olarak belirir. Bazı durumlarda, resmedilen Kurtarıcı ya da aziz, yok olmuş bir pagan dünyanın kalıntılarıyla çevrili halde resmedilir ki bu aynı zamanda resme bakan kişinin kaçınılmaz sonuna işaret eder (Dillion, 2005: 3). Antik mirasla çeşitli şekillerde ilişki kurulması gerçekte rönesansa ait bir durum değildi, tüm orta çağ boyunca farklı şekillerde de olsa klasik eserlere ve yazarlara ilgi varlığını korumuştur (Coşkun, 2003: 57). Özellikle kuzeyden, Alplerden gelen hacılar ve diğer gezginler üzerinde antik Roma'dan geriye kalanlar derin bir etki bırakmak için yeterliydi. Burada bu etkiyi bırakan harabeler değil, devasa kemerler, amfityatrolar ve duvarlar karşısında Roma'nın gücünün kalıntıları karşısında düştükleri hayret ve hayranlık duygusuydu (Weiss 1988: 4). Bu yüzden Roma kalıntıları Rönesans insanı için tek bir anlam ifade etmiyordu Kalıntılar onlar için maddi, metamorfik, mimari ve alegoriktir (Hui, 2021: 211-213).

Zaman içerisinde Roma kalıntılarında atıfta bulunan resimler varlığını korudu ancak bir yapı kalıntısı ya da harabe görüntüsü için ikonografik bir bağlama ihtiyaç duyulmamaya başlandı bu manzara resminin gelişimi ile paralel olarak ilerledi. Bir diğer değişle harabe görüntüsü bir resmin tek başına konusu oldu. 16. yüzyıl İtalya'da konutların duvar resimlerinde bu türden resimler çoğalmaya başladı (Hansen, 2016: 4). Marco da Faenza'nın (1528-1588) Floransa'da Vecchio Sarayı için yaptığı harabe temsili bu türden yani ikonografik bir bağlamı olmayan bir harabe görüntüsüdür (Fotoğraf-1).

18. yüzyılda antik kalıntılara olan tutku farklı bir dalga ile yeniden canlandı. Aydınlanma çağı ve yüzyılın sonunda Fransız ihtilalinin getirdiği düşünce akımları, siyasi söylemleri, edebiyatı ve görsel sanatları da derinden etkiledi. Aydınlanmanın önemli temsilcilerinden kabul edilen Hubert Robert (1733-1808), Roma'daki sanatsal eğitiminin başlangıcından itibaren, kalıntı/harabe betimlemelerinde uzmanlaşmış olan Giovanni Paolo Pannini (1691-1765) ve Giovanni Battista Piranesi'den (1720-1778) dersler aldı. Bununla birlikte, arkeolojiye olan ilgisine ek olarak Robert, çalışmalarına zamanın geçişini ve medeniyetlerin kaçınılmaz düşüşünü düşündüren melankolik bir üslubun temsilcisi oldu (Louvre, 2016: 4). Aralarında Philipp Hackert (1737-1807) ve Johann Christian Klengel'in (1751-1824) de bulunduğu birçok Alman ressam, Piranesi'nin ünlü manzaralarından esinlenerek kendilerini Roma harabe betimlemelerine yoğunlaştırdılar.

Her şeye rağmen, Roma kalıntılarının Klasik görünümünü temsil eden en ünlü ikonik görüntü, Johann Heinrich Wilhelm Tischbein'in (1751-1829) "Goethe in der Campagna" adlı ve 1787 tarihli resmidir (Fotoğraf-2). Resim de Aydınlanma çağının eserleri ile Antik Çağ'a atıfta bulunan Alman edebiyatının önemli temsilcisi Goethe (1749-1832), Roma başkentinden bir sahneyi tasvir eden Yunan mermer kabartmasının yanında oturuyor. Arka planda Caecilia Metella'nın mezar anıtı ve bir Roma su kemerinin kalıntıları betimlenmiştir (Ziolkowski, 2016: 271). Yüzyılın sonlarında, Comte de Volney (1757-1820), 1791'de Paris'te yayımlanan *Les Ruines, ou Méditation sur les révolutions des empires* adlı kitabında (Fotoğraf-3), Mısır ve Suriye topraklarında gezdiği harabeleri, aslında hiç gitmediği Palmira'daki türbelerin oluşturduğu manzarayı seyredişini anlatır. Manzara karşısında "dinî tefekküre" dalan Volney, ölü kentlin sokaklarının insanlarla dolu olduğunu hayal eder; Babil, Persepolis, Kudüs kentlerini düşünür ve şehrin tozlu kapılarını, yıkılmış mabetlerini, yağmalanmış saraylarını temaşa ederken, yeryüzünün koca bir "türbeler diyarı"na dönüştüğü sonucuna varır (Dillion, 2005: 2).

1750'li yıllarda başlayan ve 1789 Fransız ihtilali ile farklı bir boyuta taşınan siyasi gerginlik, Avrupa'da Barok ve Rokoko üsluplarına tepki doğurdu ve Neo-Klasik üslup modern sosyal, ekonomik ve politik kaygıları ele almanın bir yolu olarak giderek daha fazla yaygınlaşmaya başladı. Bu endişeler genellikle çok ilerici ideallerle sonuçlandırıldığı için, Neo-klasik üslup Avrupa'daki geleneksel sanat akademilerinin üyeleri tarafından benimsendi. Bu nedenle, Neoklasizm, görünüşte farklı meseleleri yeni ve kültürel açıdan zengin bir çağda bir araya getiren, ancak klasisizm çatısı

altında dikkat çekici bir şekilde birleşmiş olan oldukça karmaşık bir harekettir. 18. yüzyılın ortalarından başlayarak, bir dizi olay, antik Yunan ve Roma'dan klasisizmin yeni ve daha kapsamlı bir incelemesini hızlandırmaya yardımcı oldu; bu, dönemin yeni "aydınlanmış" düşüncesiyle tutarlı bir amaç duygusu ve onur sunabilecek bir üslup ve felsefe olarak görülmeye başlandı. Yüksek ahlaki karaktere sahip yüce duygulara ilham vererek birlik, doğruluk ve vatanseverlik gibi siyasi idealleri de içererek bu olaylara çok açık bir şekilde yanıt veren son derece politikleşmiş bir sanat tarzı olarak yorumlanmıştır. 18. yüzyılın ortalarından itibaren oluşan bu idealler, Neo-klasizm hikayesinin bir yönüne cevap verir ve en ünlü Fransız neoklasik sanatçı Jacques-Louis David'in (1748-1825) resimleriyle doruğa ulaşır (Palmer, 2011: 1-4). David'in 1784 yılında tamamladığı "Horas Kardeşlerin Yemini" adlı resmi (Fotoğraf-4) Fransız ihtilalinden her ne kadar beş yıl önce yapılmış olsa da dönemin politik atmosferini en iyi ifade eden resim olarak kabul edilir. Bir Antik Roma hikayesine dayanan eserde olayın kahramanı olan üçüz kardeşlerin devlete olan sadakat yemin ederken yine Roma sütunlarının görüldüğü bir yapının önünde gerçekleşir.

19. yüzyılın roman, oyun, mimari, resim ve heykelleri arasında antik eserlere gönderme yapmak oldukça yaygın bir durumdur. Örneğin İngiliz şair Percy Bysshe Shelley'in (1792-1825) 1818 yılında yayınlanan şiiri "*Ozymandias*" de şairin konuşmacı olarak antik bir ülkeden gelen gezgin ile karşılaşmasını anlatır. Gezgin bu antik ülkede görmüş olduğu devasa Ramses heykelinden bahseder ancak heykelin gövdesi yoktur ve sadece baş ve ayakları kalmıştır (Güngör ve Okatan, 2020: 385). Şiir, Napolyon'un Mısır'ı işgalinden ve 1809'da ilk cildi yayınlanan ünlü "*Description de l'Égypte*" ile aynı tarihlere rastlar (Çelik, 2016: 2). Beethoven (1770-1827), Yunan dünyasını ele aldığı ve 1811 tarihinde bestelediği "*Atina Harabeleri*" Pest şehrindeki bir tiyatro binası için yazılmıştır (İnce, 2022: 28). İngiliz şair ve Romantik akımın önde gelen temsilcilerinden olan Lord Byron'ın (1778-1824) Asur imparatorluğunun son kralı Sardanapalus ile birlikte yıkılışının hikayesi olan piyesi "*Sardanapalus*"'u Mezopotamya'nın ilk gezginlerinden biri olan Claudius James Rich'in (1787-1821), 1811'deki Ninova'yı da kapsayan keşif gezisine ilişkin gözlemlerini yazdığı "*Memoir on the Ruin of Babylon*" [Babil Harabeleri Üzerine Hatıra]'da yazmasından yalnızca on yıl sonra yayınlamıştır (Çelik, 2016: 2). Neo-klasiklerin ardından romantik akımın bakış açısı ile oluşturulan eserlerin yanı sıra oryantalistler ve romantik oryantalistler de aynı şekilde doğu memleketlerinin antik unsurlarını eserlerinde kullanmışlardır. Byron'un eserinden etkilenen Delacroix'in (1798-1863), "*Sardanapalus'un Düşüşü*" adlı eseri, resim sanatı için verilebilecek örnekler arasında önemlidir. Ancak Byron'un piyesi ile Delacroix'in resmi arasındaki temel farklılık Byron'un tersine Delacroix'in resminde Sardanapalus, her taraf yıkım içerisinde iken yatağında dinlenen zayıf bir kral olarak betimlenmiştir.

Doğu incelemelerinin toplu bir ismi olarak kullanılan Oryantalizm Fransız şair, oyun yazarı Theophile Gautier'in (1811-1872) yazılarıyla Doğu dünyasını ve kültürlerini konu alan resimler için kullanılmaya başlanmıştır. Doğu'ya seyahatlerin sıklaştığı bu dönemde ressamalarda özellikle Mısır başta olmak üzere Kuzey Afrika, Suriye, Lübnan gibi coğrafyalara tek başlarına ya da çeşitli gezi grupları ile seyahat etmiştir. Ressamlar bu bölgelerde oluşturdukları eskizleri ülkelerine döndüklerinde tuvale ve baskı resim tekniklerine geçirerek sergilemiş ya da bir seyahat kitabının içinde metne eşlik eden resimlere dönüştürmüşlerdir.

Avrupa'da bilim haline gelen arkeolojiye artan ilgi ve önem, eski eser koleksiyonculuğu ve oryantalizm, Anadolu coğrafyasına gelen çok sayıda arkeolojik kalıntılarla ilgilenen seyyahları, mimarları, ressamaları ve fotoğrafçıları etkisi altına almıştır (Azakoğlu, 2006: 22; Kutlu, 2007: 28). Özellikle fotoğrafın bulunuşu, arkeolojik eserlerin belgelenmesinde büyük önem taşımış, Anadolu coğrafyası arkeologlar için bulunmaz bir hazine olmuş ve eski eserle ilgilenen çok sayıda gezgini etkisi altına almıştır (Öztuncay, 2003: 53). 18. yüzyılda Avrupa'da moda haline gelen Antik çağ eserlerini, tapınaklarını ve heykellerini sanatçılar büyük bir hızla görüntülemeye başlamıştır.

Araştırmacı Claire L. Lyons, fotoğrafın bulunuşu ve arkeoloji biliminin paralel olarak geliştiğini incelemiş, bu durum fotoğrafın arkeolojik çalışmalarda ve kültür varlıklarının belgelenmesinde yaygın olarak kullanılması bir belge niteliği taşımıştır. Aynı yıllarda Fransa'da tapınakların, antik yerleşim yerlerini görüntüleyip belgelenmesinde çalışmalar yürütmüştür (Azakoğlu, 2006: 11). Erken dönem gezgin fotoğrafçılar çoğunlukla Fransız oldukları için, deniz yoluyla Marsilya'dan hareket edip, Roma, Atina, İzmir üzerinden İstanbul, Mısır, Suriye, Baalbek ve Filistin (Kutsal Topraklar) bölgelerine gitmişlerdir.

Bunlardan biri Baalbek'te Almanların yaptığı kazıdan çıkan Roma Tapınaklarını, Atina'da Akropol'ün ilk panoramik fotoğraflarını çeken Girault de Prangey'dir. Stillman'ın en önemli çalışması, Atina'da Akropol'ü görüntülediği albümüdür. 1870 yılında basılan bu albüm, Stillman'ın, Akropol'deki tarihi yapıtları etkileyici görüntülerinden oluşmaktadır. Francis Frith, 1856'da Mısır ve Nübye'nin arkeolojik kalıntılarını, tapınaklarını stereoskopik teknikte fotoğraflamıştır. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ressamlar, fotoğrafın kendilerine sunmuş olduğu tüm imkânları kullanmışlar, oturdukları yerden ellerindeki bu fotoğraflara bakarak manzara, portre ve natüremort konulu resimler yapmışlardır (Öztuncay, 2003: 70).

3. OSMANLI DUVAR RESİMLERİNDE ANTİK KALINTI BETİMLEMELERİ

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı sanatında yeni bir tür olarak kendini gösteren duvar resimleri, önceleri tavan eteklerini dolayan dar şeritler veya duvarların üst bölümlerinde barok ve rokoko kartuşların arasına yerleştirilmiş, sonraları ise bu şeritler genişleyerek kimi zaman duvarı tamamen kaplayan boyutlara dönüşmüştür. Süreç içerisinde konu repertuarının da genişleyerek manzara resimlerinde kıyılara serpiştirilen yapıların, köprülerin, çeşmelerin ve fiskiyeli havuzlu bahçelerin yanı sıra antik kalıntılar ya da klasik dönemin yapıları da belirtmeye başlamıştır. Okçuoğlu, bu betimlemelerin 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ege ve Akdeniz'den dağılan İtalyan sanatına hakim bir sanatçı topluluğunun Anadolu ve Rumeli'ye yayılmasına ve bu anlayışın yerleşmesine sebep olduğunu belirterek, özellikle İtalya ve Fransa'da etkili olan klasik Yunan kültürü ve yeniçağ hümanizmiyle bir modaya dönüşen antik yapı betimlemelerinin yaygınlığına bağlar (2000: 63-64). Fotoğrafın, imgenin hızla yayılmasındaki etkin gücünün duvar resimlerinde konu çeşitliliğine kaynaklık ettiği de yadsınamaz bir gerçektir. Bu modanın taşraya yayılmasında İstanbul, İzmir ve Atina'dan geldiği ileri sürülen dergi ve gazetelerdeki fotoğrafların veya haberlerin duvar resimlerine kaynak olabileceğini düşünülmektedir (Özbek, 2014: 228). Tüm bunların yanı sıra Osmanlıların antik yapı ve kalıntıları üzerine ne düşündükleri, dönemin bu Avrupa modası/akımı konusundaki algılarının neler olduğu da önem taşımaktadır. Mutlaka dönemin kültür ortamında Osmanlılar için Antik unsurların ne anlam ifade ettiğinin de önemi olmalıdır.

Osmanlı duvar resimlerinin erken örneklerinde görülen bir manzara içerisinde neresi olduğu anlaşılamayan romantik ve hayali olarak nitelendirilebilecek betimlemelerin kaynağı, Okçuoğlu'nun önerdiği Ege ve Akdeniz'den gelen sanatçılar olabilir. Ancak ilerleyen süreçte Osmanlı seçkinlerinin bu konuda beslendiği farklı kaynakların da olabileceğini gösteriyor. Örneğin Fransız ihtilalinin hemen ardından yukarıda sözü edilen 1791 yılında Volney'in kaleme aldığı "Les ruines, ou méditation sur les révolutions des empires" [Harabeler veya imparatorlukların devrimleri üzerine meditasyon] adlı eser oldukça ilgi çekicidir. Palmira harabelerini imparatorlukların doğası ve çöküşü üzerine düşünmek için bir katalizör olarak kullanan eserin Osmanlı entelektüellerini de derinden etkilediği anlaşılıyor. 1894 yılında Ali Kemal'in (1867-1922) "Çölde bir Sergüzeşt" adlı eserinin ilham kaynağı Volney'in bu eseri olabilir. Ancak Ali Kemal, romanında siyasi çağrışımlar yerine Palmira'yı kahramanının iç dünyasını keşfetmek için duygusal ve psikolojik bir zemin olarak kullanıyor. Ahmed Emin (1826-1891), aynı çağda ilginç bir şekilde Baalbek Harabelerinin resmini

yapıyor (Bahrani, Çelik ve Eldem, 2011: 34). Söz konusu resimde Ahmed Emin palmiyeler ve kaktüslerin arasında kaybolan tapınağı betimlemiştir (Fotoğraf-5).

Avrupa'da Antik kalıntı betimlemelerini ele aldığımız birinci bölümde Lord Byron'ın Asur imparatorluğunun son kralı Sardanapalus ile birlikte yıkılışının hikayesi olan piyesi "Sardanapalus" tan söz etmiştik. Byron ve eserinin etkileri, Osmanlı kültür dünyasında da izlenebilmektedir. Bir tiyatro eseri olarak yazılan Sardanapalus, Türk şair, oyun yazarı ve diplomat olan Abdülhak Hamid Tarhan (1852-1937) tarafından aynı isim de 1876 yılında kaleme alınmış ancak 1919 yılında yayınlanabilmiştir (Enginün, 2012: s.13). Bir Osmanlı azınlık sanatçısı olan Mıgırdıç Civanyan'ın (1848-1906) Byron'un Düşü adlı çalışması (Fotoğraf-6) aslında İngiliz sanatçı Charles Lock Eastlake'in (1793-1865) aynı isimdeki resminin bir kopyasıdır (Fotoğraf-7).

Osmanlı seçkinleri muhtemelen Akdeniz ve çevresindeki Avrupalı ülkelerden gelen sanatçıların belleklerindeki konu repertuarının etkisiyle konutlarının duvarlarına yaptırdıkları resimleri okudukları kitaplarla ya da bu ülkelerden gelen dergiler ve fotoğraflar ve kartpostallar sayesinde eğilimleri takip edebiliyorlardı. Bunun yanı sıra Avrupa porselenlerinin ve diğer küçük el sanatları ürünlerinin hatta taşınabilir küçük hediyelik eşyaların da bu konu da büyük rolü olmalıdır.

Antik yapı ve kalıntılarının betimlemelerinin erken örneklerine Topkapı Sarayı'nın birinci katında bulunan I.Abdülhamid odası (Aynalı Oda) ve Gözdeler dairesinde rastlanmaktadır. I.Abdülhamid yatak odasının duvarlarının üst kısmında konumlanan şeritler içindeki manzara tasvirleri bazı antik yapı kalıntılarını betimlemektedir (Renda, 1977: 84). Aralıksız bir şekilde birbirini izleyen manzaralar arasında görülen antik kemerler ve antik yapı unsurlarının belirli bir yeri tanımladığı söylenemez (Fotoğraf-8). Aynı şekilde I.Abdülhamid yatak odasının yanında bulunan ve penceresi koridora açılan karanlık odanın duvarlarında, kıvrımlı dallar ve palmetlerden oluşan bezemelerin arasına yerleştirilmiş dört manzara tasviri bulunmaktadır. Bu tasvirler, bazen üç katlı kâgir yapılar bazen ise klasik tapınaklardır (Fotoğraf-9) (Renda, 1977: 103). Bu resimleri kimin yaptığı konusunda bir bilgi olmasa da I.Abdülhamid döneminde 1784 yılında Fransa büyükelçisi olarak İstanbul'a gelen Comte-de Choiseul-Gouffier'in (1752-1817) beraberinde gelen bir sanatçı grubu arasında dikkat çekici bir isim bulunmaktadır. Bu sanatçı Louis-François Cassas'tır (1756-1827). Fransız elçilik konutunun onarımı ve bezemeleri için getirilen grubun içinde yer alan sanatçının (Germaner ve İnankur, 1989: 72) antik kalıntı/harabe resimleri ile ün salmış bir ressam oluşu söz konusu duvar resimleri arasında bir bağlantıyı düşündürmektedir.

1834-1838 yılları arasına tarihlendirilebilecek olan Topkapı Sarayı ikinci avluyu üçüncü avluya bağlayan Akağalar kapısındaki duvar resimleri arasında kapının sağ iç bölümünde İon üslubunda yıkık kemer ve taş parçaları bir doğa manzarasının içinde yer alan Roma kalıntıları betimlenmiştir (Okçuoğlu, 2000: 89) (Fotoğraf-10). Gözdeler dairesinde yer alan antik kalıntı betimlemeleri ile Akağalar kapısındaki betimlemeler arasında yapım tarihi açısından farklar bulunmakla birlikte kaynaklık eden unsurlar arasında da farklar bulunduğu düşünülmelidir. Kaynakların daha erken dönemlerde seyahat kitaplarının içinde yer alan metinlerine eşlik eden litograf baskı resimler olabileceği sonraki yıllarda ise fotoğrafın kaynaklık edebileceği akla yatkındır. Kimi örneklerin ise yer aldıkları topografyanın romantikliği ile hayali yapılmış olabileceklerini düşündürmektedirler.

Türk Sanatında 18. yüzyılın başlarından itibaren görülen batı etkileri, yüzyılın ortalarına ortalarında doğru Barok ile netleşir, ancak bu etki devam ederken 19. Yüzyıl başlarında Avrupa Neo-Klasik üslubun da etkileri görülmeye başlar. 1820-1880 yılları arasına tarihlendirilebilecek olan bu üslubun etkilerini özellikle mimari cephelerde bir veya birkaç antik taklidi sütuna dayanan üçgen biçiminde bir alınlığın varlığıdır (Eyice, 1981: 164-173). Bu sürece rastlayan Neo-Klasik yapı betimlemeleri romantik bir anlayışla karışarak bazı yapılarda kendini göstermektedir. Örneğin yapımına 1842 yılında başlayıp 1856 yılında açılan Dolmabahçe Sarayı (Sözen, 1994a: 504-505)

duvarları bu türden betimlemeleri barındırır. Sarayın Harem-i Hümayun bölümünün alt kat odalarından sedef oda olarak bilinen mekânın tavanında bir kartuşun içinde yer alan harabe tasviri (Yum, 1991: 58) topografisi ile hayali bir betimleme olduğunu düşündürür (Fotoğraf-11). Bu türden resimler, doğunun mistik ve gizemli atmosferine ilgi duyan kimi Avrupalılar için üretilmiş ancak sanatçı tarafından söz konusu mekân ziyaret edilmeden ya da görülmeden ticari kaygılarla ile yapılmış örneklerin dolaşımının yaygınlığından kaynaklanıyor olmalıdır. Benzer bir örnek sarayın Mavi Salon olarak adlandırılan bölümünün tavan eteğinde yer almaktadır (Yum, 1991: 59). Nerede olduğu anlaşılamayan ve yapının oldukça az bir bölümünün görüldüğü bu örneğinde hayali olarak tasarlandığı ağırlık kazanmaktadır (Fotoğraf-12).

Sultan Abdülaziz tarafından 1861-1865 yılları arasında yaptırılan Beylerbeyi Sarayı kompleksi (Sözen, 1994b: 77) içinde yer alan Sarı Köşk de yer alan bir örnek öncekilerden farklı olarak bilinen bir antik yapıyı betimlemektedir. Köşkün giriş mekanı tavanında yer alan doğa ve mimari unsurların birlikte kullanıldığı tasvirler arasında yer alan bu örnek, Mısır'ın güneyinde Filai adasındaki Trajan dönemine atfedilen Trajan köşkü betimlemesidir (Fotoğraf-13) Oryantalist bir yaklaşım sergileyen resimde palmiye ağaçlarının arasındaki köşk kompozisyonun ağırlık merkezini oluşturmaktadır (Dündar, 2009: 282-83; 2011: 829-830). Yapının bir fotoğraf ya da resimden yararlanılarak yapıldığı konusunda farklı öneriler olmakla birlikte Yum'un yaptığı öneri daha akla yatkındır. Yum, bu resmin İngiliz Owen Jones ve Theodore Frere tarafından 1869 yılında yapılan Filai Adası konulu resminden (Fotoğraf-14) alınmış olabileceğini söylemektedir (Yum, 1995: 546). Bu bağlantı Beylerbeyi Sarayı'nın dekorasyonu tasarlanırken kılavuz olarak mimar Owen Jones'in (1809-1874) Elhamra Sarayı'nın dekorasyon desenlerini konu edindiği yayınlarının kullanıldığı görüşü ile daha da anlamlı hale gelmektedir (Saner ve Ar, 2019: 123-137).

Tanımlanabilen, bilinen antik yapı betimlemeleri süreç içinde betimlenmeye devam etmiştir. Yıldız Sarayı kompleksi içerisinde yer alan Şale Köşkü'nün üst katındaki Oturma Odası'nda bulunan resimler genellikle Roma yapılarını betimler. Tavan kısmında yer alan dört resimden ilki İtalya'nın Tivoli kentinde bulunan ve M.Ö. 1.yy'a ait Vesta tapınağıdır (Fotoğraf-15). Dairesel planlı tapınağın üst ve alt kısımların da büyümüş otlar ile harabe görünümünü vermektedir. Tavandaki diğer betimlemeler ise yine Roma dönemi yapı betimlemeleri olan Roma'da bulunan Caecilia Metella Mezar yapısı (Fotoğraf-16) ve Roma Castello St.Angelo ya da Hadrian Mozalesi'dir (Fotoğraf-17). Tavanda yer alan dördüncü yapı ise antik bir yapı olmamasına karşın kullanılır durum da ancak harap bir görüntü sergilemektedir (Korkmaz, 2003: 108-113). Yapının inşaatı sırasında görev alan sorumlu mimar Raimondo D'Aranco'nun İtalyan oluşu betimlemelerin İtalya'dan seçilmiş olmasına ya da kendisine bir jest amacıyla yapılmış olması mümkündür (Şahin Tekinalp, 2010: 295). Komplekste yer alan IV. Şehzade köşkü de antik betimlemeleri barındıran bir başka yapıdır. Zemin kat, 1.odada rastlanan Mısır'dan seçilmiş bu yapılar arasında özellikle oval madalyon içindeki Karnak tapınak kompleksinin görüntüsü oldukça ilgi çekicidir (Fotoğraf 18) (Şahin Tekinalp, 1999: 95). Oldukça gerçekçi yapılan bu resmin İstanbul'un ünlü fotoğrafçıları arasındaki Pascal Sebah tarafından çekilen Karnak fotoğrafına (Fotoğraf 19) benzerliği resmin bu fotoğraftan bakılarak yapıldığını göstermektedir (Şahin Tekinalp, 2010: 296). Fotoğrafçı Sebah önce İstanbul'da ve sonra Kahire'de fotoğraf stüdyosu açarak batılı turistlerin oryantalist zevke yönelik siparişlerini karşılıyor olması ve Osman Hamdi Bey ile tanışıklığı da ilgi çekicidir (Özendeş, 2013: 114).

Yıldız Sarayı kompleksi içinde bulunan ve bugün Güzel Sanatlar Galerisi olarak adlandırılan kısımda kartuş çerçeve içinde yer alan ağaçların arasında iki sütun ve kalıntılar ile Çukur Saray 1.kat.merdiven sahanlığındaki antik kalıntı betimlemeleri komplekste yer alan diğer betimlemelerdir (Tekinalp, 1999: 111, 118).

Başkent Sarayları yanı sıra Ayasofya Camii avlusunda bulunan III.Mehmet Türbesi'nin giriş kapısının iki yanında bulunan manzara resminden biri belirsiz yıkık kemerli harabe betimlemesi barındırır (Fotoğraf-20). Bir Roma kalıntısını andıran bu betimlemenin Abdülmecid döneminde yapıldığı ve Topkapı Sarayı karanlık odadaki betimlemelerle benzerlik gösterdiği düşünülmektedir (Renda, 1977: 121; Okçuoğlu, 2000: 64). Başkent dışında Anadolu'da Soma Hızır Bey camii harimin doğu duvarında mahfil eteğini dolaşan manzara tasvirli panolardan birinde doğa kesiti içinde antik kalıntı betimlemesine yer verildiği görülür (Fotoğraf-21). Kompozisyonun ön planında kare kaideli, yivli bir gövdeye sahip kompozit başlıklı sütun bulunmakta ancak çevresindeki unsurlar arasında sütun başlıkları ve kemer taşları belirgin olup bir antik kalıntı görüntüsü oluşturmaktadır (Karaaziz Şener, 2014: 725). Ege bölgesinde yer alan kimi konak ve camilerde de antik yapıları çağrıştıran betimlemelere rastlanmaktadır. Bunlara örnek olarak Manisa Kırkağaç, Çiftehaneler Camii ve Manisa Kula, Kaçıklar Evi örnek verilebilir. Şener'in bunları ayrıntılı olarak anlattığı eserinde, antik kalıntıların İzmir yoluyla Avrupa etkilerine açık olan Batı Anadolu halk resmine yansıdığını belirtmektedir (2011: 169). Belki bu yolla Batı Anadolu'ya girmiş bu moda Anadolu'nun diğer kesimlerinde azınlıktan seçkin ve tüccar kişilerin aracı rolüyle yayılmış olabilir. Bunu örnekleyecek olan bir konak Gaziantep'te bulunmaktadır. Abdülkadir Kimya Evi olarak bilinen Nazaretyan Konağı duvar resimleri ile doğu ve batı kültürünü yansıtan hem Avrupa'dan hem başkent İstanbul'dan kimi tasvirleri barındırır. Bunlar arasında muhtemelen antik bir kenti canlandıran batı odası kuzey duvarındaki betimleme örnek verilebilir (Çayan, 2014: 379). Bir diğer azınlık konağı olan Edirne'deki İlhan Koman Evi'dir. Rum Doktor Dimsa tarafından Rum mimar ve ressamlarına yaptırılan konağın (Küçükaya, 1990: 61-62) üst katında başodanın tavanında betimlemelerin birinde Atina Parthenon Tapınağı (Fotoğraf 22) ve karşısında Nike Tapınağı betimlemeleridir (Fotoğraf 23) ve bunlara yakın bir konumda Hadriyan Kemerini görülmektedir (Fotoğraf 24) (Parlak Uğurlu, 2019: 83). Küçükaya, bu yapının iç ve dış dekorasyonunu ve dolayısıyla içindeki antik yapı betimlemelerini batı literatüründe "Greek Revival" ya da Classical Revival" olarak adlandırılan Yunan ve Antik Sanatı diriltme akımının bir örneği olarak nitelendirir (1990: 62).

Osmanlı duvar resimlerinde farklı eğilim ve nedenlerle de olsa saray, konak ve dini yapılarında antik çağın kent ve kent kalıntılarını, yapılarına ya da harabe görüntülerine ilgileri neticesinde duvar resimlerine yansımıştır. Bu betimlemeleri, belirli bir antik yapıyı tanımlayan betimlemeler, belirli bir antik yapının harabe görüntüsü, belirsiz/tanımlanamayan bir yapı ya da bunun harabe görüntüsü olarak sınıflandırmak mümkündür. Akdeniz ve çevresi kültürlerden gelen İtalyan sanatçıların repertuarındaki konuları Osmanlı yapılarında uygulamaları kabul edilebilir bir durumdur. Ancak bunu sadece sanatçıların repertuarına bağlamak haminin istek ve beğenilerini görmezden gelmek anlamı taşımaktadır. Bu olguların kabul görmesi neticesinde bir beğeniye ya da modaya dönüşmesi söz konusu olabilir. 19. yüzyılın hızlı değişen ekonomik, siyasi ve kültürel ortamında Osmanlı seçkin ve yöneticilerinin antik eserlere bakışı ve algıları bu konudaki beğenilerine ışık tutacaktır. 18. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın başına kadar gerçekleşen birçok olay Osmanlıların Antik çağ kültürü ve eski eserlere karşı algısında birtakım değişiklikler yaratmıştır. Bu değişikliklerin altında Avrupalı gezgin, diplomat ve kimi arkeologların Osmanlı topraklarındaki arkeolojik alanlara ve eski eserlere giderek artan müdahaleleri yatmaktadır. Bu müdahalelerin en önemlileri arasında Atina Partenon tapınak frizlerinin Lord Elgin (1766-1841) tarafından 1801-1812 yılları arasında alınıp Londra'ya götürülmesidir. Bir başka olay ise 1826 yılında Yunan bağımsızlık savaşı sırasında Osmanlıların kuşattığı Atina'da o zamana kadar çok önem vermedikleri eski eserlerin siyasi gücünü fark etmeleridir (Eldem, 2011: 282-283). 1839 Tanzimat fermanı ile batı normlarına yönelen Osmanlıların üniversite, tiyatro ve diğer kurumsal yapılanmaların yanı sıra Aya İrini'de eski eserlerin toplanmasına yönelik küçük girişim, aslında oluşturulmaya başlanan yeni imparatorluk ve ulus kimlik inşası yanı sıra modernleşmenin bir gereği gibi kabul edilmelidir. 1874 yılından önce kayıp 1869 tarihli eski eserler nizamnamesi Osmanlı topraklarındaki arkeolojik eserler

üzerinde hak iddia etmesi karşısında Osmanlı yöneticilerinin uyanışını göstermektedir (Eldem, 2011: 282). Aynı yıl Müze-i Hümayun'un kuruluşu ile hem bir arkeoloji ve antik eserlerin toplandığı imparatorluk müzesi meydana getirilmiş hem de British ve Louvre Müzeleri gibi ulusların sembolü kabul edilen ve siyasal bir gücü ikame etmişlerdi. Osman Hamdi Bey'in Nemrut kazısı bu çalışmaların yerli arkeologlar tarafından yapıldığını göstermesi bakımından da dış dünya da büyük önem taşıyordu. Fotoğrafçılığa verilen önem aslında bu yeni imparatorluk imgesini oluşturmada birinci planda idi. II.Abdühamid'in fotoğraf albümleri bu konuya oldukça iyi hizmet etmiştir. Yeni kurulan fabrikalar, okullar ve modern binaların yanı sıra Kudüs, Baalbek, Petra, Sidon, Palmira gibi antik kentler ve eski eserlere ilişkin fotoğraflara da albümlerde yer verilmiştir (Çelik, 2011: 447). Eğitim reformlarına uygun olarak oluşturulan yeni tarih anlayışı tasarlanan yeni tarih kitapları ile tezahür etti ve Tarih-i Umumi gibi kitapların içine Asurlular, Babilliler, Sasaniler ve Yunanlılara ait bölümler eklendi, Fransızların İllustration dergisinin benzeri olan Servet-i Fünun Dergisi çıkarılarak içinde konuya ilişkin makaleler, fotoğraflar ve çizimler ile imparatorluğun içindeki arkeolojik alanlar ve eski eserler konusunda daha geniş kitlelere yayılmasını sağlayan girişimlerde bulunuldu (Çelik 2011: 462-465).

SONUÇ

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı sanatında yeni bir tür olarak karşımıza çıkan duvar resimleri başta başkent İstanbul'da Saray ve konaklarda, taşra olarak ifade ettiğimiz imparatorluğun diğer bölgelerinde ise cami, türbe ve konaklarda 20. Yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Oldukça geniş bir konu repertuarına sahip Osmanlı duvar resimleri içerisinde antik yapı ve kalıntılarını konu edinen bu çalışma da Avrupa'da çeşitli siyasal ve toplumsal olayların sonucunda ortaya çıkan betimlemelerin Osmanlı tasvir dünyasında hangi saiklerle girdiği çözümlenmeye çalışılmıştır. Başkent ve taşra yapılarından örneklerin yer aldığı çalışma da söz konusu betimlemelerin tek bir betimleme anlayışının olmadığı anlaşılmıştır. Buna göre Antik yapı ve kalıntıları olarak adlandırdığımız bu betimlemelerin kendi içinde birkaç grup olduğu anlaşılmıştır. Bunlar şu şekilde gruplandırılabilir; 1. Belirli bir antik yapıyı tanımlayan betimlemeler, 2. Antik Roma ya da Yunan yapı unsurlarını taşıyan ancak tanımlanamayan betimlemeler, 3. Tanımlanamayan ve daha çok bir harabe görüntüsü veren betimlemeler. 18. yüzyılın başından itibaren Avrupalı sanat üsluplarına eğilimi olan Osmanlıların batı ile ilişkileri aynı şekilde hız kazanmış buna paralel olarak bu üsluplar Osmanlı yorumlu olarak uygulanmıştır. Diplomatik ilişkilerin dışında kültürel ve sanatsal bağlar sarayın dışında da gelişmiştir. Bunda doğunun bir ilgi odağı oluşu, batılıların bireysel seyahatleri, ticaret gibi unsurlar da etkili olmuştur. Bu kültürel karşılaşmaların Akdeniz'e açılan liman kentlerinden gerçekleşmiş olması mümkün görünmektedir. Litograf baskı resimlerin bulunduğu dergi, kitap, resimli porselen eşyalar ve kartpostallar gibi imgenin kolay bir şekilde yayılmasını olanaklı kılan araçlar bu süreçte etkili olmalıdırlar. Avrupa'da 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Avrupa'da kesintisiz bir tema olarak varlığını sürdüren antik kent/yapı betimlemelerinin söz konusu imge araçları ile özellikle Topkapı Sarayı duvarlarına yansıyan erken örnekler için olasıdır. Ancak Başkent İstanbul'da daha sonra 19. Yüzyıl içinde yapılan saraylarda çok sayıda bu türden betimlemelerin yer aldığı ve birçok örnekte fotoğraftan yararlanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Dolmabahçe, Beylerbeyi ve Yıldız Saraylarının duvarlarında diğer temalarla birlikte gördüğümüz antik yapı ve kalıntı betimlemelerinin Osmanlı yöneticileri için artık bir modanın ötesinde, dönemin gelişen olayları ile birlikte düşünüldüğünde yeni bir kültürel kimlik inşasına gönderme yapıldığını düşündürmektedir. Avrupa'da Antik Yunan ve Roma kalıntılarının olan düşkünlüğün ve bunları korumaya yönelik çabaların, müzecilik gibi kültürel kimliğe gönderme yapan girişimlerin Osmanlı yönetici ve aydın kesim tarafından Mısır, Roma ve Yunan antikitesini sahiplenerek yeni bir ulusal kimliğin tanımı ve modernliğin bir göstergesi olarak algılandığını göstermektedir

KAYNAKÇA

- Azakoğlu, N. (2006). Tarihi Eserlerin Fotoğraflanması (Erken Fotoğrafçılık Dönemi:1839-1899) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Fotoğraf Anasanat Dalı.
- Bahrani, Z., Çelik, Z. ve Eldem, E. (2011). Introduction: Archaeology and Empire. *Scramble for the Past-A Story of Archaeology in the Ottoman Empire, 1753-1914*, 13-43.
- Coşkun, İ. (2003). Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (6): 45-70.
- Çayan, S. (2014). Geleneksel Antep Evlerinde Duvar ve Tavan Resimleri. *Uluslararası Çağlar Boyunca Hatay ve Çevresi Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri (21-24 Mayıs 2013)*, Hatay, 377-396.
- Çelik, Z. (2011). Defining Empire's Patrimony: Late Ottoman Perceptions of Antiquities. *Scramble for the Past-A Story of Archaeology in the Ottoman Empire, 1753-1914*. 443-477.
- Çelik, Z. (2016). *About Antiquities: Politics of Archaeology in the Ottoman Empire*. Austin: University of Texas Press.
- Dillion, B. (2005). Fragments from a History of Ruin. *Cabinet*, (20): 1-10.
- Dündar, M. (2009). Sarı Köşk. *Ekev Akademi Dergisi*, 13 (40): 825-837.
- Dündar, M. (2011). Beylerbeyi Sarayı Tavan Resimleri. 7. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi (5-10 Ekim 2009)*, 825-837.
- Eldem, E. (2011). From Blissful Indifference to Anguished Concern: Ottoman Perceptions of Antiquities, 1799-1869. *Scramble for the Past-A Story of Archaeology in the Ottoman Empire, 1753-1914*, 281-329.
- Enginün, İ. (2012). Byron ve Hamid'in Sardanapal Piyesleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 15 (0), 13-44.
- Eyice, S. (1981). XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 9-10: 163-190.
- Germaner, S. ve İnankur, Z. (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*. İstanbul.
- Güngör, T. Ö. ve Okatan, S. (2020). Percy Bysshe Shelley'nin Bazı Şiirlerinde Otoriteye Karşı Muhalefet. *Ankara II. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 6-8 Mart 2020 Tam Metin Kitabı*, 382-389.
- Hansen, M. F. (2016). Telling Time: Representations of Ruins in The Grotesques of Sixteenth Century Italy. *Journal of Aesthetics & Culture*, 8 (1): 1-11.
- Hui, A. (2021). Ways of Looking at Renaissance Ruins. *Material Remains: Reading the Past in Medieval and Early Modern British Literature* (J. P. Hartmann ve A. J. Johnston Ed.).
- İnce, E. (2022). Ludwig Van Beethoven'in OP.72 No:3 Leonore Uvertürü'nün Form ve Orkestra Şefliği Teknikleri Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Johnson, D. (1997). *Jacques-Louis David, The Farewell of Telemachus and Eucharis*. California.
- Karaaziz Şener, D. (2014). Soma Hızır Bey (Çarşı) Camii Duvar Resimleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 9 (10): 715-738.
- Kaya, G. S. (2011). Türk Resim Sanatı'nın Gelişmesinde Asker Ressamların Etkisi. *Milli Saraylar*, 7: 121-129.
- Korkmaz, B. (2003). Yıldız Sarayı Şale Köşkü Tavan ve Duvar Bezemelerinde Manzara Resimleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, B. (2007). Batı Anadolu'daki Arkeolojik Kazılar (1860-1910) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Küçükaya, A. G. (1990). Edirne Kaleiçi Sivil Mimarisi'nde Greek Revival Tarzında Bir Yapı İlhan Koman'ın Doğduğu Ev. *Mimarlık Dergisi*, 90 (2): 61-63.

- Louvre (2016). Hubert Robert (1733-1808) A Visionary Painter. 9 Mart-30 Mayıs 2016 Sergi Kataloğu
- Okçuoğlu, T. (2000). 18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Duvar Resimlerinde Betimleme Anlayışı (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbek, Y. (2014). Kapadokya'da Osmanlı Dönemi Duvar Resimlerinde Kent Tasvirleri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 5 (1): 215-230.
- Özendeş, E. (2013). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık 1838-1923*. İstanbul.
- Öztuncay, B. (2003). *Dersaadet'in Fotoğrafçıları, 19. Yüzyıl İstanbul'unda Fotoğraf: Öncüler, Stüdyolar, Sanatçılar*. İstanbul: Aygaz Yayınevi.
- Palmer, A.L. (2011). *Neoclassical Art and Architecture*. Lanham, Toronto, Plymouth, UK.
- Pontes, G. F. (2015). *Egypt and The Levant A Private Collection of Books, Maps Drawings and Photographs*. Madrid.
- Renda, G. (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Renda, G. ve Erol, T. (1979). *Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*. 1, İstanbul.
- Roberts, M. (2016). *İstanbul Karşılaşmaları-Osmanlılar, Oryantalistler ve 19.Yüzyıl Görsel Kültür* (Z. Rona Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Saner, T. ve Ar, B. (2019). Beylerbeyi Sarayı Dekorasyonunda Owen Jones'un Yayınlarından Uyarlanmış Elhamra Desenleri. *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi*, (19): 123-137.
- Sözen, M. (1994a). Dolmabahçe Sarayı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayını, 9: 503-507.
- Sözen, M. (1994b). Beylerbeyi Sarayı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayını, 6: 77-78.
- Şahin Tekinalp, A. P. (1999). Yıldız Sarayı Kompleksi Duvar Resimleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin Tekinalp, P. (2010). Links Between Painting and Photography in Nineteenth-Century Turkey. *History of Photography*, XXXIV (3): 291-299.
- Şener, D. (2011). XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Anadolu Duvar Resimleri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekinmirza, F. (2008). Dolmabahçe Sarayı'nın İç Süslemelerinde Kullanılan Teknikler ve Mekanlardaki Dağılımı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlak Uğurlu, B. (2019). Anadolu'da Son Dönem Osmanlı Duvar Resimlerinde Kent İmgeleri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Weiss, R. (1988). *The Renaissance Discovery of Classical Antiquity*. New York.
- Yum, Ş. (1995). Son Dönem Osmanlı Saray Yapılarındaki Bazı Tasvirler Üzerine Gözlemler. 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi (23-27 Eylül 1991), İstanbul, 544-555.
- Ziolkowski, T. (2016). Ruminations on Ruins: Classical versus Romantic. *The German Quarterly*, 89 (3): 265-281.

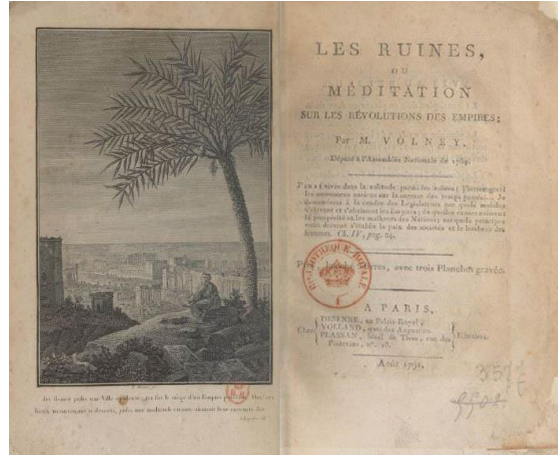
FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf-1 Marco da Faenza, harabe freski detayı 1555-1565. Vecchio Sarayı, Floransa (Hansen, 2016: 7)

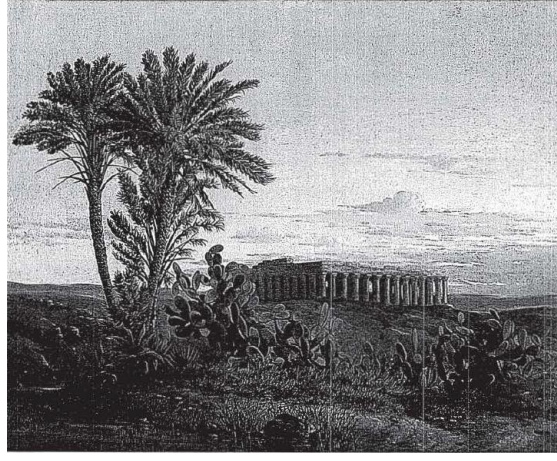
Fotoğraf-2 Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, Goethe in der Campagna, 1787 (Ziolkowski, 2016: 271)

Fotoğraf-3 Comte de Volney, 1791'de Paris'te yayımlanan *Les Ruines, ou Méditation sur les révolutions des empires* kitabının ilk sayfaları (Volney, 1791)

Fotoğraf-4 Horasların Yemini, Jacques-Louis David, 1784, Louvre Müzesi (Johnson, 1997: 11)

Fotoğraf-5 Servili Ahmed Emin, *Baalbek Harabeleri*, tuval üzerine yağlıboya, 71.5 x 90 Milli Saraylar Kol. Env. No. 12/2718 (Kaya, 2011: 123)

Fotoğraf-6 Byron'un Düşü, Mıgırdıç Civanyan, 19.Yüzyıl, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50-70cm (Roberts, 2016: 195)

Fotoğraf-7 *Byron'un Düşü*, Charles Lock Eastlake, 1827,
Tate İmage, Noo898 (Roberts, 2016: 193)

Fotoğraf-8 Topkapı Sarayı Harem Dairesi, I. Abdülhamid Odası'nın (Aynalı Oda) tavan eteği şeridi (Renda ve Erol, 1979: 49)

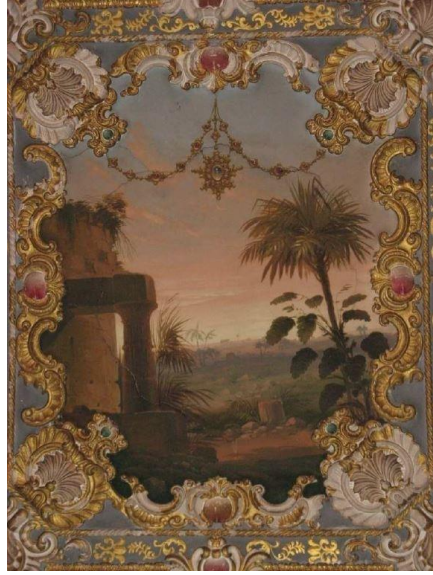
Fotoğraf-9 Topkapı Sarayı Harem Dairesi, I. Abdülhamid Odası'nın (Aynalı Oda) tavan eteği şeridi (Renda, 1977: 84)

Fotoğraf-10 Topkapı Sarayı Babüssaade (Akağalar Kapısı) (Okçuoğlu, 2000: 88)

Fotoğraf-11 Harem-i Hümayun bölümünün alt kat odalarından sedef oda olarak bilinen mekanın tavanında bir harabe betimlemesi (Tekinmirza, 2008: 226)

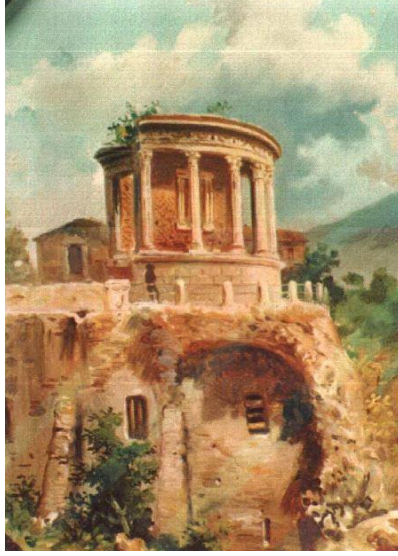
Fotoğraf-12 Dolmabahçe Sarayı, Mavi Salon, tavan eteğinde yer alan belirsiz harabe betimlemesi (Tekinmirza, 2008: 205)

Fotoğraf-13 Beylerbeyi Sarayı, Sarı Köşkte Giriş mekanı tavanında yer alan Filai adasında Trajan köşkü tasviri (Dündar, 2011: 835)

Fotoğraf-14 Filai adası, Trajan Köşkü, Owen Jones (Pontes, 2015: 2)

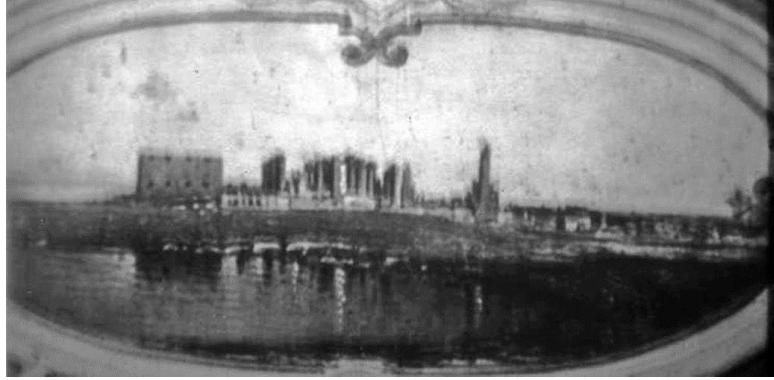
Fotoğraf-15 Yıldız Sarayı, Şale Köşkü Tavanında yer alan Vesta Tapınağı betimlemesi (Korkmaz, 2003: 109)

Fotoğraf-16 Yıldız Sarayı Şale Köşkü Oturma Odası'nda Caecilia Metella Mezarı (Korkmaz, 2003: 110)

Fotoğraf-17 Yıldız Sarayı, Şale Köşkü 1.bina 21 nolu oda tavanında Vastello St.Angelo betimlemesi (Korkmaz, 2003: 113)

Fotoğraf-18 Yıldız Sarayı IV. Şehzade Köşkü, Zemin kat, 1. Oda, Mısır/Karnak (Şahin Tekinalp, 2010: 296)

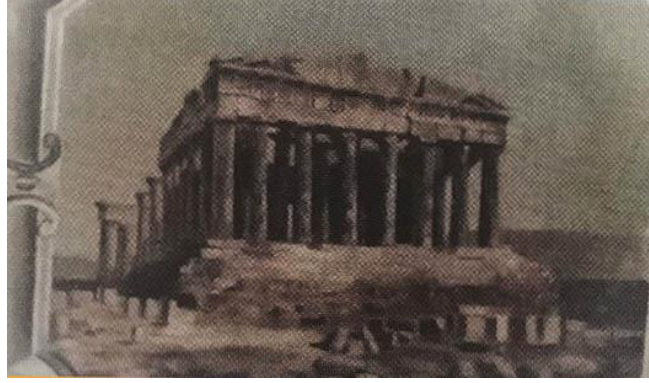
Fotoğraf-19 Pascal Sebah, Mısır/Karnak, yaklaşık 1870
(Şahin Tekinalp, 2010: 296)

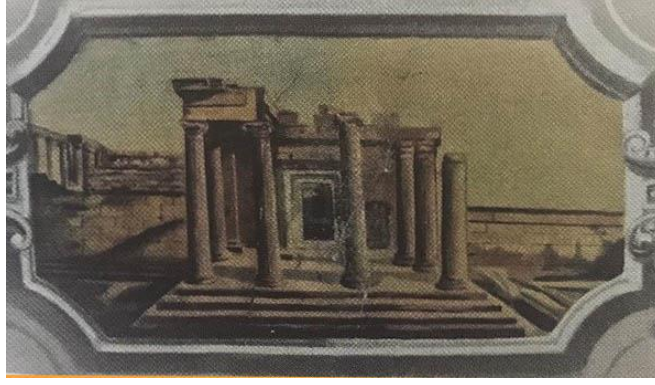
Fotoğraf-20 İstanbul, III. Mehmet Türbesi duvarında
harabe betimlemesi

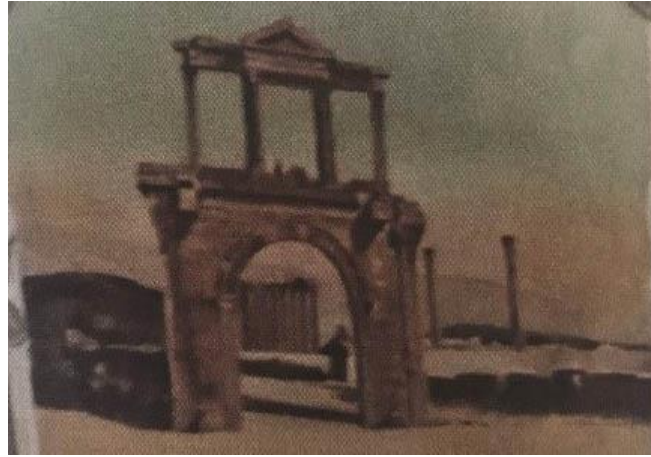
Fotoğraf-21 Soma, Hızır Bey Camii, mahfilin doğusunda antik betimlemeler (Şener, 2011: 596)

Fotoğraf-22 Edirne, İlhan Koman Evi, Atina Parthenon Tapınağı tasviri (Uğurlu, 2020: 114)

Fotoğraf-23 Edirne, İlhan Koman Evi, Atina Nike Tapınağı tasviri (Uğurlu, 2020: 115)

Fotoğraf-24 Edirne, İlhan Koman Evi, Atina-Hadriyan Kemerisi tasviri (Uğurlu, 2020: 115)

Airbnb Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Profili

Bibliometric Profile of Studies on Airbnb

Oğuzhan DÜLGAROĞLU¹, Erge TÜR²

¹Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Balıkesir

²Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir

ORCID:

O.D.: 0000-0002-1992-0531

E.T.: 0000-0002-2733-5199

Corresponding Author:

Oğuzhan DÜLGAROĞLU

Email:

oguzhan@balikesir.edu.tr

Citation: Dülğaroğlu, O. ve Tür, E. (2023). Airbnb üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik profili. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 175-191.

Submitted: 26.01.2023

Accepted: 28.03.2023

Özet

Paylaşım ekonomisi kapsamında açığa çıkan uygulamalar günümüzde hizmet alımlarında bireylere çeşitli avantajlar sağlayabilmektedir. Turizm sektöründe de bu tip uygulamaların yeri bulunmaktadır. Özellikle yerel halkın turizm endüstrisinden pay alma motivasyonu paylaşım ekonomisi kapsamındaki uygulamaların önemini artırmaktadır. Turizm sektöründeki yeri ve popülerliği gün geçtikçe artış gösteren Airbnb uygulaması da bu uygulamaların önde gelenlerinden biridir. Turistlere bütçelerine göre konaklama olanağı sağlayan Airbnb uygulaması sayesinde her kesimden bireyin turizme katılımı kolaylaşabilmektedir. Airbnb uygulaması turistlere bütçelerine göre konaklama olanağı sağlamakla birlikte, yerel halka da sahip oldukları ev üzerinden turizm geliri elde etme olanağı sağlamaktadır. Bu yönüyle bu uygulama hem turistlere hem de yerel halka çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Bu çalışma Türkiye’de Airbnb üzerine gerçekleştirilen çalışmaları kapsamaktadır. Çalışmada Airbnb konusu üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik profilinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz yöntemine başvurulmuştur. Yapılan analiz neticesinde elde edilen bulgular tablolar ve şekiller vasıtasıyla paylaşılmıştır. Elde edilen bulgular okuyucularla paylaşılarak yorumlandıktan sonra sonuç ve öneriler kısmı da yazılarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Paylaşım Ekonomisi, Turizm, Bibliyometrik Analiz, Airbnb.

Abstract

Applications emerging within the scope of the sharing economy can provide various advantages to individuals in terms of service purchases. There is also a place for such applications in the tourism sector. In particular, the motivation of the local people to earn income from the tourism industry increases the importance of the applications within the scope of the sharing economy. Airbnb application provides accommodation for tourists according to their budgets. Thus, thanks to the Airbnb application, it is easier for each individual to participate in tourism. The Airbnb application provides tourists with accommodation in a place according to their budget, and also provides the local people with the opportunity to earn tourism income from the house they own. In this respect, this application provides various advantages to both tourists and local people. This study covers the studies on Airbnb in Turkey. In the study, it is aimed to reveal the bibliometric profile of the studies on Airbnb. Accordingly, bibliometric analysis method, one of the qualitative research methods, has been used in this study. The findings obtained after the analysis have been shared with tables and figures. After the findings were written, the study has been completed by writing the conclusion and recommendations part.

Keywords: Sharing Economy, Tourism, Bibliometric Analysis, Airbnb.

1. GİRİŞ

21. Yüzyılda yaşanan gelişmelerle birlikte turizmde de birçok moda uygulamanın ön plana çıktığı görülmektedir. Paylaşım ekonomisine dayalı geliştirilen uygulamalar da bunlardan bazılarıdır. Paylaşım ekonomisi, pasif durumda olan hizmet ve ürünlerin paylaşım sistemleri vasıtasıyla değerlendirilmesini ifade edebilmektedir. Turizm sektörü de bu anlamda payını alan hizmet sektörlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Forno ve Garibaldi (2015a), çalışmasında paylaşım ekonomisinin turizm sektöründe gözler önüne çıktıktan sonra hızla gelişim gösterdiğini vurgulamıştır. Paylaşım ekonomisine turizm anlamında ivme kazandıran uygulamalardan biri de Airbnb uygulamasıdır. Airbnb uygulaması, arz ve talebi meydana getiren alıcı ve satıcının bir araya geldiği; zaman, konum, ücret ve turist ile ev sahibinin talep düzeylerinin mümkün oldukça birbirine uygun biçimlerde eşleşmesini sağlayan aracı bir uygulamadır (Guttentag, 2013a). Bu açıdan bakıldığında, turizm sektöründe paylaşım ekonomisi Airbnb gibi ev kiralama uygulamaları sayesinde önemli bir özellik kazanırken, bu platformun sağladığı ticari olanaklar da gün geçtikçe dikkat çekmektedir.

Airbnb platformu, ev sahiplerini ve şehirlerarası seyahat eden bireyleri hedeflemektedir (Konak, 2020a). Bu platform maceraya önem veren bireyleri, kısa süreli şehir turu seven turistleri ve dairelerini kısa dönemli kira karşılığında ticari hedeflerle diğer bireylere sunarak ekstra gelir elde etmek isteyenler bireylerin beklentilerini karşılamaktadır (Oskam ve Boswijk, 2016a). Airbnb sistemi öncelikle düşük bütçeli turistlere hizmet sağlarken, iş amaçlı seyahat eden bireylerin önemli bir kısmının da ilgi odağı haline gelmektedir. Bu durumun kısmi maliyetinden kaynaklandığı söylenebilir. Airbnb sistemi, işletmeler için kongre, toplantı ve konferanslara katılmak için seyahat eden bireyler ile dinlenme amaçlı seyahat eden turistler tarafından da değerlendirilebilen bir sistemdir.

Paylaşım ekonomisinin, bireylerin turizm faaliyetlerine katılabilmek için otellere kıyasla daha uygun fiyatlarla konaklama fırsatı yakalayabildiği fırsatlarla dolu bir sistem olduğu söylenebilir. Bu yönüyle her bütçeden birey için turizme katılım olanağı sunulabilmektedir. Airbnb uygulaması da bu paylaşım ekonomisinin önde gelen sistemlerinden biridir. Bu doğrultuda bireylere uygun fiyatlarla konaklama olanağı sağlayan sistemlerden önde gelenlerinden biri olan Airbnb sistemine yönelik farkındalığın ortaya konulmasının ilgili alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada turizm alanında yeni trendlerden biri olan "Airbnb" uygulaması konusu üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir. Alanyazına bakıldığında turizm odaklı paylaşım ekonomisi konusu ile ilgili bazı bibliyometrik çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir (Andreu vd., 2020a; Filser vd., 2020a; Kraus vd., 2020a; Nunes-Tabales vd., 2020a; La vd., 2021a; Mody vd., 2021a). Ancak, Türkiye'de gerçekleştirilen ve doğrudan Airbnb kavramına ilişkin herhangi bir bibliyometrik çalışmaya rastlanılamamıştır. Bundan hareketle, Airbnb konusu üzerine Türkiye'de yayınlanan çalışmaların incelendiği bu çalışmanın ilgili alanyazında tespit edilen boşluğu doldurabileceği varsayılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, Airbnb konusuna ilişkin gerçekleştirilmiş akademik çalışmaların gelişmelerinin incelenmesidir. Buna ek olarak, ilgili çalışmaların bibliyometrik özelliklerinin ortaya çıkarılması da amaçlanmaktadır.

2. LİTERATÜR

2.1. Paylaşım Ekonomisi

Paylaşmak olğusunun neredeyse insanlık tarihi kadar eski olduğunun bilinmesine karşın, paylaşım ekonomisi kavramı 21. Yüzyıl itibariyle gündemde yerini almıştır. Mevcut paylaşım uygulamalarının ticari faaliyetlere dayalı işleyişine günümüzden aynı işletmelerde çalışan bireylerin araçlarının yakıt giderlerini paylaşarak işyerine beraber gitmeleri bile örnek olarak sunulabilir (Genç, 2021a). İnternet altyapılı platformların oluşturulması ise, paylaşım dayalı hizmetleri çok farklı boyutlara evrilmesine sebep olabilmektedir. Geçmişte bireyler güvendikleri tanıdık bireyler ile paylaşım etkileşimini gerçekleştirirken, son zamanlarda dünyanın diğere ucundan tanımadıkları bireylerle bile paylaşımında bulunma fırsatını değerlendirmektedir (Ayazlar, 2018). Sonuç olarak paylaşım ekonomisi “mal ya da hizmetlerin belli bir ücret karşılığında veya ücretsiz şekilde kişiler arasında genel olarak internet tabanlı uygulamalar aracılığıyla paylaşımın sağlandığı ekonomik sistem şeklinde ifade edilmektedir (Heo, 2016). Paylaşım ekonomisi, site komşuları ya da ev sahiplerinin kullanılmayan evlerini ya da evlerinde bulunan yataklarını herkesçe bilinen otel konaklamalarına alternatif gören turistlere kiralama işlemlerini kapsamaktadır (Guttentag, 2013b). Bu kapsamda belli dağıtım kanallarının kullanılmasıyla bugünkü konumuna gelmiştir. “Airbnb” uygulaması, bu uygulamalara örnek olarak gösterilebilir.

Paylaşım ekonomisi kavramı çift taraflı dağıtım kanalı şeklinde tanımlanabilir. Airbnb ve benzeri uygulamalar özelinde bakıldığında ise, hizmet ürünlerinin paylaşımı bakımından da artış gösteren bir talep durumu açığa çıktığından bahsedilebilir. Yine de paylaşım ekonomisi sisteminde bir tarafta arzı oluşturanlar, diğere tarafta ise paylaşımı talep eden müşteriler yer almaktadır (Akpınar ve Avunduk, 2021a). Burada paylaşım platformları arzı oluşturan kesim ile talebi oluşturan kesim arasındaki iletişimin ve etkileşimin sağlanması görevini üstlenmektedir. Paylaşım ekonomisi kavramı sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik sürecine giden yeni bir yöntem şeklinde de ifade edilmektedir (Richards, 2011). Paylaşım ekonomisinde, farklı alanlar içinde birbirinden çeşitli etkenleri kapsayan ve pasif durumda duran hizmet ya da hizmet ürünlerinin, paylaşım yöntemiyle ekonomik kazanç sağlanarak değerlendirilmesi anlamını taşımaktadır (Bardhi ve Eckhardt, 2012a). Böylece gerçekleşen paylaşım; çevre, müşteri ve topluma ek olarak esnek, yenilikçi ve öngörü sahibi işletmeler için gerek ekonomik gerekse pratik açıdan hissedilen faydayı ifade edebilmektedir.

Son zamanlarda özellikle ev değişim programlarının popülerliğinin arttığı görülmektedir. Bu programlar vasıtasıyla bireylere ücretsiz konaklama olanağı verilebilmektedir. Buna ek olarak, turistlere yerel halkın günlük yaşam hayatının tanıtılması da sağlanabilmektedir. Böylece yerel kültüre ilişkin turistlerin daha çok bilgi edinmeleri sağlanmaktadır (Forno ve Garibaldi, 2015b; Türker vd., 2016). Airbnb platformunda ise, ev değişim programlarının bireylere sunmuş olduğu avantajlı kullanım hakkını ekonomik fiyatlar vasıtasıyla sunulmaktadır. Tıpkı ev değişimi programında olduğu gibi Airbnb uygulamasında da konaklama işletmelerine kıyasla bireylere evinde hissetme duygusu, pratik ev gereçleri vasıtasıyla ev sahipleri tarafından verilebilmektedir. Böylece bu uygulama vasıtasıyla bireylere çeşitli avantajlar sağlanmaktadır (Guttentag, 2013c).

Paylaşım ekonomisi sistemiyle çalışan Couchsurfing, Love Home Swap, Homestay, World Wide Opportunities on Organic Farms, Home Exchange, Culture GoGo, BedyCasa, Homestayin ve Airbnb uygulamalarının neredeyse tamamı, bireylere seyahat ettikleri yerlerde çeşitli kültürlerden, cinsiyetlerden ve yaşlardan bireylerle tanışma olanağı sunabilmektedir. Ayrıca bu tür uygulamalar bireyler için yüksek otel fiyatlarından kaçınmak anlamında da yarar sağlayan uygulamalar olarak ön plana çıkmaktadır (Forno ve Garibaldi, 2015c). Bu uygulamaların en popülerlerinden biri, 2007 yılında Brian Chesky, Joe Gebbia ve Nathan Blecharczyk tarafından kurulan Airbnb uygulamasıdır. Airbnb'nin kurucu girişimcileri, şehirlerarası seyahat eden bireylerin geleneksel oteller karşısında

bir alternatif talep ettiğini fark etmiştir. Bundan hareketle üç girişimci bu eksikliği gidermek için Airbnb gibi başarılı bir uygulama açığa çıkarmıştır (Oskam ve Boswijk, 2016b).

2.2. Airbnb Uygulaması ve Gelişim Süreci

2007 yılında kurulmuş olan Airbnb şirketi, “bireylerin dünyadaki eşi benzeri olmayan konaklama tesislerini listelerine almaları, keşfetmeleri ve bu yerlerde kendileri için yer ayırtmalarını sağlayan güvenilir bir topluluk pazarı” şeklinde ifade edilmektedir (Konak, 2020b). Bu uygulamanın tanımı başka bir deyişle; “uygulamaya üye olan ev sahiplerinin, evlerinin tamamını ya da sahip oldukları odaların bir ya da birkaç tanesini belli bir ücret karşılığında halka sunmaları” olarak tanımlayabiliriz. Bu süreç içinde Airbnb şirketi de karşılıklı gerçekleşen bu ticari işlem üzerinden belli bir hizmet bedeli alma hakkına sahip olabilmektedir. Sayısı oldukça fazla olan ülke içinde konaklama teklifi oluşturan bu uygulama, milyonlarcası ev sahibi olmak üzere on milyonlarca kullanıcıya sahiptir. Milyonlarca teklif sunulan bu uygulamada en çok Fransa, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya ve İngiltere gibi ülkelerdeki kullanıcılardan kullanıcılara teklifler verilmektedir (Genç, 2021b).

Seyahat eden bireyler yerel otantik deneyimler ve daha fazlasını arzulanabilmektedir. Buna ek olarak, beraber önemli gördükleri ürünler için belli bir miktar ücreti gözden çıkarmaktadırlar (Bardhi ve Eckhardt, 2012b). Airbnb sistemi, evlerini günlük kiraya vermek isteyen ev sahiplerini ve şehirlerarası seyahat eden bireyleri hedeflemektedir. Şirket, maceraperest bireyler ile kısa veya uzun süreli gezmeyi seven turistler ve turistik bölgelerdeki yerel halka dairelerinin kısa süreliğine sunarak çeşitli miktarlarda maddi kazanç sağlamak isteyen yerel halka hizmet etmektedir (Akpınar ve Avunduk, 2021b).

Airbnb şirketinin, iş süreçlerinde belli başlı yenilikler yaparak şirketi konaklama rezervasyonları gerçekleştirilen herhangi bir web sitesinden, halka tam kapsamlı hizmet sunan bir seyahat acentasına dönüştüğü görülmektedir. Airbnb’de yapılan seyahatlerde şu anlık iki yeni hizmetin sunulduğu bilinmektedir. Bu hizmetlerden ilki, yerel halk vasıtasıyla yönetilen trüf mantarı avına gitme ya da klasik tarzda araba kullanma benzeri turistik yeni trend deneyim çeşitlerinin pazarlanmasıdır. İkincisi ise, yerel halk ve işletmelerce diğer bireylere önerilen yeni bölgelerin ve sahip olduğu çekiciliklerin ziyarete açılmasıdır (Oskam ve Boswijk, 2016c). Böylece uygulama katılımcılara sadece konaklama değil, etkinliklere katılım olanağı da sunabilmektedir. Uygulamayla birlikte turizm sektöründe faaliyet gösteren diğer işletmelerin de bu süreç içinde değerlendirilmesi mümkündür. Bu duruma örnek olarak; şirketin Resy restoran rezervasyon uygulaması ile restoran rezervasyonları kapsamında gerçekleştirdiği ortaklık anlaşması gösterilebilir (Richards, 2011). Bu anlaşmanın gelir paylaşımına yönelik bir anlaşma olduğu bilinmektedir.

Paylaşım ekonomisi kapsamında konaklama paylaşımı ve Airbnb konusu üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında Andreu vd., (2020b) çalışmalarında Airbnb üzerine yapılan araştırmaların bibliyometrik profilini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bibliyometrik analiz yöntemi kullanılan bu çalışmada; dergiler, makaleler, birinci yazarların profilleri ve ülkelerdeki kalıpları ortaya çıkarılarak Airbnb araştırmaları üzerine güncellenmiş bir genel bakış sunulmuştur. Ayrıca ilgili konuda yapılan çalışmaların temalarının ne şekilde geliştiği grafiksel olarak gösterilerek, gelecekteki araştırmalar için potansiyel eğilimlere ışık tutulmuştur. Yazarlar, Airbnb araştırması konusunda yapılan yayınların ortaya çıkış sürecini, gelişimini, çalışmaların yayınlandığı dergilerin dağılımını, bu dergilerin özelliklerini, yazar ve yazarların üretkenliğine ilişkin özellikleri, çalışmaların coğrafi dağılımını ve anahtar kelimelere göre dağılımını açığa çıkarmıştır. Filser vd., (2020b) çalışmasında bibliyometrik analiz yönteminden yararlanarak; paylaşım ekonomisine ilişkin ortak anlayışı yakalamak için mevcut literatürde öne çıkan tanımları özetlemeyi, en çok alıntı yapılan ilk 20 yayın dikkate alınarak tematik kümenin belirlenmesini, tüm yazarlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi

göstermek için bir alıntı analizi yapmayı ve yayınlarda kullanılan araştırma yöntemlerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Yapılan araştırma sonucunda paylaşım ekonomisi konulu çalışmalarda “kavramsallaştırma”, “işbirlikçi tüketim/sahiplik” ve “paylaşım ekonomisinin yıkıcı karakteri” konularına değinildiği tespit edilmiştir. Çalışmalarda yapılan atıf sayılarının birbirine yakın olarak dağıldığı ve paylaşım ekonomisi konusuna ilişkin yapılan çalışmalarda kavramsal, nicel ve nitel yöntemlerle yapılan çalışmaların sayısının birbirine yakın olduğu saptanmıştır.

Kraus vd., (2020b) paylaşım ekonomisi literatüründeki kalıpları nicel bibliyometrik yaklaşımla istatistiksel ve nesnel açılardan keşfetmeyi amaçlamıştır. Yazarlar bu konuda yapılan çalışmaların; ürün sorumluluğu, sistemsel düzen çerçevesi, yazar profil özellikleri, çeşitli ekonomiler, tüketim sistemi ve günlük yaşam gibi temalar üzerine yapıldığını tespit etmiştir. Ayrıca bu çalışmada çalışmaları gerçekleştiren bireylerin profil özellikleri, sosyal bağlantıları, ilk yazarın özellikleri ve çalışmaların temaları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu konuda yapılan çalışmaların anahtar kelimelerinin “turizm endüstrisi”, “tüketici davranışı”, “gıda israfı”, “cömert mübadele” ve “kalite” kavramlarından oluştuğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmaların “döküman analizi”, “turizm endüstrisi”, “halkın kabul edilebilirliğini keşfetme”, “tarımsal gıda sistemi”, “ticari yönelim”, “ürün sorumluluğu” ve “sosyal bağlantı” konularında yapıldığı tespit edilmiştir. Nunez-Tabales vd., (2020b) çalışmalarında Airbnb sistemine yönelik bibliyometrik bir yaklaşımla analiz edilen hiçbir çalışmaya rastlanılamaması gerekçesiyle bu konuda bir bibliyometrik çalışma yapmıştır. Yazarlar, Web of Science'de taranan konuya ilişkin çalışmaların bibliyometrik analizini gerçekleştirmiştir. Çalışmada WoS'taki istatistik araçları ve bibliyometrik araç VOSviewer'den yararlanılarak eserlere ulaşılmıştır. Yazarlar Airbnb konulu makalelerin; yıllara göre dağılımlarını, bu çalışmalara yapılan atıf sayısını, bu makalelerin ana kategorilerini, yazarların milliyetlerini, yazarların kurumlarını ve kaynakça sayılarını incelemiştir. İncelenen çalışmaların yazarları arasındaki ortak yazarlık ve ortak alıntı ilişkisi açığa çıkarılmıştır. Analiz edilen makalelerde anahtar kelimelerden yola çıkılarak kavram haritaları ortaya çıkarılmıştır. Yapılan analizler neticesinde Airbnb konusunda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak memnuniyet, güven ve yenilikçilik konuları üzerine yapıldığı tespit edilmiştir.

La vd., (2021b) çalışmasında konaklama paylaşımı konusunda yapılan çalışmaların mevcut durumunu ve bu konu üzerine yapılan çalışmaların gelişimini incelemiştir. Çalışma, konaklama paylaşımı konusundaki bilgi yapısının sezgisel ve sentezlenmiş bir şekilde ortaya çıkarılması ve böylece gelecekteki araştırmalara yön verilmesi amaçlanarak yapılmıştır. Bu doğrultuda yazarlar, Web of Science'daki 639 makaleyi bibliyometrik analiz yoluyla analiz etmiştir. Analizler neticesinde konaklama paylaşımı konusunda genişleyen çalışmaların dinamik bir akışı olduğu, çalışmaların yayınlandığı dergilerin ve akademisyenlerin ağırlıklı olarak turizm ve otelcilik alanından olduğu, buna ek olarak işletme ve ekonomi ile çevre bilimi gibi diğer alanlarda da bu konuda çalışmaların yayınlandığı tespit edilmiştir. Analiz edilen çalışmaların ağırlıklı olarak “kavramların dinamik evrimi”, “misafirler ve ev sahipleri açısından tüketici davranışı”, “iş modelleri”, “konaklama paylaşımının etkileri” ve “konaklama paylaşımının mekansal ve zamansal evrimi” konularında yapıldığı belirlenmiştir. Mody vd., (2021b) çalışmalarında paylaşım ekonomisinin temellerini ve bu sistemin süreç içindeki gelişimini belirlemek için paylaşım ekonomisi üzerine yapılan araştırmalar üzerine eleştirel bir araştırma yapmıştır. Yazarlar, alanyazına katkıda bulunmak amacıyla yaptıkları çalışmalarında konuyla ilgili yapılacak olan araştırmalar için tematik ve metodolojik öneriler sunmuştur. Çalışmada paylaşım ekonomisine yönelik yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak konaklama ve turizm konuları üzerine yapıldığını tespit edilmiştir. Ayrıca bu konu üzerine yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu vurgulanmıştır.

Paylaşım ekonomisi ve bu kapsamdaki Airbnb konularının bibliyometrik analizi üzerine yapılan önceki çalışmalarda genel olarak belli sayıda parametrelerden yararlanıldığı görülmektedir.

Yapılan bu çalışmalarda özellikle çalışmaların konularına göre ve çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelere göre dağılımları ağırlıklı olarak incelenen parametreler olarak açığa çıkmıştır. Bu çalışmada ise; bu parametreler ve diğer parametrelerin hepsi tespit edilip, tespit edilen tüm parametreler dikkate alınarak bir bibliyometrik analiz çalışması yapılmıştır. Ayrıca yapılan tarama neticesinde doğrudan Airbnb sistemi üzerine yapılan yalnızca bir çalışma tespit edilebilmiştir. Türkiye’de ise doğrudan Airbnb sistemi üzerine yapılan herhangi bir bibliyometrik analiz çalışmasına rastlanılmamıştır. Sonuç olarak, bu çalışmayla birlikte alanyazında tespit edilen bu boşlukların doldurulması hedeflenmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada, turizm alanında popülerliğinin arttığı görülen “Airbnb” sistemini konu alan akademik çalışmaların günümüze ulaşan süreç içindeki gelişimi dikkate alınması ve bibliyometrik özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada bibliyometrik analiz yöntemine başvurulmuştur. Bibliyometrik analiz, belli başlı disiplin içinde, önceden belirlenmiş zaman diliminde ve belli bölgelerdeki kişi ya da kurumların tamamlamış oldukları bilimsel nitelikteki yayınların ve bu yayınlar arasında ortaya çıkan ilişkilerin sayısal yöntemler vasıtasıyla mercek altına alınmasıdır (Ünal ve Bayar, 2020). Çalışmada, bibliyometrik analizi yapabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. İçerik analizi yöntemi, daha önceden belirlenmiş olan sınıflandırmalar ve sınırlandırmalar dikkate alınarak, herhangi bir içeriğin sistemli bir biçimde incelenmesi sürecini kapsayan bir araştırma yöntemidir (Geray, 2004).

Çalışmada, “Airbnb” uygulamasına ilişkin yapılan çalışmalara ulaşılmıştır. Çalışma, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 2017-2022 yılları arasında yayınlanan 13 lisansüstü tez ve Türkiye’de Dergipark sistemi üzerinden TR Dizin ve diğer uluslararası indekslerde taranan dergilerde yayınlanan 14 makale ile sınırlandırılmıştır. Lisansüstü tezlere Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan arama sekmesi kısmından “Airbnb” yazılarak, makalelere ise Dergipark’ın arama sekmesine “Airbnb” yazılarak ulaşılmıştır. Bunun sonucunda Airbnb konulu çalışmaların ilk olarak 2017 yılında gerçekleştirildiği saptanmıştır. Yapılan tarama neticesinde genel olarak, 2017-2023 yılları arasında Türkiye’de yapılmış Airbnb konulu birçok çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Airbnb konusunda yapılan tüm çalışmalar çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Bibliyometrik analizinin gerçekleştirildiği 27 Airbnb konulu çalışma ise araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Araştırma verileri 20.11.2022-10.01.2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde Maxqda nitel veri analizi programından yararlanılmıştır. Bu program aracılığıyla verilerin frekans ve yüzde değerleri bulunarak tablolar oluşturulmuştur. Maxqda veri analizi programı aynı pencere içinde gerek veri toplanan metinleri gerekse kodları gösteren ve toplanan verileri görsel hale getirebilmeyi mümkün kılan bir nitel veri analizi programı olarak ifade edilmektedir (Taşkın ve Akçay, 2019a). Bu çalışmada ise, Maxqda programı vasıtasıyla yapılan Airbnb konulu çalışmaların yayın yılı, yayın türü, yayınlandığı üniversite, yayınlandığı disiplin, araştırma yöntemi, veri toplama yöntemi, örneklem grubu, yayın dili ve anahtar sözcük sayısı benzeri bazı bibliyometrik parametrelerden yararlanılarak analiz işlemi yapılmıştır. Bu parametreler oluşturulurken birçok çalışma incelenmiştir (Çakıcı, vd., 2013; Demirbulat ve Tetik Dinç; 2018; Dülğaroğlu ve Avcıkurt, 2021; Özhasar, 2021; Dülğaroğlu, 2022; Tür, 2022a).

Turizm alanında “Airbnb” konulu çalışmaların bibliyometrik analizinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için Maxqda programında analizi yapılan bazı araştırma soruları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu sorular aşağıda verilmiştir:

- Airbnb konulu çalışmaların yayın yılına göre dağılımı nasıldır?

- Airbnb konulu çalışmaların yayın türüne göre dağılımı nasıldır?
- Airbnb konulu çalışmaların üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Airbnb konulu çalışmaların disiplinlere göre dağılımı nasıldır?
- Airbnb konulu çalışmaların araştırma yöntemine göre dağılımı nasıldır?
- Airbnb konulu çalışmaların veri toplama yöntemine göre dağılımı nasıldır?
- Airbnb konulu çalışmaların örneklem grubuna göre dağılımı nasıldır?
- Airbnb konulu çalışmaların yayın diline göre dağılımı nasıldır?
- Airbnb konulu çalışmaların anahtar sözcük sayısına göre dağılımı nasıldır?

Bu soruların yanı sıra, Maxqda programı kullanılarak Airbnb konulu çalışmalarda kullanılan anahtar sözcükler ve Airbnb kavramının çalışıldığı konular için kelime bulutu görselinden yararlanılmıştır. Kelime bulutu; Maxqda programı üzerindeki boyutları kullanım sıklığı doğrultusunda vurgulayan, sık olarak ifade edilen boyutları belirgin şekilde sunan ve bu boyutları kelime görseli olarak ortaya koyan bir yöntemdir (Taşkın ve Akçay, 2019b; Tür, 2022b).

4. BULGULAR VE TARTIşMA

Çalışmanın bu bölümünde Airbnb konulu çalışmalar; yayın yılı, yayın türü, yayınlandığı üniversite, yayınlandığı disiplin, araştırma yöntemi, veri toplama yöntemi, örneklem grubu, yayın dili ve anahtar sözcük sayısına göre incelenmiş olup, Airbnb konulu çalışmalarda kullanılan anahtar sözcükler ile Airbnb kavramının çalışıldığı konular Maxqda programından oluşturulan kelime bulutu görseli ile ortaya konulmuştur.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların türlerine göre dağılımına Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1. Yıllara Göre Dağılım

Yıl	Frekans	Yüzde (%)
2017	1	3,7
2018	1	3,7
2019	3	11,1
2020	6	22,2
2021	10	37,0
2022	6	22,2
Toplam	27	100

Tablo 1 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmaların en fazla 2021 yılında yayınlandığı görülmektedir. Söz konusu yılda Airbnb konulu 10 çalışmanın (%37) yayınlandığı görülürken, 2021 yılını altışar çalışma ile 2020 (%22,2) ve 2022 (%22,2) yıllarının izlediği tespit edilmiştir. En az çalışmanın ise 2017 (%3,7) ve 2018 (%3,7) yıllarında yayınlandığı saptanmıştır. Bahsi geçen yıllarda birer çalışmanın yayınlandığı görülmektedir. Bu doğrultuda; Airbnb konulu çalışmaların 2019 yılından itibaren 2021 yılına kadar artış gösterdiği, 2022 yılında ise tekrar 2020 yılındaki yayın sayısına gerilediğini ifade etmek mümkündür.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların türlerine göre dağılımına Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2. Yayın Türüne Göre Dağılım

Yayın Türü	Frekans	Yüzde (%)
Makale	14	51,9
Tez	13	48,1
Toplam	27	100

Airbnb Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Profili

Tablo 2 incelendiğinde, Airbnb konulu 27 çalışmanın 14'ünün makale olarak yayımlandığı görülürken, 13'ünün ise tez olarak yayımlandığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle, Airbnb konulu çalışmaların yayın türlerine göre dağılımlarının birbirine yakın seyrettiğini ifade etmek mümkündür.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların üniversitelere göre dağılımı Tablo 3 yardımıyla ortaya konulmuştur.

Tablo 3. Üniversitelere Göre Dağılım

Üniversite	Frekans	Yüzde (%)
Kocaeli Üniversitesi	2	7,4
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2	7,4
İstanbul Üniversitesi	2	7,4
Yıldız Teknik Üniversitesi	2	7,4
İstanbul Bilgi Üniversitesi	2	7,4
İstanbul Kültür Üniversitesi	1	3,7
İstanbul Gelişim Üniversitesi	1	3,7
Governos State Üniversitesi	1	3,7
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1	3,7
Hacettepe Üniversitesi	1	3,7
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1	3,7
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	3,7
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	1	3,7
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	3,7
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	3,7
İstanbul Ticaret Üniversitesi	1	3,7
Kadir Has Üniversitesi	1	3,7
Şırnak Üniversitesi	1	3,7
İstanbul Teknik Üniversitesi	1	3,7
Boğaziçi Üniversitesi	1	3,7
İstanbul Ayvansaray Üniversitesi	1	3,7
Muş Alparslan Üniversitesi	1	3,7
Toplam	27	100

Tablo 3 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmaların en fazla Kocaeli Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (%7,4). Geriye kalan 17 farklı üniversitede ise birer adet Airbnb konulu çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Buradan hareketle; Airbnb konulu çalışmaların yapıldığı üniversitelerin çeşitli olduğu ve bir üniversite bünyesinde en fazla iki kez çalışıldığı ifade edilebilir.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların disiplinlere göre dağılımı Tablo 4 yardımıyla ortaya konulmuştur.

Tablo 4. Disiplinlere Göre Dağılım

Disiplin	Frekans	Yüzde (%)
Turizm	12	44,4
İşletme	6	22,2
Mimarlık	2	7,4
Pazarlama	2	7,4
İletişim Bilimleri	1	7,4
Ekonomi	1	3,7
Endüstri ve Endüstri Mühendisliği	1	3,7
Şehircilik ve Bölge Planlama	1	3,7
Spor Bilimleri	1	3,7
Toplam	27	100

Tablo 4 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmaların en fazla turizm disiplininde çalışıldığı tespit edilmiştir (%44,4). Turizm disiplini bu alanda işletme disiplini takip etmektedir (%22,2). Airbnb konulu çalışmaların en az çalışıldığı disiplinler ise iletişim bilimleri, ekonomi, endüstri ve endüstri mühendisliği, şehircilik ve bölge planlama, spor bilimleri olarak dikkat çekmektedir (%3,7). Bu noktada, Airbnb'nin niteliği gereği konaklama unsurunu içerisinde barındırmasından dolayı turizm disiplininde daha çok çalışmanın yapılması olağan bir durum olarak ifade edilebilir.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların araştırma yöntemine göre dağılımı Tablo 5 özelinde ifade edilmektedir.

Tablo 5. Araştırma Yöntemine Göre Dağılım

Araştırma Yöntemi	Frekans	Yüzde (%)
Nicel	14	51,9
Nitel	11	40,7
Karma	2	7,4
Toplam	27	100

Tablo 5 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmaların en fazla nicel araştırma yöntemi ile çalışıldığı tespit edilmiştir (%51,9). Nicel araştırma yöntemini %40,7'lik oran ile nitel araştırma yöntemi takip etmektedir. Airbnb konulu çalışmaların %7,4'ünde ise nicel ve nitel araştırma yönteminin birlikte kullanıldığı karma yöntemden yararlanılmıştır. Dolayısıyla, Airbnb konulu çalışmalarda tüm araştırma yöntemlerinden faydalandığını ifade etmek mümkündür.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların veri toplama yöntemine göre dağılımına Tablo 6' da yer verilmektedir.

Tablo 6. Veri Toplama Yöntemine Göre Dağılım

Veri Toplama Yöntemi	Frekans	Yüzde (%)
Anket	13	44,8
Dokuman İncelemesi	12	41,4
Görüşme	4	13,8
Toplam	29	100

Tablo 6 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmalarda veri toplama yöntemi olarak en fazla anket tekniğinin kullanıldığı görülmektedir (%44,8). Anket tekniğinden sonra en fazla kullanılan veri toplama yöntemi ise %41,4'lük oran ile dokuman incelemesi tekniğidir. Görüşme tekniği ise Airbnb konulu çalışmaların %13,8'inde kullanılmıştır. Bu doğrultuda, Airbnb konulu çalışmalarda nicel araştırma yönteminde anket tekniği, nitel araştırma yönteminde ise dokuman incelemesi ve görüşme tekniklerinin ön plana çıktığını ifade etmek mümkündür. Buna ek olarak, toplam 27 Airbnb konulu çalışmada 29 adet veri toplama yönteminin kullanılması dikkat çekmektedir. Bunun

sebebi, karma araştırma yönteminin kullanıldığı iki çalışmada anket ve görüşme tekniklerinin birlikte kullanılmasıdır.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların örneklem grubuna göre dağılımı Tablo 7 yardımıyla ifade edilmektedir.

Tablo 7. Örneklem Grubuna Göre Dağılım

Örneklem Grubu	Frekans	Yüzde (%)
Turist	17	54,8
Belirtilmemiş	6	19,4
Mülk Sahipleri	4	12,9
Yerel Halk	4	12,9
Toplam	31	100

Tablo 7 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmalarda örneklem grubu olarak en fazla turistlerden yararlandığı tespit edilmiştir (%54,8). Örneklem grubu olarak en az mülk sahipleri ve yerel halktan yararlanılmıştır (%12,9). Ayrıca, Airbnb konulu çalışmaların %19,4'ünde örneklem grubunun belirtilmediği saptanmıştır. Bunun sebebi, doküman incelemesi tekniğinin kullanıldığı bazı çalışmaların kavramsal bir değerlendirmeyi kapsayan alanyazın taraması özelinde gerçekleşen çalışmalar olmalarıdır. Dolayısıyla bu çalışmalarda herhangi bir örneklem grubu söz konusu değildir.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların yayın diline göre dağılımı Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Yayın Diline Göre Dağılım

Yayın Dili	Frekans	Yüzde (%)
Türkçe	19	70,4
İngilizce	8	29,6
Toplam	27	100

Tablo 8 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmaların çoğunlukla Türkçe dilinde yayınlandığı tespit edilmiştir (%70,4). Airbnb konulu çalışmaların %29,6'sında ise İngilizce dilinde yayın gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, çalışmalarda yaygın şekilde Türkçe diliyle yayın yapıldığı ancak İngilizce dilinde yapılan yayınların da hatırı sayılır düzeyde olduğu ifade edilebilir.

Araştırma kapsamında, Airbnb konulu çalışmaların anahtar sözcük sayısına göre dağılımı Tablo 9'da ifade edilmektedir.

Tablo 9. Anahtar Sözcük Sayısına Göre Dağılım

Anahtar Sözcük	Frekans	Yüzde (%)
0	2	7,4
3	3	11,1
4	10	37,0
5	7	25,9
6	3	11,1
8	2	7,4
Toplam	27	100

Tablo 9 incelendiğinde, Airbnb konulu çalışmalarda çoğunlukla 4 adet anahtar sözcük kullanıldığı tespit edilmiştir (%37). Bu alanda %25,9 ile 5 anahtar sözcük kullanımı ikinci sırada yer almaktadır. Airbnb konulu çalışmalarda en az kullanılan anahtar sözcük sayısı ise %7,4 ile 8 anahtar sözcüktür. Aynı zamanda bu çalışmaların %7,4'ünde anahtar sözcük kullanımı olmamıştır. Buradan hareketle, Airbnb hakkında çalışmalarda bulunan yazarların sıklıkla 4 ve 5 adet anahtar sözcük

Şekil 2. Airbnb Kavramının Birlikte Çalışıldığı Konular

Maxqda programından elde edilen analiz sonucuna göre Airbnb kavramı 37 konuyla çalışılmıştır. Şekil 2 incelendiğinde, Airbnb'nin en fazla memnuniyet kavramı ile birlikte çalışıldığı görülmektedir. Airbnb konusu ile en fazla çalışılan memnuniyet kavramı, üç çalışmada Airbnb ile birlikte çalışılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında, Airbnb konusunda Türkiye'de yapılan çalışmaların ilk olarak 2017 yılında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu bulgunun aksi bir sonucuna Andreu vd.,'nin (2020c) yaptıkları çalışma sonucunda ulaşılmıştır. Yazarlar, Airbnb konusundaki ilk çalışmanın Scopus tarafından indekslenen bir dergide 2015 yılında yayınlandığını tespit etmişlerdir. Buradan hareketle, Airbnb konusunun Scopus veri tabanında indekslendiği tarihin, Türkiye'deki çalışmalardan 2 yıl öncesinde başladığı ve Türkiye'de Airbnb konusundaki çalışmaların yabancı literatüre göre bu alanda gecikme gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Buna ek olarak Andreu vd., (2020d) 2015 yılından itibaren Airbnb konulu yayınların sayısında güçlü bir artış olduğunu ifade etmişlerdir. Yazarların söz konusu yargılarını destekleyen bir yaklaşıma, mevcut çalışma kapsamında da rastlamak mümkündür. Zira, Türkiye'de aynı konu özelinde 2017-2022 yılları arasında lisansüstü tez ve makalelerin toplamı olarak 27 çalışmanın yapıldığı ve 5 yıllık süre

zarfında özellikle 2018 yılından, 2022 yılına kadar Airbnb konulu çalışmaların artarak seyrettiği saptanmıştır.

Airbnb konulu çalışmaların en fazla turizm disiplininde çalışıldığının saptanması, bu çalışma kapsamında tespit edilen bir diğer bulgudur. Bu duruma benzer bir sonuca Mody vd., (2021c) yaptıkları çalışma sonucunda ulaşmışlardır. Yazarlar, paylaşım ekonomisine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların ağırlıklı olarak konaklama ve turizm konuları üzerine yoğunlaştığını ifade etmişlerdir. Bu durum, Airbnb kavramının doğası gereği konaklama unsurunu içermesi ve bu noktada turizm ve konaklama alanlarında söz konusu çalışmaların yoğunlaşmasını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca, bu çalışma kapsamında Airbnb konulu çalışmaların yalnızca turizm alanında değil, buna ek olarak; işletme, mimarlık, pazarlama, iletişim bilimleri, ekonomi, endüstri ve endüstri mühendisliği, şehircilik ve bölge planlama, spor bilimleri alanlarında da çalışıldığı saptanmıştır. Buna benzer olarak La vd., (2021c) yaptıkları çalışmada konaklama paylaşımı konusundaki çalışmaların yayımlandığı dergiler ile akademisyenlerin çalışma alanlarının ağırlıklı olarak turizm ve otelcilik olmakla birlikte yalnızca bu alanlardan oluşmadığını, buna ek olarak; işletme, ekonomi ve çevre bilimi gibi diğer alanlarda da bu konuda çalışmaların yapıldığını tespit etmişlerdir. Buradan hareketle, Airbnb'nin konaklama unsurunu içermesi sebebiyle ağırlıklı olarak turizm disiplinindeki çalışmalara konu olmasına rağmen aynı zamanda diğer birçok disiplin ile de iç içe olduğu, bu nedenle farklı alanlardaki farklı akademisyenler tarafından da çalışıldığı sonucuna ulaşılabilir.

Diğer yandan, bu çalışma kapsamında Airbnb konulu çalışmaların en fazla "memnuniyet kavramı" ile birlikte çalışıldığı tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde Nunez-Tabales vd., (2020c)'nin yaptıkları çalışmada bu duruma benzer bir sonuca ulaşıldığı dikkat çekmektedir. Yazarlar, yaptıkları çalışma sonucunda Airbnb konusunda gerçekleştirilen çalışmaların ağırlıklı olarak "memnuniyet", "güven ve yenilikçilik" üzerine odaklandığını tespit etmişlerdir. Buradan hareketle Airbnb'nin gerek turistik tüketiciler, gerekse mülk sahipleri tarafından karşılıklı memnuniyet çerçevesinde ilerleyebilen bir ilişki içerisinde devam ettiği ve bu ilişkinin Airbnb konulu çalışmalara yansıdığı ifade edilebilir. Ayrıca, Filser vd., (2020c) yaptıkları çalışmada paylaşım ekonomisi konulu çalışmalarda "kavramsallaştırma", "işbirlikçi tüketim/sahiplik" ve "paylaşım ekonomisinin yıkıcı karakteri" gibi konuların çalışıldığını, La vd., (2021d) ise yaptıkları çalışmada, konaklama paylaşımı ile ilgili analiz edilen çalışmaların genel olarak "kavramların dinamik evrimi", "misafirler ve ev sahipleri açısından tüketici davranışı", "iş modelleri", "konaklama paylaşımının etkileri" ve "konaklama paylaşımının mekansal ve zamansal evrimi" gibi konularla birlikte çalışıldığını saptamışlardır. Bu durumun sonucunda, Airbnb konusunun yalnızca "memnuniyet" kavramıyla yakın bir ilişkiye sahip olmadığı ve farklı araştırmacıların tespitlerine göre Airbnb'nin çeşitli konular ile de çalışılabilirdiği sonucuna ulaşılabilir.

Airbnb konulu çalışmalarda çoğunlukla "Airbnb" ve "paylaşım ekonomisi" kavramlarının anahtar sözcük olarak kullanılması, bu çalışma kapsamında elde edilen bir diğer bulgudur. Bu noktada, "Airbnb" kavramı en fazla kullanılan anahtar sözcük iken "paylaşım ekonomisi" kavramı, söz konusu çalışmalarda en fazla kullanılan anahtar sözcük sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır. Airbnb'nin en fazla kullanılan anahtar sözcük olması durumu, söz konusu çalışmaların başlığını oluşturması sebebiyle beklenen bir durum olarak ifade edilebilir. Bu noktada, "paylaşım ekonomisi" kavramını dikkate almak daha geçerli bir durum olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada paylaşım ekonomisi kavramı ile birlikte, "İstanbul", "P2P", "planlı davranış teorisi", "deneyim", "işbirlikçi tüketim", "netnografi" ve "e-wom" kavramlarının da anahtar sözcük olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu durumdan farklı bir bulguya Kraus vd., (2020c) yaptıkları çalışma sonucunda ulaşmışlardır. Yazarlar, paylaşım ekonomisi literatürünü bibliyometrik göstergeler doğrultusunda inceledikleri çalışmalarında, anahtar sözcüklerin "turizm endüstrisi", "tüketici

davranışı”, “gıda israfı”, “cömert mübadele” ve “kalite” kavramlarından oluştuğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda, mevcut çalışmanın araştırma örneklemini oluşturan Airbnb konusundaki Türkiye’de yayınlanan lisansüstü tezler ve Dergipark sistemi üzerinde yayınlanan makalelerin anahtar sözcükleri ile Kraus vd., (2020d)’nin araştırma örneklemindeki paylaşım ekonomisi ile ilgili çalışmaların sahip olduğu anahtar sözcüklerin farklı olduğu sonucuna ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu durum, çalışma başlıklarının birbirine yakınlık göstermesine rağmen Airbnb kavramının farklı kavramlarla çalışılmasının bir göstergesi olarak bu yöndeki çalışmaların farklı anahtar sözcüklere sahip olabileceğini kanıtlar niteliktedir.

Araştırma kapsamında elde edilen diğer bulgulara göre, Airbnb konulu çalışmaların çoğunlukla nicel araştırma yöntemiyle yapıldığı ancak nitel araştırmaların da nicel araştırmalara yakın sayıda seyrettiği tespit edilmiştir. Bu duruma benzer bir sonuca Filser vd., (2020d) yaptıkları çalışma sonucunda ulaşmışlardır. Yazarlar, paylaşım ekonomisi konulu çalışmalarda kavramsal, nicel ve nitel yöntemlerle yapılan çalışmaların sayısının birbirine yakın olduğunu saptamışlardır. Bu durum, ilgili çalışmaların veri toplama yönteminde anket, görüşme, doküman incelemesi gibi tekniklerin birbirlerine yakın düzeyde tercih edildiklerini ve araştırmacıların bu doğrultuda bir tasarruflarının olduğunu açıklayabilmektedir.

Bireylerin yoğunlaşan iş koşulları sebebiyle zaman geçtikçe daha çok turizm etkinliklerine katılım sağlama ihtiyacı hissettiği görülmektedir. Bu doğrultuda çeşitli olanaklardan yararlanarak turizm etkinliklerine katılım göstermektedirler. Paylaşım ekonomisi kapsamında geliştirilen Airbnb sistemi de bireylere turizm etkinliklerine katılma olanağı sağlayan uygulamalar arasından önde gelenlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Airbnb uygulaması sayesinde turizm etkinliklerine katılmak isteyen ve bu suretle herhangi bir destinasyonda konaklama yapmak isteyen bireyler için tüm bütçe aralıklarına göre konaklama olanakları sağlanabilmektedir. Dolayısıyla özellikle sosyal turizm anlayışıyla yaklaşıldığında Airbnb uygulamasının her kesimden tüm bireylere hitap eden faydalı bir uygulama olduğu söylenebilir.

Airbnb konusu üzerine yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak son yıllarda (2020, 2021, 2022) yapıldığı görülmektedir. Bu sonucun açığa çıkması Airbnb konusunun yeni bir konu olması ve popülerliğinin gün geçtikçe artmasıyla açıklanabilir. Airbnb konusunda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak turizm alanında yapılması da şaşırtıcı değildir. Çünkü bu uygulamanın turizme yönelik paylaşım ekonomisi misyonu olan bir uygulama olduğu bilinmektedir. Konuya ilişkin gerçekleştirilen makale ve tez çalışmalarının birbirine yakın oranda olması da Airbnb konusunun her tür çalışma için uygun bir konu olmasına bağlanabilir.

Airbnb konusunda yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Yapılan çalışmalarda benimsenen veri toplama yönteminin de ağırlıklı olarak anket yöntemi olması da elde edilen bu sonucu destekler niteliktedir. Nitekim anket uygulama yönteminin nicel araştırma yöntemlerinde benimsenen veri toplama yöntemleri arasında olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışmaların büyük bir bölümünün Türkçe olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun araştırma sınırlılıkları kapsamında yapılan incelemelerin Türkiye’de yapılan çalışmalarla sınırlandırılması sebebiyle açığa çıktığı söylenebilir. Çalışmalarda ağırlıklı olarak beş anahtar kelimeye yer verilmiş, bu anahtar kelimelerden en çok “Airbnb” ve “paylaşım ekonomisi” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Son olarak Airbnb konusu en çok “memnuniyet” değişkeni ile birlikte çalışılmıştır. Bu sonucun açığa çıkması da oldukça doğaldır. Çünkü Airbnb turizm alanı kapsamında paylaşım ekonomisine dayalı bir uygulamadır. Bu uygulama, müşterilere ev sahiplerini puanlama olanağı sunmaktadır. Bundan dolayı müşterilerin memnuniyet düzeylerinin Airbnb kapsamında gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda çalışılan önemli bir değişken olarak ön plana çıktığı söylenebilir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular neticesinde araştırmacılara birtakım öneriler sunulabilir. Bu öneriler şu şekildedir:

- Bu çalışmada “Airbnb” konusu üzerine yapılan çalışmalardan sadece makale ve tez çalışmaları incelenmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda Airbnb konusunda yapılmış bildiri ve kitap bölümü gibi çalışmalar da eklenerek daha kapsamlı çalışmalar açığa çıkarılabilir.
- Sonraki çalışmalarda “Airbnb” konusu kapsamında tez, makale, bildiri ve kitap bölümü gibi çalışmaların ortak parametreler kapsamında bibliyometrik analizleri ayrı ayrı yapılarak, elde edilen bulguların karşılaştırması yapılabilir.
- Çalışmada kullanılan parametrelerin sayısı artırılabilir. Bundan sonra konuya ilişkin yapılması planlanan bibliyometrik analiz çalışmaları yapılırken daha çok parametreden yararlanılabilir. Böylece konuya ilişkin yapılan çalışmaların daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, A. ve Avunduk, H. (2021a). Seyahat ve Turizmde Paylaşım Ekonomisi: Airbnb Türkiye Örneği, *International Journal of Contemporary Tourism Research, Special Issue of Commemoration of Professor Özlem İpekğil Doğan*: 135-149.
- Akpınar, A. ve Avunduk, H. (2021b). Seyahat ve Turizmde Paylaşım Ekonomisi: Airbnb Türkiye Örneği, *International Journal of Contemporary Tourism Research, Special Issue of Commemoration of Professor Özlem İpekğil Doğan*: 135-149.
- Andreu, L., Bigne, E., Amaro, S. ve Palomo, J. (2020a). Airbnb Research: An Analysis in Tourism and Hospitality Journals, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 14(1): 2-20.
- Andreu, L., Bigne, E., Amaro, S. ve Palomo, J. (2020b). Airbnb Research: An Analysis in Tourism and Hospitality Journals, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 14(1): 2-20.
- Andreu, L., Bigne, E., Amaro, S. ve Palomo, J. (2020c). Airbnb Research: An Analysis in Tourism and Hospitality Journals, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 14(1): 2-20.
- Andreu, L., Bigne, E., Amaro, S. ve Palomo, J. (2020d). Airbnb Research: An Analysis in Tourism and Hospitality Journals, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 14(1): 2-20.
- Ayazlar, R. A. (2018). Paylaşım Ekonomisi ve Turizm Endüstrisine Yansımaları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3): 1186-1202.
- Bardhi, F. ve Eckhardt, M. G. (2012a). Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing, *Journal of Consumer Research*, 39: 881-898.
- Bardhi, F. ve Eckhardt, M. G. (2012b). Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing, *Journal of Consumer Research*, 39: 881-898.
- Çakıcı, A. C., Yıldırım, O. ve Karacaoğlu, S. (2013). Ulusal turizm kongreleri bildirimlerinin bibliyometrik profili. 14. Ulusal Turizm Kongresi, Kayseri.
- Demirbulat, Ö. ve Tetik Dinç, N. (2017). Sürdürülebilir Turizm Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2): 20-30.
- Dülğaroğlu, O. (2022). *Festival Turizmi Konusu Üzerine Tamamlanan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili [Bibliometric Profile of Published Postgraduate Theses on Festival Tourism]*. İçinde L. Altınay, O. M. Karatepe, & M. Tuna (Ed.), *Daha İyi Bir Dünya için Turizm* (Sayı 2, 1-10). Florida: USF M3 Publishing.
- Dülğaroğlu, O. ve Avcıkurt, C. (2021). Turizm Alanında Yayınlanmış Olan Kültürel Miras Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *21.Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir*, 240-253.
- Filser, M., Tiberius, V., Kraus, S., Spitzer, J., Kailer, N. ve Bouncken, R. B. (2020a). Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State of Research, *International Journal of Entrepreneurial Venturing*, 12(6): 665-687.

Airbnb Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Profili

- Filser, M., Tiberius, V., Kraus, S., Spitzer, J., Kailer, N. ve Bouncken, R. B. (2020b). Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State of Research, *International Journal of Entrepreneurial Venturing*, 12(6): 665-687.
- Filser, M., Tiberius, V., Kraus, S., Spitzer, J., Kailer, N. ve Bouncken, R. B. (2020c). Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State of Research, *International Journal of Entrepreneurial Venturing*, 12(6): 665-687.
- Filser, M., Tiberius, V., Kraus, S., Spitzer, J., Kailer, N. ve Bouncken, R. B. (2020d). Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State of Research, *International Journal of Entrepreneurial Venturing*, 12(6): 665-687.
- Forno, F. ve Garibaldi, R. (2015a). Sharing Economy in Travel and Tourism: The Case of Home-Swapping in Italy, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 16(2): 202-220.
- Forno, F. ve Garibaldi, R. (2015b). Sharing Economy in Travel and Tourism: The Case of Home-Swapping in Italy, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 16(2): 202-220.
- Forno, F. ve Garibaldi, R. (2015c). Sharing Economy in Travel and Tourism: The Case of Home-Swapping in Italy, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 16(2): 202-220.
- Genç, K. (2021a). Turizmde Paylaşım Ekonomisi Tartışmaları ve İstanbul: Airbnb Örneği, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(46-1): 1343-1357.
- Genç, K. (2021b). Turizmde Paylaşım Ekonomisi Tartışmaları ve İstanbul: Airbnb Örneği, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(46-1): 1343-1357.
- Geray, H. (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş: İletişim Alanından Örneklerle*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Guttentag, D. (2013a) Airbnb Disruptive Innovation and The Rise of an Informal Tourism Accommodation Sector, *Current Issues in Tourism*, 18(12): 1192-1217.
- Guttentag, D. (2013b) Airbnb Disruptive Innovation and The Rise of an Informal Tourism Accommodation Sector, *Current Issues in Tourism*, 18(12): 1192-1217.
- Guttentag, D. (2013c) Airbnb Disruptive Innovation and The Rise of an Informal Tourism Accommodation Sector, *Current Issues in Tourism*, 18(12): 1192-1217.
- Heo Y. C. (2016). Sharing Economy and Prospects in Tourism Research, *Annals of Tourism Research*, 58: 166-170.
- Kraus, S., Li, H., Kang, Q., Westhead, P. ve Tiberius, V. (2020a), The Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State-of-the-Art, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 26(8): 1769-1786.
- Kraus, S., Li, H., Kang, Q., Westhead, P. ve Tiberius, V. (2020b), The Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State-of-the-Art, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 26(8): 1769-1786.
- Kraus, S., Li, H., Kang, Q., Westhead, P. ve Tiberius, V. (2020c), The Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State-of-the-Art, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 26(8): 1769-1786.
- Kraus, S., Li, H., Kang, Q., Westhead, P. ve Tiberius, V. (2020d), The Sharing Economy: A Bibliometric Analysis of the State-of-the-Art, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 26(8): 1769-1786.
- Konak S. (2020a). İstanbul'u Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Airbnb Uygulamasını Tercih Etme Nedenleri, *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(1): 79-90.
- Konak S. (2020b). İstanbul'u Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Airbnb Uygulamasını Tercih Etme Nedenleri, *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(1): 79-90.
- La, L., Xu, F. ve Buhalis, D. (2021a). Knowledge Mapping of Sharing Accommodation: A Bibliometric Analysis. *Tourism Management Perspectives*, 40: 100897.
- La, L., Xu, F. ve Buhalis, D. (2021b). Knowledge Mapping of Sharing Accommodation: A Bibliometric Analysis. *Tourism Management Perspectives*, 40: 100897.

- La, L., Xu, F. ve Buhalis, D. (2021c). Knowledge Mapping of Sharing Accommodation: A Bibliometric Analysis. *Tourism Management Perspectives*, 40: 100897.
- La, L., Xu, F. ve Buhalis, D. (2021d). Knowledge Mapping of Sharing Accommodation: A Bibliometric Analysis. *Tourism Management Perspectives*, 40: 100897.
- Mody, M. A., Hanks, L. ve Cheng, M. (2021a), Sharing Economy Research in Hospitality and Tourism: A Critical Review Using Bibliometric Analysis, Content Analysis and A Quantitative Systematic Literature Review, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(5): 1711-1745.
- Mody, M. A., Hanks, L. ve Cheng, M. (2021b), Sharing Economy Research in Hospitality and Tourism: A Critical Review Using Bibliometric Analysis, Content Analysis and A Quantitative Systematic Literature Review, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(5): 1711-1745.
- Mody, M. A., Hanks, L. ve Cheng, M. (2021c), Sharing Economy Research in Hospitality and Tourism: A Critical Review Using Bibliometric Analysis, Content Analysis and A Quantitative Systematic Literature Review, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(5): 1711-1745.
- Núñez-Tabales, J. M., Solano-Sánchez, M. Á. ve Caridad-y-López-del-Río, L. (2020a). Ten Years of Airbnb Phenomenon Research: A Bibliometric Approach (2010–2019). *Sustainability*, 12: 6205.
- Núñez-Tabales, J. M., Solano-Sánchez, M. Á. ve Caridad-y-López-del-Río, L. (2020b). Ten Years of Airbnb Phenomenon Research: A Bibliometric Approach (2010–2019). *Sustainability*, 12: 6205.
- Núñez-Tabales, J. M., Solano-Sánchez, M. Á. ve Caridad-y-López-del-Río, L. (2020c). Ten Years of Airbnb Phenomenon Research: A Bibliometric Approach (2010–2019). *Sustainability*, 12: 6205.
- Oskam, J. ve Boswijk, A. (2016). Airbnb the Future of Networked Hospitality Businesses, *Journal of Tourism Futures*, 2(1): 22-42.
- Özhasar, Y. (2021). Turizm Alanında Yazılmış Kriz ve Kriz Yönetimi Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4(2): 295-305.
- Richards, G. (2011). Creativity and Tourism. The State of the Art. *Annals of Tourism Research*, 38: 1225–1253.
- Taşkın, M. ve Akçay, S. (2019a). Torunlarına Bakan Büyükannelerin Deneyimlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2): 583-606.
- Taşkın, M. ve Akçay, S. (2019b). Torunlarına Bakan Büyükannelerin Deneyimlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2): 583-606.
- Tür, E. (2022a). Türkiye’de Destinasyon İmajı Üzerine Yayınlanmış Olan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Tourism and Recreation*, 4(2): 58-71.
- Tür, E. (2022b). Türkiye’de Destinasyon İmajı Üzerine Yayınlanmış Olan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *Tourism and Recreation*, 4(2): 58-71.
- Türker, N., Alaeddinoglu, F. ve Can, A.S. (2016), *The Role of Stakeholders in Sustainable Tourism Development in Safranbolu, Turkey*. 2016 International Conference on Hospitality, Leisure, Sports, and Tourism, Chiba Institute of Technology, 415-426.
- Ünal, A. ve Bayar, S. B. (2020). Türkiye’de Destinasyon Konusunda Yayınlanmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(22): 237-250.

Afrika Boynuzu Ülkelerinin Siyasal Yapısına Giriş

Introduction to the Political Structure of the Countries of the Horn of Africa

Ahmat MAHAMAT OUMAR¹

¹Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karabük

ORCID:

A.M.O.: 0000-0002-0365-3432

Corresponding Author:

Ahmat MAHAMAT OUMAR

Email:

ahmatmahamatoumar@karabuk.edu.tr

Citation: Mahamat Oumar, A. (2023).

Afrika Boynuzu ülkelerinin siyasal yapısına giriş. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 192-204.

Submitted: 23.12.2022

Accepted: 28.03.2023

Özet

Afrika Boynuzu, stratejik konuma sahip olduğu için 21. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası arenada önem kazanmıştır. Bu önemi nedeniyle Afrika Boynuzu, uluslararası ve bölgesel güçlerin odak noktası haline geldiği için uluslararası arenada Afrika Boynuzu'nu önemli kılan faktörlere bakmak mantıklıdır. Bu faktörler arasında, bölge ülkelerinin siyasi yapısı da yer almaktadır, çünkü bu, bölgeyi oluşturan faktörlerin belirlenmesine olanak sağlayacaktır. Bu nedenle bu çalışma, ağırlıklı olarak Afrika Boynuzu ülkelerinin siyasi bileşenine çeşitli açılardan odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afrika Boynuzu, Siyasal Yapı, Etiyopya, Sudan, Somali.

Abstract

The Horn of Africa has gained importance in the international arena since the beginning of the twenty-first century because of its distinctive strategic location. For this reason, the Horn of Africa has become a focal point in the eyes of international and regional powers. It was logical to look at the factors that made the Horn of Africa important in the regional and international arena. Among these factors is the political structure of the countries of the region, as this will allow determining the factors that make up the region. Therefore, this study will mainly focus on the political component of the countries of the Horn of Africa from different perspectives.

Keywords: The Horn of Africa, Politics, Ethiopia, Sudan, Somalia.

1. GİRİŞ

Afrika Boynuzu, Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren özellikle 21. yüzyılın başlamasıyla beraber uluslararası arenada stratejik öneme sahip alanlardan biri olarak kabul edilmektedir. Afrika Boynuzu'nun seçkin coğrafi konumunun sebebiyle uluslararası ve bölgesel güçler arasında yoğun bir rekabet alanı olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, uluslararası güçlerin bilhassa Avrupalı güçler, Afrika Boynuzu'nda yoğunlaşması, sömürgecilik dönemine kadar uzanıyor. Özellikle 1885'teki Berlin Konferansı'ndan sonra İngiltere, Fransa ve İtalya bölgeyi işgal ve paylaşmak amacıyla bu bölgeye doğru yarıştı. Böylece Sudan, Kenya, Uganda ve Somali'nin bazı bölgeleri İngiliz kontrolüne girerken, Fransa, o zamanlar Fransız Somalisi olarak bilinen Cibuti'nin kontrolünü ele geçirdi. İtalya ise Etiyopya'yı işgal edemeyince Eritre'yi ve Somali'nin bazı bölgelerini işgal etmiştir.

Afrika Boynuzu'ndaki durum Sudan, Somali, Kenya ve Uganda'nın bağımsızlıklarını kazandığı yirminci yüzyılın ortalarına kadar böyle devam etmiştir. Cibuti, 1974'te Fransız işgalinden bağımsızlığını kazanan son ülkeydi. Daha sonra Eritre 1993'te Etiyopya'dan ayrıldı ve Güney Sudan da 2011'de Sudan'dan ayrılmıştır. Bölgedeki tüm bu dönüşümlere rağmen uluslararası güçler nezdinde stratejik kavramlara göre büyük önem arz etmektedir. Günümüzde Cibuti'deki askeri üslerin kalabalık olması açık ve somut bir delildir.

Yukarıdakilerin hepsine dayanarak, iç faktörler de dahil olmak üzere Afrika Boynuzu'nu bu kadar önemli kılan faktörleri bilmek ve izah etmek için bu bölgeye yakından bakmak faydalı olacaktır. Bu nedenle, Afrika Boynuzu'nu hangi bileşenlerin oluşturduğuna dair birkaç soru ortaya çıkacaktır. Özellikle siyasi bileşim ve bunun bölge ülkelerinin kendilerine ve aralarındaki etkisi nedir? Aynı bağlamda bölge ülkeleri ile bölgesel ve uluslararası çevreleri arasındaki ilişkilere yansımaları nelerdir?

Bu gibi sorular, Afrika Boynuzu'nun son yıllarda artan öneminden kaynaklanan mantıklı sorulardır ve bu tür soruların cevaplanması, bölge ülkelerinin siyasi durumlarına ve siyasi yapı mekanizmalarının kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu çalışma bir girişten, ardından Afrika Boynuzu'ndaki her bir ülkenin siyasi kimliğinden ayrı ayrı bahsetmekten ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Sonunda, bu çalışma Afrika kıtası ve özellikle Afrika Boynuzu ile ilgilenen öğrenciler için gerçek bir fırsat ve basitleştirilmiş bir giriş oluşturacaktır.

Bu bağlamda, Afrika Boynuzu'nun siyasi, ekonomik ve güvenlik konularında neredeyse sürekli olarak kırılganlık yaşamaktadır. Burada Somali, Sudan ve Etiyopya'daki durum açık bir örnektir. Bununla birlikte Cibuti, Kenya ve Uganda'daki durum göz önüne alındığında, bu ülkeler Afrika Boynuzundaki istikrarlı ülkeler listesinin başında gelmektedir. Her halükarda, Afrika Boynuzundaki gerçeklere yakından bakmak için bölge ülkelerinin siyasi arka planına kapsamlı bir şekilde bakmak gerekmektedir.

2. CİBUTİ

Cibuti'deki siyasal sisteme bakıldığında bu devletin siyasal sistemi yasama, yürütme ve yargı organından oluşmaktadır. Liberalizmden etkilenen diğer ülkelerde olduğu gibi, parlamento yasama yetkisine sahipken, devlet başkanı, başbakan ve hükümet yürütme organını temsil etmektedir. Yüksek Mahkeme ise ülkedeki devletteki en yüksek yargı mercii sayılır. Cibuti'de demokrasinin uygulanması pek güçlü olmasa da cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Ardından Başbakan hükümeti kurmakla yükümlüdür. (Djibouti's Constitution of 1992 with Amendments through, 2010: 5-18). Cibuti'deki idari ve siyasi sistem, sömürge mirası nedeniyle büyük ölçüde Fransız sistemlerinden etkilenmiştir.

Afrika Boynuzu'ndaki diğer ülkeler gibi Cibuti de tarihi, dini ve demografisini paylaştığı bölgesel çevresi ile siyasi ve ekonomik olarak uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Cibuti'nin bölgesel düzeyde oynadığı siyasî rol göz önüne alındığında, özellikle Somali meselesinin uzlaşısı için düzenlenen bir dizi müzakerelere ev sahipliği yaparak Somali'deki siyasî çatışmaların çözümünde büyük rol oynamıştır. Buna ek olarak, Eritre'nin Etiyopya'dan ayrılmasından sonra, Etiyopya karayla çevrili bir ülke haline geldiğinde Etiyopya'nın deniz ticaretinin büyük kısmı Cibuti limanlarına bağlı idi. Bu da Cibuti'nin Afrika Boynuzundaki stratejik önemi anlamına gelmektedir (Mesfin, 2008: 11-12). Bu nedenlerle dış politika düzeyinde de Cibuti'nin stratejik konumu nedeniyle uluslararası arenada ekonomik ve askeri-güvenlik anlamında stratejik önem kazanmıştır. Bu yüzden Cibuti ABD, Fransa, Çin ve Japonya gibi bir dizi yabancı askerî üsse ev sahipliği yapmaktadır (Melvin, 2019: 2). Bu, Afrika Boynuzu'nun 21. yüzyılda uluslararası arenadaki önemi çerçevesinde yer almaktadır.

3. ERİTRE

Eritre'nin siyasî durumuna gelindiğinde ise, bu devletin siyasi sistemi tek parti sistemine dayanmaktadır. Aslında Eritre, Etiyopya'dan ayrıldığından bugüne kadar başkan İsaías Afwerki tarafından yönetilmektedir. Bu bağlamda, Eritre'deki mevcut siyasi sistem, 1991'de Eritre Halk Kurtuluş Cephesi (*Eritrean People's Liberation Front- EPLF*) ile Etiyopya'daki Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (*Tigray People's Liberation Front-TPLF*) arasındaki yapılan ittifakın sonucudur. Bu ittifakın asıl amacı 90'larda Addis Ababa'daki merkezi hükümete karşı savaşa çıkmasını ve buna karşı bir zafer durumunda Etiyopya'daki iktidarı ele geçireceğini, bunun karşılığında Eritre'de bir referandum yapılacağını öngörüyordu. Binaenaleyh 1991'de Etiyopya'daki askerî rejimi devirmeyi başardılar. Ardından daha önce bahsedilen iki cephe, 23/1992 sayılı Kararname uyarınca iki yıl sonra Eritre'nin Etiyopya'dan ayrılıp ayrılmayacağına karar vermek için bir referandum düzenlenmesini kabul edilmiştir. Buna göre 1993 yılında Birleşmiş Milletlerin himayesinde referandum yapılmıştır ve %99 oy oranı ile Eritre bağımsızlığını kazanmıştır (Tareke, 2009: 2).

Eritre bağımsızlığının başlangıcında çok partili bir ülkeydi, özellikle 1997 yılında Eritre'nin ilk anayasasında çok partili bir devlet olarak kabul edilmiştir, ancak 1998'de Eritre-Etiyopya savaşının patlak vermesiyle mevcut anayasa askıya alınmış ve askerî yönetime geçilmiştir. Kısaca, Eritre bağımsızlığını kazandığından beri cumhurbaşkanlığı veya parlamento düzeyinde herhangi bir seçim veya referandum yapılmamıştır (European Asylum Support Office, 2015: 27).

Bununla birlikte Eritre, Afrika Boynuzu'ndaki siyasi ve güvenlik durumunu zaman zaman gelgitler şeklinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Eritre'nin komşu olan ülkelerle ilişkilerine, özellikle de Eritre-Etiyopya ilişkilerine bakıldığında, bazen sıcak bazen soğuk ilişkiler kurulduğu görülmektedir. Bu noktada genel olarak, Eritre'nin bölgesel politikası ilgili olarak aşağıdaki ülkelerin komşu ülkelerle olan ilişkisine bakmak gerekmektedir. Eritre ile Etiyopya ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda bu iki devlet arasında tarihsel düşmanlık olmasına rağmen, 1993'te Eritre'nin bağımsızlığının ilk yıllarında ilişkilerin iyi olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu ilişkiler, doksanlı yılların ortasından bu yana, aşağıda da gösterildiği gibi pek çok dönüşüm yaşamıştır. Aslında, Etiyopya devletinin politikası, bölgesel veya uluslararası ilişkilerinde kalıcı dostluklar veya kalıcı düşmanlıklar olmadığını söyleyerek, siyasî ittifaklar kurma stratejisine dayanmaktadır. Buna göre Eritre'nin bağımsızlığıyla başlayan iki ülke arasındaki ekonomik bağlar nedeniyle, Eritre ile Etiyopya arasındaki ilişkiler daha çok çıkar ilişkisine dayanmaktadır. 1993'ten itibaren başlayan Eritre-Etiyopya ilişkilerinin öyküsünün temeli Etiyopya'da Mengistu'nun askerî rejimi devirmek amacıyla ortak mücadele için bazı grupların silahlandırılmasına dayanır; ancak, iki komşu ülke arasındaki bu ilişkinin, sınır anlaşmazlığının yenilenmesinden dolayı 1998-2000 yıllarında iki ülke arasında tekrar şiddetli bir savaşın patlamasıyla bu iyi ilişkiler yeniden gerginlik hâline dönüşmüştür. Burada, Afrika Birliği Örgütü'nün (*Organisation of African Unity-OAU*)

çabaları sayesinde, Etiyopya ile Eritre arasındaki ateşkes 2000 yılında Cezayir’de kabul edilmiştir (Tareke, 2009: 346). Sonunda gelgit şeklinde olan iki ülke arasındaki ilişkiler, hâlâ zikzaklar çizmeye devam etmektedir. Fakat 2018’den beri, özellikle Abiy Ahmed’in iktidara gelmesinden sonra Eritre ile Etiyopya arasındaki ilişkiler yeniden iyileşmeye başlamıştır.

Diğer tarafta Eritre’nin komşusu olan Cibuti ile arasındaki ilişkilere bakıldığında, bu iki ülke arasındaki ilişkiyi göz önünde bulunduran Eritre hükûmeti, 1993’ten bu yana Cibuti’yle güçlü ilişkiler kurmak amacıyla yoğun bir diplomatik çaba sarf etmiştir. Aslında bu iki ülke arasındaki tarihi ve etnik örtüşme nedeniyle sakin ve normal bir ilişki görünmektedir ve Eritre ile Cibuti arasındaki ilişkiler birbiriyle temas dönemlerinde gelişmeye devam eden bir ilişkiler zinciri şeklinde olmuştur.

Eritre'nin Somali ile ilişkilerine bakışına gelince, Eritre ile Somali arasındaki ilişkilerle ilgili olarak ilk önce şu söylenmelidir: Eritre ve Somali ortak bir mücadele konusunda birleşmişlerdir. Çünkü Eritre, bağımsızlığını kazanmak için Eritre Devrimi sırasında Somali’den önemli bir destek bulmuştur (Muhammed, 1990: 175). Bu durum, Eritre’lilerin bağımsızlığını kazanmasından bu yana Somali ile ilişkilerinin derinleşmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra Eritre, bağımsızlıktan sonra çatışan Somali partilerini resmî delegasyonlarla bölgesel veya uluslararası uzlaştırma çabalarını sürdürmüştür.

Aynı çerçevede, Eritre'nin Sudan'a yönelik politikasına bakıldığında, Eritre'nin bağımsızlık arayışında olduğu dönemde Sudan, Eritre'nin yanında yer almasına rağmen, durum Eritre'nin komşusu Etiyopya'ya bakışından pek de farklı değildir (Muhammed, 1990: 175). Aslında 1993'te Eritre'nin bağımsızlığından bu yana iki devlet arasında uzun süre güvenlik krizleri yaşanmıştır. Bu bağlamda Eritre Sudanlı isyancılara verdiği destek nedeniyle, 2018’de Eritre ile Sudan arasında silahlı bir çatışmaya dönüşme noktasına kadar gelmiştir (Martin, 2013: 321-330). Bunun için her iki ülkenin sınırları boyunca askerlerin konuşlandırılması yoluna dahi başvurulmuştur.

Sonunda, Eritre'nin komşularına yönelik politikası, ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1993'ten bu yana, özellikle Sudan ile, yumuşak bir politika olmamıştır. Ancak Afrika Boynuzu ülkelerinin son yıllarda tanık olmaya başladığı yakınlaşma dikkate alındığında Eritre de elbette bunun bir istisnası olmayacaktır.

4. ETİYOPYA

Afrika Boynuzundaki siyasî durumunun tartışılmasında, Etiyopya’nın siyasî durumundan mutlaka söz edilmelidir. Çünkü Etiyopya, Aksum İmparatorluğu'nun tarihini dikkate alırsak, Afrika Boynuzu'nda devlet kavramını bilen en eski ülke olarak kabul edilmektedir. Etiyopya’nın resmî adı, Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti’dir. Diğer Afrika Boynuzu devletleri gibi bu federal cumhuriyetin siyasal sistemi yürütme, yasama ve yargı organlarına dayanmaktadır. Bunun ışığında Yürütme cumhurbaşkanı ve başbakanın oluşmaktadır. Yani cumhurbaşkanı ile başbakan yürütme makamlarının rolünü temsil etmektedirler, fakat cumhurbaşkanının konumu yalnızca törenseldir ve yetkiler başbakanın elindedir. Yasama ise, Birlik Konseyi ve Milletvekilleri Konseyi adında iki meclisten oluşan bir organdır. Bu meclislerin her birinin görev süresi beş yıldır. Yargı otoritesine geldiğinde bu organ yüksek mahkemeden oluşuyor. Bu bağlamda, Başbakanın tavsiyesi üzerine bu yüksek mahkeme başkanını ve başkan yardımcısını devlet başkanı atar, ancak onların kabulü, halk meclisi tarafından yapılmaktadır (Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia).

Biraz geriye dönersek 1955 yılında Etiyopya anayasası tarafından belgelendiği gibi, Etiyopya’nın siyasî tarihi I. Menelik’ten başlamıştır. I. Menelik’in, Hazreti Süleyman ve Saba Melikesi’nin oğlu olduğuna inanılır. Her halükarda, bu tarihi imparatorluk 1974 yılında askerî darbeyle sona ermiştir (Phillipson, 2012: 66). 1974 yılındaki gerçekleşen darbenin lideri Mengistu

Haile Mariam adlı solcu bir subaydır. Bu yeni rejim, Sovyetler Birliği ile bağlantılı sosyalist bir rejimdir. Bu nedenle yeni rejim, ilk günlerinden itibaren Etiyopya'nın Soğuk Savaş dalgası çerçevesinde sosyalist bir ülke olduğunu ilan etmiştir (Daban, 2017: 155). Burada çarpıcı şey, iktidara yeni gelen komünist rejim, Sosyalizmi zorla kabul ettirmek istemiştir. Bunun bedeli yüz binlerce Etiyopyalı vatandaşı öldürülmüştür. Aynı zamanda siyasî muhalefetin bastırılması ve tüm siyasi partilerin önlenmesi ile o dönemdeki felsefeye göre burjuva devrimci unsurlarının ordudan temizlenmesi gerektiğini düşünülmektedir. Bunun ışığında 1975'te Marksist Devrimin ve Sosyalist düşüncesinin Etiyopya geneline yayılması amacıyla Komünist düşünce ile aşılacak binlerce öğrenci kırsal bölgelere gönderilmiştir. Ardından özellikle 1978'de Kızıl Terör olarak bilinen olay Etiyopya'da başlamıştır. Bu, Komünist iktidarın sosyalizmi her ne pahasına olursa olsun empoze etmek için giriştiği çetin bir süreçtir. Bu zor koşullardan dolayı, 1989 yılında Tigray kabilesine mensup olan Meles Zenawi, Komünist rejime karşı Etiyopya Halkçı Devrimci Demokratik Cephesi'nde (*Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front -EPRDF*) devrimine öncülük etmiştir. Sonunda 1991'de devrim iktidara gelmiş ve Komünist olan Mengistu Etiyopya dışına kaçmak zorunda kalmıştır (Tareke, 2009: 307). Etiyopya'daki bu değişimin bir sonucu olarak siyasî partiler oluşturulmuş ve Etiyopya federal bir devlet çerçevesinde bağımsız veya özel hareketler de geliştirilmiştir. Dahası 2005'te ülkede ilk parlamento seçimlerine tanıklık etmiştir. Bunun için Etiyopya'nın mevcut siyasî yapısı bu desene dayanmaktadır. 2012 yılında Zenawi'nin ölümünden sonrasında da bu durum devam etmiştir.

Bu bağlamda, Mart 2018'de Zenawi'nin yerine gelen Başbakan Haile Mariam Dessalines'in istifa etmesinden sonra, Etiyopya'da yüksek görevde bulunan Abiy Ahmed ilk Müslüman kökenli Başbakan olmuştur (Abiy Ahmed Prime Minister of Ethiopia). Abiy iktidara gelmesiyle beraber bölgedeki siyasî ağırlık açısından Etiyopya, Afrika Boynuzu'nda öne çıkan politik bir oyuncu olmuştur. Yine bu siyasî ağırlığından dolayı Etiyopya, bölgedeki güçlü diplomasisinin istihdamına ve özellikle komşu ülkelerle derinlemesine ve çevresel çatışmanın terk edilmesine dayanan bir politikaya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu politikanın bir uzantısı olarak ülkede mevcut durumdaki Etiyopya'nın dış politikasını şekillendiren, Afrika Boynuzu'nda daha fazla ekonomik ve politik etki yaratarak geleceğe sahip olacak ekonomik ve politik gücü kazanmak için önemli bir politika izlenmektedir.

Etiyopya'nın bölgesel politikasına gelince, özellikle komşularıyla, itme ve çekme arasında değişmektedir. Bu bağlamda, 1998'de Etiyopya ile Eritre arasındaki sınır çizgisinde bulunan Badme bölgesi, iki ülke arasında patlamaya hazır bir bomba gibi düşünülmekteydi. Badme gibi diğer tartışmalı sınırların yanı sıra, Etiyopya'nın kıyılara ihtiyacı göz önüne alındığında, doğuda Kızıldeniz kıyısına yakın diğer bölgeler de bu kapsama dâhil edilebilmektedir. Bu yüzden 1998 ve 2000 yıllarında iki ülke arasında acı savaşlar yaşanmıştır. Savaşan taraflar arasındaki ağır kayıplardan sonra bölgesel ve uluslararası çabaların ardından, taraflar 2000 yılında Cezayir'de Afrika Birliği Örgütü öncülüğünde ateşkes anlaşması imzalamışlardır (Tareke, 2009: 346).

Diğer taraftan, Etiyopya ile Somali ilişkilerine bakıldığında, iki ulus arasındaki ilişkilerin orta çağlardan bu yana hem barışçıl hem de çatışmalı uzun bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Etiyopyalılar ve Somaliler arasındaki savaşlar göz önüne alındığında XX. yüzyılın son çeyreğinde sınır bölgesindeki Ogaden konusunda da anlaşmazlık nedeniyle şiddetli bir savaş ortaya çıkmıştır, ancak Somali'nin iç çatışmalarından dolayı çöküşü sonrasında da Etiyopya, Somali krizini çözmek için bu ülkeye müdahale etmeye çalışmıştır. Örneğin, 2006'de Etiyopya, Somali'nin başkenti Mogadişu'yu kontrol altına alan İslami Mahkemeleri başkent Mogadişu'dan çıkarmak amacıyla askeri güçler göndermiştir (Khadiagala, 2008: 2).

Etiyopya ile Sudan arasındaki siyasî ilişkilere bakıldığında ise, belli bir oranda iyileşme yaşanmış olsa da bile bir takım gerilimlerin hâlâ devam ettiği görülmektedir. Özellikle de 1974-

1991 yılları arasında Etiyopya, askerî yönetim döneminde çok kritik dönemlerden geçmiştir. Fakat bölgede meydana gelen siyasî, güvenlik ve ekonomik değişimler ışığında Meles Zenawi 1991'de iktidara geldiğinde, Etiyopya hükümetinin Sudan'la olan ilişkilerini çeşitli nedenlerle geliştirmeyi hedeflemiştir. Zaten Etiyopya'nın Rönesans adlı Baraj projesini gerçekleştirmek için hem güvenlik hem de siyasî destek anlamında Sudan'a ihtiyacı vardır. Çünkü Etiyopya, çoğunlukla Nil sularına dayanan bu projeye karşı Mısır-Sudan cephesinden korkmaktaydı. Bu nedenle Sudan ile iyi ilişkiler kurması gerektiğini fark etmiştir. Sudan açısından olaya bakıldığında, bu barajın üreteceği elektrikten Sudan da yararlanabilecektir.

Etiyopya'nın benimsenen stratejisinde, Afrika Boynuzu'nun geri kalanına yönelik politikasında Etiyopya, Afrika Boynuzu'nun Kızıldeniz'e açılan kapısı hâline gelmeyi amaçlamaktadır. Bu yüzden Afrika düzeyindeki ilişkiler ışığında, Afrika arenasında etkili bir ülke olarak varlığını kanıtlamak için büyük çaba sarf etmektedir. Zaten Afrika Birliği'nin genel merkezi Etiyopya'nın başkentindedir. Etiyopya da bu durumundan faydalanmayı hedeflemektedir. Son yıllarda Etiyopya'nın şu anki mevcut Başbakanı Abiy Ahmed'in politikasına bakıldığında da komşu ülkelerle sıfır sorun politikasını benimsemeye ve pekiştirmeye başladığı görülmektedir.

5. SOMALİ

Afrika Boynuzu'ndaki siyasî durumu değerlendirirken, bir çatışma ve istikrarsızlık dönemi yaşayan Somali'deki siyasî durumu ele almak gerekmektedir. Somali'deki siyasî durumda öncelikle Somali'nin siyasî sisteminden bahsedilmelidir. Aslında Somali'nin yaşadığı çalkantılı duruma rağmen, yine de bu ülkede oturmuş siyasî bir sistemi bulunmaktadır. Biraz geriye bakılırsa bugünkü Somali'de mevcut olan siyasal sisteminin temelini, XIX. yüzyılın sonlarındaki iç savaştan önceki Somali'nin siyasal sisteminin bir mirası olduğu bilinmektedir. Bu eski sistem, merkezî bir hükümet ile bölgesel yönetimlere sahip federal bir cumhuriyettir. Somali'deki siyasi sistemin başında yürütme organı ve yasama organı yer almaktadır. Yasama, İslam hukukuna dayalı "Xeer" diye bilenen bir yasamaya dayanmaktadır (Woodward, 2006: 24). Bu yasama, meclis ile senato veya parlamentonun yüksek kurulundan oluşur. Yürütme organı ise; Başkan, Başbakan ve Bakanlar Kurulundan oluşmaktadır (Sevinç & Çiftçi, 2015: 260); ancak ülkedeki uzun süren çatışmalardan dolayı devlet bu unsurlarını kaybetmiştir.

Bu bağlamda modern Somali devletinin politikasını oluşturan olaylara bakıldığında, 1943'te ülkeyi Fransız Somalisi, İngiliz Somalisi ve İtalyan Somalisi olarak üçe bölen Avrupa sömürgeciliğine karşı çıkan Somali Devrimi yer almaktadır. O dönemdeki Somalililer, Muhammed Abdullah Hassan'ın öncülüğünde Derviş Ayaklanması adıyla Batı sömürgeciliğine direnmeye çalışmıştır. Uzun bir mücadeleden sonra Somalililer bağımsızlıklarını İngilizlerden ve İtalyanlardan alıp 1960'ta bağımsız ve egemen bir devlet olup federal Somali Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Somali'deki siyasî olaylar göz önüne alındığında, Somali'de siyaset dört aşamadan geçmiştir:

İlki, 1960-1968 yılları arasında devleti kurma aşamasıdır. Yani Somali'nin bağımsızlık yıllarının hemen ardından gelen bir aşamadır. Bu aşamanın özelliği, genç demokrasi dönemi olmasıdır. O dönemler siyasî partilerin çokluğu ile dikkat çekmekteydi. Somali bu dönemde hem cumhurbaşkanlığı ile parlamento seçimlerini gerçekleştirmiş hem de siyasî ve günlük yaşam açısından da sakin bir dönem yaşamıştır.

İkinci aşama, Somali'de başlayan genç demokrasinin sonunun başlangıcını belirleyen bir aşamadır. Aslında 1969'da Somali'nin seçilen cumhurbaşkanı Abdul Rashid Sharmark'i'nin öldürülmesinden sonra iktidara gelen General Mohamed Siad Barre tarafından başlatılan askerî darbe ile tam askerî bir yönetim başlamıştır. General Mohamed Siad Devrim Yüksek Kurulu'nu kurduktan hemen sonra devlet kurumlarını bozmaya başlamıştır. Barre bu kritik dönemde

parlamentoyu feshederek anayasayı askıya alınmıştır, yürürlükteki tüm yasaları geçici yasalarla değiştirmiş, yüksek yargı konseyini kaldırmış ve siyasi partileri dondurduğunu ilan etmiştir. Yani, bu demokratik kurumların bozulduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, eski devletin özelliklerini değiştirmek için de Somali Demokratik Cumhuriyeti olarak adlandırılmıştır. Bu, Sosyalist ideolojiye dayalı şekillendirilen yeni bir Cumhuriyettir. Bu durum karşısında, Sovyetler Birliği ile Somali arasında bir yakınlaşma yaratılmıştır. Bununla birlikte, yeni rejim kendi idaresine sivil bir tat vermek amacıyla, 13 sivil bakan ve bir polis bakanından oluşan yeni bir sivil hükûmet kurmuştur (Sevinç & Çiftçi, 2015: 260).

Bu bağlamda, Somali'deki kurulan sosyalist hükûmet üyelerinin birçoğunun teknik ve idari tecrübesine sahip olmasına rağmen, bu hükümetinin kurulmasında aşiret dengesini, yani Somali'nin etnik yapısını tam olarak yansıtamamaktadır. Bu alınan kararın ardında yatan tehlikenin farkına varmadan aşiret unsurunu devletin eklemlerinden çıkarmak isteyen komünist otorite tarafından planlanmıştır. Bu değişimin sonunda Somali, en aşırı derecede tam diktatör bir devlet hâline gelmiş ve 1991'de Siad Barre'ye karşı silahlı bir devrime yol açmıştır.

Üçüncü aşamada Somali, iç savaş aşamasına girmiş ve bunun sonucu devletin altyapısı ve siyaseti çökmüştür. Aynı zamanda aşiretsel bölünmeler yaşanmış ve ülkeyi sarsan kaos ortamı oluşmuştur. Bu dönem, General Siad Barre rejiminin yıkılmasından sonra başlayan bir dönemdir. Aynı şekilde bu, Somali'nin yakın tarihindeki en karmaşık aşamalardan biri olarak görülür.

Dördüncü ve son aşama ise, Somali devletinin yıkılmış olan bileşenlerinin temelini yeniden canlandırmaya çalışan bir aşamadır. Burada devletin saygınlığını yeniden kazanma, orduyu ve merkezî otoriteyi kurma girişimleri bulunmaktadır.

Afrika Boynuzu'nun uluslararası politikada yukarıda da bahsedildiği gibi Somali'nin geçtiği karmaşık aşamaların tümünde, batılı güçlerin büyük bir rolü vardır. Aslında bu süreçlerin son beş yılında, Somali'nin bir kısmı istikrarlı hâle gelmesine rağmen, hâlâ 1991'deki olaylarla bugüne dek bölünmüş durumdadır. Bu bağlamda Türkiye, özellikle 2011 sonrasında Somali devletinin yeniden inşasında büyük rol oynamıştır.

Somali'nin komşu ülkelerle ilişkisi göz önüne alındığında, 1977-1978 yılları arasında Etiyopya ile Somali arasında şiddetli bir savaş gerçekleştiği görülmektedir (Özkan, 2013: 18-20). Bu arada, Sovyetler Birliği ve Küba'nın Etiyopya ile birlikte yaptığı müdahalenin ardından, Somali rejimi 1988'de yapılan uzlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştı (Sevinç & Çiftçi, 2015: 257). Bu olaylar kademeli bir şekilde merkezî devlet otoritesinin düşmesine sebep olmuştur. Nihayetinde 1991 yılında askerî cepheler rejimi devirmeyi başarmıştır. Fakat merkezî hükûmeti devirmeyi başaran silahlı gruplar kendi aralarında tek bir hükûmet kurma konusunda anlaşamamışlardır. Bu olayların doğrudan bir sonucu olarak devlet tamamen çökmüş ve yıkıcı bir iç savaş ortaya çıkmıştır (Özkan, 2013: 18-20). Sonrasında ülke yavaş yavaş dağılmaya başlamıştır. Örneğin, Somaliland tek taraflı Somali'den ayrıldığını ilan etmiştir. Kısa bir süre sonra özellikle 1998'de Puntland bölgesinde de özerk bir bölge kurulması amaçlanmıştır. Tüm bu başarısızlık durumu Somali'de barış ve istikrar konusunda karmaşıklığa sebep olmuştur.

Tüm bunlara rağmen Somali devleti, Türkiye'nin desteği sayesinde adım adım toparlanmaya başlamıştır ve önümüzdeki birkaç yıl içinde ayağa kalkıp bölgesel ve uluslararası statüsüne geri döneceğine inanılmaktadır.

6. SUDAN

Afrika Boynuzu'nda yer alan Sudan'daki siyasi durumu ele almak gerekirse; Müslüman çoğunluğa sahip olan bir ülke olduğu görülür. Buna göre, Sudan'daki siyasal sistem nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslümanlardan öyle ya da böyle bir şekilde etkilenmektedir. Bu

bağlamda, 2005 yılında kabul edilen Sudan anayasasına göre Sudan, demokratik bir cumhuriyet olduğu tanımlanmıştır. Bu anlamda İslam'ın etkisi bariz bir şekilde görülmesinin yanı sıra, bu etki iktidardaki siyasî parti sayesinde de hissedilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu siyasal sistemde Sudan, demokratik, çok partili ve merkezî olmayan bir devlet olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Sudan'da siyasal sistemin organları: yasama, yürütme ve yargı organı şeklinde yetkili makamlardan oluşur. Ama yasama, merkezî otoritenin bulunduğu yer olan Sudan'ın başkentindeki parlamento tarafından temsil edilmektedir. Keza, Sudan'daki siyasî sistemin kurucu organları arasında yer alan yüksek mahkeme de bir yargı organıdır. Buna ek olarak temyiz mahkemeleri ve genel mahkemeler veya bölge mahkemeleri olarak bilinen Sudan eyaletlerine yayılmış olan birinci derece mahkemeler de bulunmaktadır (Badawi, 2015: 27-48).

Biraz geriye gidersek, modern Sudan'daki siyasal sistemin özelliklerinden bahsetmek gerekirse, Sudan'daki ilk siyasî birliğin parametreleri, 1821'den beri Sudan'a bir tür siyasî birlik getiren Muhammed Ali Paşa'nın ortaya çıkardığı siyasî birliktir (Bilgenoğlu, 2013: 255-256). Dolayısıyla bu dönemin, Sudan'daki modern siyasal sistemin gerçek başlangıcı olduğu söylenebilmektedir. Bundan sonra ise ülke birkaç değişik aşamadan geçmiştir. İlk olarak, Muhammed Ahmed el-Mehdi'nin önderlik ettiği Mehdist devrimi, 1885'te bugünkü Sudan topraklarının çoğu kısmında bağımsız bir siyasî sistem kurmuş, ancak bu bağımsız devlet, 1898'de İngilizler tarafından işgal edilmiştir. O zamanlardan beri Sudan veya İngiliz-Mısır Sudan'ı, 1956'ya kadar İngiliz sömürgeciliği altında kalmıştır (Boahen, 2000: 97-101).

Aslında İngiliz sömürgeciliği döneminde bile Sudanlı aydınlar siyasi ve coğrafi olarak Sudanlı kimliğini çizmeye çalışıyorlardı. Bu hikâye, XIX. yüzyılın başında İngilizler, Sudan topraklarının kontrolünü ele geçirdikten sonra başlamıştır. Çünkü İngilizler, idari işlerinde kendilerine yardımcı olmak için personel eğitmek amacıyla çeşitli formasyon okulların kurulmasının gerektiğini düşünmüşlerdir. Bu amaçla, daha sonra Hartum Üniversitesi olan Gordon College da dâhil olmak üzere bir dizi okul kurmuşlardır. Bu okullarda Sudanlılar kendilerini örgütlenme fırsatı bulmuştur. Bu durum Sudanlı gençlerin gruplaşması için çok iyi bir temel oluşturmuş ve 1924'te Sudanlı öğrenciler, Beyaz Bayrak (*Al-liva el-Abyad*) adlı gizli bir topluluk kurmuştur. Bu topluluğun gizli eylemlerinin sonucunda Sudan'ın geleceği üzerine tartışma ortaya çıkmıştır. Sonunda 1938 yılında Sudanlı aydınlar, İsmail el-Ezheri başkanlığında Mezunlar Kongresini (*Graduates Congress*) kurmuştur (Woodward, 2006: 24). O sıralarda, Sudan'ın siyasal düşüncesini oluşturma yönündeki ilk girişimlerde, İngilizlerin çıkmasından sonra Sudan Mısır ile birleşmesi mi yoksa tamamen bağımsız bir devlet mi olması gerektiği konusu, tartışılan en önemli konulardan biri olmuştur. Sonunda, Mısır'dan ayrı bir Sudan fikri tercih edilmiş ve Sudan'ın 1956'da bağımsızlığını kazanmasının ardından devletin ilk başkanı İsmail el-Ezheri olmuştur (Shaker, 1981: 96).

O dönemde bağımsızlığın ilk yıllarında Sudan'ın siyasî durumuna bakıldığında, çok partili siyasî hayatın deneyimi ile genç bir demokrasi serüveni başlamıştır. Buna ek olarak, ideolojik düzeyde de Sudan'da İslamî yönelimler ve siyasî eğilimler, komünist ideolojiyi takip eden akımlar ve diğerleri de dâhil olmak üzere farklı siyasî eğilimler yer almıştır. Ancak yeni bağımsız devlette bu acemi demokrasi deneyimi, 1958'de İbrahim Abboud'un önderliğinde gerçekleştirdiği askerî darbeyle son bulmuştur. Fakat 1964'te Sudan, yaşadığı kritik durumlardan dolayı İbrahim Abboud yönetiminin devrilmesine yol açmış ve yeniden demokrasi tecrübesine geri dönmüştür. Ancak kısa bir süre sonra, siyasî partiler tamamen çözülmüş ve temel özgürlükler kısıtlanmaya başlamıştır. Bu durum devlette siyasal istikrarsızlığa yol açmış ve nihayetinde Sudan'ın güneyindeki çoğunluğu müslüman olmayan bir isyan başlamıştır. Ardından tekrar askerî darbeler dizisi ortaya çıkmıştır: 1969'da Cafer Muhammed en-Numeyri liderliğinde darbe gerçekleşmiş ve 1989'da Ömer el-Beşir liderliğindeki Ulusal Kongre Partisi iktidara gelmiştir (Woodward, 2006: 24).

Aslında Ulusal Kongre Partisi iktidara geldiği zaman, diğer askerî rejimler gibi hem devletteki mevcut anayasayı askıya almış hem de siyasî partileri yasaklamıştır. Ayıyeten de Askerî Konsey yürütme ve yasama yetkisini tekeline almıştır. Ardından İslam düşüncesinin en önde gelen liderlerinden biri olan Hasan el-Turabi'nin -darbenin bir parçası olarak görülmüş ve çoğu siyasî parti liderleri gözaltına alınmıştır. Bu bağlamda siyasal düşüncenin evrimi açısından, 1989 darbesinden sonra öne çıkan özelliklerden biri de 1991'de şeriata dayalı kanunlarına uygun bir rejim ilan edilmiş olmasıdır (Colins, 2015: 322). Şeriat kapsamında çalışma beyanı, Sudan hükûmeti ile Batılı ülkelerle, özellikle de ABD arasında büyük gerginlik nedeni olmuştur. Binaenaleyh, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Sudan'a karşı yirmi yıldan fazla süren bir ekonomik yaptırım uygulanmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda, İslamî hareketlerin yönetimi altında son 30 yılın en ünlü siyasî dönüm noktalarından biri, 1989'da Sudan'da iktidara gelen Ulusal İslami Cephe (National Islamic Front - NIF) liderlerinin arasında büyük bir bölünme yaşanmasıydı. Bundan sonra 1999'da Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Bashir tarafından yönetilen Ulusal Kongre Partisi'ni (Popular Congress Party - PCP) kurmuştur (Jamie, 2017: 26). Aynı zamanda son zamanlarda İslamî hareketlerin en büyük düşünürlerinden biri olan Hasan el-Turabi de Millî Selamet Devriminin birliğinden ayrılmaya başlamış ve kendi başkanlığında Popüler Kongre Partisi'ni (*Popular Congress Party -PCP*) kurmuştur (Sudan Country Assesment April 2003). Bu olayların doğrudan bir sonucu olarak, Sudan'daki İslamî hareketin manevi babası el-Turabi iktidardan uzaklaştırılmıştır. Bundan dolayı el-Turabi ile rejim arasında şiddetli bir gerginlik ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerden dolayı İslamcıların iktidar üzerindeki etkisi yavaş yavaş dağılmaya başlamış ve Sudan'daki İslamî Cephenin dağılmasına yol açmıştır. Sonunda İslami hareketin politik performansının zayıflığı 11 Nisan 2019'daki askerî darbeye el-Beşir yönetiminin sona ermesine yol açmıştır. Sudan, 2019'dan beri yakın gelecekte ülkeye liderlik edecek siyasi kimliği tanımlayan yeni bir anayasa beklemektedir.

7. GÜNEY SUDAN

Güney Sudan'da siyasî durumunun değerlendirilmesine gelince; Güney Sudan Cumhuriyeti, devlet olarak hem Afrika Boynuzu'nda hem de Afrika kıtasında kurulan en yeni devlettir. Güney Sudan'ın siyasal sistemi ise diğer Afrika siyasî sistemlerinde olduğu gibi, 2011'de Güney Sudan'da kabul edilen geçici anayasaya göre cumhuriyetçi yönetim anlayışını benimsemektedir (South Sudan's Constitution of 2011). Sudan'dan ayrıldığı günden beri devletin başında Salva Kiir Mayardit bulunmaktadır (Encyclopedia Britanica, Salva Kiir Mayardit President of South Sudan). Bu ülkenin siyasî ve güvenlik durumu hakkında yorum yapmak gerekirse, Güney Sudan bağımsızlığını kazandıktan sonra kısa bir süre içerisinde bu yeni devletin siyasî liderleri arasındaki uyum eksikliği nedeniyle şiddetli bir iç savaşa girmiştir (Schomerus & Tim, 2010: 3).

Diğer taraftan Güney Sudan'ın komşu ülkelerle olan ilişkisine gelince, Güney Sudan ile Sudan arasında hâlihazırda öne çıkan çok sayıda sorun vardır. Bu sorunların en önemlisi iki devlet arasında henüz tamamen sonlandırılmamış sınır sorunudur. Bu bağlamda söylenebilecek olan, Güney Sudan hem yeni bir devlet olduğu için hem de bağımsızlığını kazandıktan sonra hemen iç savaşa girdiği nedeniyle hala parçalarını toplamaya devam etmemektedir. Bu nedenle Güney Sudan, Afrika Boynuzu'nda büyük ölçüde aktif bir role sahip olamamıştır.

8. KENYA

Afrika Boynuzu ülkelerinin siyasî durumunun incelenmesinde Kenya'daki siyasî duruma bakınca, Kenya'nın siyasal sisteminin de Afrika'daki siyasal sistemlerin çoğuna benzediği görülmektedir. Bu sistem Cumhurbaşkanı liderliğinde yürütülen cumhuriyetçi bir sistemdir.

Cumhurbaşkanı her beş yılda bir doğrudan seçimle görev başına gelmekte ve anayasaya göre iki dönem görev yapabilmektedir (Laws of Kenya, Constitution of Kenya, 2010).

Aslında Kenya'nın 1963'te bağımsızlığını kazanmasından sonra 2008 yılına kadar anayasanın yaşadığı değişikliklerin en önemli aşamalarını şu şekilde not etmek gerekmektedir: İlk başta 1963 ve 1969 yılları arasında Kenya'nın kabul edilen anayasasında devlet, desentralizasyonist (yerelleşme) yapıdan merkeziyetçi yapıya doğru yeniden örgütlenmiştir. Aynı zamanda bölgesel yönetimli parlamento sisteminden merkezî yönetim sistemine dönmüştür. Sonrasında ise 1969 ve 1982 yılları arasında ülkedeki siyasal sistem yeniden düzenlenmiştir. Buradaki yeni değişikliklerle Kenya'da tek parti sistemine evrilmiştir. O dönemde iktidarda bulunan "Kano" Partisi'nden başka bir siyasî parti mevcut değildi. Bu durum 1989'a kadar Kenya'nın siyaseti bu şekilde devam etmiştir. Ardından, uluslararası arenadaki değişiklikler nedeniyle Kenya da, siyasî partilerin yeniden kurulmasına izin vermiştir.

Bu bağlamda, 1997'deki anayasa değişikliğine göre 2008'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde birçok siyasî parti yer almıştır. Bu süreçte, özellikle 2010 yılındaki anayasa değişikliği ile her geçen zamankinden daha fazla bir demokratikleşme yaşanmış ve bu dönemde, daha önce de olduğu gibi, ülkenin mutlak başkanının yetkileri sınırlandırılmıştır (The Constitution of Kenya, 2010). Bu bağlamda, 2008 yılında Kenya'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra, Kenya'daki huzursuzluğa rağmen, şu anda Afrika Boynuzu'ndaki huzurlu ülkelerden biri olduğu düşünülmektedir.

Bu çerçevede Kenya'nın yaşadığı dönüşümler bağlamında Kenya'nın komşu ülkeleriyle ilişkilerine gelince, özellikle Afrika Boynuzu ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında inceleme yaparken Kenya ile Somali arasındaki karmaşık ilişkilere bakmak bize uygun bir örneklem sunacaktır.

Aslında, Kenya ile Somali arasındaki ilişkiler uzun süredir yaşanan karmaşıklıklar üzerine kuruludur. İki ülke arasındaki bu karmaşıklık yeni bir şey değildir. Biraz geriye gidildiğinde bu anlaşmazlıkların geçtiğimiz yüzyılın altmışlı yıllarında iki ülkenin İngiltere'den bağımsızlıklarını kazanmalarından hemen sonra ortaya çıktığı görülecektir. 1960'lardan bu yana, yani İtalyan Somalisi'nin ve İngiliz Somalisi'nin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonraki dönemde, Batı sömürgeciliğinin neden olduğu coğrafi bölünmeden dolayı, Somali halklarının tek bir Somali bayrağı altında yaşama isteği daha da artmıştır. Bu noktada Somalili milliyetçi liderler bu hedefe ulaşmak adına çalışmıştır. Bu yüzden 1961'de, Somali'nin bağımsızlığından yaklaşık bir yıl sonra, Somali Ulusal Meclisi Kenya'daki Kuzey Sınır (*Northern Frontier District –NFD*) bölgesinin Somali Cumhuriyeti'ne ilhak etmesini istemiştir. Somali halkının bu ulusal hedefine ulaşması için, sömürge döneminde Kuzey Sınır Bölgesi olarak bilinen bölgenin ulusal liderlerinden oluşan bir heyet Londra'ya gitmiş ve İngiliz hükûmetine taleplerini iletmışlerdir. Bu taleplerden biri Kuzey Sınır Bölgesindeki (*Northern Frontier District –NFD*) Somali halkının kendi kaderini kendisinin belirlemesi ve bölgenin Somali Cumhuriyeti'ne katılması isteklerini de açıklamışlardır; ancak İngiliz yetkililer tarafından bu talepler reddedilmiş ve sonunda Kenya'ya ilhak edilmiştir (Hannah, t.y. : 391). 1963 yılında Kenya bağımsızlığını kazandığında bu bölge özerk bir bölge hâline gelmiştir. Ancak bir yıl sonra, Kenya'nın o dönemde yaşadığı koşullar ışığında Kenya Cumhurbaşkanı "*Jomo Kenyatta*", Kuzey Sınır Bölgesinin özerkliğini ortadan kaldırmıştır. Kenyatta'nın aldığı bu karar "*NFD*" bölgesinde büyük bir krize neden olmuş ve nihayetinde Somali ile Kenya arasında askeri bir çatışmaya dönüşmüştür (Mutisya, 2017: 31-39). Bununla birlikte Siad Barre yönetiminin yıkılması sonrasında 20 yıldan fazla süren Somali krizi sırasında Kenya, Somali'deki olaylardan etkilenmiştir. Nihayetinde ise Kenya, Somali'ye askerî kuvvetlerini göndermiştir (Sevinç & Çiftçi: 2015).

9. UGANDA

Afrika Boynuzu'ndaki siyasî durumun değerlendirilmesinde, son durak olan Uganda'nın siyasî durumuna değinmek gerekmektedir. İlk olarak, Uganda'nın siyasî sistemi göz önüne alındığında, siyasî sistemin yasama, yürütme ve yargı erklerinden oluştuğu ve cumhuriyetçi bir sistem özelliği sergilemekte olduğu görülür. Uganda'da, 1986'da iktidara gelen Yoweri Kaguta Museveni, devleti bugüne kadar yöneten isimdir. Museveni hem cumhurbaşkanının hem de başbakanın görevini üstlenmiştir. Uganda anayasasına göre cumhurbaşkanı beş yıllık bir süre için halk tarafından seçilmektedir (The Constitution "Amendment" act 2005).

Uganda dış siyasetine gelince, Uganda ile Güney Sudan ilişkileri göz önüne alındığında, bu ilişkiler uzun bir zamandan beri var olmuştur. Zaten bu iki ülke arasında dil, kültür ve coğrafi olarak bir benzerlik bulunmaktadır. Bu yüzden Güney Sudan Kurtuluş Savaşı sırasında, Uganda'nın siyasî ve askerî desteği olmuştur. Aslında Güney Sudan liderleri ile Uganda'nın mevcut devlet başkanı arasında güçlü ilişkiler mevcuttur (Mesfin, 2015: 2). Bu bağlamda, Güney Sudan'ın eski liderlerinden John Garang, Uganda'nın başkanı Yoweri Museveni'nin yakın bir arkadaşıydı. Hatta, Garang'ın ölümünden birkaç saat önce Uganda'daydı (Colins, 2015). Bu anlamda, Uganda'nın stratejisi jeopolitik faktörün yanı sıra demografi faktörüne ve benzeri konulara odaklanmaktadır.

Binaenaleyh, Uganda'nın eski komşusu olan Sudan'la ilişkileri geçen yüzyılın ellilerinden beri gelgitli bir şekilde devam etmektedir. Uganda ile Sudan arasındaki ilişkilerin karmaşık olmasının sebeplerinden biri Güney Sudan meselesidir. Çünkü Uganda, Güney Sudan Halk Kurtuluş Hareketi'ni desteklemektedir. Bunun sonucunda 1987 yılında Sudan ile Uganda arasındaki diplomatik ilişkiler tamamen kesilmiştir. Ancak zamanla iki ülke arasındaki ilişkiler iyileşmeye başlamış ve 2001'den sonra diplomatik temsil yeniden kurulmuştur.

Diğer taraftan Uganda, Somali ile aralarında sınır olmamasına rağmen, yıkılmış bir durumda olan Somali'deki olaylardan uzak kalamadı. Bu yüzden, Afrika Birliği'nin Somali misyonunda (*African Union Mission to Somalia –AMISOM*) Uganda, büyük bir rol oynamış ve barışı koruma kuvvetlerine katılmıştır (Kalthoum, 2012: 181). Bu bağlamda söylenebilecek olan, Uganda'nın önümüzdeki birkaç yıl içinde petrol üreten bir ülke haline gelebilmektedir. Burada ekonomik gücündeki artışın Uganda'nın Afrika Boynuzu'nda daha büyük bir rol oynamasını sağlayacağına inanılmaktadır.

SONUÇ

Afrika Boynuzu bölgesi ülkelerinin siyasî durumu, sömürgecilik döneminden başlayarak, Soğuk Savaş günlerinden bugüne kadar bu bölgede uluslararası ve bölgesel rekabetin yol açtığı olaylardan bir şekilde etkilenmiştir. Bu bağlamda, Afrika Boynuzu ülkeleri arasındaki entegrasyon durumuna ve bu entegrasyonun değişen uluslararası politikalar ışığında ne kadar sağlam olduğuna bakılabilir. Afrika Boynuzu'ndaki siyasi durumun sonucuyla ilgili olarak, aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli iç ve dış faktörlerden şu veya bu şekilde etkilenir. Burada, iç faktörler arasında, demografi ve din faktörü Sudan, Güney Sudan ve Etiyopya gibi Afrika Boynuzu'ndaki bazı ülkelerde açıkça görülebilmektedir. Hatta Etiyopya'nın yakın geçmişte yaşadığı olaylar, bir etnik köken ve bölge olarak Tigraylar arasında ve merkezi hükümet arasında yaşanan savaşlar nedeniyle etnik faktörün açık bir şekilde rol oynadığı trajik olaylardır.

Her halükarda, Afrika Boynuzu ülkelerinin siyasi yapıları, demografik ve dini faktörleri içeren sosyal faktörlerin yanı sıra bu bölgenin Batı kolonizasyonundan kaynaklanan etkinin bir sonucudur. Bu bağlamda, sömürgecilik döneminde Afrika Boynuzu ülkelerinin siyasi haritasının şekillenmesinde Batılı güçlerin baskın olmasına rağmen bu ülkeler, en belirgin özelliklerini din, dil, kültür ve hatta siyasi düşüncede oluşturan ulusal kimliklerini korumaya çalışmışlardır. Ancak

bu, Afrika Boynuzu ülkelerinin sömürgeciliğin tüm Afrika kıtasında bıraktığı ağır mirastan etkilendiği gerçeğini ortadan kaldırmaz, çünkü Afrika Boynuzu da dahil olmak üzere bütün Afrika kıtasındaki pek çok ülkenin hâlâ siyasi, güvenlik ve ekonomik yansımalarından muzdarip olduğu sömürgeciliğin mirasının bir parçasıdır. Bu nedenle Afrika Boynuzu bölgesindeki ülkelerin siyasi, dini ve demografik bileşimine bakmanın, bütün Afrika Kıtasının karmaşık meselelerini anlamının anahtarı olduğunu söylemek mümkündür.

Sonunda, Afrika Boynuzu'ndaki durumu iyice anlamak için, bu bölgenin sahip olduğu seçkin coğrafi konumu okumakla başlamalıdır. Ardından, bu bölgedeki olayların seyrini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen siyasi, demografik ve dini yapıyı derinlemesine incelenmektedir. Ayrıca Etiyopya hariç bütün Afrika Boynuzu ülkelerine hakim olan Batılı sömürge ülkelerinin Afrika kıtasının tamamında olduğu gibi bu bölgede de gözlenebilecek bir etki bırakmadaki rolünü de gözden kaçırmamak mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- Abiy Ahmed Prime Minister of Ethiopia. <https://www.britannica.com/biography/Abiy-Ahmed> sayfasından erişilmiştir.
- Badawi, N. M. (2015). *Sudan'da Yargı Sisteminde Reform Yapılması*. International Center forFutureForeseeing MAS] <http://www.icffmas.org/sudan2.pdf> sayfasından erişilmiştir. ss. 27-48 .
- ناحي مصطفى بدوي، (2015) اصلاح النظام العدلي في السودان، المركز الدولي لاستشراف المستقبل.
- Bilgenoğlu, A. (2013). İngiliz Söğürcülüğünün Mısır ve Sudan Örneğinde Karşılaştırmalı bir Çözümlemesi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilimdalı, ss. 255-256.
- Boahen, A. (2000). *Histoire Geneal de l'Afrique: VII, l'Afrique Sous Domination Coloniale: a 1880-1935*. Impression: Darantiere France. ss. 97-101.
- Collins, R. O. (2015). *A History of Modern Sudan*. (Mostafa Magdy El Gamal Çev.). Kahire: Ulusal Çeviri Merkezi. s. 322.
- روبرت أو. كولينز (٢٠١٥) تاريخ السودان الحديث، ترجمة: مصطفى مجدي الجمال، المركز القومي للترجمة، القاهرة
- Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/et/et007en.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Daban, C. (2017). *Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika*. AçılımKitap. 2. B., s. 155.
- Djibouti Constitution. https://www.constituteproject.org/constitution/Djibouti_2010.pdf?lang=en, sayfasından erişilmiştir.
- Encyclopedia Britanica. Salva Kiir Mayardit President of South Sudan, <https://www.britannica.com/biography/Salva-Kiir-Mayardit> sayfasından erişilmiştir.
- European Asylum Support Office. (2015). *Rapport de l'EASORelatif a l'Information sur le Paysd'OrigineErythreetud de pays*. https://www.ecoi.net/en/file/local/1247153/1226_1441605093_eritrea-country-focus-fr.pdf sayfasından erişilmiştir. s. 27.
- Gilbert, M. K. (2008). EasternAfrica: Security andtheLegacy of Fragility. *International PeaceInstitute*. s. 2.
- Jamie, F. (2017). The Emergence and Development of theNational Congress Party in Sudan: 1998-2005. *International Journal of SocialScienceStudies*. 5(2). Sudan: University of Bahri. file:///C:/Users/Ahmad/Downloads/TheEmergenceandDevelopmentoftheNationalCongressParty%20(2).pdf sayfasından erişilmiştir. s. 26 .
- Kalthoum, Z. (2012). Afrika Birliği ve Uyuşmazlık Çözümü. 3. Cezayir Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Medya Fakültesi. Yüksek LisansTezi. s. 181.
- زياني كلثوم، (٢٠١٢)، الاتحاد الأفريقي وتسوية النزاعات، جامعة الجزائر3- كلية العلوم السياسية و الإعلام، رسالة ماجستير

- Laws of Kenya, Constitution of Kenya (2010). <http://kenyalaw.org:8181/exist/kenyalex/actview.xql?actid=Const2010> sayfasından erişilmiştir.
- Muhammed, A. İ. (1990). *Eritre - Afrika Boynuzu'nun Volkamı*. Eritre Kütüphanesi]. s. 16.
- عبد الله إدريس محمد، (1990)، ارتيريا بركان القرن الأفريقي، المكتبة الإرتيرية
- Melvin, N. (2019). The Foreign Military Presence in the Horn of Africa Region. *SIPRI Background Paper*. <https://sipri.org/sites/default/files/2019-04/sipribp1904.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Mesfin, B. (2008). The Eritrea-Djibouti Border Dispute. *Institute of Security Studies Situation Report*. <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/SITREP150908.PDF> sayfasından erişilmiştir. ss. 11-12.
- Mesfin, B. (2015). *East Africa Report: The Regionalisation of the South Sudanese Crisis, Institute for Security Studies – ISS*. https://www.files.ethz.ch/isn/191757/E_Africa_Report_4.pdf sayfasından erişilmiştir. s. 2.
- Mutisya, C. M. (2017). *Conflict in time, Petrified in Space: Kenya-Somalia Border Geopolitical Conflicts*. Monterey, California: Naval Postgraduate School, USA. ss. 31-39.
- Ozkan, M. (2013). *Turkey's Religious and Socio-Political Depth in Africa*. The London School of Economics and Political Science (LSE), ss. 18-20.
- Phillipson, D. W. (2012). Foundations of an African Civilisation: Aksum and the Northern Horn 1000-AD 1300. Printed and Bound by CPI Group, UK. s.16.
- Plaut, M. (2013). How Unstable is the Horn of Africa? *Review of African Political Economy* 40: 136. ss. 321-330.
- Schomerus, M. Tim, A. (2010). *Southern Sudan at Odds with Itself: Dynamics of Conflict and Predicaments of Peace*. London: London School of Economics and Political Science. s. 3.
- Sevinç, B., Çiftçi, İ. (2015). *Terör ve Şiddet Sarmalında Orta Doğu ve Afrika*. Ankara: Karınca Yayınları. s. 260.
- Shaker, M. (1981). *Afrika'daki İslam Halklarının Yerleri: Sudan*. B. 2. Beyrut: Almaktabul İslami. s. 96.
- محمود شاکر، (١٩٨١)، مواطنون الشعوب الإسلامية في أفريقيا: السودان، المكتب الإسلامي، بيروت، ط:2.
- Sudan Country Assessment April 2003: *Country Information and Policy Unit Immigration and Nationality Directorate Home Office*. United Kingdom. <https://www.refworld.org/pdfid/3f4f250b3.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- South Sudan's Constitution of 2011 with Amendments through 2013. https://www.constituteproject.org/constitution/South_Sudan_2013.pdf?lang=en sayfasından erişilmiştir.
- Tareke, G. (2009). *The Ethiopian Revolution: War in the Horn of Africa*. London: Yale University Press. s. 2.
- The Constitution of Kenya 2010. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ke/ke019en.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Whittaker, H. (t.y). *Frontier Security in North East Africa Conflict and Colonial Development on the Margins c. 1930-60*. BrunelUniversityfile:///C:/Users/Ahmad/Downloads/Frontier_security_in_north_east_Africa_Conflict_an%20(1).pdf sayfasından erişilmiştir. s. 391.
- Woodward, P. (2006). *US Foreign Policy and the Horn of Africa*. Wiltshire: Printed and Bound in Great Britain by Antony Rowe Ltd. Chippenham, s. 24.
- Woodward, P. (2013). *Crisis in the Horn of Africa: Politics, Piracy and the Threat of Terror*. London: Tauris. s. 10.

Tekirdağ Ganos Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Tarım ve Turizm Temelli Planlama Yaklaşımına Yönelik Strateji Geliştirme

Developing a Strategy for Agricultural and Tourism Based Planning Approach in Rural Settlements in Tekirdag Ganos Region

Nursima ÖZER¹, Tuğba KİPER², Suat ÇABUK³

^{1,2,3} Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Tekirdağ

ORCID:

N.Ö.:0000-0003-2233-4856

T.K.: 0000-0003-3396-5661

S.Ç: 0000-0003-0405-667X

Corresponding Author:

Nursima ÖZER

Email: nursimaaazer@gmail.com

Citation: Özer, N., Kiper, T. ve Çabuk, S. (2023). Tekirdağ Ganos Bölgesi kırsal yerleşmelerinde tarım ve turizm temelli planlama yaklaşımına yönelik strateji geliştirme. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 205-229.

Submitted: 02.12.2022

Accepted: 27.03.2023

Özet

Kırsal yerleşimlerin gelişimlerine yönelik yerel-bölgesel-ulusal ve uluslararası ölçekte pek çok plan-politika geliştirilmiştir. Özellikle de farklı ölçeklerde geliştirilen bu yaklaşımların temelinde çevresel, sosyal ve ekonomik ölçütler çerçevesinde ele alınan tarım ve turizm temalı yaklaşımlar yer almıştır. Ulusal ölçekte, özellikle de Dokuzuncu Kalkınma Planı ile birlikte, "Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi", "Mekâna özgü koşulların doğru çözülmesi" gibi hedefler ön plana çıkmış olup, kırsal yerleşimlere özgü tarım ve turizmin sürdürülebilir gelişimini içeren ilke ve esaslar ilgili plan hedeflerinde yer almıştır. Uluslararası ölçekte de Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, OECD ve Avrupa Birliği gibi kurumların kırsal yerleşimlere özgü politika ve yaklaşımlarında tarım ve turizm gelişimine yönelik hedef ve stratejiler yer almıştır. Tekirdağ İli Ganos Dağları'nın Marmara Denizi'ne bakan kırsal yerleşmeleri (Uçmakdere, Gaziköy, Güzelköy ve Hoşköy) Antik Yunan, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinden günümüze kadar gelişim göstermiştir. Lozan Mübadelesi'nin izlerinin belirgin olduğu bu özellikli kırsal çevrede, zeytincilik, bağcılık, kirazcılık, gibi tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. İpek böcekçiliği ve tütüncülük gibi potansiyel faaliyet alanları da bulunmaktadır. Diğer taraftan; Ganos Bölgesi kırsal peyzajı, hareketli topoğrafyası, mikroklimatik iklim yapısı, doğal bitki dokusu, su varlığı, yaşam biçimi, sivil mimari dokusu gibi özellikleri ile önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmada; Tekirdağ Ganos Bölgesi özelinde, kırsal yerleşimlerin doğal, kültürel ve sosyal yönleri ile farklılık ve çeşitliliklerini dikkate alan tarım ve turizm temelli bir planlama yaklaşımı temelinde çeşitli stratejilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla; Tekirdağ Ganos Bölgesi kırsal alanda bulunan doğal ve sosyo-kültürel peyzaj değerlerinden ortaya çıkan potansiyeller, CBS temelli haritalar ile çizelge ve grafiklerle desteklenen veriler doğrultusunda kimlik kartları oluşturulmuş ve kırsal yerleşimlerin gelişimine yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Yerleşim, Ganos Bölgesi, Sürdürülebilirlik, Kırsal Peyzaj Planlama.

Abstract

Many plans and policies have been developed on a local-regional-national and international scale for the development of rural settlements. These strategies, which were created at various stages, are based on agriculture and tourism-themed

approaches managed according to environmental, social and economic criteria. On a national scale, especially with the Ninth Development Plan, goals such as "Diversification of the Rural Economy" and "The correct solution of space-specific conditions" have come to the fore, and principles and principles involving the sustainable development of agriculture and tourism specific to rural settlements have been included in the relevant plan goals. At the global level, goals and strategies for the growth of agriculture and tourism are included in the policies and approaches of organizations specific to rural communities such as the World Bank, the United Nations, the OECD and the European Union. The rural settlements of the Ganos Mountains of Tekirdağ province overlooking the Marmara Sea (Uçmakdere, Gaziköy, Güzelköy and Hoşköy) have developed from the Ancient Greek, Roman, Byzantine and Ottoman periods to the present day. Agricultural activities such as olive growing, viticulture and cherry growing are carried out in this characteristic rural environment where the traces of the Lausanne Exchange are evident. There are also potential areas of activity such as silkworm farming and tobacco growing. On the other hand, Ganos Region has an important tourism potential with its rural landscape, mobile topography, microclimatic climate, natural vegetation, water presence, lifestyle, and civil architectural texture. In this study, It is aimed to develop various strategies based on agriculture and tourism-based planning approach that considers the natural, cultural and social aspects, differences and diversity of rural settlements in the Ganos Region of Tekirdağ. For this purpose; In line with the potentials arising from the natural and socio-cultural landscape values in the rural part of Tekirdağ Ganos Region, data supported by GIS-based maps and charts and graphs, identity cards have been created and strategies for the development of rural settlements have been developed.

Keywords: Rural Settlement, Ganos Region, Sustainability, Rural Landscape Planning.

1. GİRİŞ

Kırsal alanlar; yükselti farklılıkları, arazi biçimi, flora çeşitliliği, sivil mimari dokusu, geleneksel yaşam biçimi ve yerel üretim biçimleri ile özgün ve karakteristik özellik taşırlar. Bununla birlikte; gıda güvenliği, doğal kaynak açısından hammadde ve üretim değeri oluşturmak ve kırsal peyzajın görsel yönden çekiciliğine katkıda da bulunurlar. Bu süreçte şekillenen doğal ve kültürel mirasın oluşturmuş olduğu izlerle de karakterize edilirler. Bu durum, her bir kırsal yerleşimin doğal, kültürel, coğrafi, ekonomik ve sosyal yönleri ile farklılık ve çeşitlilik kazandığını göstermektedir (Perpar, 2007; Radulescu vd., 2008; Topçuoğlu ve Kiper, 2020). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı da kırsal alanları; "geleneksel yapı sistemleri ve yerel malzemeler kullanılarak topoğrafyaya ve iklime bağlı olarak şekillenmiş yerleşmeler" olarak ifade etmektedir (Anonim, 2023). Hayli ve Canpolat (2018)'a göre de kırsal yerleşimlerin konumlanması ve büyümesinde, arazi şekilleri, eğim ve yükseklik farklılıkları, jeolojik özellikler ile yerel fay hatları gibi özellikler önemli ölçüde etkindir. Diğer taraftan, kıyılar, kara parçaları ve su alanları arasında bir tampon oluşturan ve ekolojik koşullar nedeniyle ekosistem sayılan oluşumlardır (Çelik, 2015; Sayan, 1990). Öyle ki; tarihsel süreçler boyunca yerleşim alanlarının konumlanmasında, tarım arazileri ile suya erişimin kolaylığı bir etki oluşturmuştur ve ilk yerleşimler de kıyılarda ve vadi içlerinde suya bağımlı olarak kurulmuşlardır (ÇEKÜL, 2012; Hayli ve Canpolat, 2018). Bu özellikleri ile gerek kırsal yerleşimler gerekse de kıyı alanları; insanların dinlenmek, eğlenmek, tarımsal-sosyal-kültürel açılardan çeşitli rekreasyonel faaliyetlerde bulunmak için tercih ettikleri mekanlar olmuşlardır (Tunca ve Akyüz, 2021). Özellikle de kentleşme baskısı ve Covid 19 süreci ile birlikte kırsal yerleşimler cazip hale gelmiştir. Bu süreçte, kırsala ait; peyzaj çeşitliliği, iklim, flora, fauna, anıtsal yapılar, kaleler, geleneksel sivil mimari yapılar, folklorik değerler, gastronomi, gelenekler vb. unsurlar turistik aktivitelere kaynak değeri oluşturmuştur (Cánoves vd., 2005). Diğer taraftan, kırsal alanlar; hızlanan modern kentsel yapılaşma süreci ile birlikte, nüfus ve işgücü kaybına uğramışlardır. Bu durum, tarımsal üretimin gerilemesi, hizmetlere erişimin zayıflaması, kırsal nüfus oranının dengesizleşmesi, geleneksel üretim biçimlerinin zayıflaması, altyapı-üstyapı olanaklarının gerilemesi gibi; ekonomik-kültürel-sosyal-fiziksel alanda kırsal alanların değişimine neden olmuştur (Radulescu vd., 2008; Yao, 2021; Yan, 2022.). Değişim süreci de ulusal ve uluslararası ölçekte politik ve bilimsel anlamda; kırsal alanların doğal, mekansal,

kültürel ve sosyal karakterlerini temel alan kalkınma ve plan yaklaşımlarının geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkartmıştır (Cloke ve Little, 1997; Ashley ve Maxwell, 2001; Yao, 2021; Yan, 2022, Balta ve Atik, 2022). Günümüz de kırsal alan kalkınma odaklı plan yaklaşımlarının temelinde, rekabet edilebilirlik, yerellik, özgünlük, yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik gibi temalar yer almıştır (Anonim 2019a). Öyleki; Zasada ve Piorr (2015)'un belirttiği gibi, Avrupa Birliği kırsal alanların kalkınması kapsamında; yaşam standartları, ekonomik çeşitlilik, rekabet edilebilirlik kavramları çerçevesinde bölgesel varlıkların değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. OECD (2019) ise; geleceğe uygun akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı kırsal alanlar oluşturmak için entegre ve etkili stratejiler benimsemenin önemli olduğunu kabul etmiştir. Bununla birlikte; girişimcilik, yerel potansiyelin korunması ve değerlendirilmesi ile sosyal, ekonomik, ekolojik ve kültürel dayanıklılığın güçlendirilmesi hedeflemiştir (OECD, 2019). Dünya Bankası (2002), Orta Doğu ve Kuzey Afrika odaklı kırsal kalkınma hedefleri arasında; tarımsal büyüme, rekabet edilebilirlik, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ile doğal kaynak ve çevre yönetimi yer almıştır. Radulescu vd., (2008) ise; kırsal alanların gelecekte daha da önemli bir konumda yer alacağından bahsederek, ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel ölçütlere dayalı olarak, kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Uluslararası anlamda, kırsal kalkınma odaklı, rekabet edilebilirlik, yerellik, özgünlük, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi gibi hedef temalar altında turizm ve tarım kilit bir bileşen olarak önerilmiştir (Fuentes, 1995; Millán Vázquez de la Torre vd., 2010; Saarinen ve Lenao, 2014).

Özellikle de bir çok araştırmada, kırsal alanlarda gerçekleştirilecek turizmin; ekonomik (gelirin artması, istihdam olanaklarının artması, işsizlik oranının artması, tarımsal üretim olanaklarının arttırılması, vb.), sosyal (yerel halkın kalkınma sürecine katılımı, kentlere göçünün önlenmesi, yerel yaşam biçiminin devamlılığın sağlanması vb.) ve çevresel (doğal kaynakların optimal kullanımı, doğal ve kültürel çevreye ilişkin özgün değerlerin saptanması ve korunması, vb.) kalkınmanın önemli bir tamamlayıcısı olduğu vurgulanmıştır (Baloochi ve Horasani, 2013; Khosrowjerdi ve Nooripoor, 2017; Lee ve Kwon, 2017; Park ve Oh, 2018; Fallah Haghighi vd., 2019; Marcis vd., 2019; Khosrowjerdi vd., 2021; Huang, vd., 2023).

Ulusal kalkınma planlarında da kırsal yerleşimlerin özgün dokuları ile ön plana çıkarılarak, çeşitli turizm faaliyetleri ile entegre edilmesi hususunda hedefler belirlenmiştir (Anonim, 2013; Anonim, 2019a).

Kalkınmada turizm ilişkisinin vurgulandığı bu tür yaklaşımlarının yanı sıra tarımın kırsal kalkınmadaki rolünün de ele alındığı pek çok yaklaşım bulunmaktadır. Öyle ki; kırsal alan tanım ve içeriklerinde tarım başat bir rol almıştır (Urry, 1999; Gülçubuk, 2005; Labrianidis, 2006; URL-1; Arslan ve Çağlayandereli, 2016; Anonim, 2019b). Bununla birlikte, Erdoğan (2009), kentsellik ve kırsallık düzeylerinin sınıflandırılmasında, Gülümser vd. (2010), AB düzeyinde Ülkemizin kırsal alan yapısına yönelik değişkenleri içeren sınıflandırmasında, Öksüz vd. (2014), Ülkesel boyuttaki kırsal alan sınıflamasında; tarıma yönelik olarak tarımsal istihdam, tarımsal alan, tarımsal üretim gibi farklı değişkenleri ele almışlardır. III. Tarım Orman Şûrası kapsamında da; kırsal kalkınmada, tarım-kırsal kalkınma uyumunun gerekli olduğu ve bunun da sürdürülebilir politika ve stratejilerin ortaya konulması ile gerçekleştirileceği vurgulanmıştır (Anonim, 2019). Kuşat (2014) da; kalkınmada en önemli etkenin tarım ve tarımsal üretim faaliyetleri olduğunu belirtmiştir. AB uyum sürecinde Tarım ve Orman Bakanlığı Stratejik Planı (2018–2022)'nda da; kırsal kalkınma "Tarımsal Altyapı ve Kırsal Kalkınma" başlığında değerlendirilerek, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ile tarımsal yapının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmiştir (Anonim, 2018). Diğer taraftan, PlanAfric (2000) tarafından yapılan bir çalışmada; kırsal peyzaj planlamanın üç temel ögesinden bahsedilmiştir. Burada strateji ve politikaların geliştirilmesi aşamasının planlamanın ilk basamağı ve temelini oluşturduğu vurgulanmıştır (Çelik, 2006; Bollukcu, 2014).

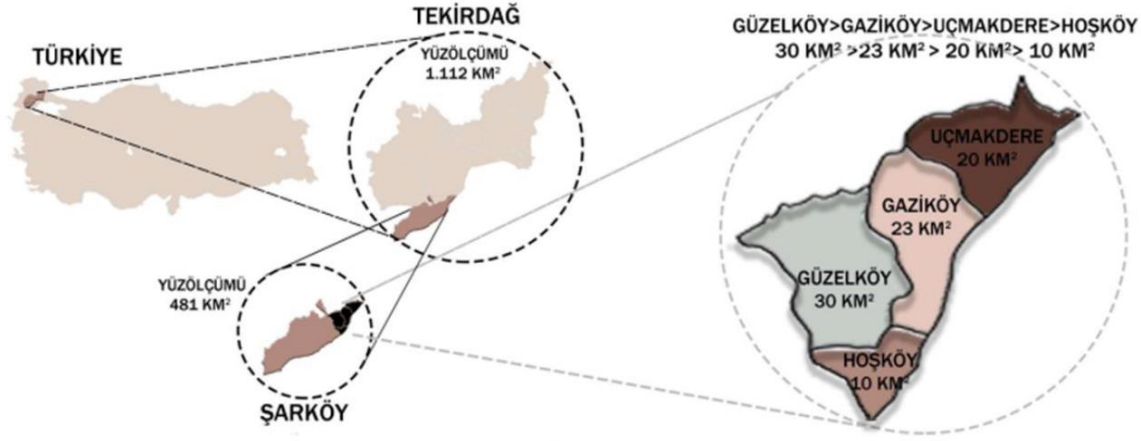
Galler’de tarımsal arazi planlama sürecinde, tarımsal alanların kırsala sağladığı katkıları belirterek, buna yönelik kırsal kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi gerekliliğini belirtmiştir (Anonymous, 2022). Buradan yola çıkarak gerek uluslararası gerekse ulusal ölçekli kırsal kalkınma yaklaşımlarında; kırsal alanların süreç içerisinde değişim yaşadığı, bu değişimin sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel boyutları ile sorunlara neden olabileceği düşünülmüştür. Bu sorunlarla mücadeleyle ilişkin de kırsal kalkınmada turizmin ile tarımın güçlü bir araç olduğu ve kırsal planlama çalışmalarında strateji geliştirmenin önemli bir temel adım olduğu ele alınmıştır. İlgili süreç, çalışma kurgusunun oluşumunda önemli bir temel adım olmuştur. Bu doğrultuda çalışma ile, yerel düzeyde belirlenen örnek bir alanda planlama temeline altlık teşkil edebilecek, kırsal kalkınma odaklı yaklaşımlarda vurgulanan, tarım-turizm temelinde rekabet edilebilirlik, yerellik, sürdürülebilirlik temalarını içeren stratejilerin geliştirilmesi gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede, çalışma kapsamında, Tekirdağ Ganos Bölgesi örneğinde, kırsal yerleşimlerin doğal, kültürel ve sosyal yönleri ile farklılık ve çeşitliliklerini dikkate alan bir planlama yaklaşımı temelinde çeşitli stratejilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. İlgili amaç doğrultusunda, alan özelinde geliştirilen stratejiler tarım ve turizm temelli olarak ele alınmıştır. Öyle ki; Ganos bölgesi, fiziki yapısının çeşitliliği, geleneksel yerleşim tarzları, zeytin, üzüm, ayçiçeği, buğday gibi tarımsal ürünlere yönelik faaliyetler, üretim çeşitliliği, deniz ve kıyısı, çevre illere yakın olmasından kaynaklı stratejik konum, su varlıklarının bulunması gibi tarım ve turizm açısından güçlü kaynak değerlerine sahiptir. Bunun yanı sıra kırsal nüfus oranının miktar ve yaş grupları anlamında dengesiz bir değişim göstermesinin getirdiği ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda olumsuzluklara da sahiptir.

Bu kapsamda, öncelikle “Tekirdağ Ganos Bölgesi doğal ve sosyo-kültürel peyzaj özellikleri nelerdir? Tekirdağ Ganos Bölgesi kırsal yerleşimlerinin doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik yönden farklılık ve üstünlükleri nelerdir? Tekirdağ Ganos Bölgesi kırsal yerleşimlerinin sürdürülebilir gelişimlerine ilişkin strateji ve hedefler nelerdir? sorularına cevap aranmıştır. Bu çerçevede; ilk olarak, Tekirdağ Ganos Bölgesi kırsal doğal ve sosyo-kültürel peyzaj değerlerine ilişkin yerel potansiyel, CBS temelli haritalar ile çizelge ve grafiklerle desteklenen veriler doğrultusunda ortaya konmuştur. Sonrasında, yerel potansiyele ilişkin kimlik kartları oluşturulmuş ve kırsal yerleşimlerin gelişimine yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Böylelikle; elde edilen bulgular ışığında kırsal peyzaj planlama temelinde yöre sorunlarına sürdürülebilirlik temelinde çözüm yolları geliştirilmiş olacaktır. Aynı zamanda; çalışma sürecinde elde edilen sonuçlar; kırsal alan kalkınma odaklı plan yaklaşımlarında vurgulanan, tarım-turizm temelinde; rekabet edilebilirlik, yerellik, özgünlük, yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik gibi temaları ile uyumlu stratejilerin geliştirilmesi hususunda katkı sağlayacaktır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma ana materyalini, Kırklareli Tekirdağ ili Şarköy ilçesindeki Uçmakedere, Gaziköy, Hoşköy ve Güzelköy kırsal yerleşimleri oluşturmaktadır. Bu bölge, Türkiye'nin kuzeybatı bölümünde, Trakya Bölgesi kesiminde Marmara denizi kıyısında yer almaktadır (Şekil 1).

Örnek alan seçiminde; fiziki yapı çeşitliliği, yerleşim tarzları, zeytin, üzüm, ayçiçeği, buğday gibi tarımsal ürünlere yönelik çeşitlilik durumu, tarımsal üretim şekilleri (zeytincilik, bağcılık, tıbbi-aromatik bitki yetiştiriciliği gibi yerel üretim birimleri), stratejik konum (İstanbul, Çanakkale, Edirne’ye güneybatıya erişim), su varlığı ve nüfus büyüklüğünün zaman içerisinde düşüş göstermesi etkili olmuştur. Hoşköy 10 km² Gaziköy 23 km² Uçmakedere 20 km², Güzelköy 30 km² alana sahiptir.

Şekil 1. Çalışma Alanı Konumu

Çalışma 5 temel aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada çalışmanın amacı belirlenmiş olup, giriş bölümünde belirtilmiştir. İkinci aşamada çalışma alanına ilişkin veriler (makale, rapor, tez vb.) toplanmış, literatür taramaları gerçekleştirilmiştir. Üçüncü aşamada çalışma alanına ilişkin doğal ve sosyo-kültürel peyzaj değerleri tespit edilmiştir. Bu kapsamda Ganos Bölgesi doğal peyzaj değerleri, ArcGis 10.1 programından yararlanılarak CBS temelli haritalarla ortaya konmuştur. Öncelikle Harita Genel Komutanlığı'ndan edinilen 1/25.000 ölçekli eşyükselti haritalarından, yükselti, eğim, baki haritaları ile su varlığı haritası, İstanbul İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden edinilen 1/25.000 ölçekli toprak haritalarından; büyük toprak grupları, arazi kullanım yetenek sınıfları ve erozyon durumu haritaları oluşturulmuştur. İklim, sosyo-demografik yapı ile ekonomik duruma ilişkin tespitler ise, çizelge ve grafiklerle desteklenmiştir. İlgili harita, çizelge ve grafikler, alana ilişkin yerel ve özgün potansiyelin saptanmasında etkili olmuştur. Sonrasında, potansiyel kapsamında gerçekleştirilen değerlendirmelere yönelik olarak, alan özelinde çeşitli sorunlar saptanmıştır. Dördüncü aşamada çalışma alanlarına ilişkin doğal ve sosyo-kültürel peyzaj verilerine yönelik kimlik kartları oluşturulmuştur. Beşinci aşamada kırsal yerleşimlerin sürdürülebilir gelişimine yönelik turizm-tarım ve hizmet odaklı stratejiler belirlenmiştir. Alan özelinde geliştirilen stratejiler özellikle de tarım ve turizm planlama çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

3. BULGULAR

Çalışma alanı için elde edilen bulgular alanın doğal peyzaj özellikleri ile sosyo-kültürel ve ekonomik peyzaj özellikleri olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Üçüncü alt başlıkta ise çalışma alanını oluşturan dört mahalleye ilişkin kimlik kartları oluşturulmuştur.

3.1. Çalışma Alanının Doğal Peyzaj Özellikleri

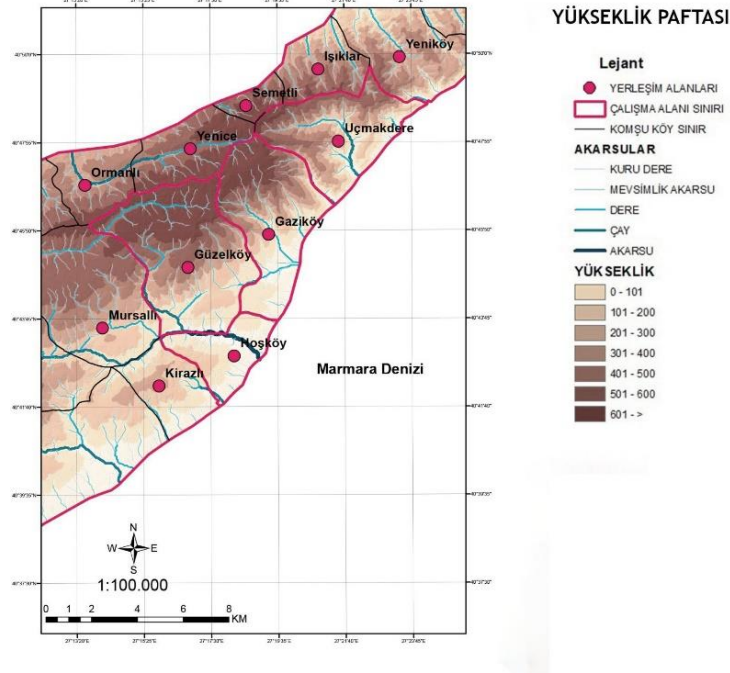
Çalışma alanının doğal peyzaj özelliklerinin belirlenmesi aşamasında; Uçmakedere, Gaziköy, Hoşköy ve Güzelköy kırsal yerleşimlerine ilişkin; topoğrafik yapı (eğim, baki, yükseklik), toprak yapısı (büyük toprak grupları, arazi kullanım yetenek sınıfları, erozyon durumu), su varlığı analizleri yapılmış ve elde edilen bulgular haritalarla desteklenmiştir.

3.1.1. Topoğrafik Yapı

Yükseklik grupları: Çalışma alanı; 0-600 metre arasında değişen yükseklik grupları arasındadır. Alanın güney yönünü oluşturan kıyıya yakın kısımlar daha düşük yükseltiye sahip iken kıyından iç kesimlere doğru kuzey ve kuzeydoğu yönlerine doğru gittikçe de yükselti değerlerinin arttığı gözlemlenmiştir. Kırsal yerleşimler özelinde durum incelendiğinde; Gaziköy'de güneyden kuzeye doğru bir yükseliş hakimdir. Bu durum kıyı şeridinde yerleşim ve

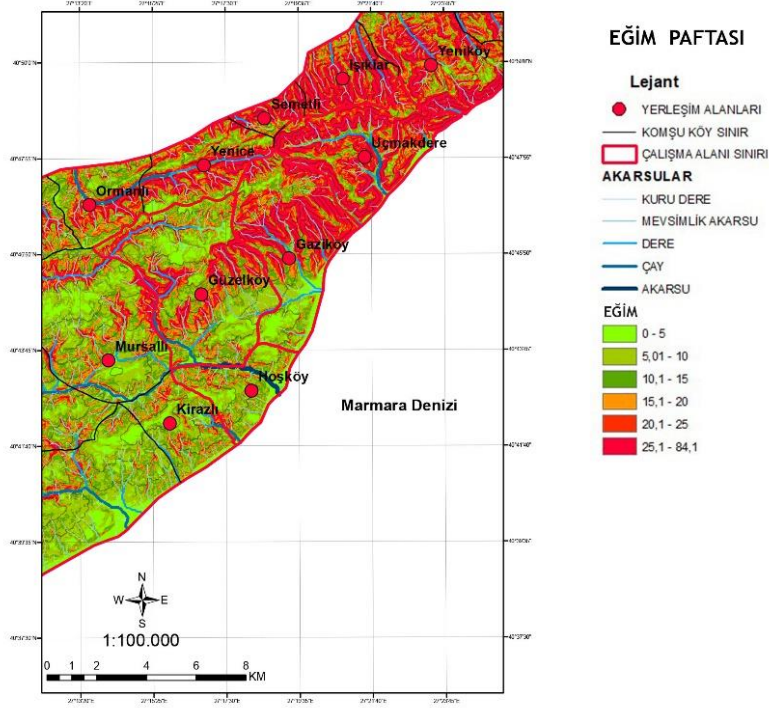
Tekirdağ Ganos Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Tarım ve Turizm Temelli Planlama Yaklaşımına Yönelik Strateji Geliştirme

tarıma olanak sağlarken kuzey kesimi ise farklı turizm faaliyetlerinin yapılmasına olanak tanımaktadır. Yükseklik miktarı sıklıkla 600 m'lerdeyken yer yer 300 m'ye kadar düşmektedir. Hoşköy denize en yakın yerleşim olup, en az rakıma sahip olan bir köydür. Yükseklik miktarı sıklıkla 100m'lerdeyken yer yer 200-300 m'ye kadar yükselmektedir. Uçmaktedere köyünün kıyı kesimlerinde düşük rakımlar görülürse de iç kesimlere doğru gidildikçe yükseklik artış göstermektedir. Alanda yükseklik miktarı sıklıkla 200-300 m'lerdeyken yer yer 600 m'ye kadar çıkmaktadır. Güzelköy, iç kesimde yer almaktadır. Alanda yükseklik miktarı sıklıkla 200-300 m'lerdeyken yer yer 600 m'ye kadar çıkmaktadır (Şekil 2).

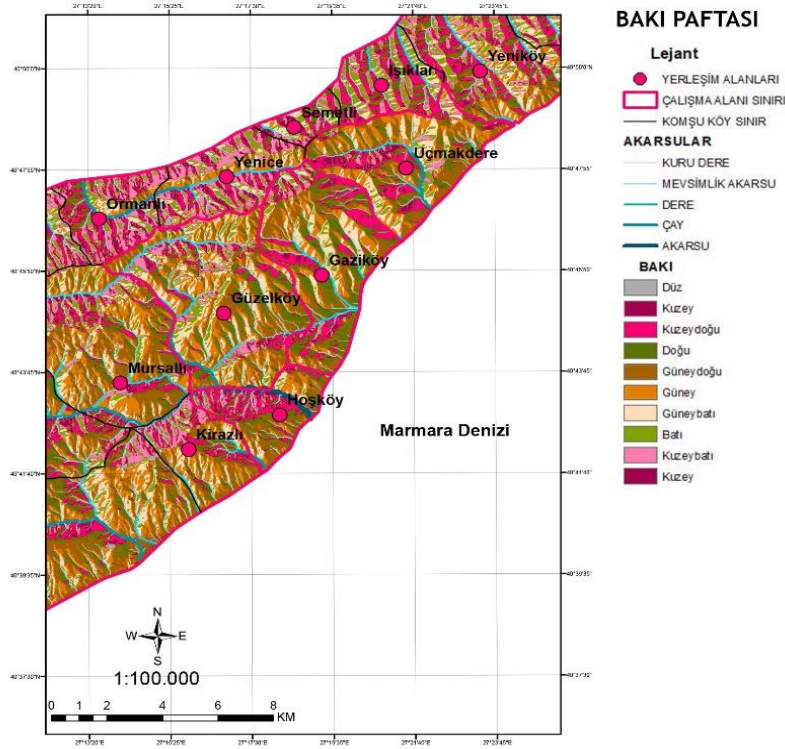
Şekil 2. Çalışma Alanı Yükseklik Grupları Haritası

Eğim: Eğim grupları, %0-5 düz ve dalgalı düzlük, %6-10 az eğimli yamaç, %11-20 eğimli yamaç, %20 üzeri dik yamaç olmak üzere esas alınmıştır. Bu kapsamda alan içinde çok dik eğimli yerlerin daha az yer kapladığını görülmektedir. Alanın çoğu %0-10'luk bir eğime sahiptir. Kıyı kesimleri düz ve düze yakın bir eğime sahipken, kuzeydoğuda yer alan kesimlerde eğim daha dik hale gelmektedir. Değişken eğimli bir yapının varlığı da hem bitki hem de tarımsal ürün çeşitliliğini görmek açısından önemlidir: Alanda dik yamaçlar Uçmaktedere'de baskın iken düz ve dalgalı düzlük alanlar ise Hoşköy'de baskındır (Şekil 3).

Şekil 3. Çalışma Alanı Eğim Grupları Haritası

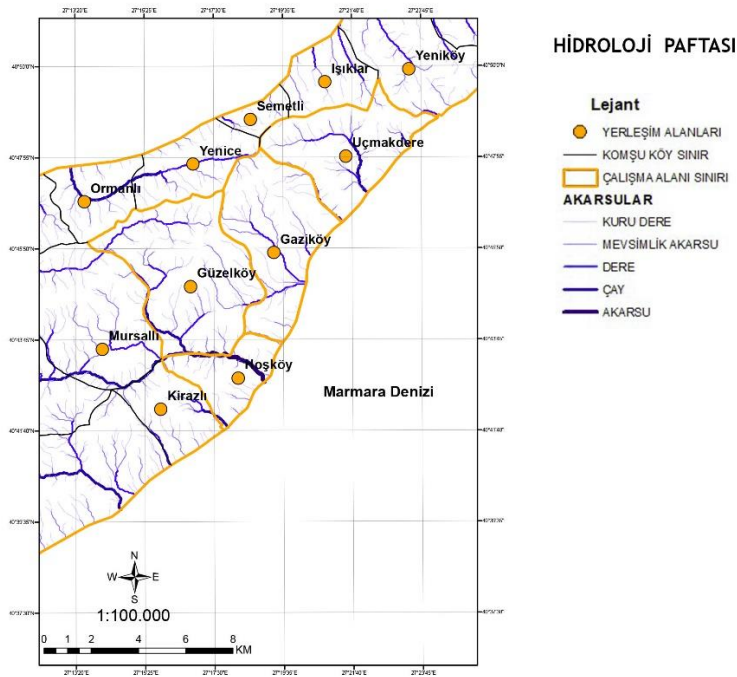
Bakı: Çalışma alanının sahip olduğu bakı gruplarının dağılımını gösteren harita Şekil 4'de verilmiştir. Bakı durumunun, kırsal yerleşimlerin inşası, şekli ve inşa tekniği üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Hayli ve Canpolat, 2018). Harita üzerindeki düz yüzeyler genellikle herhangi bir eğimi olmayan alanları göstermektedir. Alanda güney, güneydoğu, güneybatı bakı alanlar yoğunluk göstermektedir. Bu durum güneşlenme açısından avantaj sağlarken, turizm ve tarımsal aktiviteler açısından da fırsatlar sağlar.

Şekil 4. Çalışma Alanı Bakı Grupları Haritası

3.1.2. Su Varlığı

Kırsal alanlarda gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde bir su kaynağının bulunması görsel ve işlevsel açıdan pek çok üstünlük sağlar ve su temelli gerçekleşen pek çok rekreasyonel etkinliğin gerçekleşmesinde avantaj sağlayarak temel kaynak değeri oluşturur. Diğer taraftan ÇEKÜL tarafından yapılan “Trakya Birleştirici Güç: Doğa, Su, Kültür Strateji Planı” nda kırsal yerleşimlerin sürdürülebilirliğinde doğa-su ve kültürel değerlerin birleştirici bir güç olduğuna vurgu yapılarak, buna yönelik genel değerlendirmeler yapılmıştır (ÇEKÜL, 2012). Alanın Marmara Denizi ile kıyısı bulunmaktadır. Ayrıca çalışma alanı ve yakın çevresinde çok sayıda kuru ve sulu dere bulunmaktadır. Hora deresi, Gaziköy deresi ve Uçmaktdere deresi alan sınırları içerisindedir.

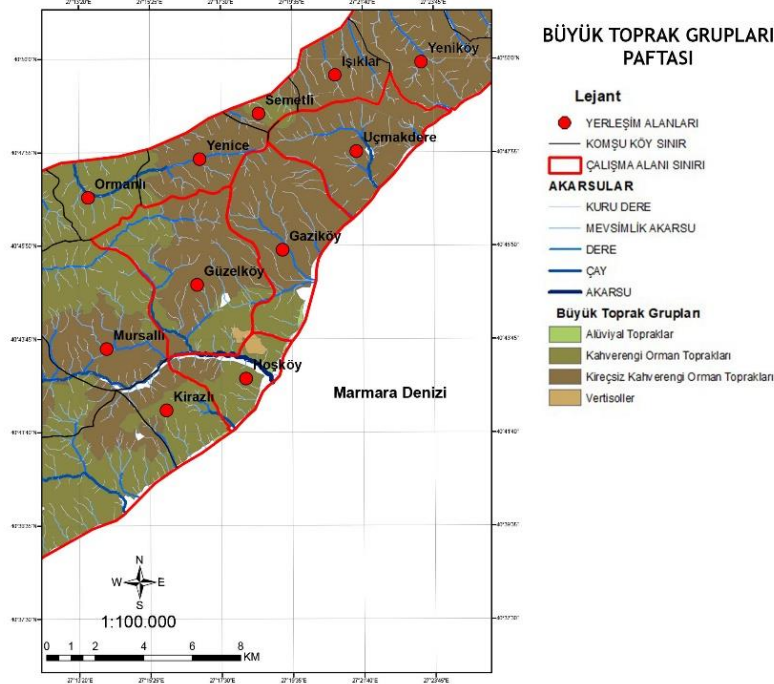

Şekil 5. Çalışma Alanı Bakı Grupları Haritası

3.1.3. Toprak Grupları

Büyük Toprak Grupları: Çalışma alanı; Alüvyal, Kahverengi Orman, Kireçsiz Kahverengi Orman ve Vertisol toprak gruplarından oluşmaktadır. Çalışma alanının büyük bir bölümü ise Kireçsiz Kahverengi Orman toprağından oluşmaktadır. Bu topraklar, genellikle kireç formasyonları içermeyen ana materyaller üzerinde oluşur. Bu toprakların doğal bitki örtüsü, orman örtüsü ve çayır bitkileridir. İğne yapraklı ormanların ve çayır formasyonlu makilere de rastlanabilir (URL-2). Bu toprak grubu Gaziköy, Uçmaktdere ve Güzelköy’de bulunmaktadır. Alüvyal topraklar, Alüvyal çökelti üzerinde oluşmuş, organik maddece zengin topraklardır. Bu topraklar derin ve geçirgen olup, bitki besin maddeleri bakımından zengindir. Kum, kil ve çakıldan oluştuğu için kolay işlenirler. Bu toprak grubu çalışma alanı içinde sadece Hoşköy’de deniz kıyısına yakın yerlerde bulunmaktadır. Kahverengi Orman toprakları ise; zayıf gelişmiş bir profile sahip olup genellikle orman örtüsü altında bulunmaktadır. Kireçli ana materyaller üzerinde oluşmuşlardır. Yer yer taşlılık sorunu ana materyalin karakterine bağlı kalarak ortaya çıkmaktadır. Organik madde içerikleri %1-2 civarındadır. Toprak pH'sı hafif asidik ile hafif alkali arasında değişmektedir. Bu toprakların drenajı iyidir. Çalışma alanında Hoşköy, Güzelköy ve az miktarda da Gaziköy’de bulunmaktadır. Grumusol (Vertisol) topraklar ise: koyu renkli, ağır veya çok ağır bünyeli ve düşük organik madde içeren topraklardır. Ağır bünyeli ve şişme büzülme

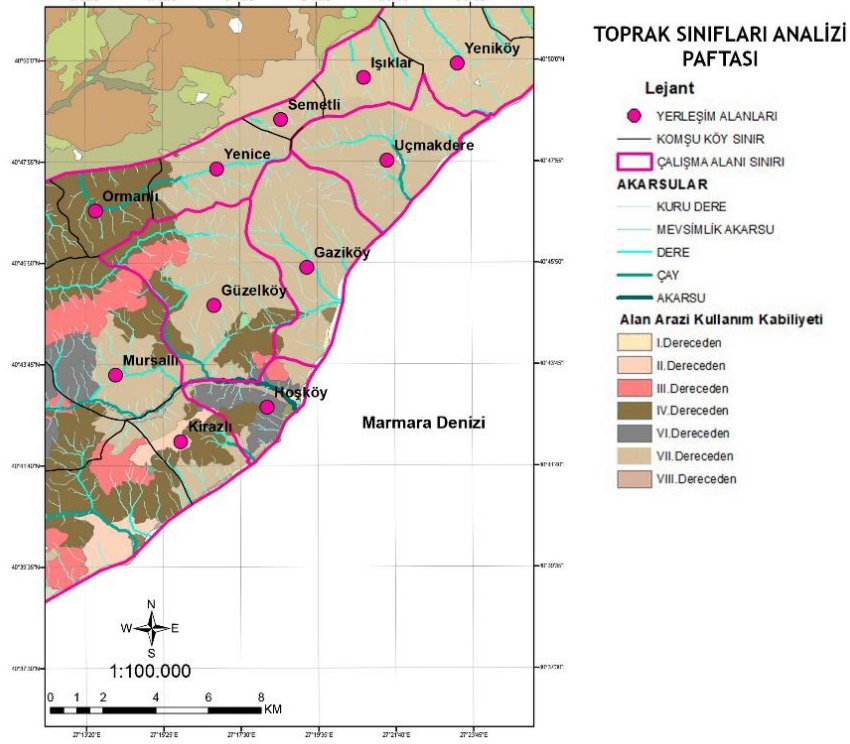
aktivitesi yüksek olan kil miktarının fazla olmasından dolayı, yüksek derecede şişme ve büzülme kapasitesi göstermesiyle derin çatlaklar içermektedirler. İç drenajlar sorun olup, zemin özellikleri açısından elverişli değildirler (Kiper vd., 2011; Dengiz ve Ekberli, 2017, URL-2, URL-3). Bu toprak grubu çalışma alanında içinde Hoşköy'de bulunmaktadır.

Şekil 6. Çalışma Büyük Toprak Grupları Haritası

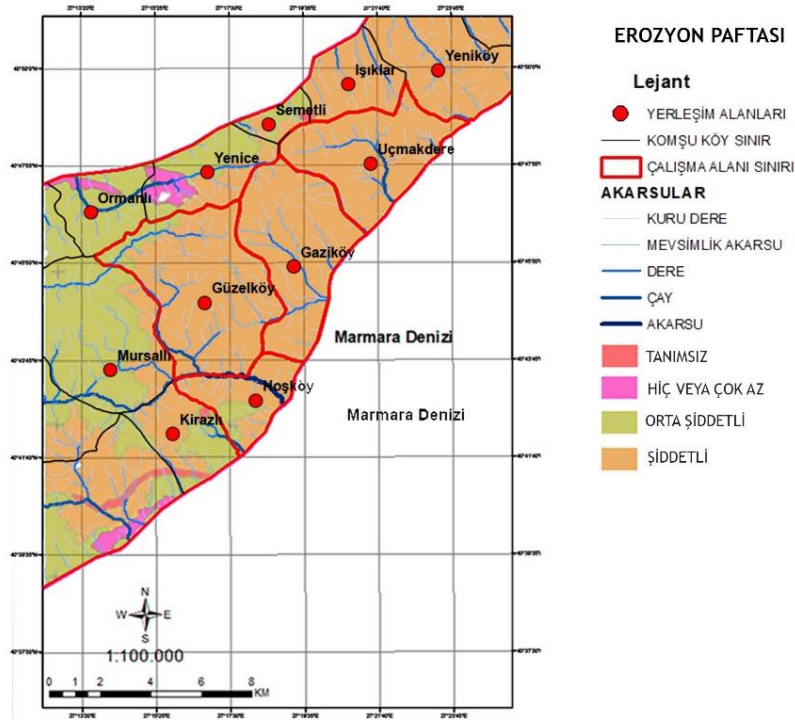
Arazi kullanım yetenek sınıfları (AKK): Çalışma alanı sınırları içerisinde Araştırma alanında I., II., III., IV., V., VII. ve VIII. dereceden olmak üzere 7 adet arazi kullanım kabiliyeti sınıfına sahip toprak grubu bulunmaktadır. Bölgede yoğunluklu olarak görülen toprak işlemeli tarıma uygun olmayan VI. Sınıf tarım arazisidir. Bu arazilerde özel meyve ve sebze türleri yetiştirilebilmektedir. I. Sınıf toprak grubunun en fazla bulunduğu çalışma alanı Hoşköy'dür. I. Sınıf arazilerde, arazi kullanımını engelleyen veya kısıtlayan herhangi bir faktör bulunmamaktadır. Bu araziler, yüksek kaliteli topraklardan oluşur ve normal tarım yöntemleri kullanılarak üst düzey mahsuller üretmek için kullanılabilir olup, düz veya düze yakın, derin, verimli ve kolayca işlenebilen toprakları içerirler. Bu sınıf arazide su ve rüzgâr erozyonu çok düşük düzeyde görülebilir (Anonim, 2008a; Sertkaya Doğan, 2019). II. Sınıf toprak grubu sadece Hoşköy'de bulunmaktadır. Bu araziler, özel birtakım önlemler alındığında orta derecede işlenebilen hafif eğimli, verimli, orta derecede su ve rüzgâr erozyonlu toprakları içeren arazilerdir (Anonim, 2008a). III. Sınıf toprak grubunun en fazla bulunduğu çalışma alanı Güzelköy'dür. Bu araziler, orta derecede eğim, erozyona karşı eğilim, ıslaklıkta artış, sığ yüzeye sahip toprak, taşlılık sorunu, kum veya çakıl oranında fazlalık, düşük su tutma kapasitesi ile düşük verim gibi özelliklere sahiptir. Bu arazilerde kültür bitkileri yetiştirilebilir (Anonim, 2008a). IV. Sınıf toprak grubunun en fazla bulunduğu çalışma alanı Güzelköy'dür. Bu araziler, fazla derece eğimli, kısıtlı olarak işlenebilen, sığ toprakları içeren arazilerdir. VI., VII. Ve VIII. Sınıf araziler ise giderek eğimin arttığı, şiddetli erozyonun görüldüğü, çayır, orman gibi kullanımları içermektedir (Anonim, 2008a). Özellikle Gaziköy, Uçmakedere ve Güzelköy'ün de büyük bir bölümü VII. Sınıf arazilerden oluşmaktadır.

Tekirdağ Ganos Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Tarım ve Turizm Temelli Planlama Yaklaşımına Yönelik Strateji Geliştirme

Şekil 7. Çalışma Alanı Arazi Kullanım Kabiliyeti Sınıflaması Haritası

Erozyon: Çalışma alanında, engebeli arazi yapısının getirdiği özellikler nedeniyle yoğunluklu olarak şiddetli erozyon riski görülmektedir. Uçmakedere, Gaziköy ve Güzelköy'de şiddetli erozyon görülürken, Hoskoy'de şiddetli ve orta şiddetli erozyon riski bulunmaktadır.

Şekil 8. Çalışma Alanı Erozyon Durumu Haritası

3.1.4. İklim

Çalışma alanının dahil olduğu Şarköy İlçesine ilişkin iklim verileri Tablo 1. de verilmiştir. Tablo 1991-2021 yılları arasındaki 30 yıllık uzun yıllar ortalama sıcaklık (Ortalama, minimum, maksimum), yağış, nem ve yağmurlu günler verilerini (URL-4) içermektedir. Buna göre; sıcaklık durumu incelendiğinde, ortalama sıcaklık, minimum ve maksimum sıcaklık ortalamalarında en yüksek değer ağustos ayında, en düşük değer Ocak ayında görüldüğü saptanmıştır. Ortalama sıcaklık değerleri 11- 18 °C arasında değişmektedir.

Yağış durumu incelendiğinde; 11 mm yağışla ağustos ayı yılın en kurak ayı iken, 87 mm yağış miktarıyla en fazla yağış aralık ayında görülmektedir. En yüksek nem oranı ise Aralık ve ocak aylarında görülürken, en düşük nem oranına temmuz ayında rastlanmıştır. Çalışma alanına ait yıllık yağış değeri 51.5 mm iken, bağıl nem değeri ise %71,1 olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Şarköy İlçesi İklim Değerleri (URL-4)

Birim	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıl. Ort.
Ort. Sıcaklık (°C)	5.1	5.8	8.4	12.1	17	21.8	24.5	24.7	20.7	15.7	11.5	7.0	14.5
Min. sıcaklık (°C)	2.5	2.9	5.0	8.3	13.2	17.9	20.6	21.1	17.5	13.0	8.9	4.6	11.3
Maks. sıcaklık (°C)	7.8	8.8	11.9	15.9	20.9	25.5	28.3	28.7	24.3	18.7	14.2	9.5	18.3
Yağış (mm)	70	69	67	45	39	32	19	11	39	73	66	87	51.4
Nem (%)	78	77	74	72	70	65	61	62	65	73	77	79	71.1
Yağmurlu. günler	7	6	7	5	5	4	2	2	4	5	5	7	4.9

3.2. Çalışma Alanının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Peyzaj Özellikleri

Sosyo-kültürel ve ekonomik peyzaj özellikleri kapsamında; sırasıyla çalışma alanı içerisindeki köylerin tarihi geçmişi ve yerel doku özellikleri, demografik durum, sosyo-ekonomik yapı ile tarihi, turistik ve arkeolojik değerleri doğrultusunda irdelemeler yapılmıştır.

3.2.1. Tarihi Geçmiş ve Yerel Doku Özellikleri

Çekül tarafından yapılan Trakya Birleştirici Güç: Doğa, Su, Kültür Strateji Planı'na göre Ganos; Marmara kıyısında önemli Helenistik dönem koloni kentleri arasında yer almaktadır. Bu durum, bölgenin sosyal ve ekonomik yapısını yönlendirmiştir (ÇEKÜL, 2012). Şarköy İlçe Vizyonu (2012)' de ise; çalışma alanının tarihsel süreçteki gelişiminde Yunan, Bizans ve Osmanlı döneminin etkisi olduğu belirtilmiştir.

Hoşköy; Rumcada Hora olarak adlandırılan Hoşköy, Osmanlı döneminde çoğunluğunu Rumların oluşturduğu kişiler tarafından iskân edilmiştir. Hoşköy'de Osmanlı döneminde denizcilere yol göstermek amacıyla yapılan ve halen korunan Hora Feneri bulunmaktadır. Bu fener, Sultan Abdülmecit tarafından 1861 yılında Fransızlara yaptırılmıştır. 1969 yılında belediye ilan edilmiştir (Özturgut, 1985; Hoşköy- Trakyanet, 2014).

Gaziköy; köyün eski adı Ganos olup, MÖ. I. Yy. da Yunanlılar tarafından ufak bir koloni kenti olarak kurulmuştur. Antik çağda denizcilerin uğrak yeri olan alan Ganos (Gaziköy), X. Yy. dan itibaren akınlara maruz kalmış olup, XIV. Yy. da Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetine

geçmiştir. XI. Yy.da en büyük ve önemli amphora üretim merkezi olmuştur. Osmanlıların Trakya'ya yerleşmesiyle birlikte Anadolu'dan gelen göçmenler ile Rumlar Cumhuriyet dönemine kadar birlikte yaşantılarını sürdürmüşlerdir. 1923 yılına dek Rumlar yaşarken, daha sonra Yunanistan'dan gelen mübadiller yaşamaya başlamışlardır (Laurent, 1965; Özturgut, 1985; Günsenin, 1993; Miras Atölyesi, 2016) Gaziköy'de; Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nu 27.09.1994 gün ve 2012 sayılı kararı ile yerleşim dokusu I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. Daha sonra, koruma statüsü 13.04.2016 tarihinde Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararı doğrultusunda "Kentsel Arkeolojik Sit Alanı" olarak değiştirmiştir. Gaziköy'de 41 adet tescilli sivil mimari yapı bulunmaktadır (URL-5).

Uçmakedere; bir Rum köyü olup, kuruluş tarihi tam olarak bilinmese de 13. yüzyılda Bizanslıların yönetiminde "AVDİN" ismiyle anılmıştır. Yerleşimin ilk olarak "Ayvasıl" denilen mevkide kurulduğu belirtilmiştir. Bizanslar döneminde yerleşme Rumlar tarafından "Avidmio" adıyla anılırken, yörede yaşayan Türk Yörükleri Uçmakedere'ye "Avdin" demişlerdir (Bekiroğlu, 2008). Olgar (2020)'ın belirttiğine göre; mübadele öncesi 450 hane olan köy, Rumlar zamanında önemli bir şarap üretim merkezi olarak faaliyet göstermiştir. İlgili dönemde; üç adet kilise, kırk adet şarap mağazası, üç adet değirmen ve iki adet ipek kozası işletme atölyesi bulunduğu da belirtilmiştir (Olgar, 2020). Köy, mimarisi ve yerleşim biçimi ile Edirne Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından "Kentsel Sit Alanı" ilan edilmiştir. Yerleşim içerisinde 52 adet taşınmaz kültür varlığı tescil edilmiştir (URL-3). Çoğu Rumlardan kalan sivil mimari yapıların çoğunda ahşap karkas arası dolgu ve kâgir sistemlerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Taş, tuğla, kerpiç ve ahşaptan yapılan evlerin birçoğu ayırık nizam ve çift katlıdır (Miras Atölyesi, 2016).

Güzelköy; adını Melen Beyi'nden almış olup, Osmanlı geleneksel dokusu ile birlikte Rum kültürü izleri görülmektedir. Mübadele sürecinde Güzelköy'de yaşayan Rum halkı köyü terk etmiş yerine Balkanlardan göç eden halk (Arnavutluk, Bulgaristan) yerleşmiştir. Bu durum Güzelköy'ün, her iki kültüre ait izlerin taşınması ve ortak bir mimari üslubun oluşmasına neden olmuştur (Özturgut, 1985; Akbaş ve Kiper, 2022).

Kırsal yerleşimlere ilişkin tarihi gelişim süreci geleneksel mimari doku, yemek kültürü ve yaşam biçimlerinin gelişiminde etken olmuştur. Öyle ki, köylerin mimarisi ve yerleşim biçimi incelendiğinde, deniz kıyısından yükselerek konumlandığı saptanmıştır. Konutlar ise genellikle, ahşaptan oluştuğu bir kısmının ise altı taş üstü ahşap olacak şekilde iki katlı ve bahçeli olacak şekilde inşa edildiği göze çarpmaktadır. Yollar çoğunlukla taş malzeme ile kaplanmıştır. Özellikle, mimari dokuda Uçmakedere, Gaziköy ve Hoşköy 'de mübadele öncesinde Rum, Güzelköy'de ise Osmanlı döneminin izleri görülmektedir. Köy girişlerinde meydan karşılamakta olup, kahvehane ve muhtarlık birimleri yer almaktadır.

Kırsal yerleşimlerin tarımsal üretim biçimleri ve kültürleri beslenme alışkanlıklarını etkilemiştir. Balık çorbası, tarhana, sütlü tirit, kesme çorba, fasulye çorbası, mürdük çorbası; kabak tikvinik, ciğer sarma, göceli kapama, oğlak dolması, piliç dolması, tavuk kapama, oğlak kapama, kolyoz balığı tuzlama, balık dolgusu, garoz, lakerda, balık köftesi, palamut pilaki. Karnıyarık böreği, gacal mantısı, kabak böreği, peksimet, nohutlu ekmek, saç örgüsü çöreği, fava, gazoz tatlısı, cevizli şeker böreği, oturtma, nişan kurabiyesi, peynir helvası kurabiyesi, pekmezli zerde gibi yöresel yiyecekler (Anonim, 2012) örnek olarak verilebilir.

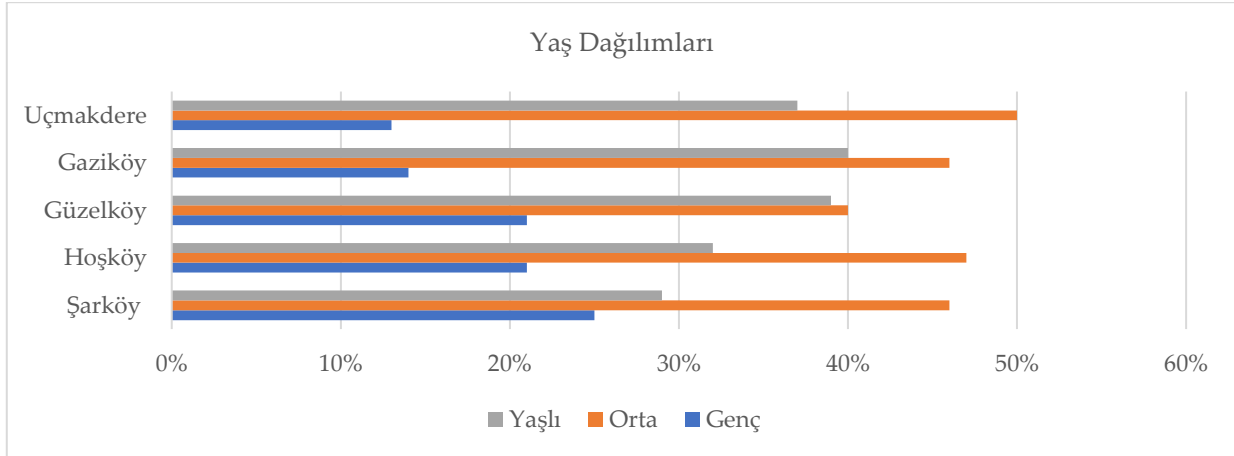
Bunun yanı sıra; yağlı turşu, erişte, kesme makarna, kuru yufka, şıra tarhanası, kuskus, bulama, pekmezli kabak reçeli, üzüm reçeli, kuşburnu reçeli (Anonim, 2008b) gibi yöresel tatlar da kış hazırlıkları kapsamında yapılmaktadır.

Bununla birlikte kırsal yerleşimlerde geçmişte var olan, ancak günümüzde unutulmuş pek çok potansiyel değer de bulunmaktadır. Örneğin Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre; antik kaynakların verdiği bilgiler ışığında, Hoşköy (Hora)'ün de içinde bulunduğu kıyı yerleşmelerinde yüzeyde bulunan mureks (*Murex brandaris*) türündeki deniz kabuklarından, boya yapımı ve ilaç üretiminde yararlandıkları belirtilmiştir (Anonim, 2011). Ayrıca Uçmaktare Köyü'nde de tütün ve ipekböcekçiliği yetiştiriciliği de geçmişte var olan potansiyel değerler arasında yer almıştır.

Kiper vd. (2010)'nin de belirttikleri gibi; gelin alma, kına havaları, ağıtlar, harman-hasat şenlikleri, horalar, gelin çıkarma, kına kavurma gibi etkinlikler de geleneksel olarak kırsal yerleşimlerde devam etmektedir.

3.2.2. Demografik Yapı

TÜİK 2021 nüfus verilerine göre; Hoşköy, 120 erkek ve 109 kadın olmak üzere toplam 1502, Gaziköy, 276 erkek ve 292 kadın olmak üzere toplam 568, Uçmaktare 83'si erkek ve 82 kadın olmak üzere toplam 165, Güzelköy 108 erkek ve 93 kadın olmak üzere toplam 201 nüfusa sahiptir (TUİK, 2022). Görüldüğü üzere Hoşköy hariç diğer köyler 1000 kişinin altında bir nüfusa sahiptirler Hoşköy, Şarköy'ün merkez mahalleri dışında Mürefte'den sonra ikinci büyük nüfusa sahip yerleşimdir. Nüfus miktarı ile birlikte, kırsallığı tanımlamada kullanılan bir diğer değişken nüfus yoğunluğudur (Özlu vd., 2020). Öyle ki; OECD tanımında, kentsel eşik değer için nüfus yoğunluğu 150 kişi/km² ele alınmıştır (OECD, 2011). Bu kapsamda km² başına düşen kişi sayısı incelendiğinde, Hoşköy 150.2 kişi/km², Gaziköy: 24.69 kişi/km², Uçmaktare 8.25 kişi/km² ve Güzelköy 6.7 kişi/km² olmuştur. Çalışma alanı nüfus miktarı açısından incelendiğinde (TUİK, 2022); en az nüfusa sahip yerleşim Uçmaktare iken, nüfus yoğunluğu açısından en düşük nüfusa sahip yerleşim ise Güzelköy olmuştur. Nüfusu en fazla ve nüfus yoğunluğu en yüksek olan yerleşim ise Hoşköy olmuştur. Cinsiyet dağılımı açısından incelendiğinde kadın-erkek oranı arasında çok fazla bir fark görülmemektedir (TUİK, 2022). Yaş dağılımları açısından incelendiğinde ise; yerleşimlerde oransal olarak orta ve yaşlı nüfusun fazla olduğu görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 9. Çalışma Alanı Kırsal Yerleşimlerinin Yaş Dağılımları

3.2.3. Sosyo-Ekonomik Yapı

Çalışma alanının temel geçim kaynaklarına ilişkin bilgiler; köy muhtarları veya azaları ile yapılan sözlü görüşmelerle belirlenmiştir. Çalışma alanı içerisinde yer alan köylerin temel geçim kaynağını, bağcılık ve zeytincilik oluşturmakla birlikte kısmen hayvancılık oluşturmaktadır. Kırsal yerleşimlerde özellikle; buğday, üzüm, zeytin, kiraz, ceviz, badem yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bununla birlikte Hoşköy 'de balıkçı limanı bulunmakta olup, temel geçim kaynağı olarak balıkçılık

ön plana çıkmaktadır. Hoşköy'de balıkçılık açısından, kefal, çinekop, levrek, mezgit, kalkan, istavrit, lüfer, uskumru, palamut vb. balık türleri ile karides avcılığı yapılmaktadır. Hoşköy'de 1 adet su ürünleri kooperatifi bulunmaktadır. Uçmaktdere'de ise kekik, ihlamur, adaçayı gibi tıbbi-aromatik bitki üretimi de ön plana çıkmaktadır (Tekirdağ Çevre Durum Raporu, 2020; Tekirdağ İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2021).

3.2.4. Tarihi Turistik ve Arkeolojik Değerler

Çalışma alanı tarihi, turistik ve arkeolojik kaynak değerleri açısından çeşitli özgünlüklere sahiptir. Öyle ki ÇEKÜL tarafından hazırlanan, Trakya Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritası (2012)'nda da belirtildiği üzere; Saros Körfezi'nde Ganos Yolu, Ergene Havzası ile Meriç Nehri'ne erişimde önemli bir aks oluşturmuştur. İlgili süreçte, farklı dini yapıya sahip insanları (Katolik, Ortodoks, Müslümanlar) birleştiren alan, antik dönemde zeytincilik ve şarapçılığın etkili olduğu, Roma İmparatorluğu'na şarapların üretildiği, Cumhuriyet Dönemi'nde Şarköy Şarap Fabrikası mirasına temel oluşturan ve günümüzde de şarapçılığın devam ettiği önemli bir ekonomik odak olarak tanımlanmıştır (ÇEKÜL, 2012). Bununla birlikte Ganos Bölgesi, İstanbul'a yakınlık (Hoşköy: 195 km, Gaziköy: 193,2 km, Uçmaktdere: 185, 7 km; Güzelköy: 200,5 km) ve Marmara Denizi'ne kıyısı olmak gibi coğrafi konumun verdiği avantajları ile özellikle Bizans ve Osmanlı dönemlerinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu durum tarihi, turistik ve arkeolojik değer açısından bölgeyi zenginleştirmiştir. Aynı zamanda bu değerler kırsal yerleşimlerin geleneksel yaşam biçimlerinin oluşumunda etken olmuştur. Çalışma alanı kırsal yerleşimlerine ilişkin tarihi arkeolojik ve kültürel miras değerlerine ilişkin bilgiler Tablo 2 ve Tablo 3. de verilmiştir. Ayrıca turizm potansiyelini etkileyecek anıt ağaçlar da Tablo 4. de verilmiştir.

Tablo 2. Çalışma Alanı Tarihi ve Arkeolojik Değerleri (URL-5, URL-6, URL-7)

No	Adı	Niteliği	Bulunduğu Yer	Özellik
1	Hagios Ioannis Theologos Manastırı	Kalıntı, Kilise ve Manastır	Hoşköy	19.yy Bizans
2	Hoş Dede Türbesi	Dini Yapı	Hoşköy	
3	Hora Feneri	Deniz Feneri	Hoşköy	19. yy Osmanlı (1861 yılında I. Abdülhamit tarafından Fransızlara yaptırılmıştır)
4	Güzelköy Köprüsü	Ulaşım yapısı	Güzelköy	
5	Güzelköy Cami ve Şadırvanı	Dini Yapı	Güzelköy	15. yy Osmanlı
6	Bakacaktepe-Kartalkaya Kalesi	Kale	Uçmaktdere	
7	Şapel	Dini yapı	Uçmaktdere	
8	Hamam	Kültürel yapı	Güzelköy	
9	Çeşme	Su yapısı	Güzelköy	
10	Mezarlık	Dini yapı	Güzelköy	

Çalışma alanında tarihi ve arkeolojik değerleri güçlendiren arkeolojik sit, doğal sit, kentsel sit, anıt ağaç gibi değişik statülere sahip koruma kararları da bulunmaktadır. Bunlara ilişkin liste Tablo 3 ve Tablo 4. de verilmiştir.

Tablo 3. Çalışma Alanında Bulunan Kentsel, Arkeolojik ve Doğal Sit Alanlarının Listesi (Tekirdağ Çevre Durum Raporu, 2020; Kiper vd., 2010, URL-5, URL-6, URL7)

Adı	Niteliği	Bulunduğu Yer	Derecesi ve Tescil Tarih/No
Gaziköy (Ganos) yerleşme alanı	Kentsel Arkeolojik Sit	Şarköy/Gaziköy	III.
Paleor Antik Kenti		Hosköy	II.
Sarap fabrikası yanındaki çınarlık alan	Doğal Sit	Uçmaktdere-Şarköy	I. 30.06.1993/1429
Uçmaktdere Köy	Kentsel Sit	Şarköy/Uçmaktdere	
Fener Ören Yeri	Arkeolojik Sit	Şarköy-Hosköy	I.
Bakacaktepe Kartal Kaya Kalesi	Arkeolojik Sit	Şarköy-Uçmaktdere	I.

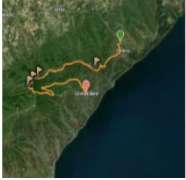

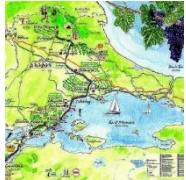

Tablo 4. Çalışma alanı anıt ağaçları (Tekirdağ Çevre Durum Plan Raporu, 2020)

Adı	Bulunduğu Yer, Tescil Tarih/No, Niteliği	Yaşı	Boyu (m)	Tepe Çapı (m)	Gövde Çapı (m)
Çınar Ağacı (<i>Platanus orientalis</i>)	Şarköy-Güzelköy köy kahvesi önünde (1 adet) 20.10.1993/1579, Anıt Eser	234	20	23	147
	Şarköy, Uçmaktdere, köy girişinde (1 adet) 30.06.1993/1429, Anıt Eser	524	25	24,5	255
	Şarköy, Güzelköy, Cami önünde (2 adet) 30.06.1993/1429, Anıt Eser	219	23	21	137
Çınarlık alan (<i>Platanus orientalis</i>)	Şarköy, Uçmaktdere Şarap Fabrikası Yanı 09.06.2006/917, Anıt Eser	184	21	21,5	141

Turizm değerleri olarak nitelendirilen koruma statüsünde yer alan bir diğer alan da Uçmaktdere, Yeniköy sınırları içerisinde yer alan Kartaltepe Tabiat Parkı'dır. Tabiat Parkı, 253.70 ha'lık bir alana sahip olup, 06.02.2014 tarihinde tescil edilmiştir. Alanda, kayın, meşe, gürgen, dişbudak, akça ıhlamur, kocayemiş, süpürge çalısı, eğrelti, orman sarmaşığı, katırtırnağı, böğürtlen, ardıç, yemişgen ve çayır otları gibi orman vejetasyonu bulunmaktadır (Tekirdağ Çevre Durum Raporu, 2020).

Bölgede turizme potansiyel teşkil edecek potansiyel tematik yürüyüş rotaları bulunmaktadır. İlgili rotalarda, katılımcılar tarafından doğa ve kültür odaklı pek çok aktivite yapılmakta, yerleşimlerin geleneksel yaşam kültürlerine yönelik gözlem ve etkinlikler gerçekleştirilmektedir. İlgili etkinlikler festival ve şenlikler ile de desteklenmektedir. Öyle ki Hoşköy'de 11-13 Eylül tarihleri arasında Bağbozumu şenlikleri yapılmaktadır (Kiper vd., 2010) Tablo 5. de verilmiştir.

Tablo 5. Çalışma Alanı Potansiyel Tematik Yürüyüş Rotaları ve Özellikleri (ÇEKÜL, 2012)

Adı	Özellik			Görsel
	Güzergâh Uzunluğu	Güzergâh Zorluk Derecesi	Doğal Güzellikleri	
Ganos Yürüyüş Parkuru	18 km.	Orta zor (toprak yol-patika)	Panoramik manzara, deniz, orman, üzüm bağları	
Uçmakdere Yürüyüş Parkuru	13 km.			
Trakya Bağ Rotası	St. Ioannis Manastırı, panoramik manzara, deniz, orman, üzüm bağları, şarap işletmeleri			
Antik Yol	Hoşköy ve Güzelköy tarihi yerleşimleri, sivil mimarlık örnekleri, antik yollar, şarap üretimi ve zeytincilik			

Çalışma alanı, doğal ve sosyo-kültürel-ekonomik peyzaj değerleri ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Öyleki; Trakya Çevre Düzen Plan (2009) ile Tekirdağ Çevre Düzen Plan (2012)'lerinde, çalışma alanı; sahip olduğu değerler nedeniyle "agro-eko turizm", "bağcılık ve kültüre dayalı turizm" ile "doğa ve spor turizminin geliştirileceği alan" olarak tanımlanmıştır. Şarköy İlçe Vizyon Planı (2012)'nda ise; bölgenin antik çağlardan beri şarap ve zeytin üretimi ile öne çıktığı ve bu değerlerle birlikte tarım, kültür ve turizmi bir araya getiren agro ve gastro turizm alanı olarak değerlendirilmesi gerektiği hedeflenmiştir.

3.3. Çalışma Alanının Temel Sorun Alanları

Çalışma alanına yönelik yapılan literatür incelemeleri, arazi gezileri, yerel halk ile yapılan görüşmeler ve mekânsal analizler sonucu çeşitli sorunlar saptanmıştır (Tablo 6). Belirlenen sorunlar, kırsal peyzaj planlamaya yönelik stratejilerin geliştirilmesinde etken olmuştur.

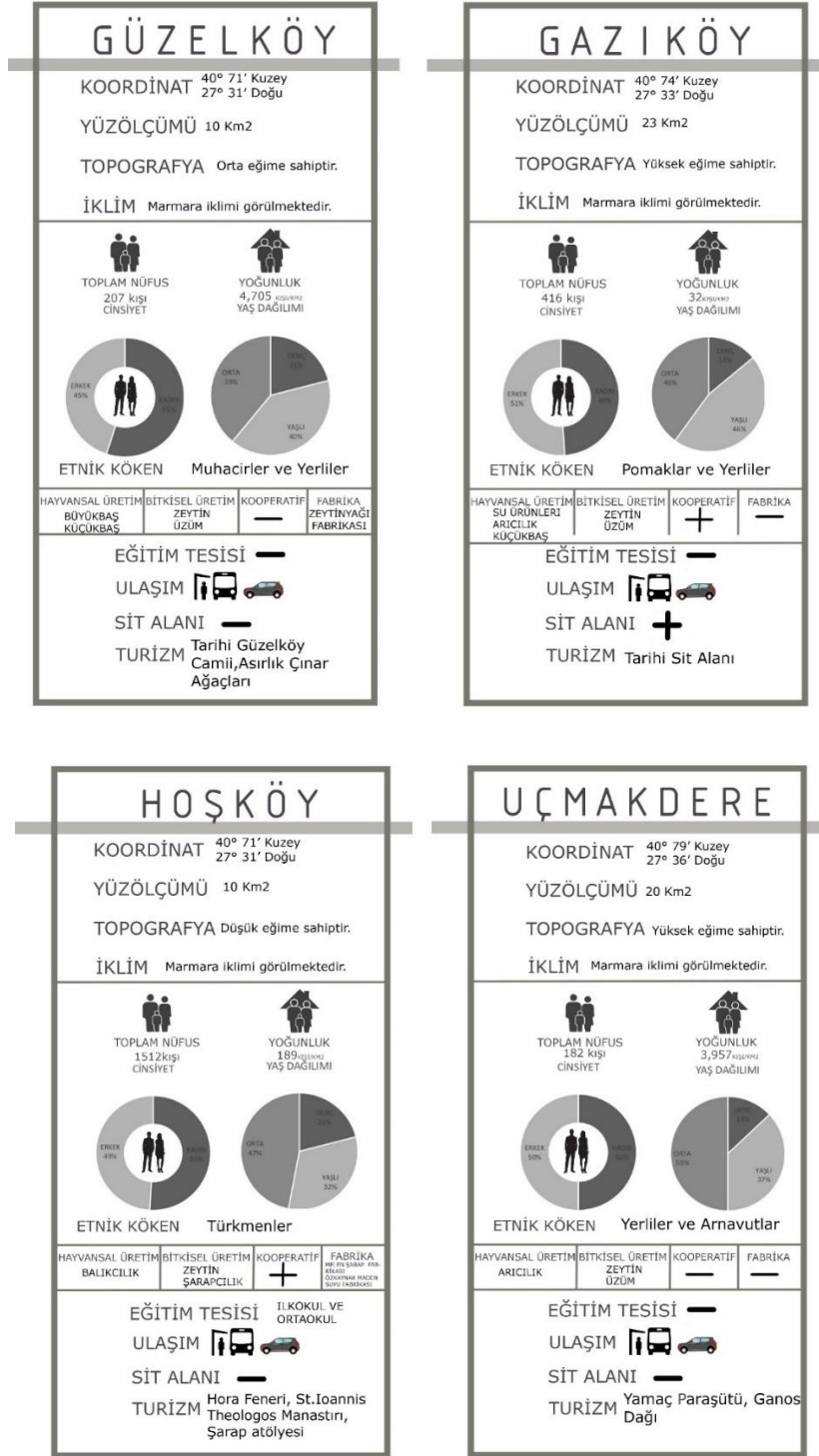
Tablo 6. Çalışma Alanına İlişkin Sorunlar (Kiper vd., 2010'den Yararlanılarak Hazırlanmıştır)

Ana Sorun	Alt Sorunlar
Doğal Tabanlı Sorunlar	Ganos fay hattının bulunması Korunan alanlara yönelik mevzuatın yavaş işlemesi Kıyı alanlarına yönelik ikincil konut odaklı yapılaşma Eğimden kaynaklı erozyon ve heyelan tehlikesi
Kültürel Tabanlı Sorunlar	Eğitim, sağlık gibi olanakların zayıf olması Eğim ve yükselti farklarından kaynaklı virajlı ve dar yolların erişilebilirliği zayıflatması Bütüncül bir planlama yaklaşımı olmaması Teknik ve sosyal altyapı eksiklikleri Yerel yaşam kültürü ve çeşitliliğinin kaybolması Tarımsal ürünlerin üretimi ve pazarlanması konusunda organizasyon ve işbirliği eksikliği, Tarımsal kooperatifleşmede yetersizlik Kültürel mirasın yeterince değerlendirilememesi
Sosyo-Ekonomik Tabanlı Sorunlar	Mevcut nüfusun yaşlanması Genç işgücü eksikliği Kırdan kente göç Yaz nüfusu ile kış nüfusu arasındaki dengesizlik

3.4. Kimlik Kartları

Çalışma alanında yer alan Hoşköy, Gaziköy, Güzelköy ve Uçmakedere yerleşimlerinin özgün doğal ve sosyo-kültürel değerlerine yönelik önceki aşamalarda elde edilen bilgiler kapsamında kimlik kartları hazırlanmıştır. Dört ayrı yerleşim özelinde hazırlanan kimlik kartları, yerleşimlere ilişkin temel verilere kolay erişimin sağlanması açısından katkı sağlayacaktır (Şekil 9).

Tekirdağ Ganos Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Tarım ve Turizm Temelli Planlama Yaklaşımına Yönelik Strateji Geliştirme

Şekil 10. Gaziköy, Güzelköy, Hoşköy ve Uçmakdere Yerleşimlerine İlişkin Kimlik Kartları

4. ÇALIŞMA ALANININ SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİMİNE YÖNELİK HEDEF VE STRATEJİLER

Bu bölümde; doğal ve sosyo kültürel kaynak değerleri ile önemli bir potansiyele sahip kırsal yerleşimlere (Hoşköy, Gaziköy, Güzelköy ve Uçmakdere) ilişkin olarak, kırsal peyzaj planlama temelinde yöre sorunlarına sürdürülebilirlik temelinde çözüm yolları bulabilmek için çeşitli stratejiler tanımlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle; önceki bölümlerden elde edilen veriler ışığında

aşağıda maddeler halinde verilen tarımsal, doğa ve kültür odaklı potansiyeller saptanmış ve buna yönelik hedefler belirlenmiştir.

Tarımsal Odaklı Potansiyeller

- Üzüm ve şarap üretimi
- Zeytin üretimi
- Potansiyel zeytinyağı, zeytin sabunu ve zeytin kolonyası üretimi
- Karides, midye ve diğer balık türlerinin varlığı
- Arıcılık potansiyeli
- Potansiyel tütün ve ipekböcekçiliği üretimi
- Tıbbi ve aromatik bitki üretimi (kekik, adaçayı, ihlamur)

Doğa Odaklı Potansiyeller

- Mikroklimatik iklim
- Rüzgâr (sörf, yamaç paraşütü)
- Mavi bayraklı deniz ve kıyısı
- Doğa sporları; yamaç paraşütü, trekking, yüzme vb.
- Farklı iklim tiplerini içeren zengin doğal bitki örtüsü
- Ganos Dağı

Kültürel Odaklı Potansiyeller

- Tarihi, tescilli yapıların varlığı (Güzelköy, Uçmakedere, Gaziköy, ahşap kâgir sivil mimarlık örnekleri, Hora Feneri)
- Yöresel yemekler (kesme çorba, fasulye çorbası, mürdük çorbası; kabak tikvinik, ciğer sarma, göceli kapama, oğlak dolması, piliç dolması, tavuk kapama, oğlak kapama, kolyoz balığı tuzlama, balık dolgusu, garoz vb.)
- Tarihi yol ağı

Çalışma alanının sahip olduğu potansiyeller çerçevesinde; turizm, tarım ve hizmet odaklı sürdürülebilir gelişimi için 5 temel hedef belirlenmiş olup, ilgili başlıklar çerçevesinde de çeşitli stratejiler tanımlanmıştır. İlgili hedefler aşağıda tanımlanmıştır.

- Uçmakedere ve Güzelköy'de kültürel çeşitliliği ve alanların kendine has özgünlüğünü korumak ve turizmle ilişkisini kurgulamak,
- Uçmakedere'de doğa turizmi, Güzelköy'de tarım turizm, Hoşköyde kırsal turizm, Gaziköy de kültür turizmi gibi farklı turizm türlerinin entegrasyonunu sağlamak,
- Çalışma alanının yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde, tanınabilirliğini sağlayacak kimlik değerlerini ön plana çıkaracak planlamalar yapmak,
- Kırsal mirasa yönelik somut ve somut olmayan değerleri güçlendirmek,
- Kırsal yerleşim alanlarının tarımsal üretim, geleneksel yaşam kültürü ve doğal değerleri ile yerinde kalkınmasını sağlamak

İlgili hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik temel ve alt stratejiler ise Tablo 7. de tanımlanmıştır.

Tablo 7. Çalışma Alanının Sürdürülebilir Gelişimine Yönelik Temel ve Alt Stratejiler

Temel Strateji	Alt Strateji
Turizm	<ul style="list-style-type: none">• Yerel halka turizm konusunda eğitim ve teşvikler ile farkındalık oluşturma,• Doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin vurgulandığı, çevresel açıdan sürdürülebilir bir turizm planlamasının yapılması,• Kırsal yerleşimlerin salt bir durak noktası olmanın dışında tematik rotalarla birbirine bağlanan bütüncül bir biçimde tasarlanması,• Başta yerel halk olmak üzere ilgili tüm paydaşlar arasında işbirliği sağlanması (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri, Valilik, Büyükşehir ve İlçe Belediyesi, Kalkınma Ajansı, Üniversite, Kooperatifler, Sivil toplum örgütleri, turizm acenteleri vb.),• Turizme yönelik imaj ve tanınırlığın sağlanması, potansiyel ve/veya unutulmaya yüz tutmuş unsurların turizmle entegrasyonunun sağlanması,• Kırsal yaşam ve tarımsal ürünlere yönelik eser ve ürünlerin festival şenlik gibi etkinliklerle ön plana çıkarılması,• Turizm etkinliklerinde kullanılmak üzere vista noktaları, bitki gözlem alanları, sportif aktivite alanları gibi yerlerin tespit edilmesi
Tarım	<ul style="list-style-type: none">• Yöresel ürünlere yönelik satış noktaları ve yöresel pazar alanları oluşturulması,• Yerel değerlere dayalı etkinliklere ilişkin yıllık-mevsimlik takvimler oluşturulması,• Geleneksel tarımın desteklenerek, belirli etkinliklerle vurgulanması,• Kooperatiflerin kurulması,• Geleneksel mimari yapıların özgün olduğu köy evlerinin konaklama-yeme-içme, müze, sanat galerisi gibi farklı amaçlarla kullanımının desteklenmesi,• Yöresel yemekler ile özgün tarımsal ürünlerin üretilerek, satışının teşvik edilmesi,• Yerel el sanatlarının teşvik edilerek, hediyelik eşyalar ve özel ürünler üretilmesine yönelik girişimler yapılması
Hizmet	<ul style="list-style-type: none">• Otantik köy evlerinin ve meydanlarının yerel kimlikle uyumlu bir biçimde, merkezi ve/veya ya da yerel yönetimler önderliğinde restore edilmesi,• İçme suyu, kanalizasyon ve arıtma tesisleri gibi altyapıya yönelik karşılaşılan eksikliklerin iyileştirilmesi,• Kırsal değerlerin korunması ve iyileştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılması,• Turizm ve tarımsal faaliyetlere yönelik ürün çeşitliliğinin sağlanması,• Tarihi-kültürel-doğal vb. farklı tiplerdeki yol ağlarının ortaya çıkarılarak plan dahilinde uygulanması• Çalışma alanının çevre yerleşimlerle ilişkisini güçlendirecek kararların geliştirilmesi

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, yöntem süreci çerçevesinde; Tekirdağ-Şarköy Ganos yerleşmelerinden Uçmaktdere, Gaziköy, Güzelköy ve Hoşköy özelinde yapılan doğal ve sosyo-kültürel analizler ile ilgili yerleşimlerin mevcut durumu incelenmiştir. Turizme kaynak teşkil edecek değerlerin belirlenmesi sürecinde Cánoves vd. (2005)'nin çalışması destekleyici olmuştur. İlgili incelemeler,

çalışma alanı özelinde doğal ve sosyo-kültürel değerlere ilişkin mekânsal analizler ile arazi çalışmaları ve yerel halkla (muhtar ve/veya aza) yapılan görüşmelerle desteklenmiştir. Analizlerden elde edilen veriler, harita, çizelge ve grafiklerle desteklenerek, mevcut duruma ilişkin temel sorun alanları saptanmıştır. Daha sonra çalışma alanı özelinde seçilen 4 yerleşime ilişkin kimlik kartları oluşturulmuş ve tüm değerlendirme sonuçları paralelinde 5 temel hedef ve turizm-ekonomi-hizmet başlıkları çerçevesinde toplam 20 adet strateji geliştirilmiştir. Çalışma özelinde geliştirilen stratejiler; Kiper vd. 2010; Khosrowjerdi ve Nooripoor,2017; Baloochi ve Horasani, 2013; Fallah Haghighi vd, 2019, Kiper vd., 2021'in çalışmalarını destekler niteliktedir. Çalışma özelinde oluşturulan kimlik kartları da Topçuğlu ve Kiper 2020'nin çalışma sonuçlarını desteklemektedir. Bu çalışma konu, kapsam ve yöntem süreci çerçevesinde gerek üst ölçek plan gerekse de akademik alanda yapılmış kırsal alan kalkınma odaklı bilimsel çalışmalarda vurgulanan, tarım-turizm temelinde, rekabet edilebilirlik, yerellik, özgünlük, yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik temaları ile uyumlu stratejilerin geliştirilmesi temelinde kurgulanmış olup, ilgili yaklaşım ve araştırmaları desteklemektedir (ÇEKÜL, 2012; Anonim, 2013; Anonim, 2018; Anonim, 2018a; Anonymous, 2022; Baloochi ve Horasani, 2013; Khosrowjerdi ve Nooripoor, 2017; Lee ve Kwon, 2017; Park ve Oh, 2018; Fallah Haghighi vd., 2019; Marcis vd., 2019; Khosrowjerdi vd., 2021; Huang, vd., 2023). Böylelikle çalışmadan elde edilen sonuçlar, kırsal peyzaj planlama temelinde Ganos Bölgesi özelinde yöre sorunlarına sürdürülebilirlik temelinde çözüm yollarının geliştirilmesi ve kırsal kalkınma anlamında katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda elde edilen veriler, ilgili konularda çalışma yapacak araştırmacılar için yol gösterici olacak olup, ilgili konu hakkında da kişilere farkındalık sağlayacaktır. Diğer taraftan, Balta ve Atik 2022 de çalışmasında; kırsal alanların planlamasının, tarımsal üretimin devamlılığının sağlanması, kentler için gıda güvenliğinin sağlanması ve doğal çevre ve kırsal karakterin korunması için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda çalışma kapsamında geliştirilecek stratejiler kırsal planlamaya destek sağlayacaktır. Sonuç olarak; Tekirdağ Ganos Bölgesi doğal ve sosyo-kültürel peyzaj özellikleri ile ön plandadır ve kırsal kalkınma anlayışı çerçevesinde yerel değerleri ön plana çıkaracak stratejilerle desteklenmesi kırsal peyzaj planlama sürecinde sürdürülebilir gelişimine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Anonim (2008a). *Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı*. https://www.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Mevzuat/Talimatlar/ToprakAraziSiniflamasiStandartlariTeknikTalimativelligiMevzuat_yeni.pdf. Erişim Tarihi: 13.10.2022.
- Anonim (2008b). *Şarköy Sofrası*. Grafbas Matbaacılık. İstanbul.
- Anonim (2011). *29. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 3. Cilt, 23-28 Mayıs 2012, Yayın No: 153/3, Malatya.
- Anonim (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Kalkınma Bakanlığı. Ankara. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma/>. Erişim Tarihi: 27.01.2021.
- Anonim (2018). *Stratejik Plan (2018-2022)*, Gıda, Tarım ve Orman Bakanlığı, 89s., Ankara. <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/2013-2017/GTHB%202018%202022%20STRATEJI%20CC%87K%20PLAN.PDF>.
- Anonim (2019a). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, s. 198, Ankara.
- Anonim (2019b). *Kırsal Kalkınma ve Kırsalda İstihdam Grubu Çalışma Belgesi*. Tarım ve Orman Bakanlığı, 50s., Ankara https://cdnisys.tarimorman.gov.tr/api/File/GetFile/330/Sayfa/1416/1778/DosyaGaleri/13_kirsal_kalkinma_ve_kirsalda_istihdam.pdf.
- Anonim (2023). *Kırsal Alana Yönelik Çalışmalar*. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. <https://mpgm.csb.gov.tr/kirsal-alanlara-yonelik-calismalar-i-87465>.

- Anonymous (2022). *Land Use Planning Planning for Agriculture in Rural Land Use Strategies*, 2022. Department of Primary Industries Department of Regional NSW, s.22.
- Arslan, A. ve Çağlayandereli, M. (2016). *Gündelik Yaşamı Anlamak*. Paradigma Akademi, İstanbul.
- Ashley, C ve Maxwell, S. (2001). Rethinking Rural Development. *Development Policy Review*, 19(4):395–25.
- Baloochi, O. ve Khorasani, M. (2013). Analysis of Rural Tourism in Development of Rural Areas (Case study: Gorgan area, Nikshahr Township). *Quarterly Journal of Human Geography*, 5(3): 1–22.
- Balta, S. ve Atik, M. (2022). Rural Planning Guidelines for Urban-Rural Transition Zones as a Tool for the Protection of Rural Landscape Characters and Retaining Urban Sprawl: Antalya Case From. *Land Use Policy*, 119, 106144. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.106144>.
- Bekiroğlu, M. (2008). Uçmakdere'nin (Tekirdağ) Doğal Ve Kültürel Özelliklerinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. (*Yüksek Lisans Tezi*), Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bollukcu, P. (2014). Peyzaj Planlama ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Bartın Arıt Çayı Havzası Örneği. (*Doktora Tezi*), Bartın: Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Cánoves G., Villarino M., Herrera L., Cuesta L. (2005). Turismo Rural En Cataluña Y Galicia: Algunos Problemas Sin Resolver. *Cuadernos Geográficos Cos De La Universidad De Granada*, 111-128.
- Cloke, P ve Little, J. (1997). *Contested Countryside Cultures*. Routledge, London.
- ÇEKÜL (2012). *Trakya Birleştirici Güç: Doğa, Su, Kültür Strateji Planı*. Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları-1, 123 s., Ankara.
- Çelik, K. (2015). Kıyı Alanlarının Planlanmasında Kıyı Kenar Çizgisinin Önemi. *Küresel Mühendislik Çalışmaları Dergisi*, 2(1): 36-43.
- Çelik, Z. (2006). Türkiye'de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi. (*Doktora Tezi*), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dengiz, O. ve Ekberli, İ. (2017). Bazı Vertisol Alt Grup Topraklarının Fizikokimyasal ve Isısal Özelliklerinin İncelenmesi. *Akademik Ziraat Dergisi*, 6(1):45-52.
- Erdoğan, M. (2009). Türkiye İçin Metropol ve Kır-Kent Tanımı Önerisi, (*Uzmanlık Tezi*), Ankara: TÜİK.
- Fallah Haghighi, N. ve Bijani, M. (2019). A Gap Analysis Between Current and Desired Situation of Economic Factors Affecting Human Resources Development in Iran. *GeoJournal*. <https://doi.org/10.1007/s10708-019-10017-1>. (in press)
- Fuentes, R. (1995). Estructura de la oferta y de la demanda del turismo rural, en actas del Congreso de Turismo Rural y Turismo Activo. *Junta de Castilla y León*, 29-43.
- Gülçubuk, B. (2005). *Kırsal Kalkınma*. F. Yavuz (Ed.), (68-73), Ankara: Türkiye'de Tarım, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.
- Gülümser, A.A., Baycan Levent, T., Nijkamp, P. (2010). Türkiye'nin Kırsal Yapısı: AB Düzeyinde Bir Karşılaştırma. *İtü Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 9(2):133-144.
- Günsenin, N. (1993). 1991 Yılı Tekirdağ İli, Hoşköy-Gaziköy Amphora Atölyeleri Yüzey Araştırması. X. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 8 - 10 Ocak 1992, s.85-102.
- Hayli, S., Canpolat, F.A. (2018). Türkiye'de Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş ve Gelişmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım. *ZfWT*, 10(2): 183-206.
- Hoşköy - trakyanet. (2014). Hoşköy - Trakyanet. <https://www.trakyanet.com /trakya/ tekirdag/sarkoy/585-hoskoy.html>. Erişim Tarihi: 15.07.2022.
- Huang, J.-C., Wang, J., Nong, Q., Xu, J.-F. (2023). Using a Modified DANP-mV Model to Explore the Improvement Strategy for Sustainable Development of Rural Tourism. *Sustainability*, 15, 2371. <https://doi.org/10.3390/su1503237>

- Khosrowjerdi, M. ve Nooripoor, M. (2017). Analysis of Factors Affecting Rural People's Attitudes Towards Rural Tourism: The Case of Doroodzan District of the Marvdasht County. *Rural Development Strategies*, 3(3), 303–316.
- Khosrowjerdi, M., Zeinab Sharifi, H.R., Bijan, M. (2021). The Role of Tourism in Rural Development: Evidence From Iran Mehdi Nooripoor. *GeoJournal*, 86:1705–1719. <https://doi.org/10.1007/s10708-020-10153-z>.
- Kiper, T., Korkut, A., Özyavuz, M., Yılmaz, E. (2010). *Şarköy İlçesinde Kırsal Turizme Yönelik Alan Kullanım Planlaması*. Tübitak Çaydag Hızlı Destek 109Y162 Nolu Projesi.
- Kiper, T., Özyavuz, M., Korkut, A. (2011). Doğal Peyzaj Özelliklerinin Kırsal Turizm Gelişimine Etkisi: Tekirdağ İli Şarköy İlçesi Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8 (3): 22 – 34.
- Kiper, T., Uzun, O., Ateş, O. (2021). *Kırsal Kalkınma Sürecinde Ekoturizme Yönelik Stratejilerin Geliştirilmesi: Kırklareli/Koçaz Örneği*. (75-102), Ed. Gülden Sandal Erzurumlu, Mimarlık, Planlama ve Tasarımda Güncel Araştırmalar, Ankara: Gece Yayınevi.
- Kuşat, N. (2014). Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Bir Alternatif Olarak Kırsal Turizm ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2): 65-87.
- Labrianidis, L. (2006). *Human Capital as the Critical Factor for the Development of Europe's Rural Peripheral Areas*. Eds. Teresa de Noronha Vaz, Eleanor J. Morgan and Peter Nijkamp, The New European Rurality: Strategies for Small Firms, Ashgate, England.
- Laurent, V. (1965). *Le Corpus Des Sceaux de l'empire Byzantine*. 2, 1228-1232, Paris.
- Lee, J.I. ve Kwon, J.W. (2017). Strategy and Basic Planning for Creating An Urban Agricultural Park-Focusing on Gosangol Village in Daegu City. *J Korean Inst Landscape Architect*. 45 (4):23–34.
- Marcis, J., Bortoluzzi, S.C., de Lima, E.P., da Costa, S.E.G. (2019). Sustainability Performance Evaluation of Agricultural Cooperatives' Operations: A Systemic Review of The Literature, Environment. *Develop Sustain.*, 21(3):1111–1126.
- Millán Vázquez de la Torre, M. G., Agudo Gutiérrez, E. M. Ve Agudo Gutiérrez, I. (2010). Oil-tourism in the South-east of Spain: The Necessity of Coordinating the Tourist Activity With the Agrarian one for the Development of the Rural Areas Panorama. *Socioeconómico*, 28 (41): 116-124.
- OECD (2001). *OECD Annual Report 2001*. <https://doi.org/10.1787/annrep-2001-en>. Erişim Tarihi: 18.09.2022.
- OECD (2011). *OECD Regional Typology*. https://www.oecd.org/cfe/regionalpolicy/OECD_regional_typology_Nov2012.pdf. Erişim Tarihi: 25.02.2018.
- Olgar, İ.K. (2020). *Uçmaktare Köyü Kültür Envanteri*. <https://kulturenvanteri.com/yer/?p=46885>.
- Öksüz, A.M., Beyazlı, D., Aydemir, S., Sulak, B. (2014). Kırsal Alan Sınıflaması: Ülkesel Boyut. 14. Ulusal Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi & İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü İstanbul, 18-19 Aralık 2014.
- Özlu, S., Dedeoğlu Özkan, S., Beyazlı, D. (2021). Kırsallığın Seçilmiş Sosyo-demografik Değişkenler Yardımıyla Kümelenmesi ve Zamana Bağlı Değişimi. *Planlama*, 31(1):31–46.
- Özturgut, C.Y. (1985). *Yağmalanan Belde (M.Ö. 1190-M.S. 1985) Şarköy-Mürefte-Hoşköy-Güzelköy-Mursallı-Gaziköy*. Şarköy: Kent Matbaası.
- Park, J.H. ve Oh, C.S. (2018). The Utilization of Urban Park for the Activation of Rural Area-Focus on the Baeyeonje Nearby Tourism Resources Development, Gulye-Gun. *J Korean Soc Rural Plan*. 24(3):105–115.
- Perpar, A. (2007). Characteristics of Rural Areas In Slovenia: Advantages, Weaknesses And Possibilities For Improvement of Present Situation From Viewpoint of Sustainable Rural Development. *Journal of Central European Agriculture*, 8(2): 229-235.

Tekirdağ Ganos Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Tarım ve Turizm Temelli Planlama Yaklaşımına Yönelik Strateji Geliştirme

- Radulescu, C., Constantın, F., Bontoi, T., Neța, I. (2008). The Research Networks– A Necessity for Rural Area Development. *Agricultural Economics and Rural Development*, 5(1-2): 76-83.
- Saarinen, J. ve Lenao, M. (2014). Integrating Tourism to Rural Development and Planning in the Developing World. *Development Southern Africa*, 31(3): 363-372.
- Sayan, S. (1990). Antalya Kenti Kıyı Bandının Gezi (=Promenad) Alanı Olarak Değerlendirilmesi. (*Yüksek Lisans Tezi*), Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sertkaya Doğan Ö. (2019). *Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. (17-67), Ed. Nuran Taşlıgil, Ankara: Nobel Akademik.
- Şarköy İlçe Vizyon Planı, (2012). *Şarköy Vizyon Planı*. Trakya Kalkınma Ajansı, https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/V-23_Sarkoy.pdf. Erişim Tarihi: 15. 07. 2022.
- Tekirdağ Çevre Durum Raporu, (2020). Türkiye Cumhuriyeti Tekirdağ Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Çed, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri ve Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığı Çevre Durum Raporları Şube Müdürlüğü, 130s., Tekirdağ.
- Tekirdağ İl Çevre Plan Raporu, (2012). T.C. Tekirdağ Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tekirdağ, s. 316.
- Tekirdağ İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, (2021). *Şarköy Bitkisel ve Hayvansal Üretim Verileri*, Tekirdağ.
- Topçuoğlu, S. ve Kiper, T. (2020). Kırsal Alanlarda Yerel Kimlik Özelliklerinin Belirlenmesi: Tekirdağ İli Saray İlçesi Örneği. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormanlık Dergisi*, 16(1):73-104.
- Trakya Çevre Düzen Plan Raporu, (2009). *1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi, Ergen Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı*. TC. Çevre ve Orman Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Trakap, İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi, s. 490.
- Tunca, D, U. ve Akyüz Levi, E. (2021). Kırsal Mirasın Korunması ve Yerel Turizm: Foça Kozbeyli örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3): 503-525.
- URL-1. *Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği*. <https://mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=38529&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTerтип=5>. Erişim Tarihi: 01.03.2023
- URL-2. <https://www.gencziraat.com/Toprak-Bilgisi/Turkiye-Topraklari-8.html>. Erişim Tarihi: 29.11.2022.
- URL-3. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/85531/mod_resource/content/1/10_T_C3%BCrkiyedeki%20Toprak%20Tipleri.pdf. Erişim Tarihi: 13.10.2022.
- URL-4. Şarköy - İklim grafiği, Sıcaklık grafiği, İklim tablosu. Şarköy - Climate-Data.org. (n.d.). <https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/%20tekirdag/%20sarkoey/%20-34696/#climate-table>. (Erişim Tarihi: 18.09.2022).
- URL-5. <https://www.tekirdag.bel.tr/haber/6893>. Erişim Tarihi: 18.09.2022.
- URL-6. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2016). Karar. Published. <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/44130,2960-10022016.pdf?0>. Erişim Tarihi: 18.09.2022.
- URL-7. Şarköy Kültür Envanteri • kulturenvanteri.com. (n.d.). Kültür Envanteri. <https://kulturenvanteri.com/bolge/turkiye/marmara-bolge/tekirdag/sarkoy/>. Erişim Tarihi: 18.09.2022.
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yan, F. (2022). Current Situation and Construction Path of Planning and Design in Rural Areas Under the Strategy of Rural Revitalization. *The Frontiers of Society, Science and Technology*, 4 (2): 20-23.

- Yao, F. (2021). Research on the Construction Path of Rural Cultural Space Under the Strategy of Rural The Frontiers of Society, Science and Technology. *Revitalization Journal Agricultural Economy*, 4 (2): 59-61.
- Zasada, I. Piorr, A. (2015). Examining the Impact of the Spatial Dimension of Rural Development Policies on the example of EU second pillar (2007-2013). *Ecological Indicators*, 59, 82-93.

Rekreasyon Turizmi Bağlamında Gastronomi Temalı Festivaller

Gastronomy Themed Festivals in the Context of Recreational Tourism

Mustafa AKTURFAN¹, Ali ŞEN²

^{1,2}Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler
Yüksekokulu, Karaman

ORCID:

M.A.: 0000-0003-3918-9894

A.Ş.:0000-0002-4310-362X

Corresponding Author:

Mustafa AKTURFAN

Email:

mustafaakturfan@gmail.com

Citation: Akturfan, M. ve Şen, A.
(2023). Rekreasyon turizmi
bağlamında gastronomi temalı
festivaller. *Journal of Humanities and
Tourism Research*, 13 (1): 230-244.

Submitted: 20.01.2023

Accepted: 29.03.2023

Özet

Bireyin fiziksel ve zihinsel açıdan yenilenmesine, tazelenmesine katkı veren rekreatif faaliyetler arasında yer alan festivaller toplumsal yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Festivaller yerel kültürü yansıtan bazı spesifik unsurlar kullanılarak yapılmaktadır. Günümüzde festivallerin önemli bir parçası haline gelen gastronomi unsurları ziyaretçileri yöreye çekmek için kullanılmaktadır. Gastronomi unsurları kullanılarak temalı festivaller gerçekleştirilmektedir. Gastronomi temalı festivaller yöresel gıda ürünlerinin tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için önemli bir araç olarak görülmektedir. Gastronomi festivalleri yapıldığı yöreye kültürün canlanması, toplumsal kaynaşmanın sağlanması, kırsal turizmin hareketlenmesi ve ekonomik büyüme gibi önemli katkılar sağlamaktadır. Ulusal ve uluslararası düzenlenen gastronomi festivallerini rekreasyon turizmi bağlamında ziyaret eden turistler festivallerin teması çerçevesinde bazı etkinliklere katılmaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışma gastronomi festivallerini ve festivallerde gerçekleştirilen rekreatif etkinlikleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada akademik çalışmaların, sivil toplum örgütlerinin, bakanlık ve yerel yönetimlerin verilerini içeren ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışma sonunda ulusal ve uluslararası gerçekleştirilen bazı gastronomi temalı festivaller ve rekreatif etkinlikler hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Turizm, Gastronomi, Festival.

Abstract

Festivals, which are among the recreational activities that contribute to the physical and mental renewal of the individual, have become an important part of social life. Festivals are held using some specific elements that reflect the local culture. Today, gastronomic elements, which have become an important part of festivals, are used to attract visitors to the region. Themed festivals are held using gastronomic elements. Gastronomy-themed festivals are seen as an important tool for promoting local food products and transferring them to future generations. Gastronomy festivals provide important contributions to the region, such as reviving the culture, providing social cohesion, mobilizing rural tourism and economic growth. Tourists visiting national and international gastronomy festivals in the context of recreational tourism participate in some activities within the framework of the theme of the festivals. The study carried out in this context aims to identify the gastronomic festivals and the recreational activities carried out at the festivals. In the study, secondary sources including data from academic studies, non-governmental organizations, ministries and local governments were used. At the end of the study, information was given about some national and international gastronomy-themed festivals and recreational activities.

Keywords: Recreation, Tourism, Gastronomi, Festival.

1. GİRİŞ

Yöresel ya da ulusal kültürü oluşturan unsurların başında gastronomik kimlik gelmektedir. Kültürel bir olgu olarak doğumdan ölüme, düğünden yasa birçok yaşamsal faaliyetin içerisinde gastronomik unsurlar yer almaktadır. Bir yöreye ait gastronomik öğeler yöre için farkındalık ve çekim unsuru olarak tercih sebebi olabilmektedir. İnsanların yemeği sadece fizyolojik ihtiyaçlarını gidermek dışında merak, öğrenme, eğlence ve sosyalleşme gibi amaçlar doğrultusunda değerlendirmesi ile alternatif turizm çeşidi olarak gastronomi turizmi önem kazanmış durumdadır (Deveci, Türkmen ve Avcıkurt, 2013).

İnsanların boş zamanlarını kendi istekleri doğrultusunda sosyal çevre, ekonomik imkan ve kültürel yapısına göre değerlendirdikleri fiziksel ve psikolojik yönden rahatladıkları, yenilendikleri faaliyetler rekreasyon olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar sağlıklı beslenme, doğal arama ve boş zamanlarını kaliteli etkinliklerle değerlendirme amacıyla çeşitli yörelere seyahatler gerçekleştirmektedir (Özdemir ve Altınar, 2019). Bu bağlamda gerçekleşen rekreasyon etkinliklerinin başında gelen gastronomi temalı festivaller turistlerin boş zamanlarını değerlendirdiği, kaliteli vakit geçirdiği, yöre gastronomik unsurlarını tanıma fırsatı bulduğu ve deneyimlediği etkinlikler arasında yer almaktadır. Gastronomi temalı rekreasyon turizmi turistleri destinasyon bölgesine çekmeye, yörenin tanıtımını yapmaya, yerel ekonomiyi canlandırmaya ve bölgeler arasında rekabet oluşturarak kalitenin yükselmesine katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte insanlar rekreasyon etkinlikleri sayesinde yaşamlarında mutlu ve huzurlu olabilmektedir. Bu doğrultuda rekreasyon turizmi içerisinde değerlendirilen gastronomi temalı yemek festivalleri giderek ilgi odağı olmakta ve destinasyonların tanıtımında gittikçe önem kazanmaktadır (Karakan, 2021).

Ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen yemek festivalleri turistlerin boş zamanlarını değerlendirdiği, gastronomi temalı turların düzenlendiği rekreatif faaliyetlerin başında gelmektedir (Dirlik ve Köroğlu, 2021). İnsanların boş zamanlarını gastronomi temalı rekreatif etkinliklerle değerlendirmesi rekreasyon disiplin alanı açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada rekreatif faaliyet olarak insanların boş zamanını değerlendirdiği, hoşça vakit geçirdiği gastronomi temalı festivallerin ulusal ve uluslararası düzeyde yerini ve önemini vurgulamak ve alanyazına katkı sunmak amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu kısmında literatür incelemeleri sonucu ulaşılan ve çalışmanın temellerini oluşturan rekreasyon ve gastronomi, rekreasyon turizmi ve festivallere değinilmiştir.

2.1. Rekreasyon ve Gastronomi

Bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığı için önemi her geçen gün daha iyi anlaşılan rekreasyon latince "recreatio" kelimesinden türemiştir. Rekreasyon tazelenme ve yenilenme anlamına gelmekte ve sağlığın geri kazanılması olarak tanımlanmaktadır (İskender, 2019; Güneş, 2021). Rekreasyon aktiviteleri insanların iş hayatları dışında boş zamanlarında yaptığı fiziksel performanslarını artırıcı, dinlendirici ve eğlenceli faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin temel amaçları arasında insanların mutlu olması ilk sırada yer almaktadır (Karaküçük, 1997). Rekreasyon faaliyetlerinin geçirildiği boş zamanın insanların evrensel bir hakkı olduğu, yaşamlarındaki özgürlüğe sahip oldukları bir kısım, insanların seyahat, spor, eğlence ve gıda harcamalarını yaptıkları zaman dilimi olarak ifade edilmektedir (Güneş, 2021). Boş zamanın değerlendirildiği bazı etkinlikler Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1. Boş Zamanın Değerlendirildiği Bazı Etkinlikler

Spor faaliyetleri (Yüzme, basketbol, vb.)	Sanat etkinlikleri (Sinema, tiyatro, vb.)
Müzikal faaliyetler (Konser, gitar, vb.)	Doğa etkinlikleri (Trekking, vb.)
Temalı alanları ziyaret (Japon parkı, Kelebekler Vadisi, vb.)	Gastronomi etkinlikleri (Festivaller, tadım günleri, workshop, yemek yarışmaları, vb.)
Sağlık ve fitness faaliyetleri	Müze ve kütüphane ziyareti
Kamp faaliyetleri	Tarihi alanları ziyaret (Göbeklitepe, Çatalhöyük, vb.)

Kaynak: Can, 2015; Güneş, 2021.

Dinlenme, eğlenme ve gelişim fonksiyonları boş zamanın temel fonksiyonları arasında yer almaktadır. İnsanlar yoğun çalışma programından sonra dinlenme ihtiyacı hissedebilmektedir. Fiziksel ve zihinsel dinlenme için hoşça vakit geçirilen etkinlikler boş zamanlarda yapılan en önemli faaliyetler arasındadır. İnsanlar cinsiyet, yaş ve kişisel zevklere göre farklı eğlence kültürlerine sahiptirler. Eğlence aktiviteleri insanların can sıkıntısını gideren çeşitli uğraşlar ile rahatlamayı sağlamaktadır. Bununla birlikte gençlere göre spor ve müzik eğlence faaliyeti olarak kabul görülürken yaşlı insanlar için gürültülü bir ortam olarak kabul edilebilmektedir. İnsanların kişiliğini geliştiren, bilgi kazandıran, çeşitli sivil toplum örgütleriyle toplum yararına sosyal faaliyetlerde bulunma fırsatı sunan, bencil ve çıkarıcı olmayan etkinlikler dinlenme kapsamında değerlendirilmektedir (Mersinli, 2009).

Sürelerine göre boş zaman uzun ve kısa süreli olarak sınıflandırılmaktadır. Süresine göre gerçekleştirilen boş zaman faaliyetleri kullanım şekline göre sportif, yaratıcı, sosyal ve turistik boş zaman olarak ayrılmaktadır. Turistik boş zaman faaliyetlerinin başında insanların tatmak ve öğrenmek istediği gastronomik unsurlar yer alırken insanların merak ettiği yerleri, doğa, su, tarih, müze, ören yeri, müzikal ve sportif etkinlikler turistik boş zaman faaliyeti arasında yer almaktadır. Bireyin zihinsel ve fiziksel gelişimi için gerekli olan boş zaman değerlendirmesini etkileyen bazı faktörler vardır (Mersinli, 2009). Bireyin boş zamanı değerlendirmesine yönelik etki eden faktörler Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Bireyin Boş Zaman Değerlendirmesine Etki Eden Faktörler

Sosyal faktörler	Aile
Kültür ve davranış	Ekonomik faktörler
Sosyal sınıf	Meslek ve gelir
Etkileşim grupları	Demografik faktörler
Yerleşim birimi	Yaş ve cinsiyet
Eğitim	

Kaynak: Mersinli, 2009.

İnsanların zihinsel ve fiziksel yönden keyif aldığı ve kendisini mutlu hissettiği, bireyin isteyerek katıldığı, boş zamanların değerlendirildiği etkinlikler rekreasyon uğraş alanlarının çeşitlenmesini sağlamıştır. (Hazar 2003). Bireyin faaliyetlere katılım şekline göre aktif ve pasif bir rekreasyon sınıflandırması yapılırken aktivitenin yapıldığı konum itibari ile yapılan sınıflandırma kentsel ve kırsal olarak ikiye ayrılmaktadır. Faaliyetlerin yapıldığı alana göre yapılan sınıflandırma açık ve kapalı alan iken; faaliyetlere katılım sayısına göre bireysel ve grup rekreasyonu olarak sınıflandırılmaktadır. Fonksiyonel açıdan ise fiziksel, sosyal, yaratıcı ve zihinsel olarak gruplandırılmaktadır (Ağılönü, 2007; Mersinli, 2009). Rekreasyonel faaliyetlere birey ve toplum açısından ihtiyaç duyulmaktadır. Rekreasyonel faaliyetler bireyi zihinsel ve fiziksel sağlık açısından iyi duruma getirmeye yardımcı olurken toplumsal açıdan kaynaşmayı ve bütünleşmeyi sağlamaktadır (Karaküçük, 2001). Yapılan aktivitenin içeriği, kapsamı ve anlamı

bakımından rekreasyonu diğer aktivitelerden ayıran bazı özellikler vardır. Rekreasyonu diğer aktivitelerden ayıran bazı özellikler Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Rekreasyonu Diğer Aktivitelerden Ayıran Bazı Özellikler

Rekreasyon aktivitesinin gönüllü seçilmesi ve yapılması gerekir.
Aktivitelere zorunlu katılım şartı bulunmamalıdır.
Rekreasyon aktivitesi için boş zaman bulunmalıdır.
Değişik faaliyetler ile rekreasyon aktivitesi yapılabilir.
Yapılan aktivite bireye mutluluk vermelidir.
Rekreasyon uluslararası boyutta uygulanan faaliyetlerdir.
Aktivitelerin kişiye özel bir amacı vardır.
Rekreasyon aktiviteleri kişisel ve toplumsal faydaları içermelidir.
Rekreasyon aktivitelerini rekreasyonistler yürütür.
Aktiviteler açık veya kapalı bir mekânda gerçekleşir.
Aktiviteler toplumun manevi değerlerine uygun olmalıdır.
Rekreasyon aktiviteleri her türlü mevsim ve iklim şartlarına yapılabilir.
Bir aktivite yapılırken ikinci veya üçüncü aktiviteye de katılım sağlanabilir.

Kaynak: Koçyiğit ve Yıldız, 2014.

Rekreasyon etkinlikleri kapsamında gastronomi temalı birçok faaliyet gerçekleştirilmektedir. Gastronomi hijyen kuralları kapsamında insanların damak tadına hitap eden lezzetli yemekleri göze hoş gelecek şekilde hazırlayabilme, yörenin ve ulusun yemek kültürünü yansıtan yemek sanatı olarak tanımlanmaktadır (Dilsiz, 2010). Yunanca "gaster" ve "nomas" sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelen gastronomi (Akbaba ve Kendirci, 2016); temiz ve düzenli mutfaklarda sağlıklı ve lezzetli yiyeceklerin iyi düzenlenmiş sofralarda sunulması olarak tanımlanmaktadır (Hatipoğlu, 2014).

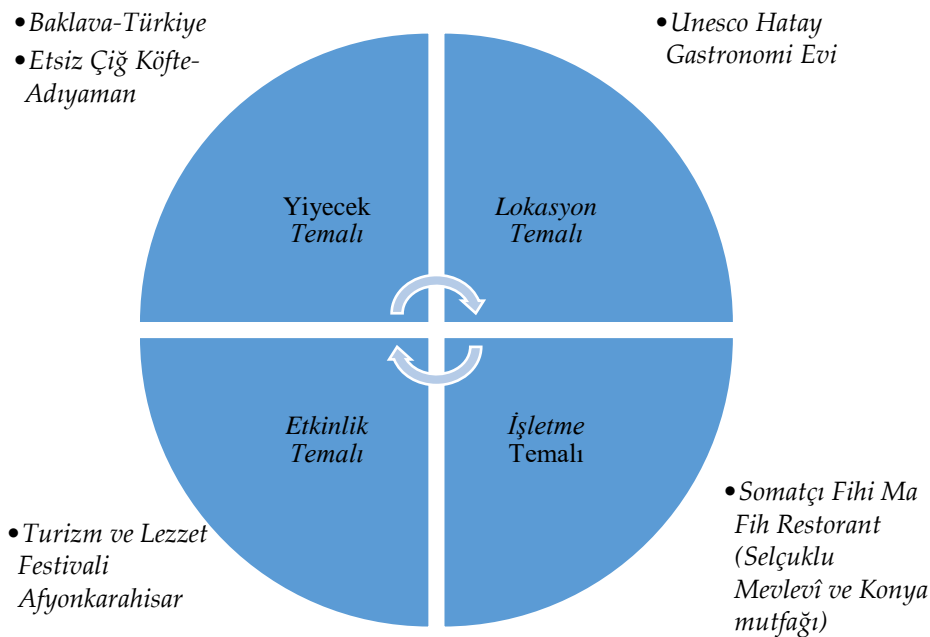
Gastronomi üretim ve tüketim fonksiyonları bağlamında yiyeceklerin tohumundan tarlada yetiştirilmesine, mutfaklarda hazırlanması ve tabakta sunulmasına kadar geçen birçok evreyi içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda gastronomi ile ilgili önemli terimler ortaya çıkmıştır. Gastronomi ile ilgili ortaya çıkan kavramlar arasında "gastro turist, gastronom, gurme, gurman, degüstatör ve gastronomik kimlik" yer almaktadır (Özdemir ve Altner, 2019).

Gastronomik terimler ve ürünler bağlamında gelişen ve alternatif turizm türleri arasında yer alan gastronomi turizmi yöresel, ulusal ve uluslararası yiyecekleri ziyaretçilerin beğenisine sunmakta, yiyeceklerin yapılışını deneyimleme fırsatı vermekte ve destinasyon merkezi için çekim unsuru olarak görülmektedir. Günümüzde dijitalleşmenin etkisi ile birlikte sosyal medya kullanımının artması, ziyaretçilerin deneyimledikleri ürünleri yazılı ve görsel platformlarda paylaşmaları sonucunda gastronomik ürünler daha fazla kitleye ulaşma fırsatı bulmaktadır (Kendir, 2020). Gastronomi turizmi kapsamında bölgeleri ziyaret eden turistler iki grupta değerlendirilmektedir. Birinci grupta tur kapsamında gelen ziyaretçiler ikinci grupta ise bölgeyi bilen ve gastronomik ürünleri tanıyan deneyimli turistler yer almaktadır. Son yıllarda ikinci grupta yer alan turistlerin sayısının giderek arttığı görülmektedir (Bekar ve Belpınar, 2015).

Gastronomik kimlik turistlerin destinasyon merkezi seçiminde önemli rol oynamaktadır. Harrington (2005) gastronomik kimliğin çevre ve kültür temelli oluşan bir kavram olduğunu, gastronomik kimliğin oluşmasında coğrafi konum, iklim ve tarih gibi kültürel unsurlar, yörede yetişen lezzet verici ot ve baharatlar ile halkın üretmiş olduğu gastronomik ürünlerin etkili olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda gastronomik kimliğin çıktıları değerlendirildiğinde yöresel yiyecek ve içecekler destinasyonun tanıtım unsuru olarak dikkat çekmektedir. Gastronomik kimlik bağlamında destinasyon merkezlerinin öne çıkan gastronomik ürünleri arasında yöresel yiyecek ve içecekler, yöresel turizm işletmeleri, festivaller ve yöreye gerçekleştirilen turlar yer almaktadır

(Nebioğlu, 2017). Gastronomik kimliğin oluşmasında etkili olan gastronomik ürünleri Hjalager (2002) yatay, dikey, çapraz ve yerel gelişim aşamaları olarak sınıflandırmıştır. Turizmde yöresel ürünlerin kullanılması yerel gelişim aşaması, coğrafi işaret gibi sistemlerle ürünlerin sertifikalandırılması yatay gelişim aşaması, peynir ve şarap gibi ürünlerin üretildiği alanlara yapılan tur programları dikey gelişim aşaması, araştırma geliştirme merkezlerinin kurulup ürünlerin sosyal medya gibi platformlarda tanıtılması çapraz gelişim aşaması içerisinde yer almaktadır (Hjalager, 2002; Nebioğlu, 2016).

Gastronomik ürünleri deneyimlemek ve tatmak üzere destinasyonu ziyaret eden turistlerin motivasyon kaynakları arasında heyecan, sıradanlıktan kaçış, kültürel, sağlık sorunları, öğrenme, özgün deneyim, fiziksel çevre, psikoloji, sosyalleşme, farklı lezzetler tatma, insani ilişkiler ve statü yer almaktadır (Fields, 2002, Nebioğlu, 2016). Gastronomik turizm ürünleri yiyecek, lokasyon, etkinlik ve işletme temalı olarak dört başlıkta sınıflandırılmaktadır (Nebioğlu, 2016). Turistleri motive eden gastronomik turizm ürünlerin sınıflandırılması Şekil 1’de belirtilmiştir.

Şekil 1. Turistleri Motive Eden Gastronomik Turizm Ürünleri

Kaynak: Nebioğlu, 2016.

Turizm etkinlikleri kapsamında gastronomi temalı turizm faaliyetlerine olan ilginin giderek artmasının temelinde yöresel gastronomik ürünler dikkat çekmektedir. Yöresel gastronomik etkinlikler yerel yönetimlerin yörenin tanıtımı için başvurdukları ilk unsurlardan birisi durumundadır. Bu bağlamda gastronomi temalı festivaller sayesinde destinasyon alanlarının tanıtımı yapılırken turistler yöreye ait gelenek ve görenekleri öğrenme, doğa ve su temalı alanları ziyaret etme, ören yeri gibi tarihi doku hakkında bilgi sahibi olma fırsatı bulmaktadır. Yöresel yiyecek ve içecekleri deneyimleyen ziyaretçiler beğendikleri ürünleri hediye veya daha sonra tüketmek üzere satın alma davranışını göstermektedir (Çetin, Demirel ve Çetin, 2019).

2.2. Rekreasyon Turizmi ve Festivaller

Günümüzde turizmin gelişimine en fazla katkı veren unsurların başında rekreatif faaliyetler gelmektedir. Rekreatif etkinlikler destinasyon merkezine kimlik ve imge kazandırmaktadır. Yapılan rekreatif etkinliklerin sürdürülebilir olması destinasyon merkezinin çekicilik unsuru olarak kabul görmesinde etkili olmaktadır (İskender, 2019). İnsanların yoğun iş temposu ve kalabalık şehir ortamlarından rahatlayabileceği ve kendisini yenileyebileceği alanlara yönelmek

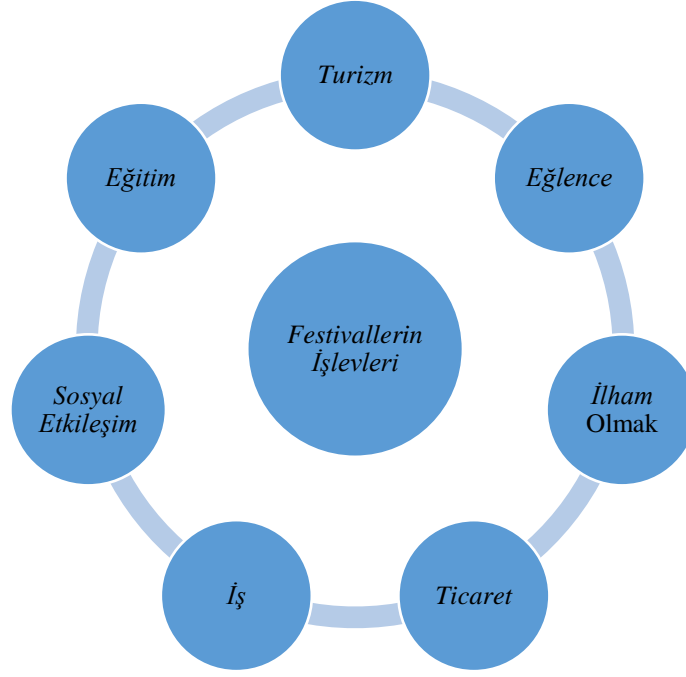
istememesi rekreasyon ve turizm etkinliklerine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirildiği turizm; insanların sosyalleşmesini sağlayan, fiziksel ve zihinsel yönden beklentilerini karşılayan bir etkinlik haline gelmiştir. Deniz, kum ve güneş gibi geleneksel turizm faaliyetleri günümüzde değişim göstermiş ve daha kısa süreli sık yapılan tatil türleri tercih edilir duruma gelmiştir (Can, 2015).

Turizm faaliyetlerinin özellikleri arasında insanların seyahatleri ve oralardaki konaklamaları, insanların bir yere seyahat etmesi ve o alandaki faaliyetlere katılması, yapılan seyahatin yaşanılan yerin dışında olması, turizm için yapılan yer değişikliklerinin bir zaman ile sınırlı olması ve seyahat edilen yerde kazanç getirici bir faaliyette bulunulmaması yer almaktadır. Turizm toplumsal bir olay olup seyahat ve tüketim endüstrisi ile turistik faaliyeti gerçekleştiren kişilerin bütün ihtiyaçlarına cevap veren bir hizmet koludur (Sertkaya, 2001).

Destinasyon merkezinin turistleri çeken turistik ürünlerini turizm işletmeleri, faaliyetler, ulaşılabilirlik, imaj ve çekicilik oluşturmaktadır. Turistik ürünlerin hemen hemen her bölgede standartlaşması turist açısından hoş görünmeyen bir durum olması nedeniyle destinasyon alanlarını farklı ürünler aramaya sevk etmiştir. Bu bağlamda rekreatif aktiviteler ve özgün kültürel yapı farklı turistik ürün olarak turistlere sunulmaktadır (Tarinç ve Keleş, 2021). Gastronomi temalı etkinliklere katılım gösteren rekreasyonel turistler ziyaret ettikleri yörede yiyeceklerini kendileri hazırlayan, daha önce deneyimledikleri yiyecekleri tercih den tutucu yapıdaki turistler olabilmektedir (Kivela ve Crofts, 2006). Özel ilgi turizmüne kapsamında seyahat eden turistler yöreye özgü yiyecek ve içecekleri deneyimlemeyi amaçlamaktadır (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008). Festival gibi büyük etkinliklerin en önemli unsuru olan yemek ve yemek kültürü gastronomik destinasyon imajı oluşturabilmektedir (Kargiglioğlu ve Sormaz, 2021).

Destinasyon merkezlerini ziyaret eden turistlerin çoğunun festival kapsamında yapılan gastronomi etkinliklerine katıldığı, şarap ve peynir gibi yiyecekleri deneyimlediği ve bu faaliyetleri gerçekleştirmek için seyahat ettikleri bilinmektedir. Rekreatif faaliyetlere katılmak için yapılan bu seyahatlerin destinasyon merkezlerine ekonomik kalkınma ve tanıtım gibi birçok faydası bulunmaktadır. Bu bağlamda uluslararası düzeyde birçok destinasyon merkezi gastronomi temalı rekreasyon turizminin önemini farkına varmış ve bu konuda yapılan faaliyetleri destekler duruma gelmiştir (Karakan, 2021).

Eğlence ve şenlik anlamına gelen festival tarım, yemek, şarap, peynir, alışveriş, yöresel el sanatları, din, vb. temaların kullanılarak gerçekleştirildiği kutlamalar olarak tanımlanmaktadır (Çetin, Demirel ve Çetin, 2019). Festival turizmi toplum temelli turizm çalışmalarını destekleyen ve etkinliğin yapıldığı bölgenin tanıtılması ve geliştirilmesini amaç edinen seyahat türü olarak tanımlanmaktadır (Arnold, 1999). İnsanların önemli gün ve gecelerde belirli bir tema kapsamında bir araya gelip kutlamalar yapıp eğlendikleri festivallerin yedi adet işlevi bulunmaktadır. Festivallerin işlevi Şekil 2' de belirtilmiştir.

Şekil 2. Festivallerin İşlevleri

Kaynak: Houghton, 200).

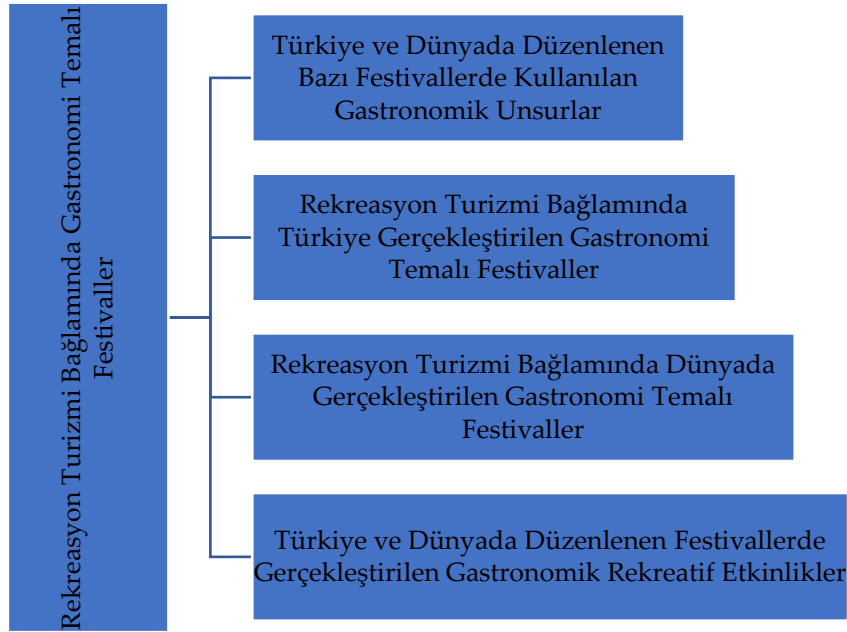
Festivallerin toplumsal barışı sağlamada, kültürel bağ oluşturmada, toplumsal iletişimi arttırmada, destinasyon merkezinin tanıtılmasında ve ekonomik açıdan kalkınmasında, yörenin gelenek ve göreneklerinin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli etkileri bulunmaktadır (Çetin, Demirel ve Çetin, 2019).

3. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan arşiv-doküman tarama yöntemi kullanılmış ve ikincil verilerden yararlanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda yazılı materyaller analiz edilmiştir. Bu bağlamda ilgili literatürden 27 akademik makale, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı il müdürlüklerinin ve yerel yönetimler bazında 30 büyükşehir belediyesinin internet siteleri ile gastronomi alanıyla ilgili 5 sivil toplum örgütünün verileri incelenmiştir. Ayrıca coğrafi işaret portalı verilerine göre Türkiye'de coğrafi işaretli gastronomik unsurların festivallerde kullanılma durumları araştırılmıştır. Ulaşılan veriler içerik analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda Türkiye ve dünyada düzenlenen önemli festivaller hakkında bilgiler ortaya konulmuştur.

4. BULGULAR

Yöresel, ulusal ve uluslararası boyutta gastronomik unsurların kullanıldığı festivallerin sayısı gittikçe artmaktadır. Ziyaretçiler üzerinde duygusal etkiler bırakan gastronomi temalı festivallerde avcılık ve balıkçılık, şarap ve peynir tadımı, vb. rekreatif faaliyetlerin yapıldığı bilinmektedir. Bu festivallerde amatör ve profesyonel düzeyde birçok atölye çalışmasına katılma fırsatı sunulmaktadır. Çalışmanın bu kısmında araştırma kapsamında tespit edilen temalara yer verilmiştir. Araştırma kapsamında tespit edilen temalara ait bilgiler Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Araştırma Kapsamında Tespit Edilen Temalar

4.1. Türkiye ve Dünyada Düzenlenen Bazı Festivallerde Kullanılan Gastronomik Unsurlar

Gastronomik unsurların yer aldığı festivallerin temaları gerçekleştirildiği bölgenin iklim ve bitki örtüsüne bağlı olarak yörede yetişen ürünlere göre değişiklik göstermektedir (Cömert ve Çetin, 2017). Akdeniz Bölgesinde genellikle sebze, meyve, narenciye, kebab türleri, dondurma ve künefe; İç Anadolu Bölgesinde sucuk, pastırma, mantı, üzüm ve etliekmek gibi yemek türleri; Güneydoğu Anadolu Bölgesinde baklava, kebab, antepfıstığı, isot ve çiğ köfte; Karadeniz Bölgesinde bal, balık, çay, sütlaç ve fındık; Doğu Anadolu Bölgesinde peynir, bal, kayısı, kaz ve inci kefali; Ege Bölgesinde sebze, meyve ve ot türleri, üzüm, incir ve kaymak; Marmara Bölgesinde balık, sardalye, zeytinyağı ve kestane üzerine festivaller yapıldığı bilinmektedir (Ekerim ve Tanrısever, 2020). Türkiye ve dünyada düzenlenen bazı festivallerde kullanılan gastronomik unsurlar Tablo 4’te belirtilmiştir.

Tablo 4. Türkiye ve Dünyada Düzenlenen Bazı Festivallerde Kullanılan Gastronomik Unsurlar

Kullanılan Temalar				
Elma	Çay	Domates	Katmer	Kaya tuzu
Gül	Pancar	Pirinç	Antepfıstığı	Mercimek
Tarhana	Kayısı	Bafra pidesi	İsot	Ekmek
Limonata	Tulum peyniri	Bamya	Makarna	Pestil
Karpuz	Beyaz lahana	Üzüm	Yoğurt	Ceviz
Çiğer	Pişmaniye	Asma yaprağı	Peynir	Çilek
Künefe	Cağ kebab	Kuru fasulye	Fındık	Patates
Kiraz	Kaşar peyniri	Kuşburnu	Safran	Bandırma
Boza	Zeytin	Kestane	Pancar	Yenilebilir otlar
Dondurma	Bal	Sütlaç	Sarımsak	Mesir macunu
İncir	Pastırma	Meze	Ayran	Erik
Mantar	Keşkek	Nar	Portakal	Şalgam
Rakı	Pasta	Balık ekmek	Narenciye	Zeytinyağı
Yumurta	Turunçgil	Pilav	Kumpir	Muz
Badem	Çağla	Turp	Tırşik çorbası	Kahve
Çikolata	Leblebi	Pekmez	Alabalık	Orcik
Kadayıf dolması	Gravyer peyniri	Kaz eti	Ayran aşısı	Sucuk
Bezelye	Kaymak	Vişne	Çam fıstığı	Ayva
Ayçiçeği	Biber	Mandalina	Enginar	Kavun
Boyoz	Waffle	Hamsi	Bakla	Şeftali
Kefal balığı	Bademli pilav	Çiğköfte	Burger	Harire tatlısı
Tirit	Gözleme	Havuç	Güveç	Turşu
Dövme sucuk	Tahinli Pide	Mantı	Börek	Madımak
Akçaabat	Kuşburnu	Kestane balı	Gümüş Balık	Siyez Bulguru
Köftesi				
Anzer Balı	Sırık Kebabı	Tereyağı	Mısır	Ahududu
Bira	Şarap	Krep	Soğan	Pizza
Sardalya	Kiraz çiçeği	Mango	Trüf mantarı	Hurma
Saksağan turtası	Dağ ıstiridyesi	Vejetaryen fest	Deniz ürünleri	Istakoz festivali
Kaburga festivali	Salon du Chocolat	Ay kekleri	Limon	Şeker
Bacon	Sokak yemekleri	Süt günleri	Portakal çiçeği	Siirt fıstığı
Dut	Midye			

Kaynak: Cömert ve Çetin, 2017; Ekerim ve Tanrısever, 2020; Gürhani, 2020.

4.2. Rekreasyon Turizmi Bağlamında Türkiye Gerçekleştirilen Gastronomi Temalı Festivaller

Türkiye’de gastronomi temalı festivaller genellikle coğrafi işaretli ürünler, UNESCO dünya mirası listesi, şehirlerin isimleri, ot, sebze ve meyve isimleri ile yemek isimleri kullanılarak düzenlenmektedir. Türkiye’de düzenlenen bazı festivaller bölge, şehir ve festival ismi bağlamında Tablo 5’te belirtilmiştir.

Rekreasyon Turizmi Bağlamında Gastronomi Temalı Festivaller

Tablo 5. Türkiye’de Düzenlenen Bazı Festivaller

Akdeniz Bölgesi	
Antalya Elma Festivali	Adana Kebap ve Şalgam Festivali
Isparta Gül Festivali	Kahramanmaraş Uluslararası Dondurma Festivali
Osmaniye Kiraz Şenliği	Mersin Uluslararası Narenciye Festivali
Burdur Kozağacılar Geleneksel Göce (Tarhana) Şenliği	Hatay Künefe Festivali
Ege Bölgesi	
Afyon Gastro Afyon Lezzet Festivali	Kütahya Geleneksel Gediz Tarhana Festivali
Aydın İncirliova İncir Festivali	Manisa Kırkağaç Kavun Festivali
Denizli Serinhisar Leblebi ve Kültür Festivali	Muğla Bodrum Acı Ot Yemekleri Festivali
İzmir Alaçatı Ot Festivali	Uşak Bal Şenliği
Marmara Bölgesi	
Balıkesir Ayvalık Zeytin Hasadı Festivali	Çanakkale Bozcaada Yerel Tatlar Festivali
Bursa Kestane ve Kestane Şekeri Festivali	Yalova Balık Festivali
Bilecik Kestane Kabağı Festivali	Sakarya Geyve Ayva Festivali
Kocaeli Uluslararası Pışmaniye Festivali	İstanbul Sokak Lezzetleri Festivali
Tekirdağ Boza Festivali	Edirne Uluslararası Bando ve Ciğer Festivali
Kırklareli Demirköy Çilek Festivali	
İç Anadolu Bölgesi	
Nevşehir Kültür Şenlikleri ve Kaymak Festivali	Çankırı Kaya Tuzu Festivali
Ankara Uluslararası Kalecik Karası Festivali	Kırıkkale Yahşihan Yoğurt Festivali
Yozgat Bal ve Kültür Festivali	Kırşehir Kaman Ceviz, Kültür ve Sanat Festivali
Sivas Gemerek Kültür Sanat ve Patates Festivali	Niğde Hıdırellez ve Patates Festivali
Karaman Ermenek Şehrana Şenliği	Konya Gastro Fest
Kayseri Uluslararası Pastırma, Sucuk ve Manti Festivali	Aksaray Ağaçoören Ceviz Festivali
	Eskişehir Mercimek Festivali
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	
Kilis Katmeri ve Kilis Karası Üzüm Festivali	Şanlıurfa İsoot Festivali
Batman Hasankeyf Turizm ve Gastronomi Festivali	Şırnak Kuzu Kırpma Festivali
Adıyaman Çiğköfte Festivali	Diyarbakır Uluslararası Karpuz Festivali
Gaziantep Uluslararası Antepfıstığı Kültür ve Sanat Festivali	Mardin Uluslararası Midyat Kültür ve Sanat Festivali
Siirt Yumurta Bayramı ve Kültür Sanat Şenliği	
Karadeniz Bölgesi	
Bolu Mengen Aşçılar ve Turizm Festivali	Düzce Kirazlı Köyü Kiraz Şenliği
Zonguldak Ormanlı Fındık Festivali	Karabük Safran Festivali
Bartın Kültür, Sanat Turizm ve Çilek Festivali	Bayburt Harman Festivali
Sinop Boyabat Domates Festivali	Samsun Bafra Pidesi Günü
Çorum Osmançık Pirinç Festivali	Amasya Çiçek Bamya Kültür ve Sanat Festivali
Tokat Geleneksel Üzüm ve Yaprak Festivali	Ordu Altın Fındık Kültür ve Sanat Festivali
Giresun Kuru Fasulye Festivali	Trabzon Hamsiköy ve Civar Köy Sütlaç Festivali
Rize Çay ve Turizm Festivali	Artvin Camili Saf Kafkas Arı ve Bal Festivali
Kastamonu Uluslararası Taşköprü Kültür ve Sarımsak Festivali	Gümüşhane Uluslararası Kuşburnu-Pestil, Kültür ve Turizm Şenliği
Doğu Anadolu Bölgesi	
Üzüm ve Orcik Festivali	Muş Beyaz Lahana Festivali
Tunceli Pülümür Geleneksel Bal Festivali	Bitlis Ceviz Festivali
Erzincan Doğa-Kültür ve Tulum Peyniri Festivali	Ağrı Bal Festivali
Hakkari Berçelan Yaylası (Şenlikleri) Festivali	İğdır Geleneksel Kayısı Festivali
Kars Geleneksel Gravyer ve Kaşar Festivali	Ardahan Göle Kaşar Festivali
Van Uluslararası İnci Kefali Göçü Kültür ve Sanat Festivali	Erzurum Geleneksel Yayla Şenlikleri Çağ Kebap Festivali
Malatya Fuarı Uluslararası Kültür Sanat ve Kayısı Festivali	Bingöl Adaklı Karababa Doğa, Kültür, Ceviz ve Bal Festivali

Kaynak: Cömert ve Çetin, 2017; Ekerim ve Tanrıseven, 2020; Gürhani, 2020; www.festivall.com.tr, 2022; www.festtr.com, 2022; www.gezialemi.com, 2022

Türkiye’de bölgelere göre şehirlerde düzenlenen bazı festivaller Tablo 5’te belirtilmiş olup şehirlere göre festivallerin sayısı kültürel yapı, ulaşım imkânı, nüfus oranı, sahip olduğu ürün, tanıtım faktörleri, konaklama imkânları, ekonomik ulaşılabilirlik, festivallerin sürdürülebilirliği ve gösterilen ilgi oranında değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya vb. şehirlerde festivallerin daha sık düzenlendiği bilinmektedir. Bununla birlikte bazı şehirlerde festivallerde yöresel yemeklerin ikram edildiği ancak ana temasının gastronomik unsurlar olmadığı görülmektedir. Bu festivaller arasında Hakkari Berçelan Yaylası şenlikleri yer almaktadır. Yaylada endemik bitkiler ve ters laleler yer alırken festival kapsamında yamaç paraşütü, trekking, dağcılık vb. etkinlikler yapılmaktadır (www.gezialesmi.com,2022).

4.3. Rekreasyon Turizmi Bağlamında Dünyada Gerçekleştirilen Gastronomi Temalı Festivaller

İklim, bitki örtüsü ve coğrafi yapıya göre ülkeler ve bölgelere göre yetişen ürünler farklılık göstermektedir. Dünyada ülkeler sahip oldukları ürünlere göre festivaller düzenleyerek yörenin ekonomik olarak kalkınmasına katkı sağlamaktadır. İnsanlar farklı yörelere rekreasyon turizmi kapsamında seyahat etmekte ve ziyaret ettikleri yörelerdeki rekreatif etkinliklere katılmaktadır. Rekreatif etkinlikler insanlara yeni gastronomik ürünleri deneyimleme ve sosyalleşme fırsatı verip zihinsel ve fiziksel dinlenme fırsatı sunmaktadır (Cömert ve Çetin, 2017). Dünyadaki gastronomi temalı bazı festivaller kıta, ülke ve festival ismi bağlamında Tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6. Dünyadaki Gastronomi Temalı Bazı Festivaller

Avrupa Kıtası	
Belçika Taste of Antwerp	Almanya Weimar Onion Market
Çek Cumhuriyeti Prague Food Festival	İngiltere Brighton: Foodies Festival
Danimarka Copenhagen Cooking	Macaristan Budapest: Gourmet Festival
Fransa Crepe Festival	İtalya Pizza Festivali
Portekiz	Portimão: Sardine Festival
İspanya	La Tomatina
Asya Kıtası	
Çin Soğuk Yemek Festivali	Azerbaycan Şuşa, Gastronomi Festivali
Japonya Kiraz Çiçeği Sakura Festivali	Tayland Tayland Vejetaryen Festivali
Özbekistan Taşkent Pilav Festivali	Vietnam Hmong Yeni Yılı
Hindistan Uluslararası Mango Festivali	
Güney Amerika Kıtası	
Brezilya Festas Juninas	Arjantin Ulusal Üzüm Hasadı Festivali
Kolombiya Domates Savaşı Festivali	Peru Mistura Gıda Festivali
Kuzey Amerika Kıtası	
Amerika Birleşik Devletleri Napa Trüf Festivali	Kanada Vancouver Festivali Dışarı Yemek Festivali
Meksika Mor Şeker ve Zeytin Festivali	
Afrika Kıtası	
Fas Hurma Festivali	Mısır Moulid Al-Nabi
Tunus Uluslararası Ekmek Festivali	
Okyanusya Kıtası	
Avustralya Chinchilla Karpuz Festivali	Yeni Zelanda Hokikita Vahşi Yaşam Yemek Festivali

Kaynak: Cömert ve Çetin, 2017; İrişler ve Özdoğan, 2017; Erciyas ve Yılmaz, 2021; Kılıçhan ve Köşker, 2020; www.thethings.com, 2022; tr.theplanetworld.com, 2022; www.absolutviajes.com, 2022

Dünyada kıtalara ve ülkelere göre düzenlenen bazı festivaller Tablo 6’da verilmiş olup bazı ülkeler incelendiğinde festivallerin genellikle müzik, eğlence ve yemek üzerine yapıldığı

görülmektedir. Gastronomi temalı festivallerin ise en çok çay, zeytin karpuz, ekmek, deniz ürünleri, şarap, peynir ve yöresel yemeklere odaklandığı bilinmektedir (Demirci ve Arabadzhy, 2021).

4.4. Türkiye ve Dünyada Düzenlenen Festivallerde Gerçekleştirilen Gastronomik Rekreatif Etkinlikler

Yayla, akarsu, dağcılık, sağlık, gastronomi vb. turizmin alt türleri içerisinde yer alan kültür turizmi kapsamında gerçekleştirilen etkinlik turizmi kamu ve özel sektör için ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemektedir (Getz, 2007). Kelime anlamı olarak etkinlik "Bir işletmenin, bir kurumun belli bir alandaki eylemi, faaliyeti, aktivite" (sozluk.gov.tr, 2022); turizm kapsamında ise etkinlik boş zamanların değerlendirildiği rekreasyonel bir aktivite olarak tanımlanmaktadır (Karaküçük, 1997). İnsanlar etkinliklere deneyim elde etmek, yeni kişilerle tanışmak, sosyalleşmek, sıradanlıktan kurtulmak ve yeni bir şeyler öğrenmek için katılmaktadır (Sunar, Akmeşe ve Demirtaş, 2020). Kültürel etkinlikler içerisinde yer alan gastronomi festivallerini yerli ve yabancı birçok turist ziyaret etmektedir. Turistlerin festivalleri ziyaret etmesinde etkili olan rekreatif etkinlikler Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7. Festivallerde Gerçekleştirilen Rekreatif Etkinlikler

Workshoplar	Yemek yarışmaları
Gezi programları	Sende dene etkinliği
Sanat atölyeleri	Yerel tatlar yapım atölyesi
Tadım etkinlikleri	Tarladan ürün toplama etkinliği
Yumurta taşıma yarışmaları	Domates fırlatma etkinliği
Süt içme yarışı	Gastronomi şovları
Söyleşiler	Müze ziyaretleri
İçecek taşıma yarışması	Acı biber yeme yarışması
Bağbozumu etkinliği	Kahve pişirme atölyesi
Lokum sarma etkinliği	Keçi kırma etkinliği
Peynir çıkarma şöleni	Karpuz pateni
Karpuz fırlatma	Rekor denemeleri
Yemek fotoğrafçılığı	Yemek atışmaları
Sergi gezileri	Alışveriş
Yöresel pazar gezileri	Evde mutfak dersleri
Smokehouse gezileri	Yöresel mantar arayıcılığı

Kaynak: Kesici, 2012; Özdemir, 2017; Benli, 2020; Karakan, 2021

SONUÇ

Alternatif turizm türleri arasında yer alan gastronomi ve rekreasyon insanların farklı etkinlikleri deneyimlemesine fırsat sunmaktadır. Farklı meslek gruplarında yorucu ve yoğun stres altında çalışan insanların yenilenme ve tazelenmeye ihtiyacı vardır. Gastronomi temalı festivaller yöresel, ulusal ve uluslararası düzeyde dünyanın çeşitli yerlerinde düzenlenmektedir. Bu festivallerde rekreatif faaliyet olarak gastronomi turları, workshop etkinliği, gastronomi müzelerine geziler, tadım günleri, yemek ve içecek yarışmaları, hasat ve bağbozumuna katılım etkinliği, çocuklar için minik şefler mutfak atölyesi etkinliği ve fabrika ziyaretleri gerçekleştirilmektedir.

Dünyada gastronomi temalı festivallerde üzüm, peynir, şarap, deniz ürünleri, ceviz, karpuz, zeytin, sarımsak, pizza, ekmek, yöresel yemekler, domates, yenilebilir otlar, baharatlar, kahve, pirinç, çikolata, çilek, fındık, çay vb. gastronomik unsurlar kullanılmaktadır. Türkiye'de coğrafi işaret ile tescillenmiş ürünlerin festivallerde kullanıldığı görülmektedir. Festivallere katılan insanların sosyal hayata döndüklerinde mutlu ve iş hayatına katıldıklarında performanslarının

daha verimli olduğu bilinmektedir. Dünyada gerçekleştirilen gastronomi temalı rekreasyon turizmi bölgelere ekonomik katkı sağladığı ve çekim unsuru olduğu bilinmektedir. Yerel yönetimler ve ülkeler bu katkının sonucu olarak yapılan etkinlikleri zenginleştirmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için yatırımlarını arttırmaktadır. Festivaller bölgelerin gastronomik kimliğinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca bölgenin altyapı, ulaşım, konaklama, çevre ve doğa yönünden gelişmesine fırsat sunmaktadır.

Günümüzde etkinlik turizmi bağlamında rekreatif faaliyetlerin arttığı görülmektedir. Bu kapsamda gerçekleşen gastronomi etkinlikleri yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. İçeriği her yıl zenginleşen festivallerin yeri ve zamanı değişebilmektedir. Çalışma gastronomik etkinliklerin rekreasyon turizmindeki yerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çalışmanın bundan sonraki araştırmalara kaynak olabileceği düşünülmektedir. İlgili paydaşların ulusal ve uluslararası düzeyde misafir memnuniyeti ve sadakatini sağlayacak gastronomi ve rekreasyon temalı ortak etkinliklerin planlanmasının turizm faaliyetleri açısından olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağlönü, A. (2007). *Yerel yönetimlerde rekreasyon hizmetleri ve model belirleme (Fethiye örneği)*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.
- Akbaba, A. ve Kendirci, P. (2016). Gastronomi turizmi ve coğrafi işaretlemeli ürünler. O. N. Özdoğan (Ed.), *Yiyecek İçecek Endüstrisinde Trendler 2*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Arnold, N. (1999, January). Marketing and development models for regional communities: A Queensland experience. In *Proceedings of the 9th Australian Tourism and Research Hospitality Conference, CAUTHE 1999*.
- Bekar, A. ve Belpınar, A. (2015). Turistlerin gastronomi turizmine ilişkin görüşlerinin milliyetlerine göre değerlendirilmesi. *Journal of Yasar University*, 10(38), 6519–6530.
- Benli, S. (2020). *Gastronomi deneyiminin davranışsal niyete etkisinde gastronomik duyguların rolü: Alaçatı Ot Festivali'ne katılanlar üzerinde bir araştırma*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Doktora Tezi
- Berçelan Yaylası (Şenlikleri) Festivali*. Erişim Tarihi: 04.12.2022, http://www.gezialemi.com/FestivalEtkinlikAyrinti_Y.asp?ID=233&SAYFA=10 adresinden erişilmiştir.
- Can, E. (2015). Boş zaman, rekreasyon ve etkinlik turizmi ilişkisi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-17.
- Cömert, M. ve Çetin, K. (2017). Gastronomi temalı yerel festivaller üzerine bir değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 10(54). <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434677>.
- Çetin, M., Demirel, H. ve Çetin, K. (2019, April). Gastronomi konulu festivaller: Türkiye örneği. In *VIII. National IV. International Eastern Mediterranean Tourism Symposium* (pp. 19-20).
- Demirci, B., ve Arabadzhy, İ. (2021). *Gastronomi temalı festivaller: ukrayna örneği. multidisipliner turizm çalışmaları*, 84.İçinde, G.S. Ergün (Ed.), *Multidisipliner Turizm Çalışmaları*, ss. 84-93, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Deveci, B., Türkmen, S. ve Avcıkurt, C. (2013). Kırsal turizm ile gastronomi turizmi ilişkisi: Bigadiç örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(2), 29-34.
- Dilsiz, B. (2010). *Türkiye'de gastronomi ve turizm (İstanbul örneği)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dirlik, R. ve Köroğlu, Ö. (2021). Açık alan rekreasyon faaliyetlerinin yaşam doyumuna etkisi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 8(1), 48-72.
- Dünyanın En Lezzetli Yemek Festivalleri*. Erişim Tarihi 27.11.2022, <https://tr.theplanetworld.com/11848-world-s-most-appetizing-food-festivals> adresinden erişilmiştir.

- Dünyanın En İyi 15 Yemek Festivali. Erişim Tarihi: 12.12.2022, <https://www.thethings.com/15-best-food-festivals-in-the-world/> adresinden erişilmiştir.*
- Ekerim, F. ve Tanrısever, C. (2020). Türkiye gastronomi festivalleri ve haritalandırılması. (Gastronomy Festivals and Their). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3), 2277-2297.
- Erciyas, N., ve Yılmaz, İ. (2021). Gastronomi turizminin gelişiminde gastronomi festivalleri ve Türkiye'deki mevcut durum. *ART/Icle: Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 1(1), 91-108.
- Etkinlik nedir? Erişim Tarihi: 11.12.2022, <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.*
- Fields, K. (2002). Demand for the Gastronomy Tourism Product: Motivational Factors. Hjalager A. M., Richards G. (Ed.), *Tourism and Gastronomy*, içinde (s. 36-50). Londra ve New York.
- Getz, D. (2007). The world of planned events, *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*, Butterworth-Heinemann, Elsevier.
- Güneş, G. (2021). Boş zaman, rekreasyon ve turizm: Kavramsal çerçeve. G. Güneş ve F. Varol (Ed.), *Rekreasyon Disiplinler Arası Yaklaşımlar ve Örnek Olaylar* içinde (s.1-27). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Gürhani, E. (2020). *Festival başarı algısının festival deneyimi, imaj ve sadakate etkisi: Mersin Narenciye Festivali Örneği*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gastronomi Ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (2008). *Turistik ürün çeşitlendirmesi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Hatipoğlu, A. (2014). *Osmanlı saray mutfağının gastronomi turizmi çerçevesinde incelenmesi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı. Doktora tezi.
- Harrington R., J. (2005) Defining gastronomic identity. *Journal of Culinary Science and Technology*, 4(2-3), 129-152., DOI: 10.1300/J385v04n02_10.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve animasyon*, 2. Baskı. Detay Yayınları, Ankara.
- Hjalager, A. M. ve Richards, G. (Eds.). (2002). *Tourism and gastronomy* (Vol. 11). London: Routledge.
- Houghton, M. (2001). The propensity of wine festivals to encourage subsequent winery visitation. *International Journal of Wine Marketing*.
- İngüler, F. ve Özdoğan, O. N. (2017). Food Festivals As A Gastronomic Event And Attendees' motivations: The Case Of International Urla Artichoke Festival. *Main Sponsor*, 85.
- İskender, A. (2019). Boş zaman ve rekreasyon ile turizm arasındaki ilişki üzerine akademik bir araştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(1), 50-59.
- Karakan, H. İ. (2021). Gastronomi temalı rekreasyon etkinlikleri. <https://www.researchgate.net/profile/Halil-Karakan-2/publication/357312373>.
- Karaküçük, S. (2001). *Rekreasyon boş zamanları değerlendirme*. 4. Baskı. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon boş zamanları değerlendirme kavram, kapsam ve bir araştırma*. Seren Ofset, Ankara.
- Kargiglioğlu, Ş. ve Sormaz, Ü. (2021). Rekreasyon ve gastronomi. G. Güneş ve F. Varol (Ed.), *Rekreasyon Disiplinler Arası Yaklaşımlar ve Örnek Olaylar* içinde (s.363-378). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kendir, H. (2020). Gastronomik lezzetlere yönelik çevrimiçi turist deneyimlerinin incelenmesi: Edirne Tava Ciğeri Örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3): 408-423.
- Kesici, M. (2012). Kırsal Turizme olan talepte yöresel yiyecek ve içecek kültürünün rolü. *KM Sosyal ve Ekonomi k Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 33-37.
- Kılıçhan, R., ve Köşker, H. (2020). Participation motivation of visitors of local foodthemed gastronomy festival. *Journal of Tourism And Gastronomy Studies*, 8 (1), 78-91.

- Kivela, J. ve Crotts, J. C. (2006). Tourism and gastronomy: gastronomy's influence on how tourists experience a destination. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 30(3), 354-377. <https://doi.org/10.1177/1096348006286797>.
- Koçyiğit, M., ve Yıldız, M. (2014). Yerel yönetimlerde rekreasyon uygulamaları: Konya örneği. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 2), 211-223.
- Mersinli, D. (2009). *Yerel yönetimlerde spora yönelik rekreasyon hizmetleri ve büyükşehir belediyelerinin rekreasyonel faaliyetlere olan yaklaşımlarının değerlendirilmesi*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Mısır festivalleri*. Erişim tarihi: 25.11.2022, <https://www.absolutviajes.com/tr/egipto/principales-festivales-de-egipto/> adresinden erişilmiştir.
- Nebioğlu, O. (2017). Gastronomik kimlik ve gastronomik turizm ürünlerinin sınıflandırılması üzerine. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 39, 60.
- Nebioğlu, O. (2016). *Yerel gastronomik ürünlerin turizmde kullanılmasını etkileyen faktörler*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı. Doktora tezi.
- Özdemir, G. ve Altınar, D. D. (2019). Gastronomi kavramları ve gastronomi turizmi üzerine bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 1-14.
- Özdemir, M. (2017). *Giresun yayla şenlikleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı. Doktora Tezi.
- Sertkaya, Ş. (2001). *Bartın ili bölgesinin turizm ve rekreasyon potansiyelinin saptanması ve değerlendirilmesi üzerine bir araştırma*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı. Doktora tezi.
- Sunar, Ö. G. H., Akmeşe, K. A., ve Demirtaş, Ö. Ü. N. (2020). Etkinlik turizmi. A. Ateş ve K.A. Akmeşe (Ed.), *Turizmde güncel konular* İçinde (s.s.3-28) İKSAD Yayınevi.
- Tarınç, A. ve Keleş, H. (2021). Alternatif turizm türü kapsamında festivaller. M. C. Birinci, Ö. Yayla (Ed.), *Rekreasyon ve Turizm Araştırmaları* içinde (ss. 97-117). Çizgi Kitabevi, Konya.
- Yeme-İçme Festivalleri*. Erişim Tarihi: 27.11.2022, <https://festivall.com.tr/fest-kategori/13/yeme-icme/> adresinden erişilmiştir.

Batı Karadeniz Bölgesi Yöresel Yemeklerinin Tanıtımı: Kaymakamlık ve İlçe Belediyesi Web Siteleri Üzerine İçerik Analizi

Promotion of Local Food of the Western Black Sea Region: A Content Analysis on the Governor's and District Municipality Websites

İbrahim YILMAZ¹, Nurettin AYZAZ²

^{1,2}Karabük Üniversitesi, Safranbolu
Turizm Fakültesi, Karabük

ORCID:

İ.Y.:0000-0002-3498-1439

N.A.: 0000-0003-2117-2015

Corresponding Author:

İbrahim YILMAZ

Email:

ibrahimyilmaz@karabuk.edu.tr

Citation: Yılmaz, İ. ve Ayaz, N. (2023). Batı Karadeniz Bölgesi yöresel yemeklerinin tanıtımı: Kaymakamlık ve ilçe belediyesi web siteleri üzerine içerik analizi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 245-256.

Submitted: 20.03.2023

Accepted: 31.03.2023

Özet

Çalışmanın temel amacı destinasyonların ziyaret nedenleri arasında gösterilen yöresel yemeklerin yerel yönetimde önemli bir yeri olan kaymakamlık ve ilçe belediyeleri web sayfalarında görsel ve metinsel olarak paylaşılan içeriklerin analizinin yapılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Batı Karadeniz bölgesinde bulunan 6 ilin (Kastamonu, Bartın, Karabük, Bolu, Zonguldak ve Düzce) kaymakamlık ve ilçe belediyesi web sayfalarında bulunan yöresel yemeklere yönelik 58'i görsel (%32) ve 124'ü ise (%68) metinsel toplam 182 adet veri içerik analiz yöntemine uygun olarak analiz edilmiştir. İnceleme sonucunda metinsel verilerin görsel verilere göre daha fazla olduğu, belediye web sayfalarının kaymakamlık web sayfalarına göre daha fazla yöresel yemek tanıtım materyaline yer verdiği görülmüştür. Ayrıca Batı Karadeniz Bölgesi özelindeki bazı kaymakamlık ve ilçe belediyelerinin web sayfalarında yöresel yemeklerin tanıtımına yönelik herhangi bir materyal bulunmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yöresel Yemek, Tanıtım, Kaymakamlık, İlçe Belediyesi, İçerik Analizi, Batı Karadeniz Bölgesi.

Abstract

The main purpose of the study is to analyze the content shared visually and textually on the web pages of the district governorship and district municipalities, which have an important place in local government, of local dishes, which are among the reasons for visiting destinations. For this purpose, A total of 182 pieces of data, 58 (32%) of which were visual and 124 (68%) were textual. on local food on the web pages of the district governorship and district municipalities of 6 provinces (Kastamonu, Bartın, Karabük, Bolu, Zonguldak and Düzce) in the Western Black Sea region were analyzed in accordance with the content analysis method. As a result of the examination, it was seen that the textual data were more than the visual data, and the municipality web pages included more local food promotion materials than the district governor's web pages. In addition, it has been determined that there are no materials for the promotion of local dishes on the web pages of some district governorships and district municipalities in the Western Black Sea Region.

Keywords: Local Food, Promotion, District Governorship, District Municipality, Content Analysis, Western Black Sea Region.

1. GİRİŞ

Belirli bir bölgedeki gıda ürünleriyle ya da farklı bölgelerde belirli bir yöreye ait olan tekniklerle üretilen yöresel kimliğe sahip olan yemekler, yöresel yemek olarak tanımlanmaktadır (Nummedal ve Hall, 2006). Bu yemekler; düğün, bayram veya bölgeye özgü özel günlerde tüketilme özelliği ve bölgeye ait yaşanmışlıklara sahipliği nedeniyle diğer yemeklere göre öne çıkartılmaktadır (Büyüksalvarcı vd., 2016). Özellikle turistik bir ürün olarak pazarlanabilirliği tartışılmaktadır (Ayaz ve Türkmen, 2018; Apak ve Gürbüz, 2018; Ayaz vd., 2021).

Turist deneyimi bağlamında yiyecek tüketimi önemli temel unsurlar arasındadır (Hall ve Sharples, 2003). Yemek yeme; güzel anlarını yaşama için bir hizmet alanı olup, bu alanda yöresel yemekler, çekiciliği artırma ve unutulmaz deneyimler yaşatma boyutlarıyla son yıllarda turizm faaliyetlerine sıkça dahildir (Serçeoğlu, 2014). Yerel yiyeceklerin günlük yemeklerden farklı olması nedeniyle turistler tarafından çekici kabul edildiği ve daha fazla para harcama eğilimini oluşturduğu gerçeğinden hareketle destinasyonların sürdürülebilir gelişimi ve sürdürülebilir bir turizm deneyimine ulaşılması için yöresel yemekler oldukça faydalı araçlardır. (Zhang vd., 2019). Birçok ülke için yöresel yemekler; turizm pazarını temsil eden yeni bir ürün olarak benzersiz bir rekabet avantajı oluşturma gücüne sahiptir. Bu bağlamda yerel mutfak, destinasyon veya işletmeye ek çekicilik unsuru oluşturma yönüyle turistleri bölgeye çekmeye oldukça yardımcıdır (Bekar ve Zağralı, 2015). Bununla birlikte bu ürünlerin başarısı etkin bir şekilde tanıtılmasına bağlıdır (Ayaz vd., 2021).

Yerel yönetimlerin web sayfaları potansiyel destinasyonlar, faaliyetler ve hizmetler hakkında bilgi arayan tüketiciler ve ilgili bölgeyi ziyarete gelen ya da gelmeyi planlayan turistler için bir araştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, önemli bilgilerin verimli ve ilgi çekici sunumunu sağlayan bu web sayfaları yöresel yemeklerin tanıtımı ve pazarlanması için önemli materyaldir (Hornig ve Tsai, 2010; du Rand vd., 2003).

Bu araştırmada Batı Karadeniz Bölgesi içerisinde yer alan Kastamonu, Bartın, Karabük, Bolu, Zonguldak ve Düzce illerindeki kaymakamlık ve ilçe belediyelerinin web sitelerinde bölgelerine özgü yöresel yemeklerin tanıtımına yönelik görsel ve metinsel veriler, içerik analizi kapsamında incelenmektedir. Kaymakamlık ve ilçe belediyeleri düzeyinde yöresel yemeklerinin tanıtım faaliyetleri üzerine mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yerel gıda ürünleri, yerel olarak işlenmiş ve bölgesel olarak markalaşmış, yerel veya bölgesel kimliğe sahip ürünlerdir (Nummedal ve Hall, 2006; Kim vd., 2009). Bu ürünler turizmde bir kaynak olarak hizmet sağlayıcılar, destinasyonlar, bölgeler veya ülkeler tarafından restoran, otel ve destinasyon markalaşması gibi pazarlama faaliyetleri ve genel olarak bölgesel kalkınma için kullanılabilir (Gyimóthy ve Mykletun, 2009). Yerel yemeklerin tadına bakmak hem kültürel bir etkinlik hem de eğlence işlevi gördüğü için turizm deneyiminin önemli bir parçası olup turistlerin destinasyonlarda tatları ve farklı gelenekleri tanımada önemli rol oynar (Fields, 2002; Kivela ve Crotts, 2006). Bu yiyecekler, yalnızca bir turistik çekicilik değil aynı zamanda destinasyonun imajının şekillenmesinde de oldukça yardımcıdır (Cohen ve Avieli, 2004). Bununla birlikte birçok yöresel gıdanın teslimat/nakliye sırasında bozulma olasılığı, daha çok kısa mesafeli nakliyyeyi cazip kılmakta ve yerel gıdaların üretildiği yerlerde tüketilmesi öne çıkartılmaktadır (Fei vd., 2020). Bu sayede ziyaretçi çekmede önemli bir unsur olarak görülen yöresel yemeklerin yerel ekonomiyi canlandırabileceğine, istihdam yönüyle turizminin sürdürülebilirliğine katkı sağlayabileceği öngörülmektedir (Çapar ve Yenipınar, 2016).

Yiyecek tüketimi, turist deneyiminin temel unsurlarından biridir (Hall ve Sharples, 2003). Bazı turistler için yemek, sadece açlığı yatıştırmak için düşünülse de farklı tatları deneyimlemek için motive olan turistler için seyahatin önemli bir parçası olarak hizmet eder. Ayrıca turistlerin üretim aşamalarına tanık olması yöresel gıdalara olan ilgiyi arttıran sebepler arasındadır (Bianchi ve Mortimer, 2015). Yiyecekler, turistlerin destinasyon ziyaretlerinde yaptıkları harcamaların yaklaşık üçte birini oluşturma ve kültürel değerlerin yeni kuşaklara aktarılması açısından da önemlidir (Mızrak vd., 2017).

Yöresel yemekler giderek turistlerin seyahat motivasyonunun odak noktası haline gelmektedir. Bu yönüyle destinasyonların bu yemekleri tanıtmaya ve canlandırma çabaları hız kazanmaktadır. Bu ürünler yerel halk için bir gurur kaynağı ve ziyaretçiler için otantik deneyimler yaşama fırsatı olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yöresel yemeklerin turistler tarafından kabul görmesi yöre kültürü ve bölgelerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Ziyaretçilerin yöresel yemekleri talep etmesi, kültürel bir etkinlik olarak bölgenin ömrünü turizmine katkı sağlar (Kim ve Eves, 2012). Özellikle bazı bölgelerde tüketicilerin ürünlere yönelik algılarının yüksek olması, o bölgede turizm olgusunun sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir (Vrontis vd., 2021). Yöresel yemekler, eşsiz bir tatil deneyimi sunma özellikleri ile destinasyonların ekonomik, sosyokültürel ve çevresel gelişimine katkı sağlar ve destinasyonunu ziyaret etme niyetini artırır (Galati vd., 2021). Bu bağlamda destinasyonlarını sürdürülebilir kılmak isteyen topluluklar, kendine has özellikleri olan ve taklit edilmesi zor yöresel yiyeceklerini pazarlamaya odaklanmalıdır (Akdağ ve Üzülmüş, 2017; Özkan ve Aydın, 2018).

İnternet, günümüzde bilgiye ulaşımında en kısa ve zahmetsiz yol olup resim, yazı, ses ve video yapısındaki pek çok veriye etkileşimli bir şekilde ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Kurum ve kuruluşlar, internet sayesinde birçok kullanıcıya daha düşük maliyetle, kalıcı bilgiyi aktarabilmekte, iletişime geçebilmekte ve geribildirim sağlama olanağına sahip bulunmaktadır. Bu özellikleri ile web sayfaları tanıtım faaliyetlerini daha az zahmetle icra etmede oldukça yardımcıdır (Elden, 2003; Sayımer, 2012; Okay ve Güçdemir, 2011).

İnternet anında büyük miktarda bilgi sunması nedeniyle, turizm endüstrisinde özellikle otel ve seyahat acentaları için önemli bir destinasyon pazarlama ve tanıtım aracı olarak önemli hale gelmektedir (Brey vd., 2007; Choi vd., 2007). Web sayfaları bölgesel turizmi ve yerel gıda tüketimini teşvik etme konusunda büyük bir potansiyele sahip olma ve diğer tanıtım ve reklam araçlarıyla karşılaştırıldığında nispeten ucuzluğu nedeniyle popülerliğini artırmaktadır (Standing ve Vasudavan, 2000). Bununla birlikte etkili bir web sitesinin küresel kitlelere dünyanın her yerinden günün 24 saati erişilebilir olması çok önemlidir.

Turizm pazarlaması ve bölgesel ürünlerin tanıtılması göz önünde bulundurulduğunda web sitelerinin düzenli olarak güncellenmesi gerekmektedir (Lin ve Huang, 2006). Çünkü, turistler, kurum web sayfalarını destinasyon hakkında bilgi almak için ziyaret etmektedir (Ho ve Liu, 2005). Özellikle gastronomi turizminde tanıtım ve destinasyonun algılanan gastronomik imajında doğrudan etkileme ve sanal bir deneyim oluşturma yönüyle web siteleri, öne çıkmaktadır. Bir web sitesinin bilgi, grafik ve fotoğrafları birçok şekilde sunma biçimi ve mesajların ziyaret edenler tarafından nasıl algılandığına odaklanması beklenmektedir (Rosen ve Purinton, 2004).

3. YÖNTEM

Nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı bu çalışmada Batı Karadeniz Bölgesi içerisinde yer almakta olan Kastamonu, Bartın, Karabük, Bolu, Zonguldak ve Düzce illerindeki kaymakamlık ve ilçe belediyelerinin internet sitelerinde yöresel yemeklere ilişkin yer alan görsel ve metinsel veriler incelenmektedir. İçerik analizi yönteminin uygulama sürecinde araştırma problemi, örneklem ve

analiz birimleri, kullanılacak kategorilerin belirlenmesi, kodlama ve güvenilirlik aşamalarının gerekliliği öne çıkartılmaktadır (Harris, 2001).

Batı Karadeniz Bölgesi özelinde kaymakamlık ve ilçe belediyeleri düzeyinde yöresel yemeklere ilgi ve tanıtım düzeyinin ortaya konulmasının problem edinildiği bu araştırmada örnekleme; Kastamonu, Bartın, Karabük, Bolu, Zonguldak ve Düzce illerindeki kaymakamlık ve ilçe belediyelerinin 14-18 Kasım 2022 tarihleri arasında incelen web sayfaları içerisindeki yöresel yemeklere ilişkin görsel ve metinsel içerikler oluşturmaktadır. Belediye ve kaymakamlık resmî web siteleri analiz birimi olarak kabul edildiği çalışmada, yöresel yemeklerin tanıtımına yönelik 58 görsel ve 124 metinsel veri, iki araştırmacı tarafından kaymakamlık ve belediye web sitesinde dağılım durumu, menü alt grubu, illere göre menü alt grubu, standart reçeteye sahiplik durumu ve uygulanabilirlik durumlarına göre kodlanmıştır. Verilerin güvenilirliğinde Cohen (1960) tarafından nitel araştırmalar için önerilen Kappa Analizi (iki değerlendirici arasında karşılaştırmalı uyumu ölçen istatistik yöntemi) esas alınmış ve Kappa skoru 1,00 olarak hesaplanmıştır.

4. BULGULAR

Araştırma sürecinde yöresel yemeklerin tanıtımına yönelik kaymakamlık ve ilçe belediyesi web sitelerinde Tablo 1’de görüldüğü üzere toplam 182 adet içeriğe ulaşılmıştır.

Tablo 1. Yöresel Yemek İçeriklerinin Kurumlara Göre Dağılımı

Veri Türü	Belediye		Kaymakamlık		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Görsel	55	40	3	6	58	32
Metinsel	82	60	42	94	124	68
Toplam	137	75	45	25	182	100

Ulaşılan içeriklerin 58’i görsel (%32) ve 124’ü ise (%68) metinseldir. Ayrıca yöresel yemeklerin tanıtımına yönelik ulaşılan içeriklerin 137 tanesi (%75) ilçe belediyesi, 45 tanesi (%25) ise kaymakamlık web sitelerinde yer almaktadır.

Tablo 2. Yöresel Yemeklerin İllere Göre Dağılımı

İller	Belediye		Kaymakamlık		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kastamonu	72	53	1	3	73	40
Bolu	55	40	11	24	66	36
Karabük	0	0	31	67	31	17
Düzce	10	7	0	0	10	6
Zonguldak	0	0	1	3	1	0,5
Bartın	0	0	1	3	1	0,5
Toplam	137	75	45	25	182	100

Yöresel yemeklerin illere göre dağılımının Tablo 2’de gösterilen şekilde dağılımı tespit edilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere yöresel yemek içeriği bakımından 73 içerikle Kastamonu ilk sıra yer almıştır. Bu bölgeyi 66 içerikle Bolu, 31 içerikle Karabük, 10 içerikle Düzce ve 1’er içerikle Zonguldak ve Bartın illeri takip etmektedir. İçeriklerin kurum bazında kıyaslaması yapıldığında belediyelerin 137 içerikle (%75) 45 içerikli kaymakamlıklara (%25) göre daha fazla yöresel yemek tanıtımına yer verdiği görülmektedir.

Tablo 3. Yöresel Yemeklerin İlçelere Göre Dağılımı

İlçeler	Belediye		Kaymakamlık		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Mudurnu (Bolu)	46	33	0	0	46	24
Eflani (Karabük)	0	0	30	66	30	16
Tosya (Kastamonu)	22	16	0	0	22	12
Devrekani (Kastamonu)	13	10	0	0	13	7
Küre (Kastamonu)	13	10	0	0	13	7
Daday (Kastamonu)	10	8	1	2	11	6
Akçakoca (Düzce)	10	8	0	0	10	6
Yeniçağ (Bolu)	9	6	0	0	9	5
Mengen (Bolu)	0	0	6	14	6	4
Seydiler (Kastamonu)	6	4	0	0	6	4
Kıbrısık (Bolu)	0	0	5	12	5	3
Taşköprü (Kastamonu)	5	3	0	0	5	3
Azdavay (Kastamonu)	2	1	0	0	2	1
İhsangazi (Kastamonu)	1	1	0	0	1	0,5
Çaycuma (Zonguldak)	0	0	1	2	1	0,5
Amasra (Bartın)	0	0	1	2	1	0,5
Ovacık (Karabük)	0	0	1	2	1	0,5
Toplam	137	75	45	25	182	100

Batı Karadeniz Bölgesi içerisinde belediye web siteleri düzeyinde ise en çok tanıtıma yer veren ilçe 46 içerikle Bolu ilinin Mudurnu ilçesidir. Bu ilçeyi Kastamonu'ya bağlı Tosya 22 içerik ile takip etmektedir. Yine Kastamonu iline bağlı Devrekani ve Küre ilçeleri 13'er içerikle üçüncü sırada izlemektedir. Kaymakamlık web siteleri düzeyinde ise en çok tanıtıma yer veren ilçe 30 içerikle Karabük ilinin Eflani ilçesidir. Bu ilçeyi Bolu'ya bağlı Mengen 6 içerikle ve yine Bolu'ya bağlı Kıbrısık ilçesi 5 içerik ile takip etmektedir. Bu ilçeleri 1'er içerikle Kastamonu'ya bağlı Daday, Zonguldak'a bağlı Çaycuma, Bartın' a bağlı Amasra ve Karabük' e bağlı Ovacık ilçeleri takip etmektedir. Bununla birlikte Kastamonu ilinde Abana, Ağlı Araç, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin, Doğanyurt, Hanönü, İnebolu, Pınarbaşı ve Şenpazar; Bolu ilinde Dörtdivan, Gerede ve Seben; Düzce ilinde Kaynaşlı, Çilimli, Gümüşova, Gölyaka, Yığılca ve Cumayeri ilçelerinde; Zonguldak ilinde Alaplı, Devrek, Gökçebey, Kilimli, Ereğli ve Kozlu ilçelerinde; Bartın ilinde Kurucasıle ve Ulus ilçelerinde; Karabük ilinde ise Yenice, Safranbolu ve Eskipazar ilçelerinde kaymakamlık veya belediye düzeyinde herhangi bir yöresel yemek tanıtımı içeriğine rastlanmamıştır. Bu ilçelerden turistik destinasyon konumunda olan Cide ve Safranbolu ilçelerinde tanıtım içeriğinin yer almaması dikkat çekmektedir.

Tablo 4. Yöresel Yemeklerin Menü Alt Gruplarına Göre Dağılımı

Menü Alt Grubu	Belediye		Kaymakamlık		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Aperatifler	10	7	2	4	12	7
Çorbalar	11	8	3	7	14	8
Hamur İşleri	49	37	15	33	64	35
Ana Yemek	33	24	11	24	44	24
Tatlılar	34	24	14	32	48	26
Toplam	137	75	45	25	182	100

Araştırma kapsamında kaymakamlık ve ilçe belediyesi web sitelerindeki yöresel yemeklerin menü alt gruplarına göre "aperatif", "çorba", "hamur işleri", "ana yemek" ve "tatlı" olarak beş alt menü grubunda kodlaması Tablo 4'te gösterilen biçimde gerçekleştirilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü

üzere kaymakamlık ve belediye web sitelerinde yöresel yemeklere ilişkin tanıtımda menü alt gruplarına en fazla oranın %35 oranla hamur işleri olduğu, hamur işlerini %26'lık oranla tatlıların ve %24'lük oranla ana yemeklerin takip ettiği görülmektedir. Aperatifler ise %7'lik oranla yöresel yemekler içerisinde en düşük yüzdeye sahiptir.

Tablo 5. Kastamonu İline Özgü Yöresel Yemeklerin Menü Alt Gruplarına Göre Dağılımı

Menü Alt Grubu	Yemekler	Toplam	Yüzde (%)
Aperatifler	Ispanaklı mıhlama, mantarlı mıhlama, soğanlı mıhlama.	3	4
Çorbalar	Tarhanana çorbası, toyga aşı, cevizli tarhana, oğmaç/uğmaç çorbası, kara çorba.	5	7
Hamur İşleri	Bişi, bazlama, kül çöreği, düğün böreği, köle hamuru, mantı, sac cizlemesi, gözleme, alt-üst böreği, fincan böreği, küre böreği, lahana böreği, katmer/gatmer, cizleme, ispanak-patatesli börek, su böreği, burmalı çörek, mancarlı pide, peynirli gözleme, cevizli gözleme, iç yağlı çörek, mısır çöreği, kete, kül çöreği, tarhanalı çörek, içli yufka.	26	35
Ana Yemek	Tosya pilavı, caba (Keşkek), kabak saçalaması, lahana saçalaması, banduma/ıslama, etli ekmek, ekşili pilav, haluşka, simit tiridi, püryan-kuyu kebabı, patlıcan dolması, kuzu doldurma, kavurma, yaprak sarması (karahaber), kelem sarması, pançar sarması, müsellim sarması, etli patates paçası oturtması, anakız pilavı, döner.	20	27
Tatlılar	Pekmezli un helvası, çekme helva, taş kadayıf, erik pelverdesi, cırcık tatlısı, samsı, göz göz tatlısı, pekmez, ahlat pestili, şura baklavası, sarı burma, kavut, kalbur tatlısı, yoğurt tatlısı, hasude (paluze), kabak tatlısı, gül baklava, su muhallebisi, sütlaç, lokma.	19	27

Menü grupları baz alınarak oluşturulan sınıflandırmada Kastamonu ili ile özdeşleştirilen yöresel yemekler Tablo 5'te gösterilen biçimde 3 aperatif, 5 adet çorba, 26 adet hamur işi, 20 adet ana yemek ve 19 adet tatlı olmak üzere kategorize edilmiştir. Kastamonu ili menü alt gruplarına bakıldığında en fazla oran %35 ile hamur işlerinde ortaya çıkmıştır. Hamur işlerini %27'lik oranlarla ana yemek ve tatlılar izlemektedir. Çorbalar (%7) ve aperatifler (%4) yöresel yemekler içerisinde en az grupları oluşturmuştur.

Tablo 6. Bolu İline Özgü Yöresel Yemeklerin Menü Alt Gruplarına Göre Dağılımı

Menü Alt Grubu	Yemekler	Toplam	Yüzde (%)
Aperatifler	Boz armut turşusu, kelem (lâhana) turşusu, keş (kesik),	4	6
Çorbalar	Oğmaç çorbası, tarhana çorbası, kızılıcak tarhanası çorbası, uhut çorbası, düğün çorbası, erişte çorbası, Mengen bulgur çorbası.	7	10
Hamur İşleri	Mudurnu böreği (Kıymalı), patatesli börek, ıspanaklı börek, kaşık sapı, yağlı gözleme, kabaklı gözleme, hamursuz (cevizli çörek), sini makarnası (Keşli, cevizli su böreği), kalbur malağı, sıkma, malak, bazlamaç, cızlama, ıslama, katmerli, yufka (saç), su böreği, yufka böreği, patatesli pide, patlıcanlı pide, lor peynirli pide, kabaklı pide, ıspanaklı pide, Kıbrısık kurusu (kürül).	24	36
Ana Yemek	Etlı kuru fasulye, etli patates, göveç, yoğurtlu mancar, yoğurtlu fasulye, yoğurtlu bakla, patates piyazı, fasulye piyazı, keşkek, yaprak sarması, lâhana dolması, mungen pilavı, kedi batmaz (gotarma, cotarma, hotturma), kaldırık dolması, mungen kuzu güveç,	15	23
Tatlılar	Un helvası (basma helva), depme helva (Saray helvası), mudurnu baklavası, fırında tatlı kabağı, palize (nişastadan yapılan muhallebi), kalıp tatlısı, köpük helva, tırtıl tatlısı, armut hoşafı, topal hoşafı, kızılıcak şurubu, korava (kızılıcak konsantresini şurubu), alıç pestili, kuşburnu pestili, mungen usulü hoşmerim, oklava tatlısı, uhut.	16	24

Bolu iline özgü olduğu düşünölen yöresel yemeklerin dağılımı 4 adet aperatif, 7 adet çorba, 24 adet hamur işi, 15 adet ana yemek ve 16 adet tatlı olmak üzere Tablo 6'da gösterilen biçimde tespit edilmiştir. Menü alt gruplarında en fazla oran, %36 ile hamur işlerinde, hamur işlerini %24' lık oranla tatlılar ve %23'lik oranla ana yemeklerin takip ettiği görölmektedir. Aperatifler ise %6'lık oranla en az menü alt grubunu oluşturmuştur.

Tablo 7. Düzce İline Özgü Yöresel Yemeklerin Menü Alt Gruplarına Göre Dağılımı

Menü Alt Grubu	Yemekler	Toplam	Yüzde (%)
Aperatifler	Damat fındığı, dartı	2	20
Çorbalar	-	-	-
Hamur İşleri	Mancarlı pide, laz böreği, mısır ekmeği	3	30
Ana Yemek	Mancar tepelemesi, mancar dolması, kaldirik kavurması	3	30
Tatlılar	Melengüceği, hoşmerim	2	20

Düzce ili özgü olduğu düşünölen yöresel yemeklerin dağılımında 2 adet aperatif, 3 adet hamur işi, 3 adet ana yemek ve 2 adet tatlı olmak üzere Tablo 7'de gösterilen durum tespit edilmiştir. Menü alt gruplarında en fazla oran, %30'luk oranlarla hamur işleri, ana yemek ve tatlılarda ortaya çıkmıştır. Aperatifler ise diğeri illerde olduğu gibi %20'lik oranla en düşük menü alt grubu olarak şekillenmiştir.

Tablo 8. Karabük İline Özgü Yöresel Yemeklerin Menü Alt Gruplarına Göre Dağılımı

Menü Alt Grubu	Yemekler	Toplam	Yüzde (%)
Aperatifler	Mıklama	1	3
Çorbalar	Uğmaç (un) çorbası, göçü (kır) çorbası	2	7
Hamur İşleri	Çullu börek, mantar gözlemesi, çökelek gözlemesi, et gözlemesi, köy (yufka) ekmeği, hamurlu ekmeği, mısır çizlemesi, su çizlemesi, göbüt, gözleme, gülembe (gül pembe)	11	35
Ana Yemek	Bandırma, pörüşke, malak, mantar çapacı, ıspıt dolması, gara mancar dolması	6	20
Tatlılar	Miyana helvası, aşure, çullama, hoşmerim, baklava, sarığı burma (burma baklava), uğut, kiren (kızılçık) şerbeti, pestil, elma pekmezi, guşburan (kuşburnu) marmelatı,	11	35

Batı Karadeniz Bölgesi içerisinde Safranbolu destinasyonu ile Türkiye’de ve dünyada tanınan bir il olan Karabük ili yöresel yemeklerinde 1 adet aperatif, 2 adet çorba, 11 adet hamur işi, 6 adet ana yemek ve 11 adet tatlı olmak üzere Tablo 8’de gösterilen dağılım tespit edilmiştir. Menü alt gruplarında %35’lik oranla hamur işleri ve tatlılar, %20 oranla ana yemeklerde olduğu görülebilir. Çorba (%7) ve aperatifler (%3) oranla en az sahip olunan yöresel yemek menü alt grubu olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 9. Zonguldak İline Özgü Yöresel Yemeklerin Menü Alt Gruplarına Göre Dağılımı

Menü Alt Grubu	Yemekler	Toplam	Yüzde (%)
Aperatifler	Manda yoğurdu	1	100
Çorbalar	-	-	-
Hamur İşleri	-	-	-
Ana Yemek	-	-	-
Tatlılar	-	-	-

Tablo 9’da Zonguldak ilinin kaymakamlık ve ilçe belediye web sitelerinde yöresel yemeklere ilişkin içerik analizinde, yöresel yemeklerin menü alt gruplarına göre dağılımı gösterilmektedir. Bu ilde sadece 1 adet aperatif menü alt grubu ile ilgili içeriğin paylaşıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 10. Bartın İline Özgü Yöresel Yemeklerin Menü Alt Gruplarına Göre Dağılımı

Menü Alt Grubu	Yemekler	Toplam	Yüzde (%)
Aperatifler	Amasra salatası	1	100
Çorbalar	-	-	-
Hamur İşleri	-	-	-
Ana Yemek	-	-	-
Tatlılar	-	-	-

Tablo 10’da ise Bartın ilinin kaymakamlık ve ilçe belediye web sitelerinde yöresel yemeklere ilişkin içerik analizinde, Zonguldak iline benzer şekilde olmak üzere 1 adet aperatife yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 11. Yöresel Yemeklerin Standart Reçeteye Sahiplik Durumuna Göre Dağılımı

Standart Reçetelerin Uygulanabilirlik Durumu	Uygulanabilir		Uygulanabilir Değil		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Aperatifler	1	11	2	5	3	7
Çorbalar	1	11	6	16	7	15
Hamur İşleri	0	0	5	14	5	11
Ana Yemek	7	78	19	51	26	56
Tatlılar	0	0	5	14	5	11
Toplam	9	20	37	80	46	100

Batı Karadeniz Bölgesi illeri özelinde Kaymakamlık ve ilçe belediyesi web sitelerindeki yöresel yemeklerin analizinin yapıldığı bu çalışmada 182 adet görsel ve metinsel içerik analiz edilmiştir. Bu içeriklerden 46'sının (%25) standart bir reçeteye (*standart tarif olarak da adlandırılabilen, belirli malzeme ve hazırlık yöntemleri kullanarak aynı yemeği hazırlamaya yönelik tarifler*) sahip olduğu 136 (%75)' sının ise standart reçeteye sahip olmadığı, sadece web sitelerinde yemek isimlerinin yazıldığı tespit edilmiştir. Standart reçeteye sahip olan yemekler arasında bir kıyaslama yapıldığında en fazla standart reçete sahip menü alt grubun 26 reçeteye ana yemek (%56) ve en az standart reçeteye sahip menü alt grubu ise 3 adet reçeteye aperatifler (%7) olarak belirlenmiştir. Standart reçeteye sahip olan yöresel yemeklerin teknik analizinde ise sadece %20 sinin uygulanabilir olduğu, %80'ninin ise gerek malzeme, ölçü ve hazırlanış yönüyle gerekli nitelikleri taşımadığına kanaat getirilmiştir (Tablo 11).

Batı Karadeniz Bölgesi için genel bir değerlendirme yapılacak olursa bu bölgede Akçakoca (Düzce), Amasra (Bartın), Cide (Kastamonu) ve Safranbolu (Karabük) turizmde önemli varış noktaları olup her geçen gün önemini artırmaktadır. Bu bölgelerde turizmin sürdürülebilirliği adına yöresel yemekler önemli bir dinamik olarak görülebilir. Bununla birlikte sadece Akçakoca (Düzce) ilçesi için 10 yemek tanıtımına ve Amasra (Bartın) için 1 adet yemek tanıtımına yer verilmesi, Cide (Kastamonu) ve Safranbolu (Karabük) ilçeleri içinse hiçbir yöresel yemek tanıtımının olmaması dikkat çekicidir. Bu konuda kaymakamlık ve ilçe belediyelerinin eşgüdüm içinde biran evvel hareket etmesi ve web sitelerini güncellemesi, soyut kültürel miras konumundaki yöresel yemeklerini somut kültürel mirasa dönüştürerek ve birer turistik ürün olarak tanıtımını yaparak destinasyonlarına kazandırması gerektiği önerilebilir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Yöresel yemekler sadece turizmde destinasyonlarını simgeleyen ürünler olmayıp yerel geleneksel kültürü canlı bir şekilde gösteren otantik ürünler olarak günümüzde popülaritesini artırmaktadır. Bu ürünler; tarımsal faaliyetleri teşvik etme, istihdam fırsatları, girişimcilik, destinasyon çekiciliğini artırma, destinasyon marka kimliğini güçlendirme ve ilgili kültürel topluluğa gurur oluşturmada önemli dinamikler olarak görülmektedir (Zhang vd., 2019).

Bu düşünceden hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada yöresel yemeklerin hem Türk mutfağının sahip olduğu eşsiz değeri artırma hem de Batı Karadeniz Bölgesi turizmine kazandırılması konusunda farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen içerik analizi bulguları çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Yöresel yemeklere yönelik tanıtımlarda metinsel içerikler (%68), görsel içeriklerden (%32) daha fazla kullanılmıştır.
- Yöresel yemeklerin tanıtımında belediyeler (%75), kaymakamlıklara (%25) göre daha fazla sahiplenmektedir. Bu durum, Ayaz ve arkadaşları (2021) çalışması ile benzerlik göstermektedir.

- Batı Karadeniz Bölgesi içerisinde yöresel yemek tanıtımına en çok önem veren ilin Kastamonu olduğu, en az tanıtım yapan illerin ise Zonguldak ve Bartın illeridir.
- Belediye web siteleri düzeyinde en fazla yöresel yemek tanıtımı yapan ilin yine Kastamonu olduğu görülürken, kaymakamlık web siteleri düzeyinde ise en fazla tanıtım yapan ilin ise Karabük olduğu tespit edilmiştir.
- Batı Karadeniz Bölgesi için önemli destinasyonlar olan Cide (Kastamonu) ve Safranbolu (Karabük) ilçelerin belediye ve kaymakamlık web sayfalarında yöresel yemeklerle ilgili hiçbir içeriğe rastlanmadığı görülmüştür.

Bu sonuçlar göstermektedir ki Batı Karadeniz Bölgesi özelinde yöresel yemekler konusunda farkındalık eksikliği bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin en önemli bileşenleri konumunda olan kaymakamlık ve belediye kurumlarının web sayfalarında yapılan tanıtım faaliyetlerinde yöresel yemekler yeterince kendisine yer bulamamaktadır. Bu durum, Alyakut (2020) çalışması ile benzerlik göstermektedir.

Bu konuda ilgili akademisyen ve uzmanlardan daha fazla yardım alınarak harekete geçilmesi gerekmektedir. Yöresel yemekler, görsel ve anlaşılabilir metinsel verilerle desteklenmeli ve özellikle kaymakamlık ve belediyeler eşgüdüm içinde hareket etmelidir.

Bu araştırmanın temelini Ayaz ve arkadaşları (2021) çalışması oluşturmakla birlikte bu çalışma, yöresel yemekler açısından mevcut durumu ortaya koyma yönüyle Batı Karadeniz Bölgesi önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında ulaşılan Tablo 5, Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9'daki menü grup ve isimleri sunulan yemekler için ayrıntılı çalışmalar yapılması Batı Karadeniz Bölgesi içerisinde gastronomi turizmi için farklı öngörüler ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, G. ve Üzülmaz, M. (2017). Sürdürülebilir gastronomi turizmi kapsamında otantik yiyeceklere yönelik bir inceleme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(2-Special Issue), 301-309.
- Alyakut, Ö. (2020). Destinasyon pazarlaması kapsamında gastronomi bilgi içeriklerinin analizi: web siteleri üzerine bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1867-1884.
- Apak, Ö. C. ve Gürbüz, A. (2018). Turistlerin yöresel gıda ürünlerine ilgi düzeyleri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 334-349.
- Ayaz, N. ve Türkmen, B. M. (2018). Yöresel yiyecekleri konu alan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 2(1), 22-38.
- Ayaz, N., Kırmızıkuşak, D. ve Uslu, A. (2021). Yöresel yemeklerin tanıtımı: Valilik ve belediye web siteleri üzerine bir içerik analizi. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 5(2), 213-233.
- Bekar, A. ve Zağralı, E. (2015). Turistik destinasyonlardaki restoranların menülerinde yöresel yemeklerin kullanımı: Akyaka örneği. I. *Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators (EITOC)*, 28-30 May 2015, Selçuklu, Konya.
- Bianchi, C. & Mortimer, G. (2015). Drivers of local food consumption: A comparative study. *British Food Journal*, 117(9), 2282-2299.
- Brey, E. T., So, S. I., Kim, D. Y., & Morrison, A. M. (2007). Web-based permission marketing: Segmentation for the lodging industry. *Tourism Management*, 28(6), 1408-1416.
- Büyüksalvarcı, A., Şapcılar, M. C. ve Yılmaz, G. (2016). Yöresel yemeklerin turizm işletmelerinde kullanılma durumu: Konya örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(4), 165-181.

- Choi, S., Lehto, X. Y., & Morrison, A. M. (2007). Destination image representation on the web: content analysis of macau travel-related websites. *Tourism Management*, 28(1),118-129.
- Cohen, E. & Avieli, N. (2004). Food in tourism: attraction and impediment. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 755-778.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-46.
- Çapar, G. ve Yenipinar, U. (2016). Somut olmayan kültürel miras kaynağı olarak yöresel yiyeceklerin turizm endüstrisinde kullanılması. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, (4/Special issue 1), 100-115.
- Elden, M. (2003). Reklam Yazarlığı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fei, S., Ni, J. & Santini, G. (2020). Local food systems and COVID-19: An insight from China. *Resources, Conservation & Recycling*, (162), 1-2.
- Fields, K. (2002). Demand for the gastronomy tourism product: Motivational factors. In A.M. Hjalager & G. Richards (Eds.), *Tourism and Gastronomy* (p.36-50). London: Routledge.
- Galati, A., Thrassou, A., Christofi, M., Vrontis, D. & Migliore, G., (2021). Exploring travelers' willingness to pay for green hotels in the digital era. *Journal of Sustainable Tourism*, <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.2016777>, 1-18.
- Gyimóthy, S. & Mykletun, R. (2009), Scary food: Commodifying culinary heritage as meal adventures in tourism. *Journal of Vacation Marketing*, 15(3), 259-273.
- Hall, C. M. & Sharples, L. (2003). The consumption of experiences or the experience of consumption? An introduction to the tourism of taste. In C. M. Hall, L. Sharples, R. Mitchell, N. Macionis, & B. Cambourne (Eds.), *Food Tourism Around The World* (p.1-24). Butterworth-Heinemann.
- Harris, H. (2001). Content analysis of secondary data: A study of courage in managerial decision making. *Journal of Business Ethics*, 34(3), 191-208.
- Ho, C. I., & Liu, Y. P. (2005). An exploratory investigation of web-based tourist information search behavior. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10(4), 351-360.
- Hong, J. S., & Tsai, C. T. S. (2010). Government websites for promoting East Asian culinary tourism: A cross-national analysis. *Tourism management*, 31(1), 74-85.
- Kim, Y. G. & Eves, A. (2012). Construction and validation of a scale to measure tourist motivation to consume local food. *Tourism Management*, 33(6), 1458-467.
- Kim, Y. G., Eves, A., & Scarles, C. (2009). Building a model of local food consumption on trips and holidays: A grounded theory approach. *International Journal of Hospitality Management*, 28(3), 423-431.
- Kivela, J. & Crofts, J. C. (2006). Tourism and gastronomy: Gastronomy's influence on how tourists experience a destination. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 30(3), 354-377.
- Lin, Y.-S., & Huang, J.-Y. (2006). Internet blogs as a tourism marketing medium: A Case study. *Journal of Business Research*, 59(10-11), 1201-1205.
- Mızrak, M., Aydoğdu, A. ve Yaşarsoy, E. (2017). Sürdürülebilir turizmde yöresel yemeklerin rolü ve önemi; Kastamonu örneği. *1st International Sustainable Tourism. Congress*. 23-25 Ekim, Kastamonu, Türkiye.
- Nummedal, M. & Hall, C. M. (2006). Local food in tourism: An investigation of the New Zealand South Island's bed and breakfast sector's use and perception of local food. *Tourism Review International*, 9(4), 365-378.
- Okay, A. ve Güçdemir, Y. (2011). Halkla ilişkilerde internet uygulamaları: bugüne ve geleceğe dair bakış. M. Işık ve M. Akdağ (Editörler), *Dünden Bugüne Halkla İlişkiler* (s.161-176), Konya: Eğitim Kitabevi.

Batı Karadeniz Bölgesi Yöresel Yemeklerinin Tanıtımı: Kaymakamlık ve İlçe Belediyesi Web Siteleri Üzerine İçerik Analizi

- Özkan, C. ve Aydın, S. (2018). Yerel yiyecekler aracılığı ile sürdürülebilir destinasyonlar: Ayvackı Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (1), 335-349.
- du Rand, G. E., Heath, E. & Alberts, N. (2003). The role of local and regional food in destination marketing: a South African situation analysis. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 14(3/4), 97-112.
- Rosen, D. E., & Purinton, E. (2004). Website design: Viewing the web as a cognitive landscape. *Journal of Business Research*, 57(7), 787-794.
- Sayımer, İ. (2012). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Serçeoğlu, N. (2014). Yöre halkının mutfak kültürünü tanıma durumunun tespit edilmesi: Erzurum ili örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2(4), 36-46.
- Standing, C., & Vasudavan, T. (2000). The marketing of regional tourism via the internet: Lessons from Australian and South African sites. *Marketing Intelligence & Planning*, 18(1), 45-48.
- Vrontis, D., Christofi, M., Giacosa, E. & Serravalle, F., (2021). Sustainable development in tourism: a stakeholder analysis of the langhe region. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 46(5), 846-878.
- Zhang, T., Chen, J., & Hu, B. (2019). Authenticity, quality, and loyalty: local food and sustainable tourism experience. *Sustainability*, 11(12), 1-18.